

872 h36

H A N E S

BYWYD a MARWOLAETH

Y PARCHEDIG

Mr. Fafafor Powel,

Y GWEINIDOG a'r MILWR dewrwyh
hwnnw o eiddo I E S U G R I S T :

YMHA. UN Y GOSODIR ALLAN.

Ei Droedigaeth neilltuol, ei Weinidogaeth la-
furus a llwyddiannus, ei Ymarweddiad
rhagorol, Cyffes ei Ffydd, Ymadroddion
gwerthfawr, Profiadau dewisedig, yn am-
rywiol Garcharau, &c. &c. a ddiodefodd,
a'i Attebion calonnog ger bron Brawd-
leoedd.

CYD A

Llawer o Bethau hynod eraill a ddigwyddasant
yn ei Fywyd a'i Farwolaeth.

YNGHYD A

Rhai H Y M N A U melus.

DAT. xiv. 13.

" Gwyn eu byd y meirw y rhai sy'n marw yn yr Ar-
" glwydd o hyn allan, medd yr Ysryd, fel y gor-
" phwysont oddiwrth eu llafar; a'u gweithredoedd
" fydd yn eu canlyn hwynt."

C A E R F Y R D D I N,

Argraffwyd, ac ar werth gan I. Ross, yn Heol y Prior,
gerllaw'r Eglwys.

M,DCC,LXXII.

At y DARLLENYDD.

FE allai bod llawer yn meddwl mai gwaith afreidiol yw rhoddi ychwaneg o llyfrau yn yr Argraff-waig, nac fy wedi dyfod allan yn barod : yn enwedig wrth ystyried fod cynifer o ganoedd o Fiblâu yn aros heb werthu; gwir yw, fod llawer o ddynion, ac a elwir hefyd yn Grist'nogion, yn rhoddi mwy mewn un flwyddyn am bapurau newyddion, a rhyw beth o'r cyffelyb, nac a roddasant yn eu holl fywyd i bwrcafu Bibl, nac un llyfr da arall.

Mewn perthynas i'r traethawd bychan hwn fe gafodd rhai ryw faint o adeiladaeth i'w heneidiau wrth ei ddarllain ef yn sais'naeg, er ys amryw flynyddoedd a aethant heibio. Yn gyffredin, mae dynion yn fwy parod i edrych ar esamplau, nag ydynt i ufuddhau i orchymynion.

Di gai yn y Llyfr hwn hanes y gwaith rhyfeddol, ie, a'r gwyrthiau hynod ag oedd yn cyd-fyned â gweinidogaeth y Parchedig Mr. F. POWEL; yr hwn a gafodd ei enedig-aeth yn fir *Faesysed*, ac a ddygwyd i fynu yng weinidogaeth Eglwys *Loegr*; fel ag nad oes nemawr o Eglwysydd yng *Ngymru*, na fu ef yn pregethu ynddynt; a chwedi marw y mae ef yn llefaru etto.

44. 4. 2. 190.

Ar

Ar fod i'r hanes o'i droedigaeth a'i garch-
arau, a'i weinidogaeth, a'i fywyd, a'i farwol-
aeth, &c. Ar iddynt fod, meddaf, yn fodd-
ion yn llaw Duw i'th ddwyn di, a minnau,
i ddilyn ol traed y praid, a phorthi ein
mynnod gerllaw pebyll y bugeiliaid: yw
gweddi a deisyfiad didrange

Dy annheilwng wafanaethydd,

D. RISIART.

At the first of the year 1791, the
 British Government, in consequence of the
 late war, had been obliged to raise a
 loan of five millions of pounds, and to
 issue a new paper money, which was
 not only a great burden to the public, but
 also a great source of inconvenience to
 the private individual.

The following is a list of the

THE BATTLE OF BUNDS

M

dir
 tru
 lyn
 yn
 iav
 ion
 yn
 ar
 fei
 ga
 dy
 din
 oec
 aid
 yn
 ch

Hanes BYWYD a MARWOLAETH

Y PARCHEDIG

Mr. FAFASOR POWEL.

R i mi gael fy nwyn i fynu mewn dyfg o'm mebyd, hyd ugain oed yr oeddwn fel ag y mae y rhan fwyaf o rai ieuaingc, nid yn unig yn anwybodus o Dduw, ac o'i Fab Iesu Grist, o'r ail-enedigaeth, a dirgeledigaethau efangylaidd eraill, ac o'm cyflwr truenus fy hun wrth natur; eithr hefyd yn dilyn pleſerau a gwageddau'r byd drygionus hwn yn dra ymrous a blaenllaw, ac yn cael fy nghyfiawn alw gan fy nghyfeillion a'm cyd-yſgolheigion, yn gapten neu flaenor ymhob drwg, ond yn unig fy mod yn casâu meddwdod, yn edrych arno yn beth mor annaturiol ag yr oedd yr anifeiliaid mwya gwangus a di-wybodaeth yn ymgadw rhagddo, ac yr oeddwn yn rhyfeddu fod dynion yn gallu ymhyfrydu yn yr hyn nad oedd dim gwir bleſer, elw, nac anrhydedd ynddo; nid oedd gennyf ddim parch i'r ysgrythurau sanctaidd, yn prifio dim byth am edrych iddynt, ond yn hytrach llyfrau hanesion, prydyddiaeth, hen chwedlau oedd fy holl hyfrydwch, yr oeddwn

B

yn

yn mawr halogi 'r sabbath trwy bob math o ddi-fyrwch ofer; er rhyngu bodd i Dduw fawrhau ei ras yn y cyfryw fodd fel ag y gwnaeth hynny yn achlysur o'm troedigaeth. Ar un dydd yr Arglwydd fel ag yr oeddwn yn sefyll gerllaw ac yn edrych ar y rhei'ny ag oedd yn torri'r sabbath trwy amryw chwareuon, a chan fy mod fy hunan y pryd hynny yn ddarllenwr gweddiau cyffredin, ac mewngwisg bugail ynfyd, yr oedd arnaf gywilydd i chwareu gyd â hwynt, etto yn cymmeryd cymmaint o blefer ynddo a phe buafwn; ar yr hyn bryd proffeswr crefydd dwys a duwiol (un o'r rhei'ny a elwid y pryd hynny yn *Puritaniaid*) wrth fy ngweled yno, a ddaeth attaf, ac yn sofr ac yn addfwyn iawn, a ofynodd i mi, Syr, a ydyw yn gweddu i chwi ag fydd yn ysgolhaig, ac yn un ag fydd yn dysgu eraill, i dorri sabbath yr Arglwydd fel hyn? I'r hwn yr atebais, fel y gwawdwyr hynny ym *Malaci*, ym mha beth yr wyf fi yn ei dorri? Chwi a welwch nad wyf ond sefyll gerllaw, ond nid wyf yn chwareu dim oll. I'r hyn fe atebodd, ond yr ydych yn cael eich plefer ynddo wrth edrych, ac y mae Duw yn gwahardd hynny yn ei air sanctaidd, felly fe agorodd ei Fibl, ac a ddarllenodd y geiriau hynny yn Efa. lvi. 13. ac yn neillduol y darn ymadrodd hynny, *Heb wneuthur dy ewyllys ar fy nydd sanctaidd*; (yn ol y Saefoneg heb gael dy blefer dy hun;) yr oedd y lle hwn o'r 'sgrythur mor berthynafol, ac fe ddaeth y fath awdurdod gyd â'r geiriau, nes gwnaeth fi yn ddistaw dros y pryd, ac mi a'i cymmerais mor belled i ystyriaeth, fel ag yr ymroais na throfeddwn mwy yn y cyfryw fodd; yr hyn beth fe nerthodd Duw fi i'w gyflawni, er nad oeddwn etto wedi fy argyhoeddi oll o'm cyflwr colledig wrth natur, nac o'r eisiau o Grift.

Onid ynghylch blwyddyn ar ol hynny cefais alwad

alwad i wrando hen bregethwr duwiol rhagorof,
 yr hwn a ddangosodd yn ei ddefnyddiau fod yn
 rhaid i'r hwn a elai i'r nesoedd wneuthur ped-
 war math o wafanaeth, gwafanaeth caled, gwaf-
 anaeth costfawr, gwafanaeth gwaradwyddus, a
 gwafanaeth neillduol; ar yr olaf (fel y tybiais)
 fe'm dododd i ddechreu cwestiyno a oeddwn i
 yn un neillduol, neu a oeddwn i yn rhodio yn y
 ffordd ag yr oedd y nifer leiaf yn rhodio, neu a
 oeddwn wedi gwneuthur un o'r pedwar gwafan-
 aeth hynny, a pha fwyaf yr ymholwn mwyaf
 yr oeddwn yn cael fy argyhoeddi nad oeddwn,
 yr hyn a ddechreuodd fy aflonyddu yn fawr, ac
 a wnaeth i mi fyned ar y neilltu, lle bum yn ym-
 drechu mewn tywyllwch heb wybod pa beth i'w
 wneuthur a chywilydd gofyn, heb ddarllain er-
 ioed etto gyd ag ystyriaeth un rhan o'r ysgryth-
 urau sanctaidd; nac un llyfr duwiol arall, na
 gweddio yn y dirgel oddieithr mewn llyfr, a ffurf-
 weddiau, a hynny yn ffurfiol heb ddeall teim-
 ladwy, ffydd neu yspryd gweddi, o herwydd y
 cyfryw bethau dechreuais a bod yn drallodedig-
 iawn, heb wybod pa ffordd i gymmeryd, eithr
 ymroais i dafu fy hunger bron Duw ar fy nglin-
 iau, gan gyfaddef fy mod yn y cyfryw gyflwr
 na's gwyddwn pa beth i'w wneuthur, oddieithr
 iddo ef fy nghyfarwyddo a'm cynnorthwyo, yn
 cael fy nigalonni yn fawr gan fy ngwendid a'm
 hanwybodaeth fy hun; yn y cyfamser trwy rag-
 luniaeth neilltuol myfi a gefais lyfr a 'sgrifenwyd
 gan Dr. *Sibbs*, a elwid *'r Gorsen yssig*, ac wrth
 ddarllain hwnnw, mi a welais fod annogaeth i
 rai gweinion, a'r cyfryw nad oedd ganddynt ond
 mwgyn o wir ddymuniad, er fod tân gras etto heb
 ymddangos ynthynt, er hynny yr oeddwn fel un
 yn ymbalfalu yn y tywyllwch, hyd nes danfon-
 odd Duw Grifion duwiol sofr a marweiddiol iawn
 attaf, yr hwn, wrth fy ngweled fel pentewyn.

wedi bod yn tân, etto heb oleuni a bywyd, a dos-
turiodd wrthyf, ac a ddechreuodd ddywedyd, pa
fath waith caled oedd gwaith troedigaeth, ddim
llai nâ gwneuthur carreg yn gnawd, a thywyll-
wch yn oleuni; fe ddarfu i'r geiriau hyn ynghyd
a llawer o'r cyfryw ddechrau suddo a threiddio
yn ddwfn i'm calon, ac o'r amser hwnnw allan
mi a gymmerais i fynu broffes duwioldeb, er nad
oedd y feilfaen wedi ei gosod yn ddigon dwfn,
yn y cyfryw fodd a dryllio'r galon am, neu oddi-
wrth bechod, ond fy mod yn aflonydd o mewn,
ac fel bad yn cael ei dafu yma a thraw ar y ton-
nau, yn methu dyfod i un tir i gael diogelwch.

Yr amser hwn rhyngodd bodd i'r Arglwydd ym-
weledâmi â chlefyd y ddannoedd dolurus a phoen-
ydus iawn, yr hwn a barhâodd amryw ddyddiau
a nosweithiau ynghyd, gyd â llawer o ffyrnig-
rwydd, fel ag y meddyliais, o herwydd ei gader-
nid, y difeddiennid fi o'm synhwyrâu, neu 'm
bywyd. Trwy ragluniaeth ddâionus arall, mi a
gyfarfum â llyfr bychan o waith Mr. Perkins,
a'r darn-ymadrodd hwn ynddo, os ydyw poen-
au un asgwrn bychan neu ddant mor ofidus tros
ychydig ddyddiau, pa beth fydd poenau yr holl
gorph a'r enaid yn uffern dros byth. Ar hyn fe
ddechreuodd dychryn fy nghydwbybod yn y cyf-
ryw fodd nes tebygaswn fod y poen arall ryw
beth yn llai; ac fe wnaeth y ddau ynghyd i mi
lesain allan ar Dduw gyd â mwy o deimlad nag
o'r blaen, a rhwng ofn a dolur, yspryd gweddi
tralodedig cymmysgld a ddechreuodd darddu i
fynu, ac wrth ddeall fy mod yn cael peth cym-
morth, mi a dynnais yn galettach, ac felly o'r
diwedd mi a brofais fy nghalon yn dechrau ym-
ehangu mewn cyfaddefiadau, ac fe ddygwyd fy
mhechodau i'm cof, o herwydd pa rai mi a ddyg-
ais fy hun fel ger bron brawdle, ac yr oeddwn yn
fy meddyliau fy hun fel drwg weithredwr euog
con-

condemniol; ond trwy'r holl amfer hwn ni wyddwn pa fodd na thrwy bwy y deuwn yn ddi-euog, neu i gael pardwn; ni edrychais yr holl amfer hyn ddim i'r ysgrythur; ie, yr oeddwn wedi troi y llyfr a elwid *Corsen yffig* ar y neilldu fel yn rhy dda i mi ei ddarllain, ac na's gallwn ddifgwyl cael dim cyfur ynddo.

Ond yn fuan iawn ar ol hynny, wrth glywed am bregethwr duwiol arall, mi a ymroais fyned i'w wrando ef, fe bregethodd y dwthwn hwnnw ar Marc xvi. 15. *Ewch i'r holl fyd, a phregethwch yr efengyl i bob creadur, y neb a gredo ag a fedyddier a fydd cadwedig.* Oddiwrth y cyfryw eiriau, fe ddangosodd, mai fel ag yr oedd yr efengyl i gael ei phregethu i bob creadur, felly na allai neb fod yn gadwedig ond y cyfryw a gredai yng Nghrist, yr hyn trwy ei gyddmaru a *Ioan* i. 12. ar ol llaw, fe ddangosodd mai dderbyn Crist ydoedd, ac ar hynny fe annogodd bawb i dderbyn Crist, o herwydd y byddai iddo gyflawni eu holl ddiffygion, eu nerthu dan eu holl demtasiynau a'r cyffelyb; wrth ei glywed yn cymmell y cyfryw annogaethau, efe a'm cryn galonnogwyd ac fe'm perfwadiwyd i dderbyn Crist ar ei ammodau ei hun, ond fe ddangosodd fod yn rhaid i'r rhei'ny a fynnent gael Crist wneuthur y pethau calettaf, dysgu'r pethau anhawfaf gyd â'r pethau melusaf, a dioddef y pethau mwya poenus; gan fod y cyfryw eiriau yn cyd-daro a'r geiriau a weithiodd yr argyhoeddiad cyntaf arnaf trwy un arall, yr oeddynt yn fwy i ddal fulw arnynt, ac fel ail aing hwy a holltasant fy nghalon yn fwy, ac a suddasant yn ddyfnach i'm calon. gan weithio pellach ymroadau ynof i geisio cyflawni y pethau neilltuol hynny, ac i'r diben hwnnw mi a ddechreuais ddarllain y Bibl, gweddio yn fynych yn y dirgel, gwrando'r pregethwyr man-
B 3 ylaf,

ylaf, gadael ymaith fy hen gyfeillion, a dewis eraill ag oedd yn proffesu crefydd, myned gyd â hwynt i ymptydiau cyhoedd a dirgel, a chynnal cymdeithas â hwynt, &c.

Wrth glywed ymhellach am yr hen galon, corph llygredigaeth, a bod gan bob dyn bechod anwyl ag oedd yn arglwyddiaethu arno yn fwy nag un arall, fod yn rhaid cyfnewid y galon, marweiddio a darostwng llygredigaeth, feddangosodd yr Arglwydd i mi trwy hynny ymha fath gyflwr truenus a cholledig yr oedd fy enaid ynddo o eisiau'r pethau hynny; ac yn awr fe ddechreuodd cystudd yspryd a drylliad calon weithio yno gyd â llawer o riddfannau dyfnion a dagrau chwerwon, hunan-ffieiddiad, a hunan-ddarostyngiad, cyfaddef fy mbechodau gynt, galaru am danynt, a barnu fy hun o'u plegid, gan ymdrechgu yn eu herbyn, a cheisio eu lladd trwy ymgadw yn hir oddiwrth fwyd, trwy hir wilio, yfed dim ond dwfr oer, tros lawer mis ynghyd, ac ymrwymo na fwyttawn ond cynnifer o dammeidiau (a hynny o'r fath arwaf) ar y pryd, (weithiau chwech tammaid, weithiau wyth, yr oedd deuddeg yn bryd mawr gyd â mi) a thrwy y moddion hyn mi a feddyliais orchfygu'r cnawd, a ffoi rai prydiau at orchymmyn sanctaidd Duw yn erbyn pechod, gan ba un nid oeddwn yn cael dim gwell cyffur, nag y mae ysgolhaig yn ei gael wrth achwyn wrth ei feistr fod ei wers yn galed, *Rhuf.* vii. 9. canys pan ddaeth y gorchymyn, fe gynhyrfodd ac fe adfywiodd pechod, ac felly minnau a ddechreuais farw ac anobeitho; yr oedd y ddeddf yn dywedyd wrthyf fy mod yn bechadur condemnol; yr oedd cyfiawnder a dychrynfeydd Duw yn ymaflyd yn fy nghydwybod, yspryd ofn a chaethiwed (fel ffrwyth y ddeddf ac effaith digofaint Duw) yn fy rhwymo fel carcharor i ateb am bob trosedd o'r gyfraith, *Rhuf.*

Rhuf. xi. 32. nid fy nhywys at Grist, ond fy nghadw oddiwrtho, a'm cau i fynu mewn anghrediniaeth. Rai prydiau trwy fywiogrdd a thaerni yspryd mewn gweddi, mi a alwn Dduw yn Dad, ond mi gawn fy ngheryddu gan fy nghydwybod am fod yn rhy hyderus a rhyfygus; ac i ddihuddo a distewi'r cyhuddiad hwn, fe'm gyrrid i gyfaddef fy mhechod o anghrediniaeth neu gau ffydd, a gwilio ar fy ngafod rhag dywed-yd y cyfryw eiriau hyf rhagllaw. Wrth fethu fel hyn a chael dim cyflur oddiwrth y gyfraith neu orchymyn Duw, ond ei fygythion a'i farnedig-aethau, yn golofgi, fflangellu, a chlwyfo fy enaid, mi a edrychais am ryw addewid gymmwys, ond nid addewid o gyflawnhâd, ond sancteiddiad, fel *Ezêc. xxxvi. 26, 27, &c. Mic. vii. 19.* *Ar i Dduw roddi i mi galon newydd, a darostwng fy anwireddau.* Felly mi a syrthiais i weddio dros y rhai hyn, a'r cyffelyb addewidion, ond nid oeddwn yn cael dim ateb i weddiau, na'm calon yn cael ei sancteiddio, na'm llygredd yn cael eu darostwng ddim yn ychwaneg. Y peth nefat (trwy demtiad satan) oedd penderfynu nad oedd gennyf hawl i un addewid, gan fy mod allan o Grist, a bod fy holl weddiau'n ffieidd-dra ger bron Duw; ac yna mi ddechreuais gwestiyno pa un oedd well i mi barbau i weddio neu beidio. Ond ni bum yn hir dan y brofedigaeth hon, wrth ystyried fod gweddi'n ddyledswydd toefol, ac i'w chyflawni gan bawb, ac na ddylai pechod dyledswydd, neu mewn dyledswydd, beri i ddyn esgeuluso ei ddyledswydd: ar yr un achos byddai raid i ddyn roi heibio aredig, am fod yr yf-grythur yn dywedyd, *âr yr annuwiol sydd bechod,* *Diar. xxi. 4.* A hyn yma mi a ymroais i ymofyn am Grist yn fwy diwyd, ac i gael calon newydd, fel y gallwn wedi'n gyflawni fy nyledswydd mewn modd cymmeradwy; mi a ymroais

hefyd

hefyd i barrottoi fy hunan yn fwy i weddi, i chwilio a chadw fy nghalon yn fwy gofalus, ac agos at Dduw yn fy ngweddi; ac os llwyddai meddyliau ofer, caledwch, neu gulni 'm calon, &c. ar ol dyledfwydd, yr oedd gennyf (fel y dywed yr Apostol, *Heb. x.2.*) gydwybod o bechod, neu yr oedd fy nghydwybod yn fy nharo, yn fy nghondemnio, ac yn fy aflonyddu, yn fy nghyrru i weddi yn fuan drachefn, ysgatfydd ddwy waith, tair, neu yn fynychach ar ol eu gilydd; ie, yn gwneuthur i mi fynych godi o'm gwely lawer gwaith mewn noswaith gan fy ngyrru ar fy ngliniau noethion ar y llawr oer fel pe buasai hynny yn boddloni Duw yn well: eithr yr oeddwn yn gwneuthur hyn oll yn fy nerth fy hunan, a than gyfammod gweithredoedd, ac i wneuthur i fynu hunan-gyfiawnder (i foddloni Duw, ac i ddihuddo fy nghydwybod fy hun) fel ag yr oedd yn anghymmeradwy gyd â Duw, felly yn anfuddiol i minnau.

Wrth glywed fod Crist wedi ei ddanfon oddi wrth, a'i gynnyg gan Dduw ei Dad i bechaduriaid, yr oeddwn yn meddwl dyfod at Grist, ond ni's meiddiwn, o herwydd cam-gymmeryd meddwl rhai ysgrythurau, megis honno o wahoddiad at Grist, *Mat. xi. 28. Deuwch attaf fi barwb ag sydd yn flinderog ac yn llwythog: a'r geiriau hynny, Luc xix. 10. Mab y dyn a ddaeth i geisio ac i gadw yr hyn a gollafid.* Oddiwrth ba eiriau y cesglais, nad oedd neb yn cael eu gwahodd at Grist, ond y rhei'ny ag oedd yn flinderog ac yn llwythog, a'r cyfryw ag oedd yn gweled ac yn teimlo eu cyflwr colledig, lle meddylier fod y rhei'ny yn cael eu gwahodd mewn modd neilltuol. Mi a ferais nad oeddwn etto wedi 'm cymhwyso a'm haddasu i dderbyn Crist, ond fod yn rhaid i waith gwerthfawr gael ei wneuthur yn of. I'r diben hynny mi a feddyliais fod yn rhaid

rhaid
herw
Dduw

dryg
mi a
ei d
mew
fel t
nog
F

fel a
ofod
i m
yn
io a
llefa
trw
eith
wrn
'staf
drw
fod
of,
thu,
iv. r
wna
holl
yn r
yfta
beth
fel a
ar f
wrt
digu
nw
amr
brav

rhaid cael golwg mwy ac eglurach ar bechod, o herwydd pa ham mynych a thaer-weddiais ar Dduw gyflawni 'r addewid honno, Ezech. vi. 9. — *Yna'r ymffieiddiant ynthynt eu hunain, am y drygioni a wnaethant yn eu holl ffieidd-dra.* Ie, mi a ddymunais (heb ddeall pa beth oeddwn yn ei ddywedyd) ar Dduw adael satan ymddangos mewn rhyw lun neu gilydd i mi, i'm brawychu, fel trwy hynny y gwelwn fy mherygl, er fy an-nog yn fwy i ffoi at Grifft.

Fe gymmerth satan fantais ar hyn o odfa, ac fel ag y gwnaeth gynt i *Saul*, felly fe ymddangosodd amryw weithiau, ac mewn amryw ffyrdd i mi : unwaith fel tŷ yn sefyll yn uniongyrch yn fy ffordd, yr hon olwg a wnaeth i mi syrthio ar fy wyneb fel yn farw, ymhen amser wedi llefain ar yr Arglwydd mi a gefais ychydig nerth trwy'r hyn y'm cynnorthwywyd i fyned adref, eithr bum yn glaf o herwydd hynny amryw ddiwrnodau : amser arall, heb ond fy hunan yn fy 'stafell ; yn ddiweddar o'r nos mewn gweddi, a'r drws ynghau, mi barheais mewn gweddi nes dar-fod y ganwyll, ac fel yr oeddwn yn myned rhag-of, mi a deimlwn fod gwynt cryf oer yn chwythu, yr oedd fy ngwallt fel yr eiddo *Eliphaz*, Job iv. 14, 15. ac fe a gafodd yr un effaith, canys fe wnaeth i flew fy ngnawd sefyll, ac a wnaeth i'm holl esgyrn grynu, ac yn fydyn mi a glwyn un yn rhodio o'm hamgylch ac yn sengu ar lawr yr ystafell, fel pe buasai ddyn mawr trwm, ar hyn o beth mi a aethym mor ofnus, ac anghrediniol, fel ag y rhedais i lawr gan gau a bollto'r drws ar fy ol, a galw ar rai o'r tylwyth a dywedyd wrthynt fod lleidr yn y 'stafell, ond yn y diwedd digwyddodd nad oedd ond y lleidr ysprydol hwnnw a'r llofrudd satan, yr hwn y pryd hynny, ac amryw weithiau eraill a'm dychrynodd ac a'm brawychodd yn sawr, nid yn unig trwy weithred-iadau

iadau dirgel yn y gydwybod, ond trwy ddrych-
iolaethau gweledig, a gwir ymddangosiadau all-
anol : Ar yr amser hwn ac yn hir wedi hynny,
fe ddangosodd i mi fy mhechodau yn eu nifer
a'u natur, eu bod yn gyfryw, ac yn gynnifer,
nad oedd dim pardwn i gael am danynt, ac am
hynny efe a'm mynych demtiodd mewn llawer
ffordd i ddiffyrio fy hun : weithiau i dafu fy
hunan i afon i foddi fy hun, i lan afon efe a'm
dygodd, a thra fyddwn yn ymresymmu'r matter
ag ef, ei annogaethau yn fynych fyddai hyn, pa
leiaf o bechodau a wnawn yn y byd hwn, a pha
leiaf y byddwn byw ynddo, lleiaf ei gyd fyddai
fy mhoen : efe a'm mynych demtiodd i ddinyf-
trio fy hun â chylllell, fel ag y gorfu arnaf yn fy-
nych ei thafu o'm llaw pan fyddwn yn bwytta
bwyd mewn ystafell wrthyf fy hunan rhag ofn,
fel na's meiddiwn dros amser ddwyn cylllell gyd
â mi. Ond pan fyddai'r Arglwydd yn fy ngwa-
redu rai prydiau trwy'r moddion hyn, ac rai
prydiau trwy foddion eraill, yr oeddwn yn cael
fy nghyfnertu â'r ymroad hwn, gweled Duw
a fynnai â myfi, na ddinystriwn byth o honof fy
hunan fel *Judas*. Pan welodd satan ei siommi yn
y brofedigaeth honno, dywedodd wrthyf mai un
o'r gwrthodedigion oeddwn, a gwnawn y peth
a fynnwn fod fy namnedigaeth yn sicr, fod fy
rhagrith, a'm pechodau dan broffes yn waeth
nag un pechodau eraill, ac felly gwell oedd i mi
o'r ddau, roi i lawr fy mhroffes a'i dyledswydd-
au. Fe nerthodd Duw fi i ateb y brofedigaeth
honno fel hyn : Pan oeddwn yn byw mewn
pechodau gwaradwyddus ni themtiodd erioed
mo honof fel hyn, ac mi a ymroais, pe gwybu-
aswn y buasai Duw yn fy namnio, na fyddai
gennyf ond mor lleied ag a allwn o bechodau i
ateb am danynt ar ol llaw.

Pan methodd y profedigaethau hyn, fe dde-
chreuodd

chre
diw
y d
wat
o'm
afan
yr y
ant
bre
gus
ond
mi
A
mev
un
un
my
hâd
ragl
nort
oga
a ff
'nog
ddae
fod
argy
gwe
am
ol ll
dyn
farf
ei o
gwa
Arg
gyd
yn r
can
Cris

chreuodd godi erledigaeth yn fy erbyn; un diwrnod fel ag yr oeddwn yn myned trwy y dref lle'm ganwyd fi, o *Kingston* i *Lanfair-waterdin*, mi a gyfarfum â dau wr bonheddig o'm ceraint (yn eu meddwdod) y rhai a alwafant arnaf i ddyfod attynt, ac heb y gair, neu yr ymddygiad cyffrous lleiaf, hwy a syrthiasant arnaf eill dau, ac un o honynt â llawffon o bren afallen fur a'm clwyfodd yn doft, a'u hefgus oedd am i mi eu ceryddu hwy am bechod: ond fe gyfododd Duw fi fynu, ac a roddes i mi galon i rydd faddeu iddynt.

Ar amser arall, pedwar dyn a gynllwynafant mewn lle dirgel ag amryw offerynnau, a phob un o honynt dan adduned fel y cyfaddefodd un wedi'n i'm lladd i, fel ag yr oeddwn yn myned ar foreu ddydd yr Arglwydd i'r ordin-hâd: ond fe ragflaenodd Duw hwynt trwy ei ragluniaeth, trwy anfon dau ddyn dieithr i gynnorthwyo yn ddiarwybod, y rhai wrth farchogaeth o'm blaen a'u canfu, ac ar hynny hwy a ffoisant; eithr tywalltasant eu malais ar Grist-nogion eraill, y rhai a glwyfasant. Ond fe ddaeth un o honynt y dydd hwnnw i dŷ cyfarfod; ac wrth fy nghlywed i yn pregethu, fe argyhoeddwyd mor belled o'i bechod, fel ag y gwelwyd ac y clyw-wyd yn cyhoeddus edifarum am yr hyn a wnaeth, ac ni chlyw-wyd iddo ar ol llaw erlid neb. Ar amser arall, fe wnaeth dyn drygionus iawn ei lw mai pan gyntaf y cyfarfyddai a fi y lladdai efe fi; efe a ddisgwyliodd ei odfa, yr oedd yn byw yn agos attaf, lawer gwaith i wneuthur hynny, ac ar un dydd yr Arglwydd fe aeth i'r lle yr oeddwn yn pregethu, gyd â chyflawn fwriad, naill ai wrth fy ngwaith yn myned neu yn dychwelyd, i gyflawni ei amcan; ond gan ei fod dan y bregeth, a chlywed Crist yn cael ei gynnyg mor rhad i bechaduriaid, fe

fe weithiodd y gair arno yn y cyfryw fodd, fel ag yr wylodd, gan ddywedyd pa fath filain ydwyf i amcanu drwg yn erbyn y fath ddyn? a'r diwrnod nesa'n fore iawn, daeth i'r lle'r oeddwn yn llettua, gan ddymuno chwedleua â fi yn ddirgel, a chyd â dagrau fe gyfaddefodd hyn wrthyf, gan ddymuno arnaf ei bardynu, a gweddio drosto, ac byth ar ol llaw fe fu yn gyfeillgar iawn tu ag attaf.

Bryd arall yn sir Frecheiniog, yn nhŷ gwr onest, mi a bregethais i amryw ag oedd ynghyd; a'm testyn oedd yn *Ezec. xxxiv. 16.* oddiwrth ba un y deliais fulw, *Er fod praidd bychain Crist yn cael eu diystyru, a'u gwasgaru, etto y caent eu casglu, eu gwerthfawrogi a'u cadw.* Pan oeddwn yn lefaru oddiwrth yr athrawiaeth hon, dyma ddeuddeg neu un ar bymtheg o ddynion gwrol hyllion yn torri i'r tŷ, ac amryw weithiau yn amcanu gwneuthur niwaid i mi, ac i'r lleill o'r brödyr gyd â myfi, eithr rhyngodd bodd i Dduw eu hattal. O'r diwedd trwy waith *Huw Llwyd* (pen sirif y flwyddyn honno) fe'm rhwymwyd trofodd i'r sefiwn mawr, a'r cyhuddiad yn fy erbyn oedd, 1. am dynnu ymaith ddeiliaid y Brenhin, 2. am lefaru yn erbyn Llyfr gweddi gyffredin, 3. cyfleg-yfpeilio: seilfaen hyn oedd, o herwydd i mi a'r wardeniaid dynnu i lawr ddrws tŷ y cyfarfod, fel y gallai'r bobl oedd yn lliaws mawr gael lle i wrando yn fwy cyfleus; ond fe ddarfu i'r Arglwydd arddel ei achos, a finnau yr anheilyngaf o'i weision, yn y cyfryw fodd, fel ag y gwareddwyd fi o hyn hefyd. Wrth weled erledigaeth mor dwymn yn fy erbyn, fel na's caniatteid i mi wasanaethu yr Arglwydd yno, yn ol cyngor fy mrodyr, mi adawais wlad fy ngenediggaeth *Cymru*, a thrwy dywyfiad a rhagluniaeth *Duw*, fe'm dygwyd yn ddiogel i *Lundain* ym mis *Awst*, 1642.

Amser

Amser arall, pan oeddwn yn pregethu ar ochr bryn (wedi methu cael cennad mewn lle cyhoeddus) daeth cwmpeini o elynion a chleddyfau a ffyn a gynnuau-adara, a chwedi rhyw faint o wrthwynebiad, un o honynt a waeddodd, *i lawr ag ef, i lawr ag ef*; ond fe gyffrodd yr Arglwydd rai o'r bobl i'm cadw i, a'u rhagflaenu hwynt.

Bryd arall, Cigydd drygionus, yr hwn oedd wedi fy hir fygwth, wrth ddisgwyl am danaf mae'n debygol, un noswaith fe safodd mewn lle tramwy cul trwy'r hwn yr oeddwn i ddyfod, ac â phastwn mawr amcanodd arnaf, eithr collodd ei ergyd, a thrwy ragluniaeth Duw mi a ddiengais o'i ddwylaw.

Tra yr arhosais yn *Llundain*, lle bum yn pregethu dros ychwaneg nâdwy flynedd, mi a gefais brofiad mawr o ddaioni Duw yn darparu dros- of, ac yn llwyddo fy ngweinidogaeth er daioni ysprydol, a throedigaeth llawer, ond y mwyaf o'm holl drugareddau er fy nhroedigaeth, yw'r hyn a ganlyn, am yr amser a'r modd y cefais sicrwydd.

Wedi 'm bod dros bedair blynedd mewn amheuongwaftadol, ac ofnau mawrion, mewn perthynas i'm cyflwr tragywyddol, yn cael fy mynych demtio gan satan i ddinystrio fy hunan; ac yn pregethu hefyd i eraill athrawiaethau dychrynadwy a brawychus, yn neilltuol allan o Luc xi. 35. *Edrychwch am hynny rhag i'r goleuni sydd ynoch fod yn dywyllwch.* Ar yr amser hynny dros fis neu ychwaneg yr oeddwn yn athrist, yn brudd, ac yn drallodedig iawn; yn esgeuluso bwytta, yfed, neu gysgu, a'r achos pennaf o hyn oedd yr ystyriaeth o'r pellder oeddwn yn ei weled rhwng Crist a'm henaidd, yr hyn a ddaeth at fy nghalon gyd â llawer o awdurdod, oddiwrth y geiriau hynny, Can. ii. 9. *Wele efe yn sefyll y tu ol i'n pared, yn edrych trwy'r ffenestri.* Yr oedd-

wn yn canfod fod pared neu fŵr rhwng Crist a'm
 henaidd, yna mi feddyliais ei fod yn dyfod yn nes
 ac yn edrych trwy'r ffenestri arnaf; pan yr oeddwn
 yn y cyflwr hwn yn gwrthod fy nghysuro;
 fe ofododd yr holl-ddoeth Dduw ei law trwy gle-
 fydd arnaf, trwy'r hwn fe'm dygwyd hyd byrth
 angau, ac yngolwg physygwyr a'm cyfeillion,
 ac yn fy nisgwyliad fy hun hefyd yr oeddwn yn
 ddyn marw; etto'n llawer mwy ystyriol o'r perygl
 yr oeddwn yn gweled fy enaid ynddo, nag o'm
 gwendid corphorol, yn chwyfu gan y braw o'i ble-
 gid, ac yn diwyd holi fy hun wrth yr arwyddion
 gorau a allwn eu cael y pryd hynny, neu a gefais
 o'r blaen, y rhai a 'sgrifenais i lawr gyd â sail fy
 ofn mewn dydd-lyfr, yr hwn a ddymunais ei wel-
 ed y pryd hynny, ond gan fy mod wedi rhoi ei
 fenthyl i gyfaill ag oedd ym mhell oddiwrthyf,
 ni's gallafwn, gan ofod boddioni yr oeddwn yn
 gorwedd yn y drws nefaf i anobaith, yn disgwyl
 am ddim amgen na chael fy nhafu yn fydyn i
 uffern. Pan yr oeddwn yn y trallod yma, Duw
 pob gras, yr hwn a'm dug drachefn o'r ddyfnder
 ynghylch canol-dydd a ofododd i'm cof y 'sgrif-
 thur honno, Ioan iii. 36. *Yr hwn sy'n credu yn y*
Mab, y mae ganddo fywyd tragwyddol. Pa eiriau a
 ddatguddiwyd i mi ac a agorwyd y pryd hynny fel
 hyn: yn gyntaf, nad oedd dim yn angenrheidiol
 i iechydwrïaeth ond yn unig, credu yng Nghrist.
 Yn ail, fod sicrwydd o iechydwrïaeth i'r rhai
 fydd yn credu. Wedi i'm deall gael ei oleuo yn
 y ddau beth neilltuol hyn; yr oeddwn i chwilio
 a mynnu gwybod pa un a'm bod yn credu neu
 beidio, a mynnu gwybod wrth holi fy hunan, pa
 arwyddion o wir ffydd oedd gennyf, a pha fodd
 y gallwn brofi fy mod yn credu; ac heb gael un
 arwydd sicr; ac yngwybod i mi fyned yn y blaen
 yn y ffordd honno-lawer blwyddyn i ddim pwr-
 pas, yr oeddwn yn parhau o hyd mewn cyflwr
 diobaith:

diobaith : eithr yn fydyn ac yn annisgwyladwy, nerth mawr, dim llai nâ'r yspryd a gyfododd Grist Iesu o feirw, ac a ddadguddiodd mai efe oedd Mab Duw, a'm cynnorthwyodd i gredu, ac a dystiodd yn effeithiol ynof fy mod yn credu. Mi a edrychais ar argraff ddwyfol hyn i fod yr un peth a'r feliad a ionir am dano yn Eph. i. 13. *Ac Yspryd Duw yn cyd dystiolaethu a'n hyspryd ni*, Rhuf. viii. 16. Ac ar hyn mi a gefais heddwch perffaith, heb fod fy nghalon oll yn fy nghon-demnio. Ond yn ol i *Ioan* iii. 21. yr oedd genyf hyfdra tu ag at Dduw, ac nid hynny yn unig, eithr yr oedd fy nghalon wedi ei llanw â rhyfeddod, a llawenydd mawr, yn ol yr ymadrodd yn Pedr i. 18. *Yr hwn, er na's giwelfoch, yr ydych yn ei garu; yn yr hwn heb fod yr awrhon yn ei zweled, ond yn credu, yr ydych yn mawr lawenhau â llawenydd anrhaethadwy a gogoneddus.*

Wedi'r datguddiad a'r gweithrediad rhyfedd-ol hwn o eiddo Duw, yr hyn ni's gallafwn byth ei ofod allan, mewn gair nac mewn ysgrifen 'chwaith, mor eglur ac mor neilltuol ag y profais ac y teimlais yspryd hynny yn fy enaid, fe 'chwanegodd yr Arglwydd y drugaredd o fywyd ac iechyd naturiol, ac feily mi a brofais gyflawniad o'r ddwy ysgrythur honno, *Gofid ynghalon gwr a bair iddi grymmu, ond gair da a'i llawenhai*, Diar. xii. 25.—*Calon iach yw bywyd y cnawd*, Diar. xiv. 30. A chwedi fy adferu i'm iechyd a gwaith y weinidogaeth; fe ddysgodd yr Arglwydd fi i bregethu mewn modd amgenach nag o'r blaen. Sef, i ofod Crist yn feilfaen, a'i bregethu ef ymlaenaf ac yn bennaf, a dyledswyddau yn yr ail le mewn ffordd o wasanaethgarwch. Er hyn fe gymmerth satan achlysur oddiyma i'm tasu i gyfeiliornad arall, sef yr hyn fydd yn wir ac a elwir yn briodol *Gwrthddeddfoliaeth, Antinominiaeth*, i ddinystrio, ac i lwyr-wadu defnyddio'r

nyddio'r gyfraith neu'r ddeddf, ond fe ddarfu i'r Arglwydd o'i rad ras, mew'n pryd fy nghadw rhag fyrthio yno hefyd, gan gyflawni'r ysgrythur honno i mi, *Y neb a ofno'r Arglwydd a ddaw allan o honynt oll*, Preg. vii. 18.

I adael heibio lawer o ragluniaethau hynod eraill o eiddo Duw tu ag attaf dros y ddwy flynedd y bum yn *Llundain*, ac hefyd ei ddaioni tu ag attaf tra fum yn y filwriaeth; o'r diwedd fe a'm galwyd i *Dartford*, yng *Nghent*; lle, yn wir y bu trugareddau Duw o amrywiol fath dros ddwy flynedd a hanner yn aml iawn, megis arddel y fath greadur diddym a mysi, a'm cyfnerthu yn y dref honno ac o'i hamgylch (yr wyf yn gob-eithio y gallaf ei ddywedyd i ogoniant Duw) i ddwyn adref lawer o eneidiau at Grift: lle hefyd y cefglais gynnulleidfa, ymhlith pa rai y cefais gymdeithas felus a chyfurus.

Wedi aros yno ryw amser rhyngodd bodd i'r Arglwydd ymweled â'r dref honno â'r pla, lle cauwyd i fynu ynghylch deg ar hugain o deiau ar unwaith, ac yr oedd y cyrph meirwon yn cael eu dwyn i'w claddu heibio i wal fy ystafell, a'm ffenestr, etto rhygodd bodd i Dduw fy nghadw i a'm teulu yn rhyfeddol rhag y clefyd, er i mi aros yn y dref a phregethu yn gyson dair gwaith yn yr wythnos, ac fe ddaeth rhai ag oedd â'r clefyd arnynt i wrando yn gyhoeddus; wedi hynny, fe attaliodd yr Arglwydd y pla, ac a'm gwaredodd i o'r cystudd hwnnw hefyd.

Etto cyn hir amser ar ol hyn rhyngodd bodd i'r Arglwydd ymweled â mi â thwymyn a chryd peryglus iawn, yn y cyfryw fodd ag yr oeddwn yngolwg pawb o'm cyfeillion, ac ym marn y physygwyr yn ddiobaith am fywyd; eithr rhoddodd Duw i mi ffydd i gael iachâd trwy'r feddyginiaeth ag y mae'r apostol *Iago* yn gyfarwyddo, *Iag. 5*. Ac mi a anfonais at rai pregethwyr duw-
iol

iol yn *Llundain* i ddyfod attaf a'm heneinio ag
 olew : a thra bum yn disgwyl eu hatteb, ac yn
 cwestiyno pa un a oedd ganddynt ffydd a rhydd-
 id i wneuthur hynny, fe ddygodd yr Arglwydd
 yr ysgrythur honno i'm cof, ac a'i hargraffodd
 arnaf, Rhuf. iii. 3. *A wna eu hanghrediniaeth
 hwy ffydd Duw yn ofer?* neu fel ag y cymimwyf-
 wyd attaf fi y pryd hynny a wnaent hwy y ffydd
 a roddasai Duw i mi yn ofer, neu'm battal i gael
 iachad? ar hynny fe'm cadarnhawyd na's gwnai,
 eithr mi a gredais yr adferai Duw fi; ac yn ol
 hynny mi a syrthiais yn sydyn i lewyg dieithr,
 yr hwn a barhaodd ynghylch chwe' awr, pryd y
 chwysais yn anghyffredin, etto heb ddeall y
 pryd hynny, pa fodd yr oedd pethau gyd â mi,
 neu beth oeddid yn ei wneuthur dros of, fe leiha-
 odd fy afiechyd, ac mi a wellhais yn fuan.

Wedi treulio dros ddwy flynedd yn *Dartford*,
 ac ar ddychwelyd yn fy ol i *Gymru*, yr oeddwn
 am ddwyn gyd â mi llythyr-ficrhad, neu dystiolaeth
 oddiwrth y seneddr ag oedd yn eistedd y pryd
 hynny, i brofi pawb pergethwyr cyhoeddus. I'r
 diben hwn mi a ymgyfeiriais at rai o honynt,
 Mr. *Stephen Marsial* oedd un, a hwy a'm holas-
 ant, ac ddywedasant wrthyf, oddieithr i mi gym-
 meryd fy ordeinio nad oeddynt yn dewis rhoi im'
 lythyr-tystiolaeth, i'r hyn yr atebais, fy mod yn
 foddlon cymmeryd fy holi fel Cristion, ac fel yf-
 golhaig, ond bod rhyw amheuan ynof: mewn
 perthynas i gymmeryd fy ordeini yn neilltuol,
 pa un a oedd yr henuriaeth a sonir yn i *Tim. iv.*
12. i'w ddeall am un neu ychwaneg o gynnull-
 eidfaoedd, nad oeddwn wedi cael fy moddloni
 mewn perthynas i hynny; ac yna wrth ymgy-
 feirio at Mr. *Stephen Marsial*, yn neilltuol, ac
 ymresymmu'r matter ag ef, o'r diwedd hwy a
 roddasant y llythyr-tystiolaeth canlynol i mi.

HYN fydd i hyfpyfu i'r fawr y perthyn, fod Mr. *Fafasor Powel*, y gennad ag fydd yn dwyn y llythyr hwn, yn wr o ymarweddiad crefyddol, a difrycheulyd, ac a doniau abl at waith y weinidogaeth, a chweddi ymddwyn yn ffyddlon ynddi; yr hyn ydym ni, enwau pa rai a 'igrifenydd ifod, yn ei dystiolaethu, rhai o honom yn ol ein gwybodaeth ein hunain, rhai eraill oddiwrth hyfpyfiad credadwy a digonol: ac am ei fod yn awr yn cael ei alw, a dymuno arno, arfer ei ddoniau yn ei wlad ei hun, sef *Cymru*, a'i fod hefyd yn deall y Iaith honno, yr ydym yn ei farnu yn gymmwys i'r gwaith hwnnw, ac yn deilwng o annogaeth ynddo. Yn dystiolaeth o hyn yma, nyni a ddodasom ein henwau, *Medi* 11, 1646.

Charles Herte, Cymmedrolwr :

<i>Henry Scuder,</i>	<i>Stephen Marsial,</i>
<i>Wiliam Greenhil,</i>	<i>Jer. Whitaker,</i>
<i>Ffransis Woodcoc,</i>	<i>Arthur Salwey,</i>
<i>Wiliam Strong,</i>	<i>Pedr Sterry,</i>
<i>Joseph Caryl,</i>	<i>Henry Prince,</i>
<i>Wiliam Carter,</i>	<i>Cristopher Love,</i>
<i>Tomas Wilson,</i>	<i>Tomas Froyfel,</i>
<i>Jer. Burroughs,</i>	<i>Robert Bettes.</i>
<i>Phylip Nye,</i>	

Myfi a allaf ddywedyd trwy ras Duw (a hynny yn brofiadol) ryngu bodd i Dduw fy arddel i, greadur tlawd diddym yng waith y weinidogaeth yng *Nghymru*, i alw, casglu, ac yr wyf yn gob-eithio adeiladu llawer o eneidiau yno, etto nid myfi, ond gras Duw ynot fi, a chyd â fi: ac ym mhlith amryw brofiadau eraill o ddaioni Duw, mi a adroddaf y rhai canlynol:

Ynghylch y flwyddyn 1647. pan oedd ynys *Fon* yng *Wynedd*, heb ei darostwng i'r parlament.

fe

fe ddanfonodd y parlament filwyr yno i'w darostwng, a danfonodd eu swyddwyr pennaf am danaf fi i bregethu i'r fyddin honno, ac fel yr oeddwn yn ymdeithio gyd â hwynt i'r lle, noswaith neu ddwy cyn y frwydr, dadguddiwyd i mi yn fy nghwlg y cawn fy nghlwyfo ac y torrid dau o'm byfedd (a dangoswyd pa fyfedd oedd ynt) yr hyn yn gyfattedbol a ddaeth oddiamgylch, etto pan oeddwn mewn perygl rhwng llawer o elynion a fyrthiafai arnaf, wedi cael hynny a rhai clwyfau eraill: heb ddim tebygolrwydd i ddiangc, mi a glywn lais dybiafwn yn dywedyd fel y clywn wrthyf, "Mi a'th ddewisais i breg-
"ethu'r efengyl." I'r hyn yr atebais, O Arglwydd, os felly, gwared fi oddiyma; ac yn fuan fe dywysodd Duw fy ngheffyl (er ei fod yn wyllt iawn, ac heb ei ddysgu yn wych) i gilio'n ol o'r lie yr oeddwn wedi myned iddo, ac felly cefais fy nghadw mewn ffordd wyrthiol, er i wr da o gapten a ddaethai o'm plaid gael ei ladd wrth fy ystlys, ac mor belled ac y gallwn farnu, yr un belen a amcanwyd attaf fi a'i tarawodd ef yn ei wddf, ac a'i lladdodd.

Y mae amryw amgylchiadau hynod yn y waredigaeth hon ag wyf yn eu gadael heibio yma.

Amryw amferoedd eraill y cefais fy ngwaredu oddiwrth beryglon gan ddwfr, gan ladron, a gelynyon yn cynllwyn o wir fwriad, y rhai er hynny ni chawfant gennad i'm niweidio. Fe ddychwelodd yr Arglwydd rai, fe ragflaenodd yn rasol, ac fe darawodd fraw mewn eraill nes iddynt ffoi oddiwrth eu drwg-fwriad.

Eithr nid oes lle gennyf i anghosio ffafr Duw yn ateb gweddiau, y pethau hynottaf yw rhai a gaulyn.

Unwaith wrth ddyfod adref wedi bod yn pregethu, yn ddiweddar o'r nos mi a gollais fy ffordd mewn coedwig, mi a deithiais i fynu ac i wared rhwng

rhwng llynnoedd, dryfni a drain, hyd onid oeddwn wedi cwbl flino, ond wrth edrych i fynu at yr Arglwydd, mi a gefais fy nghytarwyddo yn fuan i'm ffordd. Mi a gefais yr un brofiad bryd arall, pan y darfu i mi a phregethwr arall golli ein ffordd ar noswaith dywell iawn, a chwedi blino ein hunain i ddim pwrpas wrth chwilio yma a thraw, o'r diwedd wrth alw i gof fel y gwrandawfai Duw yn y cyfryw achos o'r blaen, nyni a alwasom ar yr Arglwydd, yr hwn a'n cyfarwyddodd yn fuan i'n ffordd, ac yr oedd mor amlwg i ni a phe buafai goleu dydd.

Un Mrs. *Watkins* o blwyf *Llaneigon* yn sir *Frycheiniog*, gwraig fonheddig ratol, wedi cadw ei 'stafell a'i gwely fel y dywedpwyd ddwy flynedd, ac heb fyned oddi cartref dros yspaid pedair blynedd, wrth glywed fy mod yn dyfod i'r parthau hynny, a ddanfonodd attaf i geisio gennyf ddyfod i ymweled â hi, yr oedd ganddi y mae yn debygol ryw fesur o ffydd os gweddiwn drosti y cai ei hiachau, tel ag yr aeth hi y boreu nesaf rhwng dwy neu dair milldir ar ei thraed i'm gwrandawro i yn pregethu.

Bryd arall un *Elizabeth Morris* o *Faesfled* newydd, (merch ieuangc grefyddol) yn cael ei blino gan y fyrth-glwyf, neu ffitiau'r *Confession* y rhai a fyddai yn ei chymmeryd lawer gwaith yn y dydd, ar un noswaith pan oeddwn ar weddi deuluaidd yn nhŷ brawd yn y dref, tra yr oeddwn yn llesaru, hi a fyrthiodd mewn ffit, eithr fe weddiwyd trosti hi a ddaeth ati ei hunan cyn gorphen gweddi, ac ni chafodd un ffit mwy dros lawer blwyddyn, ac yr wyf yn meddwl na flinwyd mo honi byth mwy.

Amter arall (sei yn nyddiau *Olifer* yr amddiffynwr) a'r cynhauaf yn wlyb iawn dros amryw wythnosau, nes colli llawer o wair a llafur, eithr amryw Grisi'nogion yn anffodloni i'r llywodraeth honno,

honno, wedi cyfarfod lawer o ddyddiau i ymgynghori yn ei chylch; o'r diwedd a gyttunasant i ysgrifenu papur o dystiolaeth yn ei herbyn: A'r dydd wedi dyfod yr oeddym yn bwriadu gosod ein henwau wrtho. Wedi treulio rhyw ychydig o amser ymhellach i geisio'r Arglwydd, yr oedd gwlaw mawr iawn, fel ag yr oedd yn curo mewn trwy'r ffenestri gwydr i'r ystafell, fe weddiiodd un, yr hwn oedd yn agos iawn at y ffenestr, ac i orphen gwaith yr-odfa, yn daer ar Dduw, os oedd ein gwaith yn rhyngu ei fodd, ac am i ni fyned rhagddom, deilyngu o hono amlygu hynny trwy arwydd buan o dywydd teg, a chyn gorphen gweddi fe gauodd Duw i fynu ffenestri y nefoedd, fe ddisgleiriodd yr haul yn ogoneddus, ac fe ddarfu i rai o honom, os nid pawb ddal fulw i ni gael tywydd teg rhagorol dros amryw wythnosau ynghyd, felly ni a gawfom ddwy drugaredd ar unwaith.

(*Enw'r papur a'sgrifenasom oedd gair tros Dduw, neu dystiolaeth o blaid y gwirionedd, oddiwrth amryw eglwys, a llawer cant o Grist'nogion yng Nghymru, (a rhyw ychydig oddi amgylch) yn erbyn drygioni mewn lleoedd uchel, gyd â Llythyr byrr at yr arglwydd Pendistain Cromwel, ac fe gyflwynwyd y ddau i'w ddwyllaw, ac fe'u cyhoeddwyd mewn argraff.*)

Mi a ddodais i lawr yr ychydig bethau hyn o lawer a ddoliais fulw arnynt mewn perthynas i ymddygiad grafol a rhyfeddol Duw tu ag attaf, nid mewn ffordd o ymffrost neu geisio hunan-glod, eithr i gadw coffadwriaeth o drugareddau yr Arglwydd, ac i gyffroi eraill, i ddwyllaw pa rai y dichon yr ychydig amneidiau hyn ddyfod, i ymddiried yng allu a daioni Duw, yr hwn yw Achubudd pob dyn, yn enwedig y ffyddloniaid, 1 Tim. iv. 11.

CYFFES

C Y F F E S F F Y D D

Mr. FAFASOR POWEL,

Mewn perthynas i'r Ysgrythurau Sanctaidd.

YR Ysgrythurau Sanctaidd, y rhai sydd yn cynnwys ynddynt yr Hen Destament a'r Newydd, neu 'Sgrifenadau'r Prophwydi, Efangylwyr a'r Apostolion (a elwir yn gyffredin y **BIBL**) yw Gair ysgrifenedig Duw; yr hwn, heblaw eglur dystiolaeth yr Ysgrythur, mewn amryw fannau yn tystiolaethu fel hyn am dani ei hun, sydd yn ymddangos yn dra chyflawn a gwirioneddol, wrth ystyried fod yr hyn sydd yn Mathew yn cael ei alw yn *Orchymyn*, Mat. xv.6. Yn Marc yn cael ei alw yn *Air Duw*, Marc vii. 13. ac fe ellir dal fulw ar y cyffelyb beth, wrth gydmaru Deut. xxx. 11, 14. â Rhuf. x. 8. ac nad yw'r Gair Groeg *Πῦμα* yr hwn y mae'r Apostol yn ei ddefnyddio, ac yn cael ei gyfieithu y *Gair*, byth yn cael ei gymmeryd am *Grist*, ond yn fynych iawn am orchymyn, bygythiad, neu addewid Duw, ym mha ystyr y mae yn cael ei alw yn *AIR Duw*.

2. Nid y llythyren allanol yn unig, eithr gwir ystyr a meddwl yr Ysgrythur, sydd i'w gyfrif yn Ysgrythur, fel yr ymddengys oddiwrth 1 *Cor.* xiv. 34. *Eph.* v. 14. *Heb.* xii. 21. *Iago* iv. 5. Lle y dywedir fod rhai pethau wedi eu hyfgrifenu nad ydynt mewn geiriau amlwg ac eglur wedi eu hyfgrifenu, ond wedi cael eu casglu oddiyno trwy dystiolaeth dda ac eglur.

3. Fe 'sgrifenwyd yr Ysgrythurau megis yn bennaf er gogoniant Duw, felly hefyd fel y gallai dynion gael eu goleuo, eu dychwelyd, eu cyfuro, a chael Gobaith a Bywyd tragwyddol trwy gredu, 2 *Tim.* iii. 14, 15, 16. nid ydynt chwaith yn perthyn ac ni 'sgrifenwyd hwynt i'r oesoedd gynt ar dynion hynny yn unig, eithr yn perthyn i bob oes a dynion hyd ddiwedd y byd, *Dat.* ii. 3.

4. Y mae'r Ysgrythur yn cynnwys, *Llaeth i Fabanod a bwyd i Ddynion cryfion*, 1 *Cor.* iii. 2. *Heb.* v. 13, 14. Ac er bod rhai lleoedd tywyll, ac anhawdd eu deall, 2 *Pedr* iii. 16. Etto y mae'r hyn fydd yn angenrheidiol i iechydwrïaeth yn amlwg, ac fe ellir ei ddeall gan y mwya annoeth ac annysgedig o wir Ddysgyblion Crist y rhai a ddysgir gan Yspryd Duw, *Deut.* xxix. 29. *Dia.* vi. 23. a viii. 8, 9. a xxviii. 5. *Mat.* xiii. 10. 1 *Cor.* ii. 15. 1 *Ioan* ii. 20, 27. Llegall y rhei'ny ag fydd yn dra dysgedig, eithr heb yr Yspryd hwn, fod heb ddeall, ond yn cyfeiliorni ac yn gwyr-droi 'r Ysgrythurau i'w dinystr eu hunain ac eraill, *Esa.* xxix. 11. *Ioan* vii. 48, 52. 1 *Cor.* ii. 8, 14. *Mat.* xxii. 29. 2 *Pedr* iii. 16.

5. Y Gair hwn neu 'Sgrythur, yw rheol bendant, sicr, ac anffaeledig ffydd, a bywyd neu uffudd-dod; wrth ba un y mae pob ysprydoedd, dynion, a gweithredoedd i gael eu profi; ac nid oes unrhyw ysgrifenadau eraill pa bynnag, (pe 'sgrifenid hwynt gan y dynion mwya gwybodus a sanctaidd) i'w cystadlu o ran awdurdod, anffaeledigrwydd a mawrhydi dwyfol, â'r rhai'n, *Luc* xvi. 31. 1 *Ioan* iv. 1. *Esa.* viii. 20. a'r Ysgrythur sanctaidd, yn nefaf at Yspryd Duw, yr hwn a'i rhoddes allan, 2 *Pedr* i. 19, 20, 21. yw'r deonglydd gorau o honi ei hunan. Allan o'r Ysgrythur, ac yn ol yr Ysgrythur y mae pob Pregethiad i fod, ac nid oes dim i'w yrru ar neu i
rwymo

rwymo cydwybodau neb, ond yr hyn fydd yn gynhwysedig yn, ac yn gytunol â'r Ysgrythur, *1 Cor. ii. 13. Jer. xxiii. 28. Mat. xxviii. 19. Act. xviii. 28. a xxviii. 23.* Ac nid oes dim chwanegu un peth at, na thynnu dim oddiwrth yr Ysgrythur dan boen damnedigaeth dragywyddol, *Diar. xxxv. 5, 6. Gal. iii. 15. Dat. xxii. 18, 19.*

Y prif athrawiaethau a osodir allan yn, ac a dderbyniais oddiwrth yr Ysgrythurau.——ydynt,

I. Am DDUW.

1. Nid oes ond un, gwir, a bywiol Dduw, *Deut. vi. 4. Ioan xvii. 3. 1 Thef. i. 9, &c. o'r hwn, i'r hwn, a thrwy yr hwn y mae pob peth, Rhuf. xi. 36. 1 Cor. viii. 6. Eph. iv. 6.* Yr unig Bennaeth, *1 Tim. vi. 15.* I'r hwn y byddo anrhydedd a gallu tragywyddol, *Amen.*

2. Yspryd tragywyddol, anfarwol, anweledig, yw'r Duw hwn, tra llawn o ddaioni, trugaredd a gwirionedd, i bawb a'i carant ac a'i hofnant, *Ioan iv. 24. 1 Tim. i. 17. Eccl. xxxiv. 6. Neh. ix. 6.* a gwobrwywr y rhai a'i dyfal-geifant ef, *Heb. xi. 6.* Eithr yn dra chyfiawn, ofnadwy a digllon wrth y rhai fydd yn ei gasau, ac yn dân yfol i'r cyfryw ag fydd yn myned rhagddynt mewn drygioni, *Mal. i. 14. Eccl. xx. 5. Heb. xii. 29. Sal. lxviii. 21.*

3. Y mae'r un Duw hwn yn cael ei wahaniaethu yn Dad, y Gair (neu'r Mab) a'r Yspryd Glân, *Mat. iii. 16, 17. a xxviii. 19. 2 Cor. xiii. 14.* Y rhai nid ydynt dri o Dduwiau, onid un Duw, *1 Ioan v. 7. 1 Cor. xii. 4, 5, 6.* Y Tad yn cenhedlu, *Sal. ii. 7. Heb. i. 5.* Y Mab wedi ei genhedlu, a'i ddwyn i fynu gyd â'r Tad o dragywyddoldeb, *Diar. viii. 22, 23, 24, 30. Mic. v. 2. Ioan i. 1. a xvii. 24.* A'r Yspryd Glân

yn deilliaw o'r ddau, *Ioan* xiv. 26. a xv. 26. *Gal.* iv. 6.

II. *Am yr Arglwydd Iesu Grist Mab Duw.*

1. Jehofa yw y Gair, neu Fab Duw yr Arglwydd Iesu Grist, *Gen.* xiii. 7, 16. a xviii. 1, 2. a xxii. 11, 14. *Ecf.* xix. 14. ynghyd â'r *Heb.* xii. 27. *Esa.* vi. 1. ynghyd â *Ioan* xii. 41. *Esa.* xlv. 23. â *Rhuf.* xiv. 10, 11. Y gwir a'r galluog, ie, yr Hollalluog Dduw, i *Ioan* v. 20. *Esa.* ix. 6. *Tit.* ii. 13. *Ioan* i. 1, 2, 3. Gogyfuwch ac un â Duw, *Ioan* v. 18. *Phil.* ii. 6. *Ioan* x. 30. a xvii. 22. Y mae yn gwybod ac yn barnu meddyliau calonnau pawb dynion, *Mat.* ix. 3, 4. a xii. 25. *Ioan* ii. 25. *Heb.* iv. 12. Yr hyn sydd (heblaw llawer o resymmau di-amheuol eraill) yn profi ei fod yn wir Dduw, o'r un sylwedd a hanfod â'r Tad; canys ni all neb ond Duw adnabod calonnau, i *Bren.* viii. 39. *Jer.* xvii. 10.

III. *Am yr YSPRYD GLAN.*

Fel ag y mae'r Arglwydd Crist, y Mab, felly hefyd y mae'r Ysryd Sanctaidd yn Dduw, *Aët.* v. 3, 4. i *Cor.* vi. 19, 20. 2 *Cor.* iii. 17. Cydmarwch *Aët.* xxviii. 25. ag *Esa.* vi. 8. Yn yr 8fed adnod o'r un bennod, y mae'r gair *Ni* (yn meddwl Tad, Mab ac Ysryd, felly *Gen.* i. 26.) yn cael ei alw yn Jehofa, adnod 12. yn dangos mai'r Mab a'r Ysryd yw'r Arglwydd Jehofa, yr hyn sy'n arwyddocau fel ag y mae'r Gair Groeg yn ei ofod allan yn *Ecf.* iii. 14. *Crô.* un ag sydd â'i fod o hono ei hun — Neu fel ag y mae yn cael ei ofod allan yn fwy cyflawn, *Dad.* i. 4, 8. Yr hwn sydd, a'r hwn a fu, a'r hwn sydd ar ddyfod.

D

Am

IV. *Am* ARFAETH DUW.

Duw, yr hwn fydd yngwybod ac yn rhagweled ei holl weithredoedd a pobl er tragywddoldeb, *Aët.* xv. 18. yr hwn fydd yn gweithio pob peth yn ol cyngor ei ewyllys ei hun, *Eph.* i. 11. a benderfynodd ac a ordeiniodd pob peth a ddeuai oddiamgylch mewn amser, *Aët.* ii. 23. a iv. 28. a xvii. 26. yn ol boddlonrwydd ei ewyllys da ei hun, *Eph.* i. 5, 9.

V. *Am* ETHOLEDIGAETH.

1. Fe ragarfaethodd ac fe etholodd Duw o'i rad gariad ei hun yng Nghrist Iesu, cyn feiliad y byd, nifer bennodol (hyfpys iddo ei hun yn unig) o Angylion yn gyftal ag o ddynol-ryw, er clod i'w ras, i fwynhau iechydwriaeth dragywyddol trwy Iesu Grist, *Rhuf.* xi. 5. *Eph.* i. 4, 6. 1 *Pedr* i. 2. 2 *Tim.* ii. 19. 1 *Tim.* v. 21. 1 *Thef.* v. 9. I ba rai hefyd y rhoddodd Duw ei ras ac addewid bywyd tragywyddol yng Nghrist cyn dechreu'r byd, 2 *Tim.* i. 9. *Tit.* i. 2. ac y mae enwau yr holl rai hynny a ddewiwyd felly wedi eu hyfgrifenu yn Llyfr Bywyd yr Oen, byddant yn sicr yn gadwedig, ac ni ellir eu twyllo yn hollawl neu syrthio ymaith, *Dat.* xiii. 8. a xx. 15. *Phil.* iv. 3. *Luc* x. 20. *Rhuf.* viii. 29, 30—39. a xi. 7. *Mat.* xxiv. 24. *Ioan* vi. 37, &c.

2. Y cyfryw o ddynol-ryw a arfaethwyd ac a etholwyd cyn amser, fe'u harfaethwyd ac fe'u hetholwyd i fabwysiad plant, fel trwy, (nid am, na heb) wir Sancteiddrwydd, tywalltiad gwaed Iesu, a ffydd i'r gwirionedd y byddent gadwedig, *Rhuf.* viii. 29, 30. *Eph.* i. 4, 5. 2 *Thef.* ii. 13. 1 *Pedr* i. 2.

VI. *Am* WORTHODIGAETH.

Fe ordeiniwyd yr holl rai hynny na etholwyd i iechydwriaeth, yn gyftal Angylion a Dynion,

ion, gan Dduw (er gogoniant ei Ben-arglwyddiaeth a'i Gyfiawnder) er cynt i ddamnedigaeth, i ymdrin â hwynt yn ol Cyfiawnder Duw am, ac yn oleu pechodau, 2 *Pedr* ii. 3, 4. *Jud.* 4, 6. *Rhuf.* ix.22. *Diar.* xvi.4. *Job* xxi.30. *Jer.* vi.30.

VII. *Am* GREADIGAETH.

DUW, TAD, MAB, ac YSPRYD, a wnaeth y byd, a'r cwbl ag fydd ynddo, gwel-edig ac anweledig, iddo ei hun yn ol ei ewyllys, a hynny yn dra daionus : a dyn (neu Adda) yn berffaith mewn modd neilltuol, ac ar ei ddelw ei hun, *Gen.* i. *Preg.* vii. 29, &c.

VIII. *Am* GWYMP DYN.

Rhai o'r Angylion (a elwir yn awr Cythreul-iaid) a bechatant gan beidio a chadw eu cyflwr cyntaf, 2 *Pedr* ii. 4. *Jud.* 6. *Ioan* viii. 4, 4. Ac *Adda* (yn cynnwys *Efa* ynddo) a bechodd, a holl ddynol-ryw ynddo ef; trwy'r hyn y daeth pawb yn bechaduriaid, a than farn Duw, a thrwy'r un pechod hwnnw yn ddarostyngedig i angeu corphorol, ysprydol a thragywyddol : ac y mae pawb, yr Etholedigion yn gyftal ag eraill, yn cael eu geni mewn pechod, ac yn blant digofaint wrth naturiaeth, dan y gyfraith a'r felldith; allan o'r hwn gyflwr ni all dyn war-edu ei hun, neu ei frawd, *Gen.* iii. *Job* xxv. 4. *Sal.* xlix.7. a li. 5. *Rhuf.* v. *Eph.* ii. 2. *Gal.* iii.10.

IX. *Am* yr Addewid o Iechydwriaeth trwy GRIST.

Yn fuan ar ol Cwyp *Adda*, fe wnaeth Duw addewid o'i Fab, Had y *Wraig*, *Gen.* iii.15. Ac ar ol hynny ynfynych cyn y Gyfraith, fe wnaeth ac a adnewyddodd Gyfammod ag *Abraham*, ac â'r Tadau, (yr hwn a elwir yr Efengyl, *Gal.* iii. 8.) mewn perthynas iddo, fel y cai'r holl

Genhedloedd (hynny yw, yr holl rai Crediniol) yn gystal Cenhedloedd ag Iuddewon, eu bendithio; hynny yw, eu cyfiawnhau a'u hachub trwyddo ef, a chanddo ef, *Gen.* pennod xii. a xvii. a xxii. *Rhuf.* iv. *Gal.* iii. O herwydd pa ham ni allai ac ni amcanwyd 'chwaith mo'r ddeddf a roddwyd ar ol hynny i wneuthur yr Addewid (neu'r Cyfammod hwnnw) yn ddirym, na rhoddi bywyd ac iechydwriaeth i neb, *Gal.* iii. *Rhuf.* iii. a iv.

X. *Am yr Arglwydd CRIST, ynghyd â'r rheiny a achubir trwyddo ef.*

1. Fe fynych-ymddangosodd Mab Duw, fel Angel, ac fel Dyn, cyn a than y Gyfraith, *Gen.* xvi. a xxii. *Ejc.* iii. *Jof.* v. *Barn.* ii. i. a vi. 11, 14. a xiii. 6, 22. Fe'i heglur-osodwyd allan hefyd trwy lawer ogysgodau a ffigurau; trwy ddynion, megis *Adda, Abel, Noa, Abraham, Isaac, Joseph, Dafydd, Salomon, &c.* Y Cyntaf-anedig, y Blaen-ffrwyth, yr Aberthau, a thrwy lawer o bethau eraill, *Rhuf.* v. 14. *Col.* ii. 17. *Heb.* viii. i. a ix. 11, 12.

2. Fe brophwydodd yr holl Brophwydi yn eglur am dano: a rhai o honynt yn neilltuol, y deuai o *Ddafydd*, o lwyth *Juda*, y genid ef ym *Methlehem*, o Forwyn; i.e., fe ragddywedpwyd yr amser hefyd y genid ef; ac y byddai yn Brophwyd, Offeiriad, a Brenhin; Barnwr a lachawdwr i'w Bobl; y byddai farw, y cyfodai drachefn; yr esgynnai i'r nefoedd, yr eisteddai ar Ddeheulaw Dduw, i eiriol dros, ac i roddi rhoddion i ddynion, y deuai drachefn i farnu'r byd: y mae 'Stori'r Testament Newydd, yn dangos i hyn gael ei gyflawni yn hollol ac yn eglur; felly y mae cyd-gordiad a chytundeb melus a chywir rhwng y ddau Destament yn hyn yma, *Luc* xxiv.

xxiv. 25, 26, 27, 45, 46, 47. *Act.* iii. 18, 21. a x. 43. a xiii. 39, &c.

3. Ynghyflawnder yr amser a appwyntiwyd ac a addawyd gan y Tad, Duw o'i gariad mawr a rhad ei hun a ddanfonodd ei unig-anedig Fab i'r byd, *Gal.* iv. 4. *Eph.* i. 10. *Ioan* iii. 16. *Rhuf.* viii. 32. A'r Arglwydd Iesu Grist o'r unrhyw Gariad o'i wir ewyllys a ddaeth i'r byd, a gymmerth arno natur dyn (neu Had *Abraham*) ac agwedd Gwas, gan gael ei wneuthur fel ei frodyr, cael ei demtio (neu ei brofi) ym mhob peth fel ninnau, etto heb bechod; er hynny gan ei wneud yn bechod, ac yn felldith dros ei bobl, fe fu farw o farwolaeth gywilyddus felldigedig, gan ddioddet digofaint Duw ar ei Enaid, yn gyftal a chospedigaeth boenus oddiwrth ddynion ar ei gorph, *Eph.* v. 2. *Phil.* ii. 7. *Heb.* ii. 14, 17. 2 *Cor.* v. 21. *Col.* iii. 13. *Mat.* xxvi. a xxvii.

4. Fe wnaeth yr Arglwydd Iesu Grist, trwy farw ac offryminu ei hun yn aberth i Dduw'r Tad, trwy'r Yspryd tragywyddol, foddlondeb, perffaith am bechodau pawb a fu gadwedig cyn ei ddyfodiad, neu a gaffo eu cadw ar ol llaw; gan eu cymmodi hefyd â Duw ei Dad, a sicrhau tragywyddol ryddhad iddynt, *Rhuf.* v. 9. *Col.* i. 21, 22. *Heb.* ix. 12, 14, &c.

5. Fe adgyfododd Crist dros yr holl rai hynny y bu farw drostynt, ac a aeth i'r nesoedd, ac yno y mae yn eiriol yn wastadol drostynt, yr hyn nid yw yn ei wneuthur dros bawb, ond dros y rheiny a ddewisodd y Tad ynddo ef, ac a roddodd iddo ef i fod yn gorph iddo, ei Eglwys, ei Blant, ei Gyfeillion, a'i Braidd, *Ioan* x. a xv. a xvii. *Heb.* ii. *Eph.* i. 14. A phan y dywedir iddo farw dros y Byd, 1 *Tim.* ii. 5. *Ioan* vi. 51. 1 *Ioan* ii. 2. rhaid ei ddeall, yr un modd, a phan y dywedir fod *Abraham* yn etifedd y Byd, *Rhuf.* iv. 13. hynny yw, yr holl rai crediniol,

ym mhob Cenhedlaeth trwy'r holl Fyd, *Ioan*
xi. 51, 52. a xvii. 9, 19.

6. Nid oes un Cyfryngwr arall rhwng Duw a dyn, ond yr Arglwydd Crist yn unig, ac ni all neb ofod un feilfaen heblaw iddo ef, ac nid oes iechydwrfaeth yn, neu trwy neb arall, ond yn, a thrwyddo ef, yn unig; ac ni all neb gael eu cymmeradwyo, eu cyfiawnhau, neu eu hachub (yn hollol neu mewn rhan) trwy'r ddeddf, neu trwy eu cyfiawnder eu hunain a'u gweithredoedd, *1Tim.* ii. 5. *1Cor.* iii. 10, 11. *Act.* iv. 11, 12. *Rhuf.* iii. 4. a v. *Phil.* iii. 8, 9. *Gal.* ii. 16. a iii, &c.

XI. *Am* Gyfiawnhad a Ffydd gyfiawnhaol.

1. Fe gynnullwyd holl Etholedigion Duw yng Nghrist, ac fe ofodwyd eu holl bechodau arno ef, ac fe wnaeth efe trwy ei ufudd-dod perffaith personol ei hunan, hebddynt hwy, gyfiawn foddlondeb i Dduw drostynt hwy a'u pechodau, fe'u cymmeradwywyd ac fe'u cyfiawnhawyd yn rhinweddol (o ran taliad eu dyled) ynddo ef fel eu Pen a'u Cynnyrchiolwr, cyn iddynt hwy gredu yn weithredol; fel ag yr oeddynt yn bechaduriaid yn yr *Adda* cyntaf, cyn iddynt bechu yn weithredol eu hunain; fel pan y talo Machniydd ddyled, y mae'r dyledwr mor wir ac mor berffaith rydd, a phe talasai ei ddyled â'i law ei hunan; a chan gyfiawnhau Crist eu Machniydd ar ei adgyfodiad (fel y mae'r Apostol yn dywedyd, *1Tim.* iii. 16.) rhaid iddo gael ei gyfiawnhau hefyd oddiwrth ddyled ei bobl (canys nid oedd ganddo ddim o'i eiddo ei hun, *Dan.* ix. 26. *1Pedr* ii. 22, 24.) ac felly yn ganlynol rhaid iddynt gael eu cyfiawnhau ynddo ef. Y mae'r Apostol yn eglur gadarnhau hyn, *Fod Duw yng Nghrist*, (hynny yw, yr amser y bu Crist farw, canys mewn perthynas i hynny y mae'r Apostol yn llefaru yno) yn cymmodi'r Byd ag ef ei hun, sef y
Byd

Byd hwnnw a soniwyd o'r blaen, fod *Abraham* yn *Etifedd o hono*, hynny yw, yr *Etholedigion o Iuddewon a Chenhedloedd*, Rhuf. xi. 12. heb gyfrif iddynt eu pechodau, 2 *Cor.* v. 19. Y mae'r un Apostol yn dywedyd mewn man arall, *Pwy a rydd ddim yn erbyn Etholedigion Duw?* (yn meddwl wrth hynny yr holl *Etholedigion*, yn gyftal y rhai fydd i greu rhagllaw, a'r rhei'ny ag fydd yn credu eisioes) *Duw yw'r hwn fydd yn cyfiawnhau*, *Pwy yw'r hwn fydd yn Condemnio?* *Crist a fu farw*, Rhuf. viii. 33, 34. Ac fe weddiodd Crist pan oedd ar y ddaear dros y rhei'ny ag oedd i greu yn gyftal a thros y rhei'ny ag oedd eisioes yn gredinwyr gweithredol, *Ioan* xvii. 20. Ac y mae yn rhaid i'r holl Blant *Etholedig* a fyddo marw yn eu mebyd, gael eu cyfiawnhau felly oddiwrth bechod gwreiddiol, canys ni allant greu yn weithredol.

2. Er fod yr *Etholedigion* wedi eu cyfiawnhau yng Nghrist eu Pen, fel ag y maent yn cael eu hystyried fel aelodau o'i Gorph, a rhan o'r eglwys gyffredinol; etto y mae'r ysgrythur yn dangos fod yn rhaid iddynt, wedi cael eu galw trwy bregethiad yr *Efengyl*, bob un ag fydd i fod yn gadwedig, gael (fel y gallaf ei alw) gyfiawnhâd personol gweithredol, *Rhuf.* viii. 30. a hynny trwy ffydd yn unig, nid trwy weithredoedd, ger bron Duw, *Rhuf.* iii. 23, 25. a iv. 1—5. ac ni all y ffydd honno fydd yn cyfiawnhau, fod yn unig, eithr y mae gweithredoedd da yn cydfyned â hi, y rhai fydd yn cyfiawnhau'r Credadyn ger bron dynion, ac yn tyftiolaethu fod ei ffydd yn wir a bywiol ffydd, *Iago* ii. 17, 18. fel ag y mae ffrwythau coed yn dangos natur y coed, ond nid ydynt ddim achosion o'u gwraidd, bywyd, neu dyfiant.

Gweithredoedd o ras Duw yw Cyfiawnhad, trwy Brynedigaeth, Cyfiawnder, a Gwaed Iesu
Grist,

Grist, *Rhuf.* iii. 24, 25. trwy'r hyn y mae pawb ag fy'n gwir gredu ynddo yn cael maddeuant o'u holl bechodau, y rhai ni chytrifir, ac ni chofir byth mwy yn eu herbyn, *Rhuf.* iii. 22, 26. *Heb.* x. 14, 17.

Rhodd Duw hefyd yw gwir ffydd, trwy yr hon y mae'r enaid yn edrych ar Grist yn cymmeryd gafael arno, yn ei dderbyn, yn dyfod yn unaget, a thryw'r hon y mae Crist yn trigo yng-halonnau y rhai Crediniol, *Ioan* vi. 44, 65. *Eph.* ii. 8. a iii. 17.

XII. *Am Fabwysiad ac Adgenhedliad, neu Adenedigaeth.*

1. Y mae Duw yn rhoddi i'r rhei'ny ag fydd yn gwir gredu *Allu* (neu fel ag y mae'r Gair Groeg *κτίζω* yn hytrach yn arwyddocau, *Hawl* neu *Fraint*) i ddyfod yn *Feibion iddo*, *Ioan* i. 12. ac y maent yn derbyn *Yspryd mabwysiad*, trwy'r hwn y maent yn cael eu tywys a'u nerthu i ddyfod gyd â hyfdra ac eofndra at Dduw, gan ei alw yn Dad, trwy Iesu Grist, *Rhuf.* viii. 14, 15. *Gal.* iv. 5, 6. Y mae'r Yspryd ei hun yn trigo ac yn aros ynddynt, fel y dystiolaeth bennaf eu bod yn feibion i Dduw, *Ioan* xiv. 16, 17. *Rhuf.* viii. 16. i *Ioan* iv. 13.

2. Adnewyddiad y Galon, darostwng a glanhau ymaith rym a halogrwydd pechod, ynghyd â bywhau'r enaid i fyw fel Crist, yw adenedigaeth, sancteiddiad, ac edifeirwch (y rhai ydynt yr un mewn effaith) ac y mae y rhai'n yn angenrheidiol i iechydwriaeth, *Ioan* iii. 3, 5. *Rhuf.* vi, &c. Etto rhoddion Duw yw y rhai'n hefyd, yn gyftal a ffydd, y rhai mae efe yn eu rhoi trwy ac er mwyn ei Fab, ac yn eu gweithio trwy ei Yspryd yn y rhei'ny ac y mae yn meddwl eu hachub, *Ezec.* xxxvi. 26, 27, 28. *Act.* xi. 18, &c.

3. Nid oes gan un dyn (llai o lawer pob dyn) wrth natur neu cyn ei droedigaeth, na goleuni ysprydol, gwir ffydd, Crist, neu Yspryd Crist ynddynt, ewyllys neu gariad at yr hyn fydd yn ysprydol dda, na gallu i ddyfod at Grist, neu i ymostwng i'w Gyfraith a'i Ewyllys; eithr y mae y gorau wrth natur a chyn troedigaeth, yn ddall, yn anghrediniol, heb Grist, ac heb ei Yspryd, yn anewyllysgar, yn anhydyn, gwan a drygionus, *Ioan* iii. 5, 6. *Rhuf.* v. 6. viii. 7. *Eph.* ii. 1, 2, &c. Etto yn pechu yn erbyn goleuni a deddf natur, ac yn peidio ag addoli Duw yn ol yr hyn a ddatguddir o hono yng weithredoedd y greadigaeth, y maent yn cael eu gadael yn ddiesgus, *Rhuf.* i. 20, 21.

XIII. Am BRYNEDIGAETH oddiwrth Felldith y Ddeddf.

Y mae yr holl rai gwir grediniol, yn wirioneddol ac yn weithredol wedi eu rhyddhau o dan felldith awdurdod (neu arglwyddiaeth) y Ddeddf, ac y maent dan ras, neu fendithion, addewidion, a rhagorfreintiau'r Cyfammod o ras yn dymhorol ac yn dragywyddol, *Rhuf.* vi. 14. a vii. 4, 6. *Gal.* iii. 13. I'r gwrthwyneb y mae yr holl rai anghrediniol, a'r rhai drygionus dan y Ddeddf ac yn aros dani a'r Cyfammod Gweithredoedd, *Gal.* v. 4.

XIV. Am y Ddau GYFAMMOD.

Y mae dau Gyfammod mewn bod er dechreuad y Byd, sef y *Cyfammod o Ras*, a'r *Cyfammod o Weithredoedd*, y rhai a elwir y *Gyfraith* a'r *Efengyl*; y mae pawb a phob dyn ag fydd yn y Byd wedi bod ac yn bod dan un o honynt; y cyntaf yn gofyn *ufudd-dod gweithredoedd*, a'r llall *ufudd-dod ffydd*; dyma ammodau'r ddau Gyfammod,

mod, *Rhuf.* x. 4, 5---11. *Heb.* viii. 7, 8. a'r x. 15, 16, 22.

XV. *Am* BARHAD mewn GRAS.

Ni ddichon y rhei'ny ag fydd yn gwir gredu, ac unwaith yn a than y Cyfammod Newydd; ac yng wir ras Duw, fel ag y mae'r Apostol yn llefaru, *Rhuf.* v. 2. Byth syrthio ymaith yn gyfangwbl a bod byth yn golledig, canys y maent wedi myned trofodd o farwolaeth i fywyd, *Ioan* v. 24. Y maent yn llaw Crist a Duw'r Tad, *Ioan* x. 28, 29. y mae'r Yspryd ganddynt yn ar-os ynddynt i fywyd tragywyddol, i *Ioan* iii. 24. y maent yncyd-eistedd yn y nefolion leoedd yng Nghrist, *Eph.* ii. 5, 6. ac y mae efe yn eiriol drostynt, *Ioan* xvii. 20. ac y mae arfaeth, llw, ac addewid Duw yn sicr i'r holl had, *Rhuf.* iv. 16. na chânt ymadaw oddiwrth Dduw, *Jer.* xxxii. 40. i *Ioan* iii. 9. ac na bydd iddo byth eu gad-ael na'u rhoddi i fynu, *Heb.* xiii. 5, 6. ac y bydd yr holl neu bob un a gredo yn gadwedig, *Marc* xvi. 16 ac ni ddemnir, am nad oes dim dam-nedigaeth i'r rhai fydd yng Nghrist Iesu, *Rhuf.* viii. 1.

XVI. *Am* SICRWYDD o Iechydwriaeth.

1. Rhaid cynghori y rhai Crediniol i wneuth-ur eu galwedigaeth a'u hetholedigaeth yn sicr, 2 *Pedr* i. 10. a hwy a allant gael hyn yn sicr, canys fe addawodd Duw ef, fe weddiodd Crist am dano, ac y mae llawer o'r Saint gwedi ei gyrraedd, i *Ioan* ii. 3, 5. a iii. 14, &c.

2. Er fod llawer o arwyddion a nodau o wir ras, wedi eu gosod i lawr yn y 'Sgrythur, a'r cyf-ryw ag a all y rhai crediniol eu cael ynddynt eu hunain; megis, *Cariad at Dduw a'i bobl; parch i holl Orchymynion Duw; casineb at, tristwch am, a*

nerth.

nerth yn erbyn pob llygredd tu-ſcwnol, &c. Etto 'r
 dyſtiolaeth bennaf a'r mwya diamheuol yw 'r
 Yſpryd ei hun; i *Ioan* iii. 24. a iv. 13. a'i *Dyſ-
 tiolaeth* a'i *Seliad*, *Rhuf.* viii. 15. *Eph.* i. 13.
 yr hyn y mae'r Credinwyr yn fwya cyffredin yn
 ei gael wedi iddynt gredu, ac nid ar eu Credin-
 iaeth cyntaf, *Gal.* iii. 14. ac fe ddichon fod gwir
 ffydd lle mae llawer o amheuaeth, *Mat.* iv. 31.
 a llawer o blant y goleuni yn rhodio mewn ty-
 wyllwch, ac yn anwybodds a'n cyflwr, *Eſa.* l. 10.
 Etto ni ddryllia Duw ddim o'r cyfryw gorsen-
 au yffig, ac ni ddiffydd mo'r cyfryw lîn yn my-
 gu, (hynny yw, y cyfryw Grist'nogion gwein-
 ion amheus, neu eu ffydd) nes dygo allan farn
 i fuddugoliaeth, neu eu cynnorthwyo i orchfy-
 gu, *Mat.* xii. 20, 21.

3. Y mae'n bosibl hefyd i'r cyfryw Gredin-
 wyr ag fydd wedi cyrraedd cyflawn ſicrwydd, ar
 ol llaw (naill ai trwy waith Duw yn cuddio ei
 wyneb er mwyn eu profi; neu ſyrthio i ryw be-
 chod mawr, neu trwy ryw brofedigaeth gadarn
 ofidus, trwy eſgeulusdra mewn dyledſwyddau
 crefyddol, neu'r cyffelyb) dywyllu eu ſicrwydd,
 ei ſiglo a'i wanhau, a'u heneidiau trwy hynny
 gael eu trallodi a'u gofidio yn fawr, *Sal.* xxx. 7.
Can. ii. 1, 2. a v. 2, 3, &c. er hynny y maent
 yn glynu wrth yr Arglwydd yn eu cyflwr ty-
 wyllaf a mwya amheus, yn cofio ei drugaredd-
 au gynt, yn addef mai eu gwendidau yw 'r am-
 heuon hynny, ac y maent yn teimlo ac yn profi
 rhyw ychydig o weithrediadau'r Yſpryd a gras
 o'u mewn, ac yn parhau mewn gweddi ac ordein-
 iadau eraill, yn diſgwyl wrth yr Arglwydd hyd
 oni ddychwelo attynt, i'w bywhau ac adferu idd-
 ynt orfoledd ei iechydwriaeth, a'u ſefydlu yn eu
 hen gyflyrau, fel ag yr addawodd. Am hyn
 darllain, *Sal.* xxii. li. lxxvii. trwyddynt, *Galar.*
 iii. *Eſa.* viii. 17. a l. 10, &c.

XVII. *Am Gynnydd a Pharhad mewn G R A S.*

1. Fe ymdrecha y rhei'ny a gafodd wir ras, pa un ai ychydig ai llawer, i gynnyddu ynddo, ac i angwanegu gras at ras, myned rhagddynt o nerth i nerth, gan berffeithio sancteiddrwydd yn ofn Duw, ac ymestyn at y pethau fydd o'r tu blaen, ymegnio i fod yn sanctaidd, yn drugarog, ac yn berffaith, fel ag y mae eu Tad nefol felly, a rhodio fel ag y rhodiodd Crist, 2 *Pedr* i. 8. a iii. 18. *Phil.* iii. 11—14. 2 *Cor.* vii. 1. 1 *Ioan* ii. 6, &c.

2. Er bod yn rhaid ymestyn at berffeithrwydd a'i gyrraedd hefyd mewn rhyw ystyr, megis perffeithrwydd cyfiawnhad, a gwirionedd sancteiddrwydd; ac hefyd yn gyffelyb, y mae rhai yn cyrraedd mwy o ras nag eraill, y rhai y mae'r Apostol yn eu galw yn *Rhai Perffaith*, 1 *Cor.* ii. 6. *Phil.* iii. 5. *Heb.* v. 14. etto y mae pechodau yn gweithio yn aelodau y gorau o bobl Dduw tra y maent yma ar y ddaear; ac y maent yn llithro mewn llawer o bethau; yn gwybod hefyd, ac yn gwneuthur ond mewn rhan (fel ag y mae'r Apostolion eu hunain yn cyfaddef, *Paul* yn *Rhuf.* vii. *Iago*, *Iago* iii. 2. *Ioan*, 1 *Ioan* i.) ac fe fernir y rhei'ny a ddywedant nad oes ynddynt bechod, neu eu bod yn berffaith yn *gildyn*, (fel y dywed *Job* ix. 20.) y maent yn twyllo eu hunain, a'r gwirionedd nid yw ynddynt, 1 *Ioan* i. 8, 10.

3. Fel ag y mae cynnyddu mewn gras, felly y mae parhau, a dal ymlaen, yn ewylllys, ffordd a phroffes o Grist hyd y diwedd, heb droi ar ddehau nac ar affwy; heb gilio yn ol; neu gloffi rhwng dau feddwl, na bod yn ffurfiol ac yn glae-ar mewn crefydd; ond ymdrechu yn erbyn pechod, a cheisio gorchfygu trwy amryw ddiodd-efiadau, a rhedeg yr yrfa ysfrydol nes gorphen-

om

om ein taith: canys i'r cyfryw y mae Crist yn addaw rhoi coron y Bywyd; a thrwy ei ras a'i nerth ef yn unig y mae yn rhaid i ni orchfygu, ac am hynny rhaid i ni yn wastadol roi ein hymddiried ynddo, a gostyngedig ddeisyfu ei gymmorth ef, yr hwn yw *Perffeithydd* yn gystal a *Phentywysog* ein ffydd, fel y gallom wrthsefyll pob drygau, a sefyll yn gyflawn ynghwbl o ewyllys Duw, heb fod yn uchel-fryd, eithr ofni; na bod yn amheus, eithr credu, *Mat.* xxiv. 13. *Luc* xii. 29, 32. *Rhuf.* xi. 20. *Phil.* iv. 13. *Col.* iv. 12. *Heb.* xii. 1, 2, 4. *Dat.* ii. 10. a iii. 11.

XVIII. Am WEITHREDOEDD DA.

1. Fe ddylai y rhai sydd yn credu, ac yn waith Duw, wedi eu creu i weithredoedd da, ofalu blaenori ynddynt, y rhai sydd er mawl a gogoniant i Dduw; ac er daioni a lleshad i ddynion; ac hefyd (fel y dywedpwyd o'r blaen) yn arwyddion o wir a bywiol ffydd yn Nuw, ac o'n cariad at Dduw a dynion, *Mat.* v. 16. *Ioan* xiv. 21. *Gal.* v. 6. *Eph.* ii. 10. *Tit.* iii. 8, 14. *Iag.* ii. 17, 18. *Ioan* iii. 17.

2. Y gweithredoedd hynny yn unig, sydd i'w cyfrif yn weithredoedd da, a orchymynnir gan Dduw, ac sydd yn gyttunol â'i Air ef; nid y cyfryw bethau a ddyfeisir ac a fernir gan ddynion yn unig felly; ac y mae cynnyg unrhyw beth i Dduw yn ei wasanaeth nad yw yn ei ofyn yn ffiaidd ganddo, yn anfuddiol ac yn bechadurus i'r rhei'ny sydd yn ei wneuthur, *1 Bren.* xi. 7. *Jer.* xxxii. 35. *Mic.* vi. 6, 7, 8. *Mat.* xv. 9. *Col.* ii. 20—24. *Tit.* i. 14.

XIX. Am FEDYDD.

1. Bedydd allanol, neu fedydd dwfr, yw trochiad arbennig arwyddol o'r holl gorph mewn dwfr,

E

neu

neu olchi'r corph â dwfr yn (neu i) enw'r Tad, y Mab, a'r Yspryd Glân yn unig, *Mat.* xxviii. 19. Y mae yn arwyddo marwolaeth, claddedig-aeth, ac adgyfodiad Crist, hefyd y golchiad Ys-
 prydol, golchiad Cyfiawnhad, ac Adgenhedliad (neu Sancteiddrwydd) ynghyd â'r Bedydd yf-
 prydol, neu dywalltiad oddoniau'r Yspryd Glân, *Rhuf.* vi. 3, 4, 5. *Col.* ii. 12. *Heb.* x. 22.

2. Er nad yw bedydd yn gwbl angenrheid-
 iol i iechydwriaeth, etto gan ei orchymyn gan
 Grist, dyledswydd pob credinwyr ag fydd yn
 proffesu'n weledig, ac yn ddynion edifeiriol, gwyr
 a gwragedd, yw mynnu eu bedyddio unwaith,
 a hynny ar eu crediniaeth gyntaf a'u dychweliad,
 a chyn yr elont i un eglwys neilltuol, neu fod yn
 gyfrannog o swpper yr Arglwydd, *Aët.* ii. 41,
 42. etto nid bedydd, ond hawl yng Nghrist, fydd
 yn rhoi hawl i'r naill na'r llall: ychwaith nid
 gwaith priodol bedydd yw rhoi neu weithio gras
 ond ei felio, ei gadarnhau a'i gynhyddu, 1 *Pedr*
 iii. 21. ac nid yw pawb a'r a fedyddier yn wir
 gredinwyr ac yn gadwedig, *Ioan* iii. 3, 5. *Aët.*
 viii. 13, 23.

3. Eithr yn yr ordinhad hon o fedydd, yn
 gyftal ag mewn llawer o achosion eraill, fe all
 gwahaniaeth mewn barn ac ymarferiad gyd-sef-
 yll o'r gorau â chariad brawdol a chymmundeb
 crist'nogol, gwel *Phil.* iii. 15. *Rhuf.* xiv, &c.

XX. Am Eglwyfi a Chymmanfaoedd Eglwyfig.

1. Ordinhad efangylaidd yw i Saint ymgasglu
 ynghyd yn gymdeithasau crist'nogol, neu eglwyfi
 neilltuol, fel y gallont gyflawni yn well y dy-
 ledswyddau fydd arnynt i'r Arglwydd, ac i'r naill
 a'r llall: a dyledswydd pawb credinwyr, os yw
 bosibl y gallant yn gyfleus, yw uno eu hunain â
 rhai o'r cyfryw eglwyfi, a chwedi uno, parhau
 yn

yn aelodau o honynt, oddieithr fod rhyw achos
da ac angenrheidiol yn peri i'r gwrthwyneb; ac
yna ymadael trwy gydfyniad yr eglwys y maent
yn aelodau o honi, *Can. i. 7, 8. Aet. ii. 47. a*
ix. 26, 27, 28, &c.

2. Nid oedd yr eglwyfi neilltuol gweledig dan
yr efengyl wedi eu gwneuthur i fynu o genhedl-
aethau cyfain, gwledydd neu ddinasoedd, nac
o'r cyffredinol a'r rhan fwyaf o'r naill a'r llall,
ond o'r cyfryw gymdeithafiau (ychydig neu law-
er ynddynt) ag oedd yn derbyn ac yn proffesu
athrawiaeth yr efengyl, rhai wedi eu dychwelyd
a'u galw i fod yn Saint, gwedi ymneilltuo oddi-
wrth y byd, oddiwrth ei bechodau yn gyftal a'i
wasanaeth; wedi uno a rhoi eu hunain i fynu i'r
Arglwydd, ac i'r naill a'r llall, i fyw yn ol e-
wyllys Daw ymhob peth, *Aet. v. 12, 13, 14. a*
xvii. 4. a'r xix. 8, 9. i Cor. i. 2, &c.

3. Yr oedd ac y mae etto gan pob eglwys
neilltuol, awdurdod a threfn wahanol, bob un
ynddynt eu hunain, o dderbyn a gwrthod aelod-
au, o ddewis swyddwyr, a threfnu pob matter-
ion eraill perthynol i'r eglwys; ac ni fei-id ar neb
o honynt hwy, na'u swyddwyr am gyfeiliornad-
au a drygau eraill, oddieithr eu bod yn euog o'r
un pethau yn eu plith eu hunain; ac nid oes gan
neb o honynt hwy, na'u swyddwyr ddim awdur-
dod ar un gynnulleidfa arall neu aelodau eraill;
etto fel ag y mae'r eglwyfi neilltuol hynny yn
rhannau o'r eglwys gyffredinol neu gorph Crist,
yr hon yw ei gyflawnder ef, felly y maent oll i
fod yn gynnorthwyol y naill i'r llall, ac i rodio-
wrth yr unrhyw reol, *Aet. vi. 5. a xiv. 23. i Cor.*
v. 12. Phil. iii. 15. 16, &c. Dat. ii, iii.

XXI. Am S W Y D D W Y R Eglwyfig.

Fel ag y mae Crist wedi rhoddi swyddwyr ang-
hyffredinol

hyffredinol a chyffredinol, megis apostolion, prophwydi, efangylwyr, bugeiliaid, a dysgawdwyr, tu ag at berffeithio'r saint i waith y weinidogaeth, ac adeiladaeth ei Gorph (neu'r Eglwys) yn gyffredinol; a hynny yn ddigyfyngiad at unrhyw amser, *Eph.* iv. 11, 12. *1 Cor.* xii. 28, 29. felly, tu ag at borthi, dysgu, rheoli a chyfrannu i'r tlodion a'r cleision yn yr eglwys, y mae'r Arglwydd wedi ordeinio *Henuriaid* (neu Esgobion, yr hyn yn iaith y 'Sgrythur ydynt yr un peth, *Act.* xx. 17, 28. *Phil.* i. 1. *Tit.* i. 5, 6, 7. a *Diaconiaid* (a *Diaconesau*) neu wragedd *Gwedd-won*, *Rhuf.* xvi. 1. *1 Tim.* v. 9, 10. ynghyd â chynnorthwyon eraill, y rhai sydd i'w dewis gan yr eglwys eu hunain, a'u hordeinio fel cynt, naill ai gan yr Apostolion, neu rai a dresnid ganddynt hwy, megis efangylwyr, neu gan rai dysgawdwyr yn yr eglwys neilltuol hynny, *1 Tim.* iv. 14. a v. 21, 22, &c. *2 Tim.* ii. 2. *Tit.* i. 5

XXII. Am SWPPER yr Arglwydd.

Y mae'r Arglwydd Crist hesyd wedi gosod ac ordeinio i'w eglwys a'i ddyfgyblion yn unig, yr ordinhad neilltuol honno a elwir ei *Supper*, neu gymmundeib ei gorph a'i waed, i'w cadw mewn coffadwriaeth o'i farwolaeth, hyd oni ddel drachefn, a chadarnbau yr undeb a'r cymmundeib hynny ag sydd rhyngddynt ag ef, ac fel ordinhad i drosglwyddo mwy o ras i'w heneidiau: ac fe ellir cyfrif yr ordinhad hon, ynghyd â bedydd (er nad ydynt yn cael eu galw felly yn y 'Sgrythur) yn arwyddion a seliau efangylaidd y cyfammmod gras; fel ag yr oedd yr enwaediad ac Oen Pasg gynt i'r *Iuddewon*, *Mat.* xxvi. 26—29. *1 Cor.* x. 16. a xi. 23—26. *Rhuf.* iv. 11. *Col.* ii. 11, 12.

2. Rhaid dilyn gorchymyn a siampl Crist a'i Apostolion wrth roi a derbyn yr ordinhad hon: wedi

wed
chei
gym
pob
lwys
20,2
eu c
bobl
gym
iofo
3
ion
lly r
o'i g
wyb
haw
peth
bwy
halc
Duw
aeth
glwy
29.
XX
Y
hyn
bob
fydd
ai yn
olion
lwys
aeth
aredi
geth
nynt
2.
aidd

wedi bendithio 'r bara a'r gwin (neu neilltuo a cheisio bendith arnynt) y mae'r gweinidog i gymmeryd y bara a'r gwin ei hunan, ac yna rhoi pob un o'r ddau i'r disgyblion neu aelodau'r eglwys, yn eistedd neu ar eu gogwydd, *Mat.* xxvi. 20, 26. eithr am ei rhoi yn ddirgel i ddynion ar eu claf-welyau, neu gadw'r gwin oddiwrth y bobl, neu tan rith o oftyngeiddrwydd ei rhoi i'r gynnulleidfa ar eu *gliniau*, fydd yn wrthwyneb i'osodiad Crist, gwel *Aët.* xx. 7. *1 Cor.* xi. 20, 23.

3. Megis ag y dylai'r gwir eglwyf a dyfgyblion Crist fod yn gyfrannog o'r ordinhad hon, felly nid oes gan y rhei'ny ag fydd heb Grift, allan o'i gyfammod, a'i eglwys; y rhai fydd yn anwybodus, yn anghrediniol ac yn annuwiol, ddim hawl oll iddi: ac y mae Crist yn gwahardd rhoi pethau sanctaidd i'r cyfryw, ac y mae y rhai sy'n bwyta ac yn yfed o'r unrhyw yn anheilwng yn halogi ac yn dianrhydeddu enw ac ordinhad Duw, ac yn bwyta ac yn yfed eu damnedigaeth ei hunain, heb iawn farnu corph yr Arglwydd, *Aët.* ii. 42 a xx. 7. *1 Cor.* xi. 25, 27, 29. *Mat.* vii. 6.

XXIII. Am BREGETHU a Phrophwydo.

Y mae pregethu'r efengyl, neu efangylu, yr hyn fydd i'w wneuthur i bob Cenbedloedd, ac i bob Creadur, i'w gyflawni gan y rhei'ny ag y fydd gwedi eu donio, eu galw a'u danfon, naill ai yn ddigyfrwng gan Grift ei hun (fel yr Apostolion a'r deg dyfgybl a thrugain) neu gan yr eglwys, *Aët.* xiii. 1, 2, 3. neu, os byddai erledigaeth, gan y cyfryw ag oedd yn aelodau gwaif-garedig, i ba rai y gallai Duw agoryd drws i bregethu'r Gair, ac i'r cyfryw ag oedd a'i eisiau arnynt, *Aët.* viii. 1, 4. a xi. 19, 20, 21.

2. Y mae prophwydo yn ordinhad efangylaidd arall, yr hyn yw naill ai rhagddywedyd

pethau i ddyfod trwy ddatguddiad dwysol, yr hon fydd rodd neilltuol a phriodol o eiddo Duw, etto wedi ei haddaw, *Ioan* xvi. 13. a'i rhoi i lawer yn nyddiau'r efengyl; *Aet.* xi. 27. a xxi. 9, 10. i *Cor.* xiv. 26. *Eph.* iv. 11. neu ynte llefaru wrth ddynion er adeiladaeth a chyingor a chysur : neu ddysgu y rhai crediniol i gadw pob peth a orchymynodd Crist iddynt : yr hyn fydd yn wahanol oddiwrth bregethu, er o'r un natur, ac yn perthynu yn fwy neilltuol i'r eglwys a'r rhai fydd o'i mewn, fel ag y mae'r llall yn perthynu i'r byd, a'r rhai fydd oddiallan, i *Cor.* xiv. 22. *Mat.* xxviii. 19, 20. wedi ei chydmaru â *Marc* xvi. 15.

XXIV. Am WEDDI.

Y mae gweddi yn rhan neilltuol o addoliad Duw, gwaith yr enaid yn ymdywallt allan mewn cyfaddefiadau, deisyfiadau, a diolchgarwch i Dduw trwy Grift, trwy gymmorth ei Yspryd ydyw, *Eph.* vi. 18. *Jud.* 20. i *Tim.* ii. 1, 8, &c.

2. Er fod y weddi ragorol gynhwysfawr honno a ddysgodd Crist i'w Apostolion, yn gyfarwyddyd i ddysgu y rhai crediniol i weddio ar ei hol, ac er y gellir defnyddio'r weddi honno *air yng air* : etto ni ddarfu i Grift ddim ei rhwymo arnynt hwy, na'u rhwymo hwythau wrthi hithau, ac ni ddarfu i Grift na'i Apostolion ordeinio na rhwymo dynion wrth un ffurf arall : llai o lawer y dylai neb arall gymmeryd yr awdurdod hon ar eglwys a phobl Dduw, ac o herwydd pa ham, y mae pawb ag sy'n gwneuthur, rhwymo dynion, i arfer, neu yn arfer y cyfryw ffurfiau, yn dilyn traddodiau dynion ac nid gair Duw, gwel i *Cor.* xi. 1, 23. 2*Cor.* i. 24. *Marc* vii. 6, 7, 8.

Er bod gweddiau yr anghredinwyr yn ffaidd gan yr Arglwydd, o herwydd eu pechodau, ac am eu bod allan o Grift ; etto eu dyledswydd yw gweddio,

gwe
wed
yr y
o'i
gwe
tefyl
gym
a gw
rwy
XXV
ac
eu
1.
yfr
dinh
i'w c
eglw
16,
2.
wyd
efan
oedd
Yfr
ddan
gyl,
dydd
Glân
17. 2
8, &
3.
hene
angy

O
lwyf
rodd

gweddio, ac y mae yn gyfreithlon i gredinwyr weddio lle y mae anghredinwyr yn bresennol: yr ydym yn cael fod ein Hiachawdwr ac amryw o'i Saint yn arfer amrafael ddull corph mewn gweddi, megis penlinio, gorwedd ar yr wyneb, tefyll, y mae pob un yn gyfreithlon iawn ac yn gymmeradwy, os bydd y galon wedi ei llenwi â gwir ffydd, cariad, gwirionedd, gostyngedd-rwydd, a zel tu ag at Dduw.

XXV. *Am* Ganu Salmau, Arddodiad Dwylaw, ac ordinhadau efangylaidd eraill ag fydd heb eu dirymmu etto.

1. Y mae canu Salmau (yn enwedig Salmau ysgrythurol) Hymnau ac Odlau ysprydol yn ordinhad efangylaidd barhaus, ac yn ddyledswydd i'w chyflawni gan bawb, ond yn neillduol yn yr eglwys, *Mat.* xxvi. 30. *Eph.* v. 18, 19. *Col.* iii. 16, &c.

2. Y mae arddodiad dwylaw yn un o egwyddorion athrawiaeth Crist, ac yn athrawiaeth efangylaidd, yn cael ei harfer yn y prif amseroedd (ac heb ei dirymmu etto, trwy unrhyw Ysgrythur) yn cael ei gyflawni ar y rhei'ny a ddanfonid allan gan yr eglwys i bregethu'r efengyl, *Act.* xiii. 3. neu ar gredinwyr wedi eu bedyddio, tu ag at iddynt gael derbyn yr Yspryd Glân ynghyd â'i ddoniau, *Act.* viii. 17. a ix. 17. a xix. 6. neu ynte i iachau'r claf, *Act.* xxviii. 8, &c.

3. Y mae ymweled â'r claf, a'r henuriaid i'w heneinio, yn enw yr Arglwydd yn ordinhad efangylaidd ac heb ei dirymmu, *Iago* v. 14, 15.

XXVI. *Am* YSGYMMUNDOD.

Ordinhad arall i'w pharthau yn amser ac eglwys i'r Testament Newydd, yw'r awdurdod a roddodd Crist i ymdrin â'r cyfryw aelodau ag a roddio

rodio yn afreolaidd, *Thef.* iii. 6. ag fydd yn gwrthod gwrando ar yr eglwys, *Mat.* xviii. 17. yn gwneuthur pechod gwaradwyddus, *1 Cor.* v. neu yn gwadu ac yn dinystrio'r ffydd neu brif-feiliau crefydd, megis yr adgyfodiad, *Ec.* 2 *Tim.* ii. 16, 17, 18. *1 Tim.* ii. 20.

2. Y mae'r ordinhad i'w chyflawni yn gyhoeddus mewn modd arbennig yn enw Crist; gan yr holl gynnulleidfa (etto yn weinidogaethol gan fwyddwyr y gynnulleidfa) ac yn ol natur y trofedd, pa un ai trwy rybudd heb fwrw allan, *1 Thef.* v. 14. neu fwriad allan, hyd nes ymddangosio edifeirwch yn yr hwn a fwrir allan, ac yna y mae i'w adferu, *1 Cor.* v. 2 *Cor.* ii. 6, 7, 8. neu ynte hollol a thrwyadl ysgymuno'r dyn a'i wrthod, hyd ddyfodiad Crist, *1 Cor.* xvi. 22.

XXVII. *Am* SWYDDWYR a Llywriadwyr.

1. Ordinhad Duw yw llywodraeth, gweinidogion Duw yw llywodraethwyr (pa un bynnag a'i goruchel neu raglawiaidd) yn llywodraethu trwy, tan, a throsto ef; wedi ymddiried cleddyf cyfiawnder iddynt; er annogaeth a mawl i weithredwyr da, ond er dychryn i weithredoedd drwg, neu ddialydd a chyflawnydd cospedigaeth ar y rhai a wnant ddrwg, *Rhuf.* xiii. 2. 14. *1 Pedr* ii. 14. *1 Tim.* ii. 2. *Diar.* viii. 16, 17. 2 *Cron.* xix. 6.

2. Y mae'r Duw goruchaf, yr hwn yw Brenhin y brenhinoedd, ac Arglwydd yr arglwyddi, yr hwn sy'n llywodraethu ym mrenhiniaeth dynion, ac yn ei rhoddi i'r sawl y gwelo yn dda, y mae yn derchafu ac yn darostwng, yn newid ac yn fymmud brenhiniaeth a llywriadwyr eraill fel y rhyngo bodd iddo, *Sal.* lxxv. 6, 7. *Dan.* iv. 25. 2 *Cron.* xi. 4. 2 *Bren.* ix. 3, 6, 7. rai prydiau yn rhoi llywriadwyr drwg, a phrydiau eraill yn cymmeryd rhai da ymaith, mewn ffordd o farn

am

am bechod pobl, *1 Sam. ix. 16, 19. Hof. xiii. 11. 2 Cron. xxxiv. 18.*

3. Er nad yw y gwaethaf o reolwyr ddim yn teyrnasu heb ragwybodaeth a chennad Duw, etto nid yw Duw yn hoffi mo'r cyfryw ag sydd yn llywodraethu yn wrthwyneb i'w ewyllys ddatguddiedig, ac i ateb gwir ddiben llywodraeth, ac y mae yn eu cyfrif fel rhai nad yw yn llywodraethu, *Hof. xi. 4. Ezech. xxxiv. 5, 10, 21. Jer. v. 1.* Ac fe ddywedir yn yr Ysgrythur fod rhai o'r rhei'ny yn cael eu hawdurdod gyd â'r bwystfil, ac yn eu harfer drosto, o herwydd pa ham fe'u gelwir cynn y ddraig, a chynn y bwystfil, *Dan. vii. 20, 24. Dat. xiii. 1. a xvii. 3, 16.*

4. Fel ag y mae yn anghyfreithlon i lywodraethwyr orchymyn un peth ag y mae Duw wedi ei wahardd, a pheri i ddynion ufuddhau i hynny, neu wahardd un peth ag y mae Duw yn ei orchymyn; felly y mae yn gyfreithlon i weision Duw anufuddhau'r cyfryw orchymyn, *Dan. iii. 18. a vi. 10, 11. Aet. iv. 19, 20. a v. 29.*

XXVIII. Am ANGHRIST.

Er fod llawer o gau gristiau yn nyddiau'r Apostolion, *1 Ioan ii. 18.* yr oedd un i ddyfod mewn modd neilltuol wedi'r dyddiau hynny, yr hwn a elwir yr ANGHRIST, *1 Ioan ii. 22.* y dyn pechod, *2 Thef. ii. 3.* y bwystfil, y gau brophwyd, a'r dinystrydd, *Dat. xiii. a ix. 11.*

2. Y mae'r Anghrist hwn yn un ag sydd yn eistedd yn nheml Dduw, yn cymmeryd ac yn arfer awdurdod ar y rhei'ny a elwir yn dduwiau (swyddogion, *Aet. v. 22.*) *2 Thef. ii.* y rhai fydd yn dwyn y wraig, neu'r buttain yn eistedd arnynt, dinas *Rhufain*, yr hon a adeiladadwyd ar faith mynydd, *Dat. xvii. 3, 9, 18.* y rhai, gan gymmeryd arnynt fod dros Grift, ydynt mewn gwirionedd yn ymladd yn ei erbyn, ac yn dinystrio

trio ei wir addoliad, *Dat.* xiii. 7, 11. yr hwn fydd yn twyllo 'r byd â'i wyrthiau a'i ryfeddodau gau, *Dat.* xiii. 13, 14. 2 *Thef.* ii. 9. teyrnasiad yr hwn oedd i ddechrau ar gwmp yr Emerodraeth Rhufeiniaid, 2 *Thef.* i. 6, 7. pan gyd ag ef yr oedd gwir frenhinoedd i gyfodi allan ac i roddi eu hawdurdod iddo ef, *Dat.* xvii. 12, 13. gan fod hyn oll yn cyttuno mor gywir, cymmwys a llythrennol â'r Pab o *Rufain*, ni a allwn ddywedyd am dano, Ai hwn yw'r Anghrist, neu a ydym ni i ddisgwyl un arall?

XXIX. Am Droedigaeth a Galwedigaeth yr IUDDEWON.

Er i ganol-fur y gwahaniaeth rhwng Iuddewon a Chenhedloedd gael ei dynnu i lawr ar farwolaeth Crist, *Eph.* ii. 14, 15. a bod yr holl rai crediniol o Iuddewon a Chenhedloedd yn awr wedi cael eu dwyn i'r un gorlan a chymdeithas neilltuol, *Ioan* x. 16. a xi. 51, 52. *Eph.* ii. 16, 17, 18. Etto fe gafodd cyffredinolrwydd neu gorph y Genedl honno yr Iuddewon, o herwydd eu haghrediniaeth, calon-galedwch, gwrthod Crist, ac anufuddhau i'r efengyl, eu gwrthod a'u gwasgaru; felly, er mwyn eu Tadau *Abraham*, *Isaac*, *Jacob*, *Dafydd*, ac er mwyn cyflawni'r addewidion a wnaed iddynt, fe gaiff cyffredinolrwydd yr Iuddewon eu dychwelyd a'u cymmodi â Duw cyn diwedd y byd, *Rhuf.* xi. 25—31.

2. Fe fydd eu dychweliad yn beth dieithr a difymmwyth, am hynny y mae yn cael ei alw a'i gyddaru i adgyfodiad oddiwrth y meirw, ac i Genedl yn cael ei geni mewn un dydd, *Ezec.* xxxvii. *Esa.* lxvi. 8, 9.

3. Fe gaiff y gwaith mawr a gogoneddus o'u troedigaeth ei weithredu mewn ffordd anghyffrediniol, fel eu gwaredigaeth allan o'r Aipht,

Mic.

Mic. vii. 15. Esa. xi. 16. ac y mae yn debygol y bydd trwy ymddangosiad Mab y Dyn, neu arwydd Mab y Dyn yng nghymylau'r nef, Zec. xii. 10. â Dat. i. 7. Mat. xxiv. 30, 31.

4. Pan y galwer yr Iuddewon tel hyn fe ymafl llawer ynddynt ac a unant â hwynt o herwydd y gwyrthiau ac ymddangosiad Duw yn eu plith, *Zec. viii. 21, 22, 23.*

5. Hwya gânt eu dychwelyd o bob gwledydd lle y maent yn awr gwedi eu gwasgaru i'w gwlad eu hun, fel y cawsant o'r *Aipht a Babilon, Esa. xi. a ii. 7, 12, 13.* hwy gânt ail-adeiladu dinas *Jerusalem, Jer. xxx. 18—31—40.* a hwy a'u hiliogaetu a gânt drigo ynddi ac yn nhir *Juda, Zec. ii. 12. a viii. 7, 8. a xii. 6.* a byddant gyfrannog o'r Ysryd Glân a'i rasusau mewn modd neilltuol, *Ezec. xxxix. 24. Zec. xii. 10.* a'u bendithio yn helaeth â phob bendithion cyd-dragwyddol. Fe fydd y llywodraeth gyntaf a phenaf ar y ddaear yn cael ei harfer yn eu plith, er fyndod a dinystr i'w gelynion, *Mic. iv. 8. a vii. 16. Aet. vii. 1, 6.*

Angwanegiad byrr at y Gyffes hon o Ffydd, neu Nodau gwir Gredadyn.

1. **Y** Mae yn un ag fydd wedi cael argyhoeddiadau eglur o bechod, yn enwedig y pechod fydd yn llywodraethu fwyaf arno, ac o anghrediniaeth hefyd o'i eisiau o Grist, ac o werthfawrogrwydd Crist, o gospedigaeth pechod, ynghyd â'i wir haeddiant, *Ioan xvi. 8.*

2. Y mae wedi ei ddadfeilio a'i dorri oddiarno ei hun, nid oes ganddo ddim ymddiried ynddo ei hun (y mae ei enedigaeth, dygiad i fynu, doniau a chyflawniadau) a'i weithredoedd gorau yn

yn amhur ei olwg ei hun, *Esa. lxiv. 6. Phil.*

iii. 3.

3. Y mae yn anhawdd ei ddwyn i gredu, prin y mae yn credu ei fod yn credu, a phrin nad yw yn taflu ymaith ei hyder pan y mae unwaith gwedi gwir gredu.

4. Y mae yn gweddio mwy ar Dduw yn erbyn ei bechod anwylaf a'r hwn sy'n arglwyddiaethu fwyaf arno, ac yn moliannu fwyaf pan y mae yn cael nerth yn ei erbyn.

5. Nid fyw byth yn edifarhau am un pechod a adawodd heibio, am un daioni a wnaeth neu gyftudd a ddioddefodd er mwyn Crist.

6. Wrth ddarllain yr Ysgrhythur y mae yn dal fulw ar yr hyn sydd yn cynnorthwyo sancteiddrwydd yn y blaen, yn dysgu hunan-ymwadiad, yn gyftal â'r hyn sy'n cynnyddu gwybodaeth.

7. Nid yw yn gofalu beth sy ganddo, i ba le yr elo, beth a ddioddefo gyda Christ, ac heb bechod.

8. Y mae yn un ag sy'n ymroi i ganlyn Crist, trwy bob cyflwr, ac etto yn mawr ddrwg-dybio ac yn ofni na's gall ddal i maes hyd y diwedd.

9. Y mae'n ymgais ar ol ac yn mawrygu sancteiddrwydd i wasanaethu Duw yma yn gymmaint neu yn fwy na dedwyddwch ar ol llaw.

10. Uchlaw pob gofal, y mae yn ymostwngi ymgadw rhag y pechod sydd fwyaf ei afael arno, *2 Sam. xxiii. 24.*

11. Nid yw yn esgeuluso ei ddyledswydd, er y gŵyr fod perygl mawr o'i gyflawni, *Dan. vi. 10.*

12. Y mae yn un ag sy'n gofalu am gael gwir ras yn ei galon yn gyftal ag yn ei broffes, fel yr Ysgrifenydd, *Mat. xiii. a'r morwynion call, Mat. xxv.*

13. Y mae yn glynu wrth yr Arglwydd, ac yn ei ganlyn yn yr amseroedd gwaethaf, pan y
mae

mae eraill yn ei adael, nid gwaeddi Hosanna heddyw, a chroeshoeliwch ef y foru.

14. Y mae yn derbyn y geiriau garwaf a'r triniaethau calettaf oddiwrth Dduw yn amyneddgar at yn ddiolchgar, 1 *Sam.* iii. a xviii. 2 *Bren.* xx. 9, 10. *Job* i. 14.

15. Y mae yn cyd-ymdeimlo yn fawr, ac ymgystuddio o herwydd dioddefiadau 'r duwiolion, ac o herwydd pechodau'r drygionus, fel *Dafydd*, *Jeremi*, *Lot*, a *Phaul*.

16. Y mae yn un ag fydd pan yr adferir o'i wrthgiliad, yn cofio ei ddaionus gyflwr gynt gyd â mwy o foliant i Dduw, a chafineb at bechod, *Hof.* ii. 7. a xiv. 2, 3.

17. Y mae yn ceisio ac yn parchu gwirionedd yn fwy nag unrhyw ddoniau harddedig, ac yn mawrygu Saint tlodion, ac fydd yn gywir ac yn onest, yn fwy na'r rhei'ny ag fydd o ddoniau a chyfoeth, os byddant yn llai gwirioneddol.

18. Y mae yn ymgyswyno fwy-fwy i ofn Duw, ac yn dymuno gras er mwyn gras, *Neh.* i. 11.

19. Ymhlith y Saint y mae ei hyfrydwch penaf, yn enwedig y rhei'ny ag fydd yn rhagori mewn rhinwedd.

20. Y mae yn un ag fydd ar y tebygolïaeth leiaf o fod Duw yn cilio oddiwrtho, yn ceisio Duw yn fwy difrifol.

21. Y mae yn un ag fydd ar bob derbyniad o drugaredd newydd, yn ymhoffi mewn diolchgarwch.

22. Y mae ganddo'r fath dosturi tu ag at ddynion colledig, fel na's gall lai nag wylo wrth feddwl am eu trueni, *Luc* xix. 41.

23. Y mae yn un nad yw llwyddiant yn ei dderchafu, nac adfyd yn ei daslu i lawr.

F

24. Y mae

24. Y mae pob cymdeithas yn ofidus iddo ef, nad yw yn tueddu at ogoniant Duw.

25. Pa hwyaf y mae yn adnabyddus â Chrïst, mwyaf ei gyd yw ei ferch at Grïst.

26. Y mae yn un ag fydd yn adnabod llais Crïst, ac ar ei lais ef yn unig y gwrendy, *Ioan* x. 4, 5. 1 *Ioan* iv. 6.

27. Y mae yn un ag fydd yn gosod pechodau Proffeswyr gymmaint at ei galon, fel ag y maent yn peri iddo rodio yn athrist.

28. Y mae yn un ag fydd yn gweddio ar ei droedigaeth gyntaf, *Aët.* ix. 11. nid oes gan Dduw ddim plant mud-geni.

29. Y mae yn un ag fydd o herwydd hunan-ddrwyg-dyb, yn mawr ddymunocael ei chwilio, ac y mae yn chwilio ei hun yn ddifrifol fely byddo ei waith yn gymmeradwy gyd â Duw, *Sal.* lxxvii. 6. a cxxxix. 1.

30. Mewn mawr gyfyngder neu ddadfeiliad y mae addewidion Duw yn dra gwerthfawr ganddo.

31. Y mae ei ffydd yn cynnorthwyo ymlaen ei sancteiddrwydd, a'i sancteiddrwydd yn dali fynu ei ffydd.

32. Y mae yn eiddigus o'i galon ei hun pa le bynnag yr elo, yn gwiliad dros ei ferchiadau at Dduw a daioni.

33. Y mae ganddo galon dyner, calon enwaededig newydd, ac y mae yn greadur newydd, *Ezec.* xxxvi. 26. 2 *Cor.* v. 17.

34. Heddwch tŷ Crïst yw prif lawenydd ei galon.

35. Y mae arno fwy o ofn uffern mewn pechod, nag uffern ar ol pechod.

36. Nid yw byth yn ymroi myned yn y blaen mewn un pechod gwybodus.

37. Y mae yn un ag fydd yn well ganddo fyw mewn

mew
pala
3
heb
39
ydw
wyf

Fel
ch
m
rh
yn
oc

1.

2.
dinha
xvii

3.
Crïst
Aët. i

4.
Heb.

5.
mae e
Mat.

6.
yn ar

i
iad
Rh

2

27.
3
rwy

mewn bwthyn gyd â'r gostyngedig, nag mewn palas gyd â'r annuwiol.

38. Y mae'n parchu holl orchymynion Duw, heb wrthod un o honynt.

39. Y mae yn mynych ofyn i'w galon, Beth ydwyf? Beth wyf yn ei wneuthur? I ba le yr wyf yn myned?

Fel Angwanegiad arall at Gyffes ei Ffydd, chwi gewch yma 12 o Resymmau byrrion mewn perthynas i Fedydd Credinwyr; y rhai a fendithiwyd i Grifftion amheus (ar yr ystyriaeth honno) at ba un y danfonodd hwynt.

1. **A**M fod Duw yn gorchymyn, *Aet. ii. 38. a x. 48. a xxii. 16.*

2. O herwydd yr addewidion a wnaed i'r ordinhad hon, a'r rhai a ymostyngant iddi, *Mat. xvii 16. Aet. ii. 28.*

3. O herwydd eu bod yn hynny yn canlyn Crist a'i Apostolion, *Mat. iii. 13. Luc iii. 21, 23. Aet. ix. 18.*

4. Am ei bod yn un o egwyddorion crefydd, *Heb. vi. 1, 2.*

5. Am ei fod yn un rhan o gyfiawnder, ac y mae ei harfer yn rhan o gyflawni cyfiawnder, *Mat. iii. 15.*

6. O herwydd yr arwyddocâd o honi, y mae yn arwyddocau,

1. Farwolaeth, claddedigaeth ac adgyfodiad Iesu Crist, a'n cyfiawnhâd ni trwy hynny, *Rhuf. vi. 3, 4. Marc i. 5. Aet. xxii. 16.*

2. Ein gwaith ni yn gwisgo Crist, *Gal. iii. 27.*

3. Marwhad a bywhad yw ein sancteiddrwydd ni, *Rhuf. vi. 2, 5. Col. ii. 12.*

4. Bedydd yr Yspryd, neu ddoniau'r Ys-
pryd, *Act. i. 5. Tit. iii. 5, 6.*

7. Am mai fel y cyfammod gras ydyw, yn
dyfod yn lle yr enwaediad, *Col. ii. 11.* wedi ei
chydmaru â *Rhuf. iv. 11.* Y mae y rhai fydd
dros fedydd babanod yn addef hyn.

8. O herwydd ei fod gynt ag y dylai fod etto
yn arwydd-nod Crist'nogrwydd, ac yn garacter i
wahaniaethu Saint a chredinwyr oddiwrth y byd
ac anghredinwyr, *Act. x. 47. 1 Cor. xv. 29.*

9. O herwydd ei fod yn cydfyned â ffydd ac
ni ddylid gwahanu ffydd ac yntau, *Eph. iv. 5.*
Act. viii. 12.

10. O herwydd fod peidio a chymmeryd be-
dydd yn wrthodiad o gyngor Duw, *Luc vii. 30.*

11. O herwydd ei fod yn un o'r rhwymau ag
fydd yn uno'r corph ynghyd, ac un o fronau'r
eglwys â pha un y mae yn meithrin ei phlant,
Cor. xii. 13. Col. ii. 19. Can. iv. 5. a viii. 8.

12. O herwydd ei bod cyn ac o flaen cymmun-
deb eglwysig a bod mewn trefn yn gyfrannog o
fwpper yr Arglwydd, *Act. ii. 41, 43. a ix. 18,*
26, 27, 28.

At yr hyn y gellir chwanegu opiniwn dysg-
awdwyr ac eglwysî hen a diweddar, fel yr ym-
ddengys wrth gyffes eu ffydd, ac ysgrifenadau
eraill.

Nid oes gwaharddiad chwaith i ail gyflawni'r
ordinhad (yn enwedigol os bydd rhyw ddiffyg
yn y derbyniad cyntaf o honi, a hynny yn han-
fodol hefyd ym medydd babanod, ystyriwch
Mat. iii. ynghyd â ii. 14. a xix. 3, 5.

Rhai Ymadroddion grafol, profiadol, a thra dewisedig a gasglwyd allan o'i Bapurau ef.

FE ddylai Saint ofni pob pechod, ond nid un math o ddioddefiadau, *Sal. iv. 4. Dat. ii. 10.*

Y mae euogrwydd a'r a ddichon Saint roi i eraill, a'i gael oddiwrth eraill, y mae'r ddau i'w fymud ymaith trwy weithrediadau newyddion fydd ac edifeirwch.

Y mae'n esmwythâd, ac yn ddilwythiad mawr i enaid, i gyfaddef ei bechod gyd ag ystyriaeth, yn oftyngedig, yn ddrylliedig, a chyd â chafineb atto.

Peth priodol i wir Gristion yw cyfiawnhau Duw, a barnu ei hunan yn y cystuddiau mwyaf.

Gofal a dyledswydd gwir Gristion yw peidio a dioddef am bechod, na phechu wrth ddiodeff.

Cyfrifwch y pethau ysprydol lleiaf yn well nâ'r mwyaf a'r gorau o bethau allanol, tymhorol.

Nid oes dim gwir gaethiwed, ond y fydd naill ai oddiwrth, neu am bechod.

Fe orchfyga Crist'nogion eu gelynion allanol yn gynt trwy weddio trostynt, nâ thrwy weddio yn eu herbyn.

Y mae amseroedd drwg wedi eu hiawn ddefnyddio, yn llawer gwell nag amseroedd da, heb eu prynu, neu wedi eu cam-dreulio.

Cau dy lygaid rhag gweled, dy glustiau rhag clywed, a'th galon rhag groesawi pechod.

Y mae yn rhaid i bawb Crist'nogion gael eu dwyn i'r tân cyn y gellir eu huno, canys amhothol i'w affio darnau oerion, neu un darn oer a'r llall yn boeth ynghyd.

Bydd yr hwn fydd yn foddlon i ymadael â'i bechod.

bechod anwylaf, yn foddlon hefyd i ymadael â'i fywyd anwylaf.

Ni chaiff Cristion ond ychydig o gyfarwrth ddiwedde am yr hyn nad yw ond ympwy yn ei ben, ac nid yn wirionedd tefydlog yn ei galon.

Deliwch fulw, pa leiaf fyddo'r gwirioneddau a fyddo Crist'nogion yn diwedde o'u herwydd, (os yn iawn) mwyaf ei gyd y mae eu cariad at Grift yn ymddangos.

Y mae pethau bychain Duw yn well nâ mynyddoedd, neu bethau mwyaf y byd.

Y mae'r Saint i ddwyn tair rhyw dyfiolaeth, am a thros Grift, a'i wirioneddau, tyfiolaeth a nadl neu leferydd, tyfiolaeth bywyd, a thyfiolaeth gwaed.

Nid yw llefaru geiriau, dal opiniynau, cyflawniad allanol o ddyledswyddau, a bod yn gyfrannog o ordinhadau, ond y pethau lleiaf mewn crefydd.

Ni ymddiriedais erioed i Grift na's cefais ef yn ffyddlon, nac erioed i'm calon fy hun na's cefais hi yn dwyllodrus.

Gwneled gwaith Duw yn cuddio dy wendidau a'th bechodau dirgel di oddiwrth dy elynion, i tithau eu cyfaddef yn fwy rhydd ac ewyllysgar wrtho ef.

Dysg adnabod pechod, ei anghaniattau, ei ddiyttyru, ei orchtygu oddifewn, ei ddodi oddiwrthyt, ofni ei ddychweliad, i fod yn fwy dieithr tu ag atto, mwy gwiliadwrus yn erbyn profedigaethau, a doeth i ochelyd achlysuron a fo'n tywys i bechod.

Y mae nerth pob llygredigaeth weithiau yn ymddangos mewn un, a gorchfygwch ond y pechod fy fwyaf ei lywodraeth arnoch, a chwi a ochfygwch y cwbl.

Nid ydys yn adnabod nerth a grym llygredigaeth

aeth ond yn anfynych, iei pan delo temtasiynau,
odfeuo ac achosion o brofiad.

Y mae'r enaid hwnnw yn myned yn wag,
fydd yn arllwys allan bob amser; heb ofalu try-
tori dim i mewn.

Edryched proffeswyr rhag eu bod yn wastadol
yn caru tu a Chrifft, ac etto byth heb ei briodi,
rhag eu bod yn *Ordderchadon* ac nid yn *Frenhin-
esau*, Can. vi. 8.

Dodwch i mewn, dodwch i fynu, dodwch
allan dros Grist.

Cofiwch y bydd i chwi yn fuan gyrhaeddyd
ansarwoldeb, ond ni chyrhaeddych byth dragy-
wyddoldeb.

Gwnewch Grist yn bob peth i chwi, a bydd-
wch sicr o ymwrthod â phob peth o'ch eiddo eich
hunain.

Pan nad ydych yn cael eich erlid a phrofedig-
aethau, byddwch sicr fod satan yn cronni ac yn
goredu, ac y bydd iddo dynnu i fynu yr attalfa,
a gollwng y gronfa yn fydyn ar eich traws.

Nid yw satan (fel Duw) yn rhybuddio cyn
taro.

Cysflog yw gwaith Crist, ac y mae ei wasan-
aeth yn rhyddid perffaith neu yn wir fraint.

Y mae cariad y Meistr, meluider y gwasan-
aeth, a mawredd y wobr yn ddigon o annog-
aethau i wasanaethu Crist.

Y mae diogelwch y Cristion yn gynnwysedig
ynghyflawniad ei ddyledswydd, ac fe a ddylai
feddwl am ei ddyledswydd yn fwy nag am ei ddi-
ogelwch.

Y mae'r hwn nad yw yn caru Crist yn fwy na
ei chwaint na'i fywyd, yn debyg o golli Crist,
a'i fywyd hefyd; ond y mae'r hwn sydd yn caru
Crist yn fwy na'i fywyd yn sicr o'i gadw, a chael
y ddau.

Mawr ymdrechwch i gael, ac i ymarfer cyd-
wybod

wybod dda tu ag at Dduw a dyn, a chyflwyn-
wch eich enaid, bywyd a'ch achos i'r Arglwydd,
disgwylwch y gwaethaf oddiwrth ddynion a'r
goreu oddiwrth Grist.

Y mae Crist i'r enaid fel y maen fugn (*Load-
stone*) i'r haiarn, yn ei dynnu atto ei hun, neu fel
crisial i feini eraill, yn gosod harddwch a dis-
gleirdeb arnynt.

Y mae Cristion yn gweled Crist yn y cystudd
trymat yn gyftal ag yn yr ordinhad fwy yspryd-
ol.

Y mae llygredigaethau fel llyngyr yn y ceu-
dod neu'r cylla, y rhai a fwyttant trwy'r enaid
oddieithr eu gwaigaru, eu lladd, a'u puro allan.

Yr unig fiordd rai prydiau i Gristion ymgadw
rhag grym profedigaeth, yw (fel milwr) syrth-
io ar ei wyneb pan welo'r canon neu'r gwn yn
cael ei dano yn ei erbyn.

Gristion, gwna dy waith ar frys, ac fe rydd
Duw ar frys i tithau dy wobrwy.

Y mae yn rhaid i ti farw unwaith pa un wnai
ai dioddef ai peidio, ac ni elli farw ond unwaith
os dioddefi.

Y mae pechodau'r Saint yn ddiodefiadau ne-
wyddion i Grist, ac y mae diodefiadau'r Saint
yn glwyfau i Grist.

Y mae darllain yr Ysgrythurau yn gynnorth-
wyol i fyfyrddod, a myfyrddod i weddi, a gweddi
i bob gweithred dda.

Fe all dynion ddyfod at Dduw yn rhy ddi-
weddar (pan y mae'r drws wedi ei gauad) eithr
nid yw Duw yn dyfod byth yn rhy ddiweddar at
ddynion.

Bydded y plentyn yn foddlon i gymmeryd y
fron, a'i fam a'i rhydd iddo ef, ac yna ete a gaiff
y ddwy; felly byddwch yn foddlon i'r hyn a ro-
ddo Crist i chwi, ac ni bydd arnoch eisiau dim.

Y mae

Y n
gwerth

Y n
cael fi
heb ei

Y n
doniau
eraill

genfig
Na
ystrya
iol.

Y l
fydd y
rwydd

Yr
lywod

Y C
us, ca

Rhy
yn aff

Y n
trwy c
ei gyf
deb.

Y n
ddwfr
byw,
eu po

nu.
Y n
deil,
os ffo

Gw
ymlad

Y n
eddu l
Y n

Y mae gweled eisiau gras yn fawr, ond gweled gwerthfawrogrwydd gras yn fwy.

Y mae yn anhawdd cael gras, yn anhawdd cael sicrwydd o ras, yn anhawdd ei ddefnyddio, heb ei gamddefnyddio.

Y mae yn anhawdd iawn i ni edrych ar ein doniau ein hunain heb falchder, ac ar ddoniau eraill (os byddant yn rhagori yr eiddom ni) heb genfigen.

Na chanmol ormod ar dy gyfaill, ac na ddiystyra ormod ar dy elyn, rhag dy farnu yn bleidiol.

Y llywodraethwr mwyaf a goreu, yw'r hwn fydd yn llywodraethu mewn cariad, gostyngedd-rwydd, a hunan-ymwadiad.

Yr hwn na ddysgodd ufuddhau, ni ddysgodd llywodraethu.

Y Cristion union cyson gamrau, hunan-ofnus, calon-doddedig yn wastadol yw'r goreu.

Rhyw *ddim* mawr yw'r byd, yn hudo'r drwg, yn aflonyddu ac yn trallodi'r da.

Y mae fatan yn gweithio mwy ar ddynion trwy ddichell, nâ thrwy nerth; ymgadw rhag ei gyfrwystra, a thi a ymgedwi rhag ei greulondeb.

Y mae calonnau rhagrithwyr fel llynnoedd o ddwfr drewllyd lle mae brogaid neu lyffaint yn byw, a physgod yn meirw, chwantau yn cael eu porthi, (a gras fel pe bai) yn cael ei newynu.

Y mae'r diafol fel ceiliog twrci, neu'r crocodile, os trowch arno fe a ffy oddiwrthych, ond os ffowch rhagddo fe a'ch canlyn.

Gwell rai prydiau yw diystyru'r diafol nag ymladd ag ef.

Y mae meddyliau am farw ein hunain yn tueddu llawer tu ag at farwhau.

Y mae Duw wedi gosod y tafod rhwng yr ymhennydd

henydd a'r galon fel y gallai ymgynggori â'r ddau, a rhwng dau *gard* i'w gadw i mewn, ac er hynny y mae yn afreolus.

Y mae gweddi yn barottoad da erbyn dioddefiadau, *wedi i Grist weddio fe aeth allan i gyfarfod â Judas*, Ioan xviii. 4.

Y mae mwy o hunan nâ gras yn gyffredin mewn dynion a phroffesiwyr o opiniwn aflonydd, yn hau ac yn cyfodi erledigaethau eglwysig.

Dyledswydd Cristion yw cadw ei hun i lawr a chwilio ei hunan, pan na wya am ddim drwg ynddo ei hunan.

Mewn cystuddiau y mae Crist a phechod yn ymddangos fwyaf yngolwg credinwyr ond mewn gwahanol ddull ac i wahanol ddiben, a thyna'r pryd y dymunir Crist fwyaf, a diystryr pechod fwyaf.

Dylai Cristion ddymuno yn ddifrifol fod i'w bechod gael eistedd mewn cwmwl gwyn, fel y gallu efo fyned o'r byd fel perarogl, ac nid fel pen canwyll.

Y mae cyfraith sanctaidd Duw yn dysgu dyn i weled ei wrthun ymddirwyad, ac yn gofyn ganddo gyd-ymffurfad.

Y mae pechod fel llew yn cysgu yn yr enaid yr hwn y mae profedigaeth yn ei ddeffroi yn fuan.

Y mae Crist yn dod i'r rhan fwyaf o'i olew mewn llestri drylliedig, mewn calonnau drylliedig y mae mwyaf o ras, ac yn cael ei gadw oreu.

Pa leiaf yr ymdrecho dyn drosto ei hun, mwyaf yr ymdrecha Crist drosto.

Oh, fy enaid! edrych am angau bob awr, hiraetha yn fawr am dano, ymbarottoa yn ofalus yn ei erbyn, cyferfydd a greso ef yn llawen, canys rhan Crist yw cyfarwyddo ei ddiweddi (yr enaid atto ei hun) a'th gyfaill yr hwn fydd yn dyfod i'th ryddhau o'th bechodau, i'th ollwng o'th

o'th garchar, i ddileu dy ddyledion, a'th ddwyn
ar unwaith i fwynhau dy holl ddymuniadau.

O Arglwydd fel arwydd y byddaf abl i farw
drofot ti, gad i mi brofi fy llygredd yn marw yn-
of fi trwy nerth gras oddiwrthyt ti.

Yr hwn na chynnero siampl a wna siampl
ei hun.

Arwyddion cariad Crist yw cystuddiau, Jer. xii.

7. Heb. xii. 6. Dat. iii. 9. ac nid ydys yn tost-
urio wrth Grif'nogion yn fwy nâ phan y maent
yn cael eu cystuddio, fel *Ephraim*, Jer. xxxi. 20.

Fe ddylai enaid Cristion fod fel deial yn myned
yn ol yr haul, neu yn canlyn Crist.

Os rhoir lle i bechodau bychain, hwy a wnant
ffordd i rai mwy, ac un pechod ffordd i'r llall.

Y mae'r hwn a ddychwelo bechadur yn cudd-
io byd (neu liaws) o bechodau ac yn ynnill mwy
nâ'r byd, sef ynnill enaid.

Dylai Saint geisio arglwyddiaethu ar eu llyg-
redigaethau, fel ag y bu eu llygredigaethau gynt
yn arglwyddiaethu arnynt hwy.

Fe rodd Duw i ddyn enau bychan, a gwddf
cul, fel na fwyttai i ormodedd.

Ffordd lasurus i gam-dreulio amser, yw cym-
meryd poen ynghylch pethau afreidiol ac anfudd-
iol.

Y mae zel heb wybodaeth i'w llywodraethu,
fel bywyd neu fettel mewn ceffyl dall, yr hwn
sydd yn tramgwyddo ac yn tafu i lawr ei farch-
ogwr.

Y mae eisiau genfa neu ffrwyn yn gyffredin
ar Grif'nogion ieuaingc, a 'spardyn ar ben-Grif-
'nogion.

Na fydd yn rhy awyddus am gariad neb, ac
ni byddi mor fuan yn wrthddrych o genfigen.

Y mae yn dda ffrwyno doniau naturiol a chyr-
haeddedig, ond rhoi ei ben yn rhydd i ras, a ga-
dael

dael i ras yn wastadol arwain llywodraethu a meistroli doniau.

Nid yw calon annychweledig foddlon i ddim ond yr hyn fydd yn ei helpu i uffern, ac ni chaiff byth ddigon o'r pechod hwnnw, ac nid yw'r galon ddychweledig byth yn foddlon ond i'r hyn ag fydd yn ei helpu tu a'r nesoedd, ac yn meddwl na chaiff byth ddigon o hono, sef Crist a gras.

Gwna roesaw i'th Arglwydd (Crist) yn awr i'th fwthyn, ac yntau a'th roesawa dithau i'w balas ar ol llaw.

Cais Grist (Oh Gristion!) i rwymo'th gydwobod wrth heddwoch, a'th ferchiadau a'th gnawd wrth ymddygiad da.

Treulia dy holl ras yn erbyndy lygredd, ond nid dim drosto.

Dy ddyledswydd galettaf mewn Crist'nogrwydd yw ymwadu â thi dy hun, a dinystrio'th bechod.

Fel ag y tyftiodd y merthyr fod yn well ganddo fod yn ferthyr nag yn frenhin, felly y dylai pob Cristion.

Ffagr neilltuol a dyrchafiad mawr yn cael dioddef dros Grist.

Y mae satan yn cyhuddo ar Dduw wrth ddynion, ac ar ddynion wrth Dduw, ond y mae Crist yn esgufo ac yn ateb ei holl gyhuddiadau yn erbyn ei bobl.

Fe ddylai Crist'nogion wneuthur fel y gwnaeth y *Sichemiaid* pan y curwyd eu Dinas (eu heneidiau eu hunain mewn nerth) i'r llawr, sef ffoi i'w Tŵr sef Crist.

Y mae gwir wybodaeth o Grist yn dwyn diddanwch a gwir broffes, a gwir ymarferiad erledigaeth.

Pa fwyaf y mae dyn yn cael ei garcharu a'i gau i fynu oddiwrth ddynion, mwyaf y gyd y mae yn cael ei gau i fynu gyd â Duw.

Na chyfrif beth yn attaliad cyhyd ag y gallo dy

dy gal
mewn

Y n

i agor

hunan

Edr

tâol i

heibio

Un

ynt, (

iaethu

Mi

yngiad

yn fw

rhai c

Mi

ddo g

Dduw

Nid

(yn un

fyw u

Os

a ddyn

Grist.

Lle

alltiad

Fab, y

Rai

fannau

munia

gandd

iau by

Fe

Cristio

ddonia

Yr

rhagrit

naill a

dy galon fyned allan at Dduw a'i bobl a'i ffyrdd
mewn ferchiadau a gweddïau.

Y mae neilltuaeth a carchariaeth yn gyrru dyn
i agofach cymmundeb a Duw, ac i chwilio ei
hunan yn fanylach.

Edrychwch na byddo i ragfyrffod ymbarot-
tâol i weddi attal gweddi ei hun, neu eich troi
heibio i weddi.

Un o'r pechodau gwreiddiol a sonir am dan-
ynt, (1 Ioan ii. 16.) yw'r pechod sy'n arglwydd-
iaethu ar bob dyn.

Mi a fynych brofais ar ddyddïau o ymddarost-
yngiad fy nghalon yn cael ei chyffroi a thoddi
yn fwy wrth weddïau Crist'nogion gweinïon na
rhai cryfion.

Mi a ddymunwn fod allan o'r byd pan na fy-
ddo gennyf ddim gwafanaeth i wneuthur dros
Dduw yn y byd.

Nid yw'r hwn ag fydd am fyw iddo ei hunan
(yn unig ac yn bennaf) yn y byd yn deilwng o
fyw un diwrnod ynddo.

Os gallaf gael rhyddid i wafanaethu Crist, mi
a ddymunwn gael y gogoniant o ddiodef dros
Grist.

Llefaru yn gyfeillgar wrth Dduw, neu dyw-
alltiad allan o'r galon ger bron Duw, trwy ei
Fab, yn nerth ei Yspryd yw gweddi ddirgel.

Rai prydiau fe all faeth-weddïau, neu ridd-
fannau byrrion a sydyn, ac anadlu allan ein dy-
muniadau wrth Dduw, fod yn fwy cymmeradwy
ganddo, a llwyddo mwy gyd ag ef, na gwedd-
ïau byrrion.

Fe all fod gwahaniaeth mawr rhwng tymmer
Cristion un pryd a'r llall, ie, yn yr arferiad o'i
ddoniau mewn gweddïo a phregethu, &c.

Yr amser gorau i weled gwir dduwioldeb a
rhagrith yw mewn troïon a chysnewidiadau,
naill ai pan maent yn newid eu cyflwr trwy bri-

odas, neu gael eu dyrchafu i fwyddau, neu pan y mae opiniynau newidddyon yn dechreu cynhyddu.

Fe ddichon un pechod beri mwy o dristwch i ti na'th holl ddioddefiadau.

Peth dedwydd yw marw yn yr Arglwydd, a pheth anrhydeddus yw marw dros yr Arglwydd.

Y mae pechodau yn meirw ac yn syrthio ymaith oddiwrth Grift'nogion yn raddol fel y dail oddi ar y coed yn yr hydref.

Y mae crist'nogion yn awr fel ag yr oedd Abraham yn cael ei yrru i maes o wlad yr Aipht, ac yn dyfod i'r lle yr oeddynt o'r blaen neu i'w cyflwr cyntaf, o herwydd pa ham hwy a ddylent offrw m i'r Arglwydd fel y gwnaeth ef, Gen. xiii. 3.

Y mae Duw yn ein hyspeilio ni yn awr, o'r hyn yn amgen a'n hyspeiliai ni ryw bryd.

Prin y saif yr eglwys i a gasglir mewn hawddfyd, neu y parhant ynghyd mewn adfyd.

Fe ddichon plentyn Duw adnabod pwys pechod wrth ddioddefaint Crist, canys os darfu i'r galon ddur honno, blygu tan bwys ein pechodau, pa beth a wna dynion tlodion gweinion y rhai nid ydynt ond fel corsen neu frwynen.

Fel ag y dylai ein gweithredoedd da weithio ar ein calonau tu ag at gadarnhau ein ffydd, felly y dylai ein gwendidau a'n pechodau weithio edifeirwch.

Y mae yn ymddarostyngiad mawr yn Nuw i gyfuddio neu osod ei law ar ddyn, ac yn yr ystyriaeth hynny y mae'r Apostol yn cyngori y rhai crediniol i beidio dirmygu neu feddwl yn fach am gerydd yr Arglwydd, *Heb. xii. 3.*

Rhaid i Grifftion gau llygad rheswm os yw am weled yn eglur â llygad ffydd.

Drych y Cristion yw'r addewid, a'i ffydd yw y llygad, â pha un y mae yn edrych trwyddo ar Grift a Duw'r Tad ynddo ef.

Y mae

Y
rhyw
yn y
a'i ad
Ca
cyn y
graft
Par
hwy
Ni
amser
gwrai
cyflav
Y
cospe
achos
Y
trin y
Y
eu ch
gorw
byth
Y
dwfr
cerrig
yn oer
lliw y
Y
yr hor
y tân
er ei
Ymd
naf ag
glwyd
Y
rhann
rhai i
i'w ha

Y mae carchar neu erledigaeth i'r Cristion fel rhyw beth brawychus, ac y mae un yn ei weled yn y nos ymhell, ond pan y delo yn agos atto, a'i adnabod, nid oes arno oll mo'i osn.

Cais gael allan dy gyfeiliornadau dy hunan, cyn y casto arall hwynt a 'igrifenu i lawr dy argraff-walliau dy hunan.

Pan y byddo'r Arglwydd yn profi ei bobl, hwy a ddylent fod yn profi eu hunain.

Ni ddylai Cristion ddymuno ymwared cyn yr amser appwyntiedig, canys y mae hynny fel gwraig yn dymuno i'w phlentyn gael ei eni cyn cyflawn ac iawn bryd.

Y mae Crist'nogion yn dueddol i deimlo ac osni cospedigaeth yn fwy na phechod, yr hwn yw'r achos o gospedigaeth.

Y mae yn rhaid i bobl Dduw ddisgwyl cael eu trin yn y byd hwn fel dieithriaid.

Y mae pechodau yn y Saint fel chwyn wedi eu chwynnu allan o ardd, neu faes y rhai sydd yn gorwedd yn y rhychau neu'r rhewinau, ond nid byth i dyfu yno drachefn.

Y mae y rhagrithiwr fel carreg wen mewn dwfr ymhlith cerrig eraill, ac o'r un natur a'r cerrig eraill ag sydd yno, yn galed, yn drwm, yn oer, ac amblygedig ac yn gwahaniaethu mewn lliw yn unig.

Y mae'r gwir Grifion fel y garreg gallestr, yr hon er iddi gwympo i'r dwfr, sydd yn cadw y tân ynddi yn wastad: felly y mae yntau ei ras er ei lygredigaeth.

Ymdrechych i weithredu'r gras hwnnw'n ben-naf ag sydd fwy gwrthwyneb i'ch pechod arglwyddiol a'ch llygredigaethau cryfaf.

Y mae gan yr Arglwydd ddigon o Saint i'w rhannu yn dri chorph, rhai i ddioddef drosto, rhai i ddinystrio *Babilon*, a rhai i fod yn had yd, i'w hau drachefn yn y ddaear.

Dyfg trwy groesau ysgafn i edrych am ac ymbarottoi erbyn rhai trymion.

Y mae yn anhawdd gweithredu ffydd mewn dau gyflwr, 1. Pan nad oes dim teimladwy neu weledig i'w hannog a'i chynnal; neu 2. Pan y mae llawer yn eisiau i lanw i fynu y synhwyrâu allanol.

Y mae yn beth cyffredin neu arferol iawn i broffeswyr i fyned dros un neu ddau ddiben, naill ai goruch-brisio, neu ry-ifel brisio offerynnau creaduriaid ac ordinhadau.

Pa fwyaf y credo ac y dioddef Saint mwyaf a allant ddisgwyl o'r Yspryd Glân, *Ioan vii. 8. i Pedr iv. 14.*

Bydd yn fwy gofalus a diwyd i ddefnyddio yr hyn sydd gennyt, i ogoniant Duw, nag i ynnill ychwaneg.

Y mae'r Arghwydd yn rhoddi yn rhâd, ac yn cymeryd ymaith yn gyfiawn.

Y mae arferyd grasusau fel yn naturiol ddi-rywio pechod, a pha fwyaf y cynhyddoch yngweithrediadau gras, mwyaf ei gyd y cynhyddwch reddf gras, *Heb. vi. 26.*

Y mae'r gyfraith yn peri clefyd yn yr enaid, ond y mae'r efengyl yn ei iachau ef.

Pan y byddo Saint yn profi eu pechodau yn gwanhau, hwy a ddylent y pryd hynny ymlid yn fwyaf arnynt.

Dylai Saint ofod allan ei ffydd mewn gweddi, a chwedi hynny dilyn ei weddi â'i ffydd.

Ynghanol gorchwylion bydol, dylai'r enaid brynu peth amser neilltuol at ddyledswyddau dirgel a neilltuol.

Ewyllys Crist yw i Saint orfoleddu mwy yn yr hyn a wnaeth ef drostynt hwy, nag yn yr hyn a wnaethant, neu a allant hwy ei wneuthur trosto ef.

Dyfg ddal fulw ar yr hyn y mae Duw yn ei roddi

roddi
mewn
olchg
Fe
mae
fe a'i
au yn
Nid
penna
nys y
au)
i Pedr
Ed
di hy
Y
(neu
dyrno
wynia
Y
ni dro
rych
Arv
edrych
fedu
yngia
eu hu
Nid
dur, a
Grist
Nid
yn pa
y mae
Os
gwilia
Nid
rhwy
yn ei

roddi heb ofyn, a'r hyn ag y mae yn ei roddi mewn ateb i weddi, canys y mae un yn peri di-olchgarwch, a'r llall fwy o weddio.

Fe gadwodd Crist y gyfraith yn ddeddfol, y mae y rhai crediniol yn ei chadw yn efangylaidd, fe a'i cadwodd hi yn berffaith, y maent hwythau yn ei chadw mewn bwriad ac ymroad.

Nid yw sicrwydd y credadyn a'i lawenydd pennaf yn tarddu oddiwrth ei sancteiddhad (canys y mae hwnnw yn amherffaith o ran graddau) eithr oddiwrth ei gyfiawnhad, *Rhuf. v. 2. i Pedr i. 8.*

Edrych am Grist yn gyntaf allan o honot, wedi hynny chwilia am dano ynot.

Y mae Duw yn gwneuthur i ni ei deimlo ef (neu ei law) fel y gallo ef ein clywed ni; y mae dyrnodiau yn peri llefain, a fflangellau Duw achwyniadau galarus wrth Dduw.

Y mae Duw yn ein trallodi ni, fel y byddo i ni droi atto ef, ac yn ein gadael dros ennydiedrych a ganlynwn ar ei ol.

Arwydd ddieithr a drwg yw gweled Saint yn edrych mwy ar bechodau'r drygionus yn eu haddfedu hwy i drueni, nag ar ol hunan-ymddarostyngiad a sancteiddrwydd i addfedu a chynnwyso eu hunain i drugaredd.

Nid yw'r hwn na allo dosturio wrth y pechadur, a chafau pechod, yn ceryddu o gariad at Grist, nac o yspryd grasol.

Nid yw'r hwn nad yw yn caru ceryddwr, ac yn parchu ei gerydd yn llefau trwy hynny, eithr y mae yn fwy o gyfaill i'w bechod na'i enaid.

Os cadwodd Duw di rhag syrthio etto, ofna, gwilia, gweddia, bydd fyw trwy ffydd ar Grist.

Nid oes un gallu a ddichon gadw hwnnw mewn rhwymau ag y mae gwirionedd a diniweidrwydd yn ei ryddhau.

Nid i fyw i ni ein hunain yw diben ein bod yn y byd.

Er y gellir lladd pobl Dduw, etto ni ellir eu niweidio na'u gorchfygu.

Dylai Crist'nogion er eu bod yn anghyttuno mewn oppiniynau gyttuno mewn ferchiadau, er eu bod yn anghytuno mewn gwrthddadleuad, dylent gyttuno mewn cariad.

Peth drwg iawn yw peidio a bod yn ofalus i wneuthur da, nac edifarhau am wneuthur drwg.

Nid yw'r ddiod bureiddiol (*Potion*) ag y mae Crist yn ei rhoi i ni agos gymmaint ei chwerwder, ac yw melusder ei ddiod gyfurol (*Cordial*.)

Y mae ofn angau wedi ei blannu yn natur pob dyn, ond y mae ffydd yn ei weithio allan trwy Grift mewn Crist'nogion.

Ni bydd dim yn ofnadwy lle byddo cariad Duw yn teyrnasu, na dim yn ofidus lle byddo cariad Crist yn cael ei weithredu.

Dysg dderchafu Crist uwchlaw hunan, a dioddef uwchlaw pechu.

Edrych am ddioddefiad yn gystal a dyrchafiad canys anrhydedd yw cael dy gyfrif yn deilwng, ac anrhydedd dau-ddyblyg yw cael dy gynnorthwyo a'th ddwyn trwyodd mewn diogelwch.

Fe ddylai Credadyn ddyfgu.

1. Adnabod Duw yng Nghrist.
2. Ei hunan yng Nghrist.
3. Crist ynddo yntau.
4. Ei hunan heb Grift, 1. yn ddrwg ac yn druenus, 2. yn anewyllysgar ac yn analluog i wneuthur daioni.

Y mae Bywyd gwir Gredadyn, yn

1. Yn yr Arglwydd, 1 *Thef. i. 2.* 1 *Ioan ii. 27.*
2. Ar

2.
3.
4.
5.
v. 10

1.
2.
9. a
Gw
Dduw
4.
Duw

Dyl
ledrat
a chae
dyled
Fe
wch d
mhob
newyo
tynt.
Pan
bobl i
aith.

Nid
did ei
io yn
nes by
fediga
Dyl
ymdda
yn eu
Lle

2. Ar yr Arglwydd, *Rhuf. i. 17. Gal. ii. 20.*
3. Trwy ac oddiwrth yr Arglwydd, *Ioan vi. 57.*
4. I'r Arg. *Rhuf. xiv. 8. Luc xx. 38. Gal. ii. 19.*
5. Gyd a'r Arglwydd, *2 Cor. xiii. 14. 1 Thef. v. 10. Rhuf. vi. 8.*

Gofal gwir Cristion.

1. Disgwyl wrth Dduw, *Esa. viii. 17. a xxv. 9.*
2. Rhodio gyd a Duw, *Gen. v. 22, 24. a vi. 9. a xxiv. 40.*
- Gwneuthur ei holl weithredoedd yn a thros Dduw, *Ioan iii. 20. Rhuf. vi. 10. 1 Cor. x. 31.*
4. Dwyn ei ewyllys i ymostwng i ewyllys Duw ymhob peth.

Dylai Cristion ochelyd rhoi lle i'w galon ymledratta allan yn awr ac eilwaith at bechod, a chael rhyw dammeidiau melus o hono rhwng dyledswyddau.

Fe adfywia hen bechodau, oni bydd edifeirwch diffuant am danynt, a gofal trwy ffydd ym mhob dyledswyddau ac ordinhadau i gael nerth newydd yn eu herbyn, a gwilio yn wastad droftynt.

Pan y gwnelo Duw yr byd yn rhy boeth i'w bobl i ddal gafael ynddo, hwy a'i gollyngant ymaith.

Nid yw Cristion byth vn dyfod i wybod gwendid ei ras hyd nes peidio'r Yspryd Glân a gweithio ynddo a thrwyddo, na nerth ei lygredd hyd nes byddo satan yn gweithio ynddo trwy ei brofedigaeth.

Dylai cnawd Cristion ymgadw oddiwrth yr ymddangosiad o bechod, a'i gydwybod rhag bod yn euog o bechod.

Lle na's lleddir pechod, efe a ladd,

Nid

Nid oes gan bechod un fam ond calon dyn,
nac un tad ond fatan.

Y mae pechod yn tynnu enaid naill ai trwy
gyfrwyder, trwy rym, neu trwy ddichell.

Ni ddylai Crist'nogion roi tramgwydd yn ddi-
ofal, na chymmeryd tramgwydd yn ddiachos.

Ofna dy gyfeillion yn fwy na'th elynion, dy
bechodau yn fwy na'th ddiodefiadau, a'th rydd-
did yn fwy na'th gaethiwed.

Y mae gan rai Crist'nogion bedwar swmbwl
yn eu blino, swmbwl o gyfudd oddiwrth Dduw,
swmbwl o erledigaeth oddiwrth ddynion, swm-
bwl o brofedigaeth oddiwrth fatan, a swmbwl o
llygredigaeth ynddynt eu hunain.

Y mae hunan ffeiddiad yn dinystrio llawer ar
hunan-gariad, a pha fwyaf y ffeiddiom ein hun-
ain mwyaf yr ydym yn caru ein hunain.

Pan delo Cristion i fod mor flinderus am ei
bechodau, ac o'i ddiodefiadau fe wna Duw yn
sicr ddiwedd arnynt.

Un o brif-orchwilion yr enaid yw hunan-ym-
wadiad, ac etto fe brawf Cristion ei hunan yn
fwy gwrthwyneb iddo ac yn blin o ynddo yn
gynt nag un fath arall.

Pa fwyaf fyddo enaid yn ymarfer a myfyddod
ysprydol, lleiaf ei gyd â phrofedigaeth gnawdol.

Pa fwyaf mynych a gwrol mewn gweddi ddir-
gel, mwyaf rhydd oddiwrth, a galluog yn erbyn
llygredigaethau.

Y mae trugareddau mewn iawn bryd ac yn
annisgwyladwy yn felus ac yn dderbyniol.

Y mae yn egwyddor gyffredin mewn naturr
na all ac na ddylai un dyn farnu ei elyn, neu fod
yn farnwr yn ei achos ei hunan.

Diogi yw cadair-fagu pechod a'r diafol yw'r
figlwr.

Fe fydd Crist yn deimladwy yn fuan o ddiode-
fiadau'r

efiadau
pecho

Nid
thur o

trefnu
yn eu

Goo
ddrwy

Y m
ysgyd

pwdr
Y m

lonna
melldi

Y m
hun y

Os
neu fo

oddef
Pan

dyna
fod y

Pe
gwait

ni fyd
Fel

gogia
mwy

Nid
duwic

Y m
thur,

rawia
Pri

Duw,
Dyl

a dwy
ddefn

efiadau'r Saint hynny ag fydd yn deimladwy o'u pechodau.

Nid oes dim gallu mewn creaduriaid i wneuthur da na drwg ond fel ag y mae Duw yn eu trefnu hwynt, *Canys Duw fydd yn gosod y cleddyf yn eu llaw*, Ezec. xxx. 24.

Gochel geryddu neu feio arall mewn natur ddrwg dy hunan, neu gyffroi ei natur ef.

Y mae Duw yn awr yn ysgwyd ei eglwys fel ysgydwyr coed, fel y byddo i'r ffrwyth mall pwdr syrthio ymaith.

Y mae gwrandawriad diofal yn gwneuthur calonnau cnawdol, a chalonnau cnawdol fywydau melldigedig.

Y mae yn rhaid i'r hwn fydd am ymwadu a'i hun yn fawr, brofi ei hun yn fawr.

Os ymfoddlonwn i fod yn hollol heb Grist, neu fod a dim ond rhan o Grist ni raid i ni ddi-oddef erledigaeth.

Pan a pha bynnag y byddo drygioni fwyaf, dyna'r pryd a'r lle y dylai'r duwiol ymdrechu i fod yn fwy duwiol.

Pe gallai pobl Dduw fod yn ddiwyd wrth eu gwaith eu hunain, a gadael Duw wrth ei waith; ni fyddai raid iddynt ofni llwyddiant.

Fel pa uchaf yw'r fer cyflymmaf yw eu hyf-gogiad, felly pa fwy ysprydol yw Crist'nogion mwya gweithgar yng wafanaeth Duw

Nid oes dim yn dyfod yn wrthwyneb i ddyn duwiol ond pechod.

Y mae'r hyn ag y mae'r pregethwr yn ei wneuthur, yn gystal â'r hyn ag y mae yn lefaru yn athrawiaeth i'r bobl.

Prif ddiben yr holl Y'grythurau yw adnabod Duw, a'i wir addoll wedi ei adnabod.

Dylai Crist'nogion ofalu rhag i Dduw ddyfod a dwyn cyfraith arnynt am dreulio amfer a cham-ddesnyddio trugareddau.

Y mae

Y mae yn rhaid i'r ystyriaeth o drueni fyned
o flaen yr ystyriaeth o drugaredd.

Fe ddymuna Saint ar ddydd anghu (yn enwedig yn nydd y farn) iddo bechu llai, gwafanaethu Duw yn well, a dioddef mwy drosto.

Cristion cryf yw'r hwn sydd yn ceisio gogoniant yn fwy na'i iechydwrriaeth ei hun, ond nid yw efe ddim yn Cristion nad yw yn ceisio un o'r ddau.

Y mae pechod heb ei weled, heb ei ystyried yn dyfod yn bechod heb edifarhau am dano.

Y mae llawer yn gwafanaethu Crist er eu mwyn eu hunain, ond ychydig yn gwafanaethu Crist er ei fwyn ei hun.

Y mae gan bobl Dduw gariad Duw wedi ei ddatguddio iddynt, wedi ei ofod ger eu bron, wedi ei dywallt ar led ynddynt, a chwedi ei felio iddynt.

Na adawed Cristion heibio redeg hyd nes delo i ben ei yrfa, ond fel y lleuad er fod diffyg yn dyfod arni, nid yw yn troi o'i chylch, nac oll yn attal ei thaith.

Bydd sicr o foliannu pan y ceffech nerth yn erbyn pechod a phrofedigaeth, a byddi sicr o brofi Duw yn barod i roi nerth bryd arall pan fo ei eisiau arnat.

Ymorchwilia yn wastadol ynghylch gwneuthur daioni, ac ni chai dy demtio lawer, neu'th flino â drwg.

Y mae rhai Crist'nogion yn cael mwy o flinder oddi wrth ac am brofedigaeth a phechod mewn un diwrnod nag y mænt yn gael o herwydd dioddefaint lawer mis.

Rhodd Duw yw tlodi, yn gyffal a chyfoeth.

Fe ddichon dyn drwg roi cyngor da oddiwrth Dduw i ddyn da, ac efe ei hun yn peidio a'i gymmeryd yn cael ei ddinystrio; *Pharao*, *Necho*, i *Jofia*.

Fe
dedd
Ni
rhyw
y ma
Crist
Pri
difny
rhodi
Y
Diolch
xiv.2
vi.8.
xiii.

1.
Duw
2.
of.
3.
um y
4.
a min
5.
rhagor
6.
7.
fwynh

Dyl

1. Y
2. Y
3. Y
rwydd

Fe ellir dywedyd am lawer dyn ei fod yn anrhyddedus, ac etto yn wahanglwyfus, 2 Bren. v. 1.

Nid oes unrhyw ddrwg mewn pechod nad oes rhyw beth yn enw Crist gyferbyn ag ef, fel ag y mae pechod yn dywyllwch felly goleuni yw Crist, &c.

Prif egwyddorion a dirgeledigaethau mawrion difnyddiaeth, yw, aros yn Nuw, byw ar Dduw, rhodio gyd a Duw, a byw i Dduw.

Y mae tri math o aberthau efangylaidd, (1.) *Diolchgarwch.* Sal. li. 17, 19. Amos iv. 5. Hof. xiv. 2. Heb. xiii. 15. (2.) *Haelioni i'r tlawd,* Mic. vi. 8. 1 Cor. xvi. 1, 2. a 2 Cor. xviii. 19. Heb. xiii. 16. (3.) *Ei hunain,* Rhuf. xii. 1.

Meddyliau Sancteiddiedig.

1. Meddyliau am gariad rhad a dianwadal Duw tu ag attaf.

2. Meddyliau am yr hyn a wnaeth Crist drof-
of.

3. Meddyliau o'r hyn a fûm, a'r hyn a wnaeth-
um yn erbyn Duw.

4. Meddyliau o'r hyn yw Duw a Christ i mi,
a minnau iddynt hwythau.

5. Meddyliau am ardderchawgrwydd Crist, a
rhagoriaeth rhai Seintiau.

6. Myfyrdodau am angau a barn.

7. Meddyliau am yr hyn a fyddaf, ac a gaf
fwynhau ar ol llaw.

Dylai Cristion lawenychu a gorfoleddu am,

1. Y datguddiad lleiaf o'r gwirionedd.

2. Y cymmundeb lleiaf â Duw.

3. Y mesur lleiaf o chwanegiad at sancteidd-
rwydd.

4. Y

4. Y llwyddiant lleiaf a roddo Duw iddo ynei waith.

Gellir dal fulw fod y gair cyntaf a lasarodd Crist yn ei swydd weinidogaethol yn gadarnhad i, neu o awdurdod y 'Sgrythur, *Mat. iv. 4.*

Y mae Duw nid yn unig yn *Sanet Israel*, ond yn *Sanet yn Israel*, *Ezec. xxxix. 7.*

Trwy weddi yr wyf yn ymgyfeillachu â Duw, trwy bregethu y mae Duw yn fy addysgu, trwy fyfyrddod y mae yn fy llenwi, yng nghymdeithas y Seintiau y mae yn fy rhybuddio, wrth ganu Hymnau y mae yn ynnill fy serchiadau, yn ei Swpper y mae yn fy mhorthi.

Trwy ei gariad y mae yn fy ngwneuthur yn anwyl iddo ei hun, trwy ei Fab yn fy hyfhau, trwy ei Yspryd yn fy uno ag ef ei hun, trwy ei addewidion yn fy nghadw gyd ag ef.

Anfynych y mae ymddadleuad cyhoeddus yn cael ei drîn yn iawn, y mae'n fynychaf naill ai o ganlyniad ffyrnig a gwrthnyfig, gan ddirmygu y gwrthwynebwyr yn ormod os gellir cael un fantais arno, neu un gael ei adael iddo ei hun mewn rhyw bethau i'w orchfygu a'i gywilyddio; neu os ceir rhyw ddaioni oddiwrth hynny ni byddir mor barod i roi'r gogoniant i Dduw ac am bethau eraill.

Dylai Cristion dioddefol edrych fod diniweidrwydd yn ddechreuad, ac amynedd yn ddiwedd ei ddioddefiadau.

Chwecw cwestiwn angenrheidiol ag a ddylai pob Cristion ofyn i'w galon ei hun. 1. Pa un ai Sant neu ragrithiwr ydwyf, ai morwyn gall neu ffol? 2. Pa beth yw'r fail gywiraf a chadarnaf sydd gennyf mai Saint ydwyf? 3. Os wyf yn Grifion gwirioneddol, pa un ai deddfol neu efangylaidd yw fy yspryd? A pha un o'r Saint y sonir am danynt yn yr Ysgrithur, y gallaf

gallaf
rheff
hau
llywo
gand

Y
y rha
lyrau
dany
ylaidd
i'w g
dra n
5. Y
pecha

Dis
yn iav
dyddi
y nos
ei eifi
ych.
fawr.
da.

Me
am gy
clywe
welyd

Me
fynu
amgei
enaidd
yspry
ac yn

Y
ymgy
Y rh
Duw
O he
â hae

gallaf gydmaru fy hun orau? 5. Pa rai yw'r rhesymmau (o'm rhan fy hun) fy mod yn parhau heb gyflawn sicrwydd. 6. Pa bechod fy'n llywodraethu arnaf fwyaf, a pha reolaeth fydd ganddo ar fy enaid, neu gennyf fi arno ef?

Y mae Duw yn dwyn ymlaen waith gras yn y rhai fy'n credu. 1. Yn ol eu rhannau a'u cyflyrau naturiol. 2. Yn ol y cyfryngau y maent danynt, pa un ai pregethiad deddfol neu efangylaidd. 3. Yn ol y pethau fydd ganddo iddynt i'w gwneuthur, neu i'w dioddef. 4. Yn ol byrdra neu hyd yr amser fydd ganddynt i fyw. 5. Yn ol y modd y buont cyn eu troedigaeth, pechaduriaid mwy neu lai.

Difyrwrch (bydded y gwrthddrych a'r testun yn iawn) raid fod, 1. Nid ar ddydd yr Arglwydd, dyddiau ympryd, &c. 2. Nid yn y nos, canys y nos a roddwyd i orphwys. 3. Pan bo arnom ei eisiau, er mwyn iechyd, &c. 4. Yn anfyndych. 5. Nid yn rhy hir. 6. Nid yn rhy goffawr. 7. Yn addas i gyflyrau dynion. 8. I ddiben da.

Mewn dyledswyddau ni ddylem, 1. Edrych am gyfarfod â, a mwynhau Duw. 2. Disgwyl clywed a derbyn oddiwrth Dduw. 3. Dychwelyd rhyw beth i Dduw.

Megis y dylai awrlais (*Watch*) gael ei dirwyn i fynu yn feunyddiol gan y fawl fo'n ei dwyn, yn amgen bydd yn anfuuddiol iddo: felly rhaid i'r enaid gael ei ddirwyn i fynu a'i adnewyddu yn ysprydol gan Grist, onid é bydd yn ddiddfnydd ac yn ddiwasfanaeth.

Y mae yn anhawfach i Grist ein dwyn ni i ymgymmodi â Duw, nâ chymmodi Duw â ni. Y rhesymmau pa ham. 1. O herwydd y mae Duw yn ewyllyfgar, dynion yn anewyllyfgar. 2. O herwydd fod Duw wedi cael ei lwyr foddloni â haeddiant Crist, nid yw dynion felly.

H

Rhydd-

Rhydd-did enaid, 1. Bod yn rhydd oddiwrth amheuan ynghylch ei gyflwr tragywyddol. 2. Oddiwrth oppiniynau amheus. 3. Oddiwrth allu llygredigaeth. 4. Oddiwrth gyhuddiad brathadwy y gyfraith. 5. Oddiwrth demtasiynau tanllyd a ffyrnig fatan. 6. Oddiwrth ofn marwolaeth.

Y mae'r Saint-yn dibrisio ac yn diyfstru pa bethau bynnag nad ynt yn cyttuno â'u barn eu hunain.

Iago i. 8. *Gwr dau-ddyblyg ei feddwl*, hynny yw, un ag fo â'i feddwl yn ymgloffi rhwng dau wrthddrych, Crist a'r byd.

Y mae Sant fo wedi bod yn glaf ac yn agos i farw, pan fo'n gwella, ac yn myned i'r byd drachefn, yn debyg i ddafad lymrig, fo wedi cael ei dwyn i lawr o fynydd uchel a'r demmestl yn agos i'r gorlan, ac yna yn cael ei gyrru allan i'r demmestl drachefn.

Neu fel ymdeithydd lluddedig fo'n agos i'w artref, yr hwn sy'n gorfod dychwelyd ran fawr o'i ffordd i gyrchu yr hyn a anghosiodd: neu fel un ag fo wedi bod yn hir ar y môr, ac yn dyfod i olwg y tir, ond yn cael ei yrru i'r cefnfor drachefn: neu fel prentis pan fo'n disgwyl bod yn rhydd o'i amser, yn gorfod gwasanaethu prentisiaeth arall: neu fel brodyr *Joseph*, wrth fyned adref yn gorfod dychwelyd eilwaith i'r *Aipht*.

Pethau ag fo'n ymddangos yn fychain i Grist'nogion o herwydd pellder, pan dygo Duw hwynt at yr enaid, a ymddangofant yn fawrion (fel dynion neu ryw ddefnyddiau ymhell) megis pechod, dyledswydd, &c.

Y mae dau ddrwg mawr yn canlyn caledwch calon, *Rhuf. ii. 5.* Diedifeirwch a Digofaint.

Pa bryd y gellir dywedyd fod pechod yn eiddo un? 1. Pan becho o'r eiddo ei hun, megis y gwna

gwna
ei gas
ddaio
rin, I
melus
rhagd
dynio
6. Pa
gwsg,
Y
rhai y
(2 San
pur.

Y
arnyn
2. Cr
Yr Y
5. My
Duw,
gynno
annog
Y
ydynt
rwydd
ac am
3. Am
mell a
mor ll
pryd y
dyled
Ceir
Calon
Cyn
rhai y
2. Yn

gwana diabol, *Ioan* viii. 44. 2. Pan nad yw yn ei gasâu eithr yn ei hoffi, ie yn fwy nag unrhyw ddaioni, *Sal.* lii. 3. 3. Pan y mae yn ei feithrin, *Iago* v. 5. Y mae yn pigo y tammeidiau melusaf i feithrin y galon. 4. Pan y mae yn rhagddarbod drosto, *Rhuf.* xiii. 14. 5. Pan fo dynion yn byw mewn pechod, *1 Tim.* v. 6. 6. Pan fo'n elfen iddynt, megis yn fwyd, yn gwsf, yn wisgoedd, *Sal.* lxxiii. ac yn gadwyn.

Y mae dynion yn dwyn eu heinioes, megis rhai yn dwyn dwfr gwerthfawr mewn gwydr brau, (*2 Sam.* xiv. 14.) neu ganwyll mewn llusern bapur.

Ail ran Pechod yw tristwch i'r Saint.

Y mae gan wir Sant ei uchel leoedd i rodio arnynt, *Heb.* iii. Megis 1. Bod Duw ei hun. 2. Crist fel cyfryngwr, ei oleuni, nerth, &c. 3. Yr Yspryd megis ei awyr. 4. Y gair fel ei ffon. 5. Mynydd *Sion* megis ei le hyfryd. 6. Arfaeth Duw, yn dystiolaeth iddo. 7. Prosiadau, yn gynnorthwyon iddo. 8. Gobaith gogoniant, yn annogaethau.

Y drygau a ofnais ac a brofais ynof fy hun, ydynt 1. Cael fy nghaledu trwy dwyll ac euogrywydd pechod. 2. Cael fy naioni yn anghyson ac amharhaus, megis cwmwl a gwllith boreuol. 3. Am na's gallaf feddiannu yr hyn wyf yn gymmell ac yn ddirio ar eraill. 4. Fy mod yn cael mor lleied effaith o ddioddefiadau Crist, a'i Yspryd ynof, a'r ymroadau wyf yn wneuthur, a'r dylediwyddau wyf yn gyflawni.

Ceisiwch dri pheth, 1. Diogelu eich enaid. 2. Calon iachus. 3. Enaid claf o herwydd pechod.

Cymmerwch ofal rhag pechodau rhyfygus y rhai ydynt (yn *Heb.* x.) 1. Pechu o wir fodd.

2. Yn wybodus. 3. Dirmygu'r gyfraith. 4. Di-

brifio Crist. 5. Diystyru'r Yspryd. 6. Syrthio yn nwylo'r Duw byw heb Grist a sancteiddhad.

Rhai o'r Gwersfidiweddaſ wyf yn ymagnio i'w dysgu.

1. **C**ADW'r ffydd, a darostwng y cnawd. 2. Bod yn gaeth megis pe bawn yn rhydd, ac yn briod megis pe bawn weddw. 3. Marw cyn delo fy amser i farw, sef disgwyl a hiraethu am farw. 4. Ymagnio i gyflawni pob dyledswydd yn well, ac ymddiried ynddynt yn llai. 5. Hanfodi a phrosi pethau ysprydol yn fwy. 6. Gwneuthur pethau tragywyddol yn agosach trwy ffydd. 7. Fod i bob peth ag wyf yn welled, yn glywed ac yn ddarllain, adael dyfnach argraff arnaf, yn enwedig dioddefiadau'r duwiol, a phechodau'r annuwiol. 8. Cael mwy o gymundeb â Duw yn fy swydd a'm dioddefiadau. 9. Fod i'm calon ystyried yr hyn y mae Duw yn ei amcanu, ac yn ei wneuthur â Chenhedlaethau, yn hytrach nâ'r hyn y mae dynion yn ei wneuthur. 10. Gwneuthur mwy o gyfrif o bethau lleiaf Duw, a llai o gyfrif o'm pethau mwyaf a gorau fy hun. 11. Gwneuthur diwygiad o'm holl bechodau a'm dioddefiadau gynt. 12. Dysgu ymborthi ar fara garw Duw, sef cystuddiau, yn amgenach nâ chynt ar ei fara kann, sef ordinhadau efangylaidd. 13. Peidio a thybied fy ngwaith yn gwneuthur neu yn dioddef yn galed. 14. Cassael fy hun wedi fy hollol gyfodi a'm hadferyd trwy rinwedd oddiwrth Grist yn cael ei drosglwyddo gan yr Yspryd trwy'r cysammod gras. 15. Gadael heibio bob bethau plentynnaidd. 16. Gwneuthur gwaith a dwyn tystiolaeth fy nydd yn y dydd. 17. Cael yspryd uniawn neu ddianwadal, *Sal. li. 10* i gredu yn Nuw

Nuw
lwr

1.
yn eg
ac yn
rhago
cryf y
ned w
nghal
gredu
ffydd
od yn
ei gor
Arglw
gnawd
adael i
arno a
orchfy
fodi C
ri idd
iddo a
igaeth
wrth y
hynny
Arglw
yliau d
dig ori
1664.
aeth, a
rhyfed
Gristio
au, yn
foddior
ddynt.

Nuw a gwneuthur daioni. 18. Gweled y cyflwr yr wyf ynddo, yn orau i mi.

Rhai o'm Profiadau diweddaf

1. Gweled fy mhechodau un yn ol y llall yn eglurach. 2. Gweled fy hun yn wan iawn, ac yn fyr yn y gras hwnnw y tybiais fy mod yn rhagori fwyaf. 3. Fod y pechod ag oedd fwya cryf ynof trwy gynnorthwyol allu Crist, yn myned wannach wannach. 4. Fy mod yn cael fy nghalonnnogi a'm cynnorthwyo trwy allu Crist i gredu fwytwy, ac megis y gwanhaodd pechod ffydd gynt; felly y mae ffydd yn gwanhau pechod yn awr. 5. Y pechod a'r perygl i un esgeuluso ei gorph, a'i wneuthur yn anwasanaethgar i'r Arglwydd. 6. Pan ddechreuo Cristion fod yn gnawdol ac yn esgeulus, y mae'r Arglwydd yn ei adael iddo'i hun dros amser, naill ai i gael rhuthro arno a'i flino gan ryw brofedigaeth, neu gael ei orchfygu â rhyw lygredigaeth. 7. Cyn i Dduw gyfodi Cristion i fynu i 'stad fwy ysprydol, neu beri iddo ddioddef, y mae fynychaf yn gadael iddo adnabod ei hun trwy ei adael i ryw lygredigaeth neu brofedigaeth. 8. Mai pan, ac oddiwrth y fawr yr ofnais brofedigaeth, yr amser hynny ac oddiwrth y cyfryw y gwaredodd yr Arglwydd fi yn wyrthiol hyd yn oed rhag meddyliau drygionus. 9. Y dydd hwnnw, ac ychydig oriau cyn i mi fyned yn glaf yn mis Medi 9, 1664. rhuthrwyd arnaf yn gadarn â phrofedigaeth, a Duw yn dra thrugarog a thymmoraidd rhyfeddol a osododd glefyd arnaf. 10. Fod gwir Cristion ag fydd yn cael ei flino â'i lygredigaethau, yn mawr lawenychu pan fo Duw trwy ryw foddion yn eu rhagflaenu ac yn ei achub rhagddynt. 11. Ar un diwrnod darfu i'r Arglwydd

yn dra rhagorol a chyfaddas gymmwyso y tair
ysgrythur ganlynol attaf, *Esa. liv. 14. Ezech. xxxiv.*
21. 1 Pedr iii. 14, 16, 19. 12. Wrth ochelyd
un math o ddrwg yr wyf yn cael fy hun yn barod
iawn i syrthio i un arall. 13. Fod cystudd pan
oedd yn newydd, ac yn cael eu osod arnaf gyntaf,
yn gwneuthur ac yn gadael mwy o argraff arnaf
nag ar ol hynny.

Megis eglurhad ymhellach o weithrediadau
graslaw'n Duw ynghalon y gwr sanctaidd hwn,
cewch y profiad canlynol o'i Yspryd yn y casgl-
iadau hyn a gymmerwyd allan o'i ddydd-lyfr,
(canys arferai gadw fulw a choffadwriaeth
beunyddiol o bob rhagluniaeth hynod a ddig-
wyddai iddo, a thymmer ei enaid, yn ei lwydd-
iant a'i aflwyddiant ysprydol bob dydd) y rhan
fwyaf o hono oedd wedi ei 'sgrifenu trwy osod
llythyren neu nod yn lle pob gair, eithr yr oedd
rhyw faint yn helaeth ac yn eglur, cewch ychy-
dig o honynt wedi eu gosod i lawr yma, yr hyn
trwy fendith Duw a all fod er adeiladaeth a chy-
sur yn gystal a siamp'l i laweroedd.

Y Llyfr a elwid,
Rhai Coffadwriaethau a phrosiadau o ymddygiadau
graslaw'n Duw tu ag at Fafasor Powel.

Deut viii. 2. A chofia'r holl ffordd yr arwein-
iodd yr Arglwydd dy Dduw di, &c.

Sal. cxliii. 5. Cofiais y dyddiau gynt, &c.

Can. i. 4. Ni a gosiwn dy gariad.

Sal. xxxiv. 2. Yn yr Arglwydd y gorfoledda fy
enaid, &c.

Casgliadau allan o'i Ddydd-lyfr.

HEddyw mi a ddeliais fulw megis ar amryw
ddyddiau o'r blaen fy mod yn cael diddan-
wch

wch a blinder yn yr un dydd, os caf gyfur oddiwrth yr Arglwydd yn y boreu trwy gymmundeb neu gyd-ymddiddan, neu ryw fodd arall, yr wyf yn sicr o gael rhyw flinder y nos honno; ac os caf flinder yn y boreu, byddaf sicr o gael rhyw ddiddanwch yn yr hwyr; ond nid oes braidd un diwrnod nad wyf yn cael rhai anadliadau oddiwrth Dduw a thu ag atto, ac mor sicr yn cael cernodiau oddiwrth Satan.

Yr oedd heddyw yn ddiwrnod cyfurus iawn arnaf yn y boreu, mi gefais fy llonni â'r geiriau hynny yn Sal. xxxi. 15. *Yn dy law di y mae fy amserau, &c.* wrth gyddaru hynny â Jer. xx. 12. Cefais lawer o gyfur ynghymdeithas pobl Dduw, ac amryw weithiau mewn gweddi y diwrnod hwnnw, a gallu yn erbyn meddyliau drwg, er hynny yn y prydnhawn cefais fy nghythryblu yn gadarn â meddyliau pechadurus, ond wrth fyned at Dduw mewn gweddi am nerth yn eu herbyn hwy a ffofant ymaith.

Heddyw, sef dydd yr Arglwydd, cefais beth cymdeithas â Duw mewn gweddi dirgel, a rhagor o deimlad o ddioddefiadau ei bobl yn fy nghalon, a daeth i'm meddwl i ddymuno yn ddirifol ar Dduw, gael ei garu ef yn well nâ'm bywyd, ac yn well nâ'm chwantau, gan gosio'r 'Sgrythur honno yn 2 Tim. iii. 2, 5. Mai serch hunanol, a charu pleierau yn fwy nâ Duw, fydd dwy brif-nod y rhagrithwyr a'r gwrthgilwyr yn nydd y farn.

Cefais fy nhrallodi eilwaith yn y prydnhawn â meddyliau drwg, yr hyn a'm gyrodd at yr Arglwydd mewn gweddi, oddiwrth yr hyn y dysgaais y wers hon, fod hyd yn oed pechod Cristion weithiau yn ei yrru at ei ddyledswydd a'i wasanaeth, weithiau mewn ffordd o ragflaeniad naill ai i'r Ysgrythur, am ryw air o addewid neu orchymyn yn erbyn pechod, neu i weddi, ac weithiau

iau ar oli un bechu, y mae'n gweled yr angen-
rheidrwydd o fuan a difrifol gyfaddefiad o hono,
edifarhau am dano, ac ymroad a gwiliadwriaeth
yn ei erbyn.

Heddyw y cefais gyfur mawr oddiwrth yr Yf-
grythur yn enwedigol, *Sal.* xxxvii. 24, 35, 39.
Er iddo gwympo (gan feddwl y gwr duwiol) ni
lwyr fwrir ef i lawr, ac ni âd yr Arglwydd ef
yn euog pan ei barner, canys iechydwrriaeth y
cyfiawn fydd oddiwrth yr Arglwydd, efe yw eu
nerth yn amser trallod, a'r Arglwydd a'u cym-
morth hwynt ac a'u gwared; efe a'u gwared
hwynt rhag yr annuwiolion, ac a'u ceidw hwynt,
am iddynt ymddiried ynddo: ac hefyd wrth ym-
ddiddan â llawer o Grist'nogion; er hynny yn y
prydnhawn cefais fy mawr aflonyddu gan Satan,
eithr darfu i'r Arglwydd fy ngwaredu oddiwrtho
mewn rhan, er hynny cefais fy ninfawr drallodi
gan ddrygioni fy nghalon fy hun, y prydnhawn
ddydd hwn yr oeddwn yn chwennych dysgu y
pedair gwers ganlynol, 1. Cael fy enaid yn fwy
sefydledig yn y sicrwydd a'r gafaeliad o iechyd-
wrriaeth. 2. Yn fwy teimladwy o'm pechodau
fy hun a'r eiddo eraill, ac o'm dioddefiadau fy
hun ac eraill. 3. Yn fwy gofnygedig o herwydd
fy anffrwythlondeb yn fy ngharchariad. 4. Yn
fwy ewyllysgar i farw, a mwy meddylgar am
farwolaeth.

Heddyw mi a dderbyniais drugaredd annisg-
wyllyadwy, a chefais fy rhagflaenu oddiwrth brof-
edigaeth yr hyn a barodd i'm calon lawenychu,
yn enwedig gras rhagflaenol yr hwn am rhwyf-
trodd i bechu, a fu yn fynych yn achos o lawen-
ydd i mi.

Ni chefais heddyw nemmawr o gyfnewidiad
yn nhymmer fy yspryd at dda na drwg, eithr
cefais ychydig deimlad o'm gwendid fy hun, er
hynny cefais ychydig gyfur oddiwrth y geiriau
hynny,

bynny, *Sal. xl. 17.* Ond yr wyf fi yn dlawd, ac yn anghenus, etto yr Arglwydd a feddwl am danaf : a *Sal. xlii. 8.* Etto yr Arglwydd a orchymmyn ei drugaredd, a'i gân fydd gyd â mi, sef gweddi ar Dduw fy einioes.

Cefais heddyw ddiwrnod da a chysurus i'm henaid yn enwedig mewn gweddi, gwelais achos i fod yn alarus am bedwar peth, 1. Am nad oedd gennyf fwy o deimlad o bechodau a dioddefiadau pobl Dduw, a'm heiddo fy hun. 2. Am fod gweithredoedd, clod, ffyrdd, ordinhadau a phobl Dduw mor ddirmygedig. 3. Am nad oes fwy o ddianwadalwch, zel, a chalondid yn y Saint dros ddaioni, ac yn erbyn drygioni. 4. Am fod y fath dywyllwch yn parhau ar, a'r fath ymranniadau ymysg Crist'nogion. Mi daer ddymunais ddau beth gan yr Arglwydd, sef, 1. Gallu yn erbyn fy mbechod. 2. Parodrwydd i ddioddef.

Heddyw cefais fy mlino yn ddirfawr wrth glywed un yn tyngu amryw lwon, a pheidio ei geryddu am yr unrhyw, ac hefyd fy argyhoeddi oddiwrth *Sal. l. 7.* *Clyw, O Israel, ac mi a dystiolaethaf i'th erbyn, Duw sef dy Dduw di ydwyf fi.* Yr oedd gan y Duw hwn amryw bethau yn fy erbyn yn neillduol, a chefais fy argyhoeddi yn rhagluniaethol o un achos o'm dioddefiadau, gan fod y dydd hwn yn ddiwrnod i geisio'r Arglwydd mewn gweddi ddirgel, fy nghalon oedd ryw faint yn feddalach, etto yr oeddwn yn gofidio o herwydd ei bod yn parhau mor galed; ac mi a ddyfgeais oddiwrth *2 Cron. vi. 37.* Y dylwn feddwl yn fy nioddefiadau presennol am yr hyn wyf, a'r hyn oeddwn, y dylwn weddio yn fwy difrifol, a throi yn fwy trwyadl a pherffaith at yr Arglwydd, a'r prydnhawn hwn mi a weddiais yn daer iawn dros fy ngelynion a'm herlidwyr.

Heddyw, sef ar ddydd yr Arglwydd, cefais fy nghysuro amryw weithiau oddiwrth yr Arglwydd

mewn

mewn gweddi, ac wrth bregethu, a'r gair hwnnw yn *Job* x. 14. a ofodwyd gyd â phwys ar fy ystyriaeth; *Os pechaf, ti a'm gwili, ac ni'm glanhei oddiwrth fy anwiredd*, dyfais oddiwrth hyn pa fath beth peryglus yw pechu tan gystudd, a'r perygl a ymddangosodd yn fawr wrth y lle hwnnw yn *Lef.* xxvi. 36. *A'r hyn a weddillir o honoch*, (gan feddwl y rhei'ny oedd tan gystudd) *dygaf lesgedd ar eu calonnau*, &c. Yr un diwrnod cefais ystyriaeth o fawr ddrwg pechu yn erbyn yr Arglwydd ar ol sicrwydd. Y dydd hwn deliais fulw ar y geiriau hynny, *Sal.* lix. 3. *Cannys wele, cynllwynasant* (sef gelynyion Dafydd) *yn erbyn fy enaid, ymgasglodd cedyrn i'm herbyn; nid ar fy mai na'm peched i, O Arglwydd*; gallafwn ddywedyd mewn gwirionedd a chyd â chysur fod fy ngelynyion yn fy erlid, eithr nid am fy mhechod na'm trosedd, yr hyn fydd yn gysur i mi. Ar yr un diwrnod hefyd trwy ragluniaeth enwedigol, danfonodd yr Arglwydd gyfaill anwyl attaf, ac wrth weddio gyd â mi, darfu i'm calon gynhyrfu a thoddi.

Heddyw yn y borau yr oedd fy nghalon yn rhydd i weddio dros fy erlidwyr a'm gelynyion mor rhydd a chywir a phe buafwn i geisio a derbyn maddeuant o'm pechodau fy hun, cefais hefyd allu i ofod y geiriau hynny attaf fy hun, *Sal.* lxii. 2. *Efe yn unig yw fy Nghraig, a'm hiechyd-wriaeth, a'm Hamddiffyn, ni'm mawr ysgogir*, ac yn adnod 6. *ni'm hysgogir*. Duw a ddugodd yr Ysgrythur hon i'm cof megis nerth a meddyginiaeth i'r prydnhawn, canys daeth amryw ddynion attaf un yn ol y llall, i fynegu i mi fy mod i ac amryw eraill i gael ein profi yr eisteddfod nefaf, a deliais fulw nad oedd fy nghalon yn cynhyrfu fawr wrth glywed hynny, eithr gallafwn apelio fy achos i'r Arglwydd, a bod yn hollol yn ei law, ac yn foddlongar i'w ewyllys ef, pa

mor

mor
gnaw
hwn
cefa
wyd
llaw
gynn
ryw
gallu
redig
Ce
hau
fy m
yr oe
phor
ysgat
Mi
ryd,
gryth
chymy
wnae
nhaw
Y
'sgrifi
wrth
chenr
a tefy
Ce
wydd
uri tu
oddiw
yr hu
ydwyf
fo. C
calon
byw.
mae F
rhei'n

mor groes bynnag y bo hynny i'm hewylls
gnawdol a naturiol fy hun. Y prydnhawn
hwn wrth ymddiddan â hen wraig Grift'nogol
cevais wrth y tynerwch calon oedd ganddi o her-
wydd pechod a'i zel dros Dduw, ei bod mewn
llawer gwell tymmer yspryd nâ myfi, yr hyn a
gynnorthwyodd fy ngoftyngeiddrwydd yn y blaen
ryw faint, y prydnhawn hwn hefyd cefais beth
gallu yn erbyn profedigaethau ac i geryddu llyg-
redigaethau.

Cefais fy nghalon wedi ei ehangu a'i meddal-
hau mewn gweddi, a thrwy ddaioni Duw cefais
fy mawr ryddhau oddiwrth brofedigaethau, etto
yr oeddwn yn ddarostyngedig i anhwylddeb cor-
phorol, eithr mi a'i bernais yn dra bychan ac
ysgafn mewn cydmariaeth i'r hyn a allasai fod.

Mi brofais ddyfodiad yr Arglwydd i'm hyf-
ryd, yn enwedigol mewn gweddi fulwais yr Yf-
grythur honno, *Sal. lxviii. 28. Dy Dduw a or-
chymynodd dy nerth, cadarnha, O Dduw, yr hyn a
wnaethost ynom ni. Eithr eilwaith yn y pryd-
nhawn fe'm cyffrowyd i ddigofaint.*

Y rhan fwyaf o'r dydd heddyw a dreuliais yn
'sgrifenu llythyrau at gyfeillion Crist'nogol, ac
wrth rai o honynt y cynhyrfwyd fy nghalon, a
chennyf fawr ddymuniad iddynt aros yn y ffydd,
a sefyll yn ddiysgog yn yr Arglwydd.

Cefais fy nghyffroi heddyw trwy glywed ne-
wyddion drwg, a'm calon a gynhyrfwyd a thost-
uri tu ag at rai mewn cystudd, cefais beth cyfur
oddiwrth *Salm lxix. 26, 29. Canys erlidiasant
yr hwn a darawsit ti, minnau, truan a gofidus-
ydwys; dy iechydwriaeth di. O Dduw, a'm dercha-
so. Ond yn enwedigol oddiwrth adnod 32. Eich
calon chwithau, y rhai a geiswch Dduw, a fydd
byw. A'r dydd hwn wrth sulwi y gair da ag y
mae Pregethwr duwiol yn roddi yn ei Lyfr i'r
rhei'ny fydd a'u pechodau wedi eu maddeu, mai
hwynt*

hwyntwy yw y rhai sydd yn ceisio pardwn ac yn disgwyl yn y mwynhad o foddion hyd nes meddianont, y maent yn rhydd-faddeu i eraill ac maent yn caru Duw am faddeu iddynt hwy, hyn oll mewn rhan (trwy rad ras) a deimlais yn-of fy hun, hefyd *Sal. lxxi. 20. Ti a'm cyfodi drachefn, &c.* fu'n ddiddanus iawn i mi. Gan fod hwn yn ddydd yr Arglwydd mwynheais amryw ystyr-iaethau am y Sabbath, megis mae'n arwydd rhwng Duw a'i bobl, *Ecf. xxxi. 13, 17. Exec. xx. 12.* Arwydd o'i ffafr yn ei rodidi iddynt, a bod mewn cyfammod â hwynt, a hwythau ag ef, os cadwent ef yn ofalus am hynny y mae yn cael ei alw yn gyfammod, *Ecf. xxxi. 17.* megis y mae enwaediad arwydd y cyfammod yn cael ei alw yn gyfammod, *Gen. xvii. 7.* Fy nghalon a gynhyrfwyd i weddio yn ddifrifol yn erbyn pechod, a'r geiriau hynny yn *Salm lxxii. 12, 13, 14.* oeddent werthfawr iawn i mi, *Canys efe a wared yr anghenog pan waeddo; y truan hefyd, a'r hwn ni byddo cynnorthwywr iddo, &c.*

Heddyw y dysgais oddiwrth *Salm lxxiv. 16.* *Y dydd sydd eiddot ti, y nos hefyd sydd eiddot ti,* fod amser adfyd yn gyftal ag adfyd oddiwrth yr Arglwydd, ac angenrheidiol, ac i barhau ond dros amser. Ac oddiwrth *Salm lxxvi. 10.* *Diau cynddaredd dyn a'th folianna di; gweddill cynddaredd a waherddi,* dysgais beidio gofidio wrth gyn-ddeiriogrwydd dynion, o blegid myn yr Arglwydd ogoniant oddiwrth hynny, a Duw a'i hattal pan y mynno; heddyw gwelais arnaf lawer o eisiau tri pheth,

1. Cariad digonol at Grist i'm gwneuthur yn ewyllysgar i ddioddef.

2. Edifeirwch digonol am bechod.

3. Gofal digonol yng wafanaeth Duw.

Heddyw cefais beth ehangiad mewn gweddi, dysgais hefyd,

1. Fod

1. Fod gweddi yn feddyginiaeth neu'n fodd enwedigol i rwystro'r enaid i bechu.

2. Fod barnedigaeth ysprydol (megis caled-wch calon, &c) yn arferol o fyned o flaen barnedigaeth allanol.

3. Fod gwrthod yr Arglwydd a'i gyngor yn argoel drwg iawn yn gyfal a phechod mawr, y mae Duw yn achwyn am hynny yn Salm lxxxii.

2. *Ond ni wrandawai fy mhobl ar fy llef i ac Israel ni'm mynnai.*

Cefais beth ystyriaeth (ond fy mlino o eisiau mwy) o ddiodefiadau pobl Dduw yn S. ond cefais fy nghysuro oddiwrth y sylwiadau a'r ystyriaethau canlynol:

1. *Mai gwyn ei fyd y gwr a ofodo yr Arglwydd yn ymddiried iddo*, Sal. lx. 4, 5.

2. Mai pan ddychwelo'r Arglwydd gaethiwed ei bobl, y bydd iddo faddeu eu hanwiredd, cuddio eu holl bechod, tynnu ymaith ei holl lid, a throï oddiwrth lidiowgrwydd ei ddigter, Salm lxxxv. 1, 2, 3.

3. Fod iechydwriaeth yn agos at y rhai a ofnant Dduw, Salm lxxxv. 9.

4. Y gesyd yr Arglwydd ei bobl ar y ffordd, Salm lxxxv. 13.

Heddyw, yr hwn a dybir y dydd hwyaf yn y flwyddyn, yr wyf yn ei farnu yn ddyledswydd arnaf i fod yn fanol i ystyried pa ogoniant i Dduw, neu ddaioni i eneidiau, a ddichon y fath ddiwrnod o faith barhad ei ddwyn allan, 1. Yn y boreu (megis y nos o'r blaen) gweddiais yn ddisfrifol yn erbyn profedigaethau, un yn enwedigol, ac yn y man y brofedigaeth a ofodwyd arnaf, ond yr Arglwydd a'm gwaredodd oddiwrthi, ac a'i symmudodd ymaith, am yr hyn y cynhyrfwyd ac y cyffrowyd fy nghalon i glodforni'r Arglwydd. 2. Dyfgais fod cystudd yn gosod mwy o angenrheidrwydd ar y duwiol i weddio

ac ymbil, Salm ix. 11, 13. 3. Dysgais nad oedd yn ddigonol i Gristion wneuthur daioni, ond y dylai ymegnio yn ofalus i wneuthur y daioni gorau a mwyaf tymhoraidd. 4. Wrth ymweled â rhai carcharorion tlodion, deliais fulw, y gall un weithiau wrth wneuthur daioni, gael ei ddrygu, neu dueddiad da a all ddwyn un yn ddarostyngedig i brofedigaeth. Yn y borau cefais annogaeth oddiwrth Salm xci. 9, 10. *Am i ti wneuthur yr Arglwydd fy noddfa, sef y Goruchaf, yn breswylfa i ti; ni ddigwydd i ti niwaid, ac ni ddaw pla yn agos i'th babell.* Cefais lawer o gyfur hefyd ynghymdeithas amryw Seintiau, dygais ymhellach oddiwrth Dat. ii. 26, 27. wedi ei chydmaru â pennod xii. 11. fod y sawl fydd yn dioddef dros Grist yn gorchfygu; y nos hon wrth fwn taran ddychrynlyd fe'm cynhyrfwyd i ystyried mawredd yr Hollalluog, llais yr hwn fydd mor uchel.

Cefais fy mlino yn y borau â llawer o feddyliau drygionus, eithr cefais beth blinder o'u herwydd, eithr oddi wrth Salm cii. 4, 10, 24. Deliais fulw ar dri pheth, 1. Y dichon y galon wiwo. 2. Y gall Duw yn ol cyfodi Sant i fynu, ei dafu eilwaith i lawr. 3. Mai dadl Dafydd i gynhyrfu Duw i beidio a'i dorri i lawr ynghanol ei ddyddiau, oedd o herwydd fod blynyddoedd Duw yn oes oesoedd.

Cefais fy nghalon heddyw, sef ar ddydd yr Arglwydd, mewn cystled tymmer ag un diwrnod mewn tynerwch yn gyfal a helaethrwydd mewn gweddi, ac ymhellach a ddysgais ryw beth oddi wrth amryw 'Sgrythurau, yn enwedig oddiwrth 2 Pedr iii. Am yr ystyriaethau o'r hyn y mae Duw wedi addaw ei wneuthur, a'i amynedd a'i hirymaros, a'r hyn oedd y Seintiau yn ddisgwyl pa ryw fath ddynion a ddylai Crist'nogion fod, sef,

1. Yn

1. Yn sanctaidd ymhob rhyw ymarweddiad a duwioldeb.

2. Yn edrych ac yn disgwyl am ddyfodiad Crist.

3. Yn ddiwyd i gael sicrwydd, a'u cael yn gymmeradwy.

4. Yn cyfrif hir-amynedd Duw yn amcanu daioni iddynt.

5. Yn wiliadwrus a gofalus rhag cael eu harwain i gyfeiliornad.

6. Yn olaf, cynhyddu mewn gras ac yngwybodaeth Crist.

Mi ddeliais fulw oddiwrth Salm cv. 8. fel y mae Duw yn cofio ei gyfammod â'i bobl byth, a'r gair a orchymmynodd efe i fil o genhedlaethau, Salm cvi. 45. hefyd ei drugaredd, Salm xcvi. 3. ac er iddynt naill ai anghofio neu esgeuluso y naill y llall, etto y fath gysur helaeth yw hyn i'r ffyddloniaid.

Yr oedd heddyw yn ddiwrnod da odiaeth i mi o ran amryw ddoniau a dderbyniais oddiwrth yr Arglwydd, am yr hyn y dymunwn galon i fod yn wir ddiolchgar. Dysgais ystyried pa mor belled y gall rhai fyned yn unig gyd â chydysniad o'r gwirionedd, heb brofi gallu yr unrhyw yn gweithredu ynddynt : yr oeddwn hefyd yn difrifol ddymuno ar yr Arglwydd roddi i mi nerth i beidio pechu yn ei erbyn, os na roddai ddiwedd ar fy nioddefiadau.

Heddyw mi fwriedais well amcanion nag ellais gyflawni, O ! mor fynych ac mewn cynnifer o ffyrdd y mae dynion yn cael eu twyllo yn eu hamcanion, yr hyn fydd yn dangos fod pob daioni yn llaw Duw, a bod dyn yn greadur tlawd, cysnewidiol a gwan, etto oddiwrth Salm cvii. deliais fulw mor barod yw Duw i wrando llef ei bobl, canys dywedir bedair gwaith yn y Salm honno, *Y caiff y rhai a lefant ar yr Arglwydd yn*

eu cyfynder, eu gwared o'u gorthrymderau, ad. 6, 13, 19, 28. er hynny gellir fulwi mor annhuedd. ol yw dynion i ddychwelyd y moliant i Dduw, gan hynny dywedir hefyd bedair gwaith yn yr un rhyw Salm, *O na foliannent yr Arglwydd am ei ddaioni, a'i ryfeddodau i feibion dynion!* ad. 8, 15, 21, 31. Er i mi gael amryw gyfuron tusefnol y prydnhawn hwn, etto y noson hon cefais brofedigaethau tost o amryw fath.

Heddyw parhaodd fy mhrofedigaethau yn gryfion, etto ymroddais (yng allu Crist) i'w gwrthsefyll a'u gochelyd, ac wrth ystyried y geiriau *etto* ac *ond* fydd yn cael eu harferyd yn tynych yn yr Ysgrythur, a'u cymhwyso at bobl Dduw, ar ol iddynt bechu, a than eu dioddefiadau, cefais beth cyfur, megis *Salm* cvi. 8, 44. i *Bren.* ii, xii. *Salm* xl. 17. a xlii. 8.

Heddyw wrth gydmaru amrywiol 'Sgrythurau â'u gilydd, megis *Salm* cxix. 4. *Aet.* vi. 4. i *Cor.* vii. 3. cefais fy argyhoeddi mai dyledswydd enwedigol (ymha un yr wyf yn rhy esgeulus) yw parhau mewn gweddi, fulwais hefyd fod esgeuluso amfer gwasanaeth neu ddyledswydd, yn perr weithiau esgeulusiad hollol o'r ddyledswydd honno, ystyriais hefyd fawr ddedwyddwch y duwiol uchlaw yr annuwiol, fod yr Arglwydd yn sefyll ar ddeheulaw'r naill, a satan ar ddeheulaw'r llall, *Salm* cix. 31. wedi ei chydmaru â'r 6fed adnod.

Dysgais heddyw y dylai Cristion wneuthur ei orau i gyflawni ei holl ddyledswyddau, 1. Yn fwy cyfangwbl, neu â'i holl galon, *Salm* cxi. 1. a cxix. 2. 2. Yn fwy hyfryd, *Salm* cxix. 16, 47, 70. *Rhuf.* vii. 22. 3. Gyd â mwy o farn a synwyr, *Salm* cxii. 5. 4. Gyd â pharhad, *Col.* iv. 2. Y borau heddyw cefais fy ngorchfygu gan ddigofaint a chyndynrwydd, yr hyn a wnaeth i mi ymholi ynghylch yr achos o hono a llygredigaethau

redigaethau eraill; deliais fulw ar hyn, ei bod yn drugaredd fod yr enaid yn dyfod i'w le drachefn yn ol pechu, eithr yn anfreidrol mwy i beidio myned o'i le un amser. Y nos hon cefais brofedigaeth dost a chref, eithr trwy ras Duw cefais fy nghynnal, a'm nerthu wrth ystyried i Grist gael ei demtio, a'i fod yn ystyried y rhai fy yn cael eu temtio, hefyd oddiwrth ei weddi, *Ioan xvii. 11*, ac oddiwrth y ddwy addewid hynny, *Esa. lix. 19. Iago iv. 7.* Ffoais at yr Arglwydd mewn gweddi ac efe a'm hachubodd, ac yr wyf yn hyderu y bydd iddo fy ngwaredu.

Heddyw, sef dydd yr Arglwydd, yr oedd fy nghalon mewn cyflwr rhesymmol dda mewn gweddi yn y borau, sulwais fod Duw yn dyrchafu ei hun, hyd yn oed pan y mae'n ymddarostwng i edrych y pethau yn y nesoedd, ac yn y ddaear, *Salm cxiii. 6.* Cefais fy nghalon trwy ffydd wedi ei dyrchafu a'i ehangu mewn gweddi dros waith Duw, a'i bobl. Sulwais oddi wrth *Esa. xxxviii. 17.* *Wele, yn lle heddwch i mi chwerwder chwerw, &c.* Dysgais fod cyflwr Cristion yn gyfnewidiol, gan hynny dylai fod yn foddol i'w gyflwr pa beth bynna fyddo, a pha un a chysurus ai truenus fyddo dylai ddisgwyl i Dduw yn fuan ei gyfnewid, ac ni ddylai ddymuno fyned o un cyflwr i'r llall hyd nes caffo ddaioni oddiwrth y cyntaf. 2. Fod cariad Duw yn amlgw tu ag attom nid yn unig am symmud ymaith ein cystuddiau oddi wrthym, ond hefyd am ein cystuddio. 3. Dylai pobl Dduw ddysgu cael mwynhau sicrwydd a phrosiad trwy gyfuddiau. Y prydnhawn hwn cefais fy nrfawr gyfuro wrth ddarllain gwaith *Bains* ar yr *Ephefiad*, yn enwedig pennod i. 13. a iv. 30. mewn perthynas i *Seliad yr Yspryd*.

Heddyw ystyriais ddyledswydd ac ymroad Cristion gwirioneddol, sef, *Rhodio ger bron yr Arglwydd,*

glwydd, Gen. xxiv. 40. *Salm cxvi. 9.* Meddylais hefyd mor angenrheidiol yw i wir Gristion fo'n ewyllysio byw 'n sanctaidd ddal sulw'n ofalus ar weithrediadau tufewnol Ysryd Duw, ac hefyd ffyrdd a throion dirgel pechod; cefais hefyd fy argyhoeddi mor aneffeithiol yw i Gristion addaw, neu benderfynu gwneuthur un peth yn ei nerth ei hun.

Dysgais oddiwrth fod Dafydd yn mynych goffa am wasanaethu, *a cheisio Duw â'i holl galon*, pa ryw ddyledswyddau wyf yn garu, ac a ddysgaf yn fwy profiadol ac ymarferol oddiwrth *Salm cxii. 2, 10, 34, 69.*

Heddyw cefais fy ehangu, a'm meddalhau ryw faint yn y ddyledswydd o weddi amryw weithiau, a'm hargyhoeddi o'r fath ddrwg yngolwg Duw yw, 1. Bod yn hir tan gystuddiau heb ymostwng ac ymlanhau, *Jer. xlv. 10. Jos. xxii. 17.* ac yn enwedigol pechu o wirfodd, a chwanegu pechod at bechod; ystyriais bedair dyledswydd; Edifarhau am bechod: Prynu'r amser: Cael cyflawnach sicrwydd, ac ymbarottoi erbyn dyfodiad Crist. Cefais hefyd fy mlino â rhyw newyddion mewn perthynas i bobl Dduw.

Heddyw deliais sulw, mai er y dichon fod gan wir Gristion galon iachus, a ffydd yngair Duw, etto gall fod fel *Cosirel mewn mwg*, yn sych a gwiwedig, ie, yn diffygio ac yn disgwyl am iachawdwriaeth yr Arglwydd, *Salm cxix. 80, 81, 82, 83.* Dysgais hyn hefyd, fod i un gael ei siommi yn ei ddisgwyliad yn peri iddo dristau a blino.

Heddyw wrth ymddiddan yn hir ac yn ddirifol â gwr bonheddig gwybodus, deliais sulw ar rai pethau na wnaethum erioed o'r blaen, mewn perthynas i *Ddehw Duw*, a'r *Dyn newydd* a sonir yn *Eph. iv. 24. Col. iii. 10.* Cefais hefyd ystyriaethau y dichon plentyn i Dduw yn hawdd

hawdd ganfod i ddiwedd, neu tu hwnt i'r hyn oll a ddichon gwyr y byd wneuthur iddo. Cefais beth ehangiad a thynernwch calon mewn gweddi, fulwais hefyd ar amryw bethau oddiwrth, *1 Thef. ii.*

Deliais fulw ar y gwerf canlynol: (1.) Mai wrth gael dealldwriaeth oddiwrth, a hyfrydwch ynghyfreithiau a gorchymynion yr Arglwydd, y mae Cristion yn dyfod i gasau pob gau lwybr, *Salm cxix. 97, 104.* (2.) Ceisio cael calon dueddol bob amser i gyflawni deddfau yr Arglwydd, adnod 112. (3.) Mai pan fyddo gan enaid amcan i gadw gorchymynion Duw y bydd iddo ymgadw rhag cyfeillach drwg weithredwyr, adnod 115. Cefais ddirfawr flinder a thristwch yn fy nghalon yn y prydnhawn, wrth ddarllain llythyr a gefais oddi wrth frawd wedi troi'n Grynwr (*Quaker*) eithr mi a weddiais yn ddisrifol drosto.

Heddyw, sef dydd yr Arglwydd yn y borau, cefais fy hun mewn tynmer i weddio'n daer dros yr unrhyw frawd, a chefais fy yspryd amryw weithiau heddyw wedi ei adnewyddu, ac ym mysg pethau eraill deliais fulw, (1.) Y dichon plentyn i Dduw gyfnewid llawer yn nhymmer ei yspryd o well i waeth megis Baruc a Jona, &c. (2.) Ei bod yn drugaredd yn amser adfyd cyffredin i'r duwiol gael ei einioes yn ysglyfaeth megis yr addawodd yr Arglwydd i Baruc, *Jer. xlv. 5.* (3.) Deliais fulw y gall Duw gospi'r duwiol yn ol haeddiant ei bechodau, megis Afa â chlefyd yn ei draed, am roddi y Prophwyd mewn carchardy, *2 Cron. xvi. 10, 12.* (4.) O'r fath ddrwg ydyw i Gristion bechu! dywedwyd wrth Ddafydd iddo ddirmygu'r Arglwydd, a'i orchymynion, *2 Sam. xii. 8, 9, 10.* (5.) Oddiwrth *Ezec. x. 11.* fod yr olwynion, (sef naill ai yr angylion, seintiau, neu ragluniaethau Duw)

yn canlyn y pen, heb droi pan gerddent, felly dylem ninnau ganlyn Crist. (6.) Gwybyddwn fod yr Arglwydd yn gwybod ac yn sulwi ar yr holl bethau fydd yn dyfod i feddyliau dynion *Ezec. xi. 5.* cystal a'r holl eiriau a lasarant; megis ag y byddo tymmer ysprydoedd dynion, felly y tybiant am Dduw, canys os byddant sanctaidd a ffyddlon, felly y dychymmygant am Dduw. Heddyw hefyd profais ddrygioni fy nghalon, yn bod mewn un dymmer pan ddylasai fod mewn un arall, megis yn llawenhau, pan ddylasai alaru.

Darfu im' heddyw esgeuluso odfaon i wasanaethu'r Arglwydd wrth ymddiddan ag amryw fath o ddynion, yn enwedigol rhai a gymmerant arnynt arwain bywyd gweddw, y rhai a hollol ddiystyrant yr Iesu o Nazareth a'r 'Sgrythurau, mi a'u gwrthwynebais yn gryf, ac a wnaethum â hwynt megis y mae'r Apostol yn gorchymyn, 2 *Ioan 10.* yr oedd yr addewid honno yn werthfawr i mi, *Salm cxxi. 3.* *Ni ad efe i'th droed lithro.*

Heddyw yn y borau, a hanner dydd, cefais fy nghalon yn dueddol iawn a thynrach nâ chyffredin i weddio, etto cynhyrswyd fy nghalon yn ddisymmwth i ddigofaint, yr oedd hwn mewn amrywiol ystyriaethau yn ddydd o fawr garedigrwydd oddiwrth yr Arglwydd, fulwais oddiwrth *Hof. xii. (1.)* Fod ofn, gofal, a dychryn, yn foddion enwedigol i gadw'r duwiol rhag pechu. (2.) Fod pechod yn gofod yr enaid mewn cyflwr neu dymmer ddrwg. (3.) Pan unwaith yr elo'r enaid allan o dymmer dda y mae'n anhawdd iawn iddo ddyfod i dymmer dda drachefn, (4.) Pan fyddo Duw ar fedr gwaredu ei bobl oddiwrth ddioddefiadau, y mae'n dechreu eu gwaredu oddiwrth bechod.

Cefais brofiad o hyn, ei fod yn llawer gwell myned i weddi yn fynych nâ bod yn rhy barhaus,

ac yf
herw
fym
Sal.c.
'nogi
ant y

Y

fawr
gwed
nhaw
ac o'r
yspry
Llaw
etto n
gwar

Fe'

bodae
gefais
driftw
choda
Ac ef
au,

wraig
phrioc
gariac
wraig
wrth
yn fw

Tr
ed â r
ddyle
rodd g
deuga
penn
fydda
geulu
cyfart
blino

He

ac ystyried rhai pethau enwedigol i weddio o'u herwydd, a bod yn daer trwy addewidion a rheffymmau am danynt, hefyd deliais fulw oddiwrth *Sal.cxxvi.6.* fod wylo'n un ddyledswydd ar Grifft'nogion yn amser eu caethiwed, a bod y rhai wylant yn sicr o gael eu diddanu, *Mat.v.4. Luc vi.21.*

Y dydd heddyw cefais fy nghalon wedi ei dirfawr feddalhau, ei helaethu, a'i gwrefogi mewn gweddi, yn enwedig unwaith, eithr yn y prydnhawn cefais fy argyhoeddi o herwydd fy niogi, ac o'm hannerethineb wrth ymddiddan am bethau ysprydol, fulwais oddi wrth *Salm cxxix. 1, 2.* *Llawer gwaith y'm cystuddiasant o'm hieuengŷid, etto ni'm gorsuant, y bydd i bobl Dduw gael eu gwaredu oddi tan ac allan o'u cystuddiau.*

Fe'm blinwyd heddyw o herwydd fy anwybodaeth mewn pethau naturiol ac ysprydol, ac a gefais trwy anfeidrol drugaredd Duw tu ag attaf dristwch melus ac edifeirwch o herwydd fy mhechodau, ynghyd â dwy 'Sgrythur ragorol addas, *Ac efe a wared Israel oddiwrth eu holl anwireddau, Salm cxxx. 3. a Hof. iii. 1.* *Dos etto, câr wraig (hoff gan ei chyfaill, a hithau wedi torri ei phriodas) yn ol cariad yr Arglwydd.* Oh! pa fath gariad yw hwn, i'r Arglwydd garu godinebwraig, a pha gyfur i wrthgiliwr tlawd, canys wrth y cyfryw y mae'r geiriau yn cael eu llefaru yn fwyaf enwedigol.

Trwy ddyfodiad gwaistadol fy ffryns i ymwelod â mi, ni chefais heddyw nemawr o amser at ddyledswyddau dirgel, yr hyn ynghyd ag ymaddrodd gwr bonheddig difrifol, na's darfu iddo er's deugain mlynedd esgeuluso darllain dwy neu dair pennod yn y Bibl bob dydd, pa beth bynnag fyddai ei achosion, a'm argyhoeddodd o'm hefgeulusdra yngwasanaeth Duw. Y dydd heddyw cyfarfyddais â chystudd newydd yr hwn a'm blinodd yn ddirfawr.

Heddyw rhyngodd bodd i'r Arglwydd osod fy

meddyliau ar amrywiol werfi a ddylai Crist'nog-
ion eu dysgu y dyddiau hyn, megis 1. Ymddar-
ostwng tan alluog law Duw, 1 *Pedr* v. 6. 2. Ca-
dw eu hunain yn bur, 1 *Tim.* v. 22. 1 *Ioan* v.
21. 3. Peidio ofni unrhyw greadur. *Esa.* xli.
Mat. x. 28, 31. *Dat.* ii. 10. 4. Ystyried pech-
odau'r annuwiol, a phechodau a dioddefiadau'r
duwiol. 5. Cadw i fynu eu gwiliadwriaeth. 6.
Peidio esgeuluso cymdeithas y saint, *Heb.* x. 25.
7. Cael cryfach sicrwydd trwy ein hedifeirwch,
Ec. 8. Oddi wrth *Daniel* iii. 16, 17. Sulwais
1. Y dichon profedigaethau mawrion annochel-
adwy ddyfod ar y saint. 2. Fod gwir saint yn
ofni y pechod lleiaf yn fwy na'r dioddefiadau
mwyaf. 3. Y bydd i ffydd yn Nuw, diystyr-
wch at y byd, ac ymroad duwiol ddwyn Cristion
trwy ddioddefiadau. Cefais fy nghalon mewn
hwyl dda i weddio.

Heddyw mi gymmerais fulw o dair neu bedair
rhagluniaeth hynod, cefais hefyd fy argyhoeddi
o blegyd ymroadau rhy naturiol a hunanol, ac
o'm gwangalondid i geryddu pechod mewn gwyr
mawrion, ystyriais pa fath ddrwg a phechod yw
i un briodoli mwy iddo'i hun nag fydd ddyled-
us iddo, ac ystyriais y gall Duw wneuthur rhyw
sefyllfa yn well un amser, na byddo'n well am-
ser arall. Cefais beth adnewyddiad mewn gwe-
ddi y dydd hwn.

Heddyw y boreu cyfarfyddais â rhagluniaeth,
yr hon fydd debyg i fod yn y diwedd yn hynod
iawn, ond pa un ai bod fy ngweithrediad a'm
hymddangosiad ynddi oddiwrth yr Arglwydd,
rhaid i'r canlyniad ei amlygu, yn unig oddiwrth
hynny deliais fulw, 1. Fod gwirionedd a phur-
deb, iawn ddibenion, erfyn cyngor gan Dduw,
ac ymgynghori â phobl Dduw, yn gyntaf, yn
foddlonrwydd mawr i Grifion yn yr hyn y mae
yn ei wneuthur: Yn ail, Etto pan na byddo
barn

barn g
orchw
hyn y

Hec
pryd,
o'r bla
fy mro
weddig
yr Yf
ynghan
ais yst
of, a'r
am yr

Y b
drygid
wydd
yn fel
lon i
bobl D
oddiw
annur

Hec
oddiw
Canys
drache
Ioan i.
Gen. ii
ac Ef
eithr i
Dan. i
ol yn
iadau
drwg
maent
fod pe
Duw,
yn gw
wydd.

barn gwr a'i gydwybod yn hollol gyd-fyned â'i orchwylion, y mae yn colli llawer o gyfur yn yr hyn y mae yn ei wneuthur.

Heddyw yn y borau cefais flinder yn fy yfpryd, am yr hyn a wnaethum yn amheus y dydd o'r blaen, ac a dywalltais lawer o ddagrau dros fy mrodryr anwyl a droisant yn Grynwy, yn enwedig *Tomas Ell*, cefais hefyd gyfur oddiwrth yr Ysgrythur, *Salm. cxxxviii. 7. Pe rhodiwn ynghanol cyfyngder, &c.* Yn y prydnhawn cefais ystyriaeth a golwg ar amryw bethau ar fai yn-of, a'm calon yn deimladwy i geisio maddeuant am yr unrhyw.

Y borau heddyw cefais fy mlino â meddyliau drygionus, a'm gofidio yn y prydnhawn o herwydd fy niamyneddgarwch, etto cefais fy llonni yn felus a chysurus oddiwrth *Dan. xi. 35.* a chalonn i weddio yn ddifrifol ac yn ferchog dros bobl Dduw, a'm gobaith ei gryfhau am danynt oddiwrth *Salm cxxv. 3. Canys ni orphwys gwialen annuwioledeb ar randir y rhai cyfiawn, &c.*

Heddyw, sef dydd yr Arglwydd, cefais gyfur oddiwrth yr Ysgrythur honno, *Diar. xxiv. 16. Canys seithwaith y syrth y cyfiawn, ac efe â gyfyd drachefn, a'r un modd oddi wrth Iago v. 15. a Ioan i. 5, 8. ac yn enwedig oddiwrth y lle hynny, Gen. iii. 21. lle dywedir i Dduw wneuthur i Adda ac Efa beisiau crwyn, ac nid yn unig hynny, eithr iddo eu gwisgo am danynt hwy. Oddiwrth Dan. iii. 17, 18. dyfais fod seintiau gwirioneddol yn ofni y pechod lleiaf yn fwy nâ'r dioddefiadau mwyaf, o herwydd fod pechod yn waeth drwg nâ dioddef. 2. O herwydd yn hynny y maent yn canlyn siampl Crist. 3. O herwydd fod perygl pechod yn sefyll yn ewyllys a phlefer Duw, ond nid yw pechod felly. 4. Am eu bod yn gwybod os pechant y cânt ddioddef o'i herwydd. 5. Am y gwyddant os dewisânt ddiodd-*

ef

ef y cânt naill a'u huchub rhagddo, neu eu dwyn trwyddo. 6. O herwydd eu bod dan addewidion os dioddefant, eithr tan fygythiad a barn Duw os pechant.

Heddyw oedd yn ddydd i 'sgrifenu at amryw gyfeillion, cafodd fy ferchiadau eu bywhau yn fwy enwedigol tu ag at un brawd sy'n parhau yn gariadus a ffyddlon, a thu ag at eraill a wyrasant, sulwais hyn oddiwrth eiriau *Efa*, *Gen. iv. 1.* Y dichon un dderbyn trugaredd gan yr Arglwydd, na chaffo ei defnyddio i'r Arglwydd.

Salm cxxxix 10. Ystyriais ddau gyfur mawr ynghyflwr alltudiaeth, hyd yn oed yn eithafoedd y ddaear, 1. *Yno hefyd y'm tywysai dy law.* 2. *Ac y'm daliai dy ddeheulaw.* Felly oddi wrth *Salm cxlv. 14.* Yr Arglwydd fydd yn cynnal y rhai oll a fyrthiant, ac fydd yn codi pawb a ddarostyngwyd. Bu heddyw 'n ddiwrnod rhesymmol dda i mi.

Heddyw cefais well amcanion nâ chyflawniadau, etto cefais fy argyhoeddi mor fyrr yr wyf o gyflawni y daioni a allwn wneuthur yn y dydd, y lle, a'r sefyllfa yr wyf ynddynt, a'r modd yr wyf yn dyfod yn fyrr o'r hyn y mae St. *Paul* yn ddywedyd am dano ei hun, *1 Thes. ii. 2.* *Ni a fuom by yn ein Duw,* &c. Yr oeddwn yn deimladwy fod gennyf lawer llai o hyfdra nâ chynt, yn enwedig i geryddu pechod.

Heddyw fu 'n ddiwrnod da rhagorol mewn llawer ystyriaeth, yn gyntaf, daeth amryw gyfeillion anwyl i ymweled â mi. Yn ail, Llythyr da yn datgan sefyllfa fy nghyfeillion yn y wlad. Yn drydydd, Rhagluniaeth epwedigol ac annisgwiliadwy arall. Yn bedwarydd, Bu fy nghalon amryw weithiau mewn tymmer dda i weddio. Yn bummed, Dysgais oddiwrth *Salm cxlix. 2, 4.* Y modd y mae ar gylch rhwng Duw a'i bobl, hwy'n llawenhau ac yn gorfoleddu yn eu Brenhin, a'r Arglwydd yn ymhoffi yn ei bobl. Meddyliais hefyd

am

am fy
wriae
eisiau
eiddr
gel, a
No
ffesu
ddiach
yn hy
1 *The*
medda

Hed
iad o'
ed wy
iii. 10
wrth
yn rha
wrth
ddarfu
oedder
wyf y
wrth,
pobl
uddiau
wrth
ryw g
gwylia
fy adfy
mewn

Hed
wrth
duwio
Duw,
ein ho
canlyn
a fu'n
wrth y
ein bo

am sylfaen amheuon y saint ynghylch eu hiechyd-
wriaeth, sef anwybodaeth yn y cyfammod gras,
eisiau dal sulw ar eu calonau, cadw i synu sanct-
eiddrwydd, bod yn ddiog, ffafrio rhyw bechod dir-
gel, ac heb gael llesâd trwy ordinhadau.

Nodais nad yw'r annuwiol yn cywilyddio pro-
ffesu gwneuthur eu gorau i ddrygu'r gwirion yn
ddiachos, *Diar.* i. 11. ac y dylai'r duwiol fyned
yn hyfach fel y byddo eu cystuddiau yn amlhau,
1 *Thef.* ii. 2. Cefais fy nghalon heddyw wedi ei
meddalhau mewn gweddi.

Heddyw cefais fy argyhoeddi ynghylch esgeuluf-
iad o'r ddyledswydd honno o weddio am gael gwel-
ed wyneb y saint megis y gwnaeth Paul, 1 *Thef.*
iii. 10. derbyniais lythyr rhagorol heddyw oddi-
wrth ein hanwyl frawd *I. B.* yr hwn sy'n cyttuno
yn rhagorol â'm sefyllfa a'm barn, dysgais air oddi
wrth un na allafwn ddisgwyl y fath air, sef, ni
ddarfu i mi hyd yn hyn brisio pethau mawrion ag
oeddent dymhorol nac ysprydol, eithr yn awr yr
wyf yn priso y pethau lleiaf o bob math. Oddi-
wrth, 2 *Cor.* vii. 5, 6, 7. ystyriais, 1. Y dichon
pobl Dduw gael y diddanwch mwyaf yn y cyst-
uddiau mwyaf, 2. Fod eu cysur yn deilliaw oddi
wrth Dduw, 3. Y dichon Duw ddanfon y cyf-
ryw gyfuron, ar amserau, ac mewn modd annis-
gwyliadwy iddynt hwy. Yn y prydnhawn cefais
fy adfywio ag amryw addewidion, a'm meddalhau
mewn gweddi.

Heddyw ar ddydd yr Arglwydd ystyriais oddi-
wrth *Diar.* iii. 6. *Yn dy holl ffyrdd cydnebydd ef,*
duwioldeb a'i golwg ar Dduw, yn cydnabod
Duw, yn cyffelybu i Dduw, a pharchu Duw yn
ein holl ffyrdd, ac wrth ystyried y ddau holiad
canlynol (meddyliais amryw bethau) rhai o bāra
a fu'n esmwythâd ac yn foddlonrwydd i mi oddi
wrth yr holiad cyntaf, sef, Pa fodd y gwybyddwn
ein bod yn derbyn daioni a budd gwirioneddol

wrth gael ein cystuddio? 2. Pa fodd y gwybyddwn pa bryd y mae Duw yn cystuddio mewn cariad a ffyddlondeb? *Salm cxix. 71, 75.* A'r un modd amryw fyfyrddodau oddiwrth, *Dat. xii. 10. Hwy a orchfygasant trwy waed yr Oen, a thrwy air eu tyfiolaeth hwynt, &c.* ac mewn perthynas i'r yrfa ysprydol ag y mae Cristion i'w redeg. Cefais beth ehangiad a thynernwch calon.

Darfu i Dduw yn ol ei arferol ffordd a modd o ymdrin â mi, gan ragweled fy anallu (trwy fod rhagor o gyftuddiau'n agofhau) roddi i mi heddyw feddyginiaeth ragorol, sef, cyfur trwy lythyrâu oddiwrth amryw gyfeillion anwyl; Hefyd y geiriau hynny, Cadw, wir ddoethineb, Cadw fy ngeiriau yng nghanol dy galon, a chadw dy galon yn dra diesgeulus, oeddent (fel y bernais) yn deilwng o ystyriaeth. Brydnhawn clywais fod brawd a phregethwr grasol yn glâf, a chynhyrfwyd fy yspryd i weddio yn ddifrifol drosto.

Yn y boreu ystyriais annogaeth enwedigol allan o *Diar. v. 1. Fy Mab, gwrando ar fy noethineb, a gostwng dy glust at fy neall, a'r 23* adnod fod pechod yn ffolineb mawr, felly *Pen. xviii. 13. Barn. xix. 23.* Heddyw y derbyniais lythyr trist oddiwrth y brawd *T. E.* fydd wedi troi'n grynwr, yr hyn a chwanegodd lawer at fy ngofid, yr Arglwydd daionus a ddangoso iddo gyfeiliornad ei ffordd, ac a'i ceryddo ac a'i galwo'n ol. Teimlais heddyw mor dueddol wyf i ddigofaint, ac a ymholais yn ddifrifol ynghylch meddwl ac amcan Duw yn chwanegu fy nghystuddiau, ac yr wyf yn profi eisiau iddynt barhau, a chael o'm calon ei dwyn i dymmer fwy darostyngedig i ddioddef pwys ei wialen.

Moliant i Dduw, bu heddyw yn ddiwrnod da at fy enaid, cefais ehangiad a llawer o rydd-did ynghyd â rhyw fesur o dynernwch a difrifwch mewn gweddi, yn enwedigol dros faint Duw, ac yn

yn neilltuol dros Grist'nogion fy ngwlad fy hun, cefais hefyd ymroad cryf i wilio arnaf. fy hun yn fwy gofalus, a gwneuthur fy nyledswydd yn fwy diwyd nâ chynt; oddiwrth *Diar.* vii. sylwais ar amryw gynnorthwyon neu foddion i rwyfstro a chadw yr enaid rhag pechu, sef 1. Trysori y gorchymynion yn y galon, 2. Edrych arnynt neu eu golygu, 3. Serchu Crist uchlaw pob peth, 4. Trwy gymmeryd gofal rhag achlysuron i bechu.

Ni chefais heddyw ond diwrnod diflas marwaidd i'm henaid, ac ni chefais sawr ddaioni, ond pechod a gras heb weithredu yn ddosparthadwy, a'm serchiadau yn glaeaf a marwaidd, etto cefais fy argyhoeddi ynghylch camddefnyddio'r amser, a'chydig gyfur oddiwrth *1 Thes.* iv. â meddyliau amddyfodiad Crist.

Cefais fy addysgu heddyw'r boreu gan eiriau doethineb, *Diar.* viii. 8. *Holl eiriau fy ngenau ydynt gyfiawn, nid oes ynddynt na gwyrni na thrawsfodd, y dylwn gymmeryd mwy o ofal dros yr amser i ddyfod, rhag llefaru yn draws a chyndyn, heddyw hefyd, gobeithio gallaf ei barchus ddywedyd, mwynheais yr Arglwydd mewn myfyrdod a gweddi, a theimlais yr eisiau medr i gredu, a mwy o ddiwydrwydd yn fy sancteiddhâd, gan hynny yr wyf yn bwriadu, trwy gymmorth gras, ac yn gobeithio y caf gymmorth i gymmeryd mwy o ofal i'm llwybrau, a'r Arglwydd hefyd a gymhwysodd yr ysgrhythur honno i mi, *1 Thes.* v. 15. *Eithr yn wastadol dilynwch yr hyn fydd dda.**

Heddyw cefais argyhoeddiad yn fy yspryd am ysgafnder calon, ac heblaw hynny sylwais ar ragluniaeth hynod allanol, Dysgais oddiwrth y pechod oeddwn yn ei weled, ac yn clywed am dano yn eraill, ei ffeiddio (neu o'r hyn lleiaf yn dymuno ei ffeiddio) ynof fy hun; sylwais hefyd oddiwrth *Diar.* ix. 18. Mai prif reswm pa ham na adawai dynion eu pechodau, yw o herwydd nad y'nt yn

gwybod nac yn ystyried cospedigaeth pechod, hefyd y fath beth canmoladwy yw i Grist'nogion fod yn amyneddgar, ac y dylent gredu yn ddianwadal 'er gwaethaf erledigaethau a chystuddiau, 2 *Thef.* ii. 10, 12. Pen. iv.

Heddyw ar ddydd yr Arglwydd, trwy ras Duw, cafodd fy nghalon ei meddallhau 'n dda, a'i ehangu i alw ar Dduw, yn enwedigol un waith. Sylwais hefyd mai eisiau cariad at y gwirionedd, ac ymfoddloni mewn anghyfiawnder, yw'r achos fod dynion yn syrthio oddiwrth y ffydd, 2 *Thef.* ii. 10, 12. A gwers ragorol arall oddiwrth y geiriau hynny yn 2 *Thef.* iii. 11. Yn llafaru am rai *rhodresgar*, yr hyn yn briodol a arwyddocca, bod yn rhy ddyfal ynghylch gwaith na ddylid ei wneuthur.

Heddyw cefais fy nghalon yn dueddol i ystyried rhywfaint ar y ddwy addewid hynny, *Diar.* xii. 12, 13. *Y cyfiawn a waredir, a'r cyfiawn a ddaw allan o gyfyngder*; nodais heddyw ar y gwahaniaeth mawr sydd rhwng cael goleuni a chariad at y gwirionedd. Heddyw cefais ateb oddi wrth gyfaill crist'nogol, ynghylch gorchwylion gofalus brawd, yr hwn a ddangosodd ei gariad a'i ofal tu ag attaf, ac a chwanegodd fy serch atto ynteu. Cafodd cyngor melus Crist i Eglwys Sardis hefyd beth effaith arnaf.

Cefais fy enaid mewn tymmer dda, yn enwedig mewn gweddi, a chysur wrth ystyried yr adde-widdion yn *Salm* i. 3. y bydd i'r duwiol ddwyn ffrwyth, a'i ddalen ni wywa, ac *Esa.* xlix. 25. a *Jer.* xxxiii. 20. Oddiwrth ddianwadalwch y cyfammmod hefyd ystyriais, 1. Fod yng Nghrist fodd i ddiwallu angenrheidiau pob cyflwr. 2. Ein bod ni wedi gwneuthur yr hyn sydd yn haeddu y cyflwr gwaethaf. 3. Y dylem ymorchestu mwy i ogoneddu Duw, a'n dyledswydd yn ein sefyllfa, ac nid ymdrechgu gwneuthur ein sefyllfa allanol yn

yn f
yn
D
thyr
ac h
fy m
cynh
achl
Odd
Cad
ddyn
unio
D
rhai
yn
fod
am
dwy
wrth
ar fy
lon
mew
H
oni
tym
serch
ant
erail
iad a
onus
H
perth
ddiof
chw
rybu
munc
xv. 4
Cefa

yn felus mewn ffordd naturiol yr hyn y mae Duw yn amcanu ei melusu mewn modd arall.

Drannoth cefais fy nghalon mewn cyflwr a thymmer galed a chyfyng y rhan fwy o'r dydd, ac heb fod yn dueddol i'r dyledswyddau oedd ar fy medr megis y dylafwn; ac yn y prydnhawn fe'm cynhyrfwyd i ddigofaint, eithr trwy ochelyd yr achlysur, a gweddio ar Dduw cefais fy ngwaredu: Oddiwrth *Diar.* xiii. 3. dysgais ddwy wers, 1. Cadw fy ngenau, 2. Cael cyngor da. Cefais hefyd ddymuniad cryf i gynhyddu mewn onestrwydd ac uniondeb calon.

Daethum heddyw wrth ymddiddan â rhai i ddeall rhai ysgrythurau yn enwedig *Ioan* iii. 14. a xi. 10. yn eglurach nag erioed o'r blaen, hefyd sylwais fod y gair enaid (*Nephef*) yn cael ei gymmeryd am gorph marw, *Num.* ix. 6. a vi. 6. Hefyd dwy wers angenrheidiol a pherthynasol eraill oddiwrth *Diar.* xiv. 8, 15. Sef, dyall y ffordd, a dal ar fy nghamrau; yn y prydnhawn cefais fy nghalon beth yn dynerach ac ehangach na chyffredin mewn gweddi.

Heddyw ni phrofodd fy enaid ond ychydig ddai-oni neu fudd, ac mi a gefais fy nghalon mewn tymmer ddiflas, etto cynhyrfwyd ychydig ar fy ferchiadau wrth ystyried yr anrhydedd a'r gogoni-ant a roddwyd i Iesu Grist gan yr henuriaid ac eraill, *Dat.* v. 13. A theimlais fwy o ddymun- iad ar ol gwir uniondeb calon, a sylwais ar ddai- onus ragluniaeth Duw.

Heddyw mi ddeliais sulw ar beth hynod mewn perthynas i wr mawr yn dioddef marwolaeth, iddo ddiofrydu a dymuno cael ei grogi os byddai iddo chwareu eilwaith, a'i grogi a gafodd, yr hyn sydd rybudd i bawb gymmeryd gofal pa beth a ddy- munont, yna nodais ar y ddau air hynny, *Diar.* xv. 4. Fod *trawsedd yn y tafod yn rhwyg yn yr yspryd*, Cefais fy nharo yn fy nghydwbybod am feddwl dry-

gionus, a'm harghoeddi o herwydd fy anwadalwch mewn daioni, ac eisiau mwy o ystyriaeth o'm pechodau fy hun, a'r eiddo eraill, a'm hesgeulusdra mewn rhai dyledswyddau : eithr cefais gyfur oddiwrth, i *Thef. v. 24. Ffyddlon yw yr hwn a'ch galwodd, yr hwn hefyd a'i gwna.*

Heddyw sef a'r ddydd yr Arglwydd, ymysg amryw bethau eraill, dysgaïs oddiwrth, *Ezec. xx. (1.)* Mai pan fo pobl Dduw yn dyfod i ordinhadau, na ddylent ddisgwyl daioni ond yn unig oddiwrth yr Arglwydd. *Y bobl a eisteddasant ger bron Ezeziel, ond a ymgyngorasant â'r Arglwydd, adn. 1. (2.)* Mai pan gamddefnyddio eu hoffrymmau, Duw a'u haloga ynddynt a thrwyddynt, adn. 26. *(3.)* Na all y rhai sydd yn myned ymlaen yn eu pechodau ddisgwyl i Dduw wrando pan alwont arno. *(4.)* Y dichon Duw weithiau ddychwelyd caethiwed ei bobl cyn yr edifarhaont, adn. 42, 43. Cefais fy argyhoeddi ei bod yn ddyledswydd arnaf, i. I ystyried fy nyledswydd yn fwy. 2. Ymegnio i wneuthur fy nyledswydd yn well. Trwy gydol y dydd heddyw cefais fy nhrallodi gan ddolur pen, a phoen yn fy nghylla, ond profais fod yr Arglwydd yn fy nerthu i ddioddef yn amyneddgar, ac yn cynhyrfu fy nghalon i'w foliannu am nad yw fy nghystuddiau yn llawer mwy. Daeth gorfoledd ac esmwythder tawel y boreu heddyw o bresenoldeb yr Arglwydd ar ol blinder a phoen, ynghyd ag ymroad i brisio'r amser, a thrugaredd, a rhodio yn well ac yn fwy diwid ger bron yr Arglwydd yr hwn sy'n cyfarwyddo fy ngherddediad, *Diar. xvi. 9. Y neb a gadwo ei ffordd, a geiddu ei enaid, Adn. 17.* Pa ryw 'sgrythurau a sulwais y boreu heddyw. Yn y prydnhawn cefais beth cymmundeb â Duw mewn gweddi, ac fe'm harweiniwyd i edrych ar y ddyledswydd honno, i *Tim. ii. 2, 3. Am weddio dros bob dyn.* Ac oddiwrth

wrth
am ei
De
ddyf
ymhe
yr A
i daw
nau.
cyflew
dwyl
bod l
20.
Duw
Etto
6. a g
He
wrth
dynes
gwed
hynn
i'r go
18. C
nhaw
mewn
gafod
Yr
us, i
ac yn
bycha
yr wy
yr An
ser.
xx. 2
achub
He
hesu
i wrth
mewn

wrth yr hyn a glywais am arall i ogoneddu Duw am ei ddaioni tu ag attaf.

Deliais fulw heddyw ar ragluniaeth hynod trwy ddyfodiad cyfaill i ymweled â mi, ac a fnlwais ymhellach oddiwrth *Diar*. xvii. 3. Fod gwaith yr Arglwydd yn cystuddio yn cael ei gydmaru i dawdd-lestr neu ffwrn, i brofi a phuro y calon-nau. Hefyd pa fath beth galarus yw fod cystled cyfeusderau a thalentau yn cael eu rhoddi yn ein dwylaw, a bod calonau i'w defnyddio yn eisiau, a bod llygredigaeth yn rhwyfstro daioni, adn. 16, 20. Ni chefais fawr ehàngiad na chymmundeb â Duw heddyw, eithr yn hytrach fy hudo i falchder. Etto y gair gwerthfawr hwnnw yn *Tim*. i. 3 a ii. 6. a gyffyrddodd â mi.

Heddyw (wrth fod yn ewyllysgar i ddisgwyl wrth Dduw) mi a'i profais ef yn dda i mi trwy dyneru, ac ehangu fy nghalon yn hŷf mewn gweddi, a chefais beth cysur oddiwrth y geiriau hynny, *Salm* ix. 9. *Yr Arglwydd hefyd fydd noddfa i'r gorthrymmedig, noddfa yn amser trallod*; ac adn. 18. *Canys ni anghofir y tlawd byth*; etto yn y pryd-nhawn gosodwyd arnaf â themtasiwn yr hon mewn rhan a'm gorchfygodd, ac mewn rhan a gafodd ei gwrthsefyll.

Yn y boreu daeth meddyliau aflan a phechadurus, i'm calon, ond Duw a'u gwnaeth yn chwerw ac yn drwm i mi; ac yn awr y mae pechodau bychain megis clêr yn dechreu fy aflonyddu, etto yr wyf yn mawr ddrwg-dybio fy hun, pe gadawai yr Arglwydd fi i mi fy hun ond dros ychydig amser. Cefais beth gorfoledd a nerth oddiwrth *Diar*. xx. 22. *Disgwyl wrth yr Arglwydd, ac efe a'th achub*.

Heddyw cafodd fy nghalon ei thoddi a'i chyn-hefu rwy faint mewn dyledswydd, a chefais allu i wrthsefyll profedigaeth, daeth fy nghalon hefyd mewn mesur da i ystyried pa ham, y mae'r Arglwydd

glwydd yn fy nghystuddio, ac yn chwanegu fy nghystuddiau, ac a drwyadl amcenais ddau beth, y gwnawn fy ngoreu i dangnefeddu a boddloni Duw, a chredu yn ei rad ras trwy Grift, gwnaed â mi fel y byddo da yn ei olwg. Sylwais ar dri chysur i'r cyfiawn oddiwrth *Diar.* xxi. 18, 28, 31.

Heddyw fu'n ddiwrnod da i mi oddi fewn ac oddi allan, yn enwedig oddi allan, cefais beth ystyriaeth ynghylch barnedigaethu Duw i'w hofni a gwneud fy ngoreu i'w gochelyd, a gweddio ar Dduw na roddo i mi ran ynghospedigaethau'r annuwiol, llai o lawer yn eu pechodau. Sylwais oddiwrth *Diar.* xxii. 14. mai arwydd o ddigofaint yw i un gael ei adael i bechu; addewid ragorol yn adn. 23. Hefyd y deuddeg gwerfi y mae Paul yn eu dysgu, *1 Tim.* iv.

Heddyw, fef ar ddydd yr Arglwydd, cefais beth mwynhad o bresennoldeb yr Arglwydd, fel y fulwais; ac ym mysg pethau eraill nodais yn gyntaf oddiwrth *Ezec.* xxxix. 26. mai'r peth cyntaf ag y mae'r Arglwydd yn ei wneuthur ym mhrynedigaeth ei bobl yw dwyn eu pechodau i'w cof, ac edifarhau am danynt, ac felly eu puro a'u hachub oddiwrth eu holl bechodau, *Jer.* xxxiii. 8. *Ezec.* xxxvi. 29. yna efe a weithia eu gwaredigaeth dymhorol ac allanol. 2. Oddiwrth *Ezec.* xxxix. 29. Pan roddo'r Arglwydd o'i Ysryd i'w bobl ni bydd iddo eu hanghofio mwyach. 3. Oddiwrth *Salm* lxxx. 5, 17. Cefais ystyriaeth o fawrion gystuddiau eglwys Dduw gynt, a sail eu gorfoledd, fef Iesu Crist. 4. Oddiwrth *Dat.* xii. Cefais fy nghysuro wrth ystyried fod yr Arglwydd wedi parottoi adenydd i'r eglwys ffoi i'r diffeithwch, a bod ganddi le wedi ei barottoi gan Dduw, a chael ei phorthi yno dros hir amser.

Heddyw oddiwrth *Lef.* xxvi. ystyriais ffordd allanol Duw yn ymdrin â'i bobl, naill ai mewn trugaredd

trugaredd
dod n
dwyn
gyffesu
bod y
faddeu
gaeth.
iodd f
yr hyn
gostyn
eithio
Hed
ei thy
(un w
anfeid
ddef.
a byrr
2. O
dyleds
ansfey
wrth L
â'r an
byn ad
y sawl
gau dd
Hed
a chr
eithr c
ac me
Dysga
flawni
oddiwr
odau 'r
flaen y
Dduw
wrth,
adrodd
anghy

trugaredd neu â chospedigaeth, yn ol eu hufudd-
dod neu eu hanufudd-dod, er iddynt bechu, a
dwyn cospedigaeth arnynt eu hunain, etto trwy
gyffesu eu hanwiredd, ac ymostwng eu calon, a
bod yn foddlon am eu cospedigaeth, Duw a
faddeu iddynt, ac a symmud ymaith y gospedi-
gaeth. Duw heddyw yn ei ragluniaeth a ordein-
iodd fod i mi gael niweidio ac ysgo fy ngholyn,
yr hyn a allasai fod yn llawer gwaeth, yr wyf yn
gostyngedig glodfori Duw am hynny, ac yn gob-
eithio y bydd er llesad i mi.

Heddyw cafodd fy nghalon ei dirfawr ehangu,
ei thynaru a'i bywhau mewn gweddi ddwy waith
(un waith yn enwedigol) a gefais fy nerthu trwy
anfeidrol allu Duw i fod yn ewyllysgar i ddio-
dded. Dysgais, 1. Gochelyd edifeirwch ysgafn
a byrr, (yr hyn beth wyf yn ei fynych ystyried)
2. Ofni balchder dirgel a hunanol yn ol cyflawni
dyledswydd yn dda. 3. Gofalu rhag llygredig ac
anfelydlog feddyliau gwag a geiriau ofer. 4. Oddi-
wrth *Diar.* xxiv. 1. i beidio chwennych bod gyd
â'r annuwiol. 5. I weled, ystyried, canfod, a der-
byn addysg oddiwrth ddrygau eraill. 6. Y caiff
y sawl sydd yn gwneuthur ewyllwys Duw gyd â
gau ddibenion eu cospi, *Hof.* i. 4.

Heddyw cefais fy aflonyddu â meddyliau ofer
a chrwydredig mewn dyledswyddau sanctaidd,
eithr cefais fy ngwneuthur yn deimladwy o honynt
ac mewn rhyw fesur a'u gwrthsefais yn effeithiol.
Dysgais oddiwrth *Diar.* xxv. 22. Pa fodd i gy-
flawni fy nyledswydd tu ag at fy ngelynion : ac
oddiwrth *Pen.* xxvi. 26. Y perygl o guddio pech-
odau 'n ddirgel, y bydd i Dduw eu datguddio o
flaen y gynnullidfa.

Duw a'm ffafriodd heddyw â charedigwydd oddi-
wrth, ac a weithredodd arnaf mewn mesur ag
adroddiad a darlleniad o weithredoedd rhyfeddol ac
anghynnefin Duw, wrth ystyried pa rai dymunwn
fod

fod mewn syndod, trwy ofn a dychryn; a bod yn deimladwy o ddiodefiadau feintiau eraill sydd yn amrywio oddiwrthyf; sylwais hefyd oddiwrth *Diar.* xxvi. 23. y modd y dichon calon ddrwg gael ei chuddio a bod yn anweledig, fel dryll o lestr pridd wedi ei guddio â forod arian. Hefyd oddiwrth *Pen.* xxvii. 12. nod a gofal y dyn call, sef, rhagweled y drwg yn dyfod ac ymguddio. Ac oddiwrth *2 Tim.* i. fe'm dysgwyd i fod yn gyfrannog o gyfuddiau, ac i beidio cywilyddio arddel rhai fo'n cael eu cystuddio a'u carcharu.

Heddyw er i mi gyfodi yn foreuach nag arferol, etto trwy liofogrwydd a pharhad fy nghyfeillion gyd â mi, ni wnaethum gynnydd da o'm hamser, ni's gallaf ddywedyd i mi ynnill na dysgu un peth, oddeithr ei fod oddiwrth *Diar.* xxvii. 12. *Y call a wel y drwg yn dyfod, ac a ymgudd.* Hefyd oddiwrth *2 Tim.* ii. 11, 12. Sylwais ar annogaeth fawr i ddiodef dros Grist, o herwydd ni a gawn *fyw a theyrnasu gyd ag ef.* Hefyd ymorchestu i fod yn llestri pur a chymmweis i'r Arglwydd, i ddilyn cyfiawnder, ffydd, cariad a thangnefedd, &c.

Cefais heddyw fy argyhoeddi o bedwar peth ag wyf yn rhy esgeulus ynddynt, sef, myfyrio yn yr Ysgrythur. Danfon at Grist'nogion, yn enwedig y rhai wyf yn perthyn iddynt. Perffeithio rhyw bethau wyf yn fwriadu ac wedi dechreu eu gwneuthur. A chynhyddu fy nhalentau yn y lle hwn, yn fwy i lesad eneidiau gwerthfawr eraill. Cefais fy nghalon wedi ei thynnu, ac mewn mesur ei ehangu mewn gweddi heddyw, a'm gwir gynhyrfu â serch tu ag at rai Crist'nogion a ddaethant i ymwled â mi. Cefais rhai ystyriaethau cysurus oddiwrth dair addewid, *Diar.* xxviii. 10, 20, 26. *Y cyfiawn a feddianna ddaioni. Gwr ffyddlon a fydd aml ei fendithion. Y neb a rodio yn bwyllog â achubir.* Cefais hefyd gysur oddiwrth *Hof.* iii. 4, 5. wedi

eu

eu cyd
yn 27
Hed
beth an
fy serch
Diar. x
i mi, C
ddiried
iaethau
iais ma
ficrwyd
thur b
Ystyrie
ein hu
fuddug
gysur o
Jer. xx
Ni
unig od
Fod go
gwyl w
ned ar
4. My
bechod
glwydd
wrth 2
Diodde
(4.) Ed
i'n gwa
i mi he
Cefais
a theim
nghalon
adl a iac
fy holl
3. Cael
ddiodde
heddyw

eu cydmaru ynghyd, ac ystyriais y geiriau hynny yn 2 *Tim.* iii. 2, &c.

Heddyw y boreu er cymmaint fy syrthni, cefais beth anadliadau o Ysryd yr Arglwydd, yn ennyn fy serchiadau mewn gweddi. Y geiriau hynny yn *Diar.* xxix. 25. oeddent beth cysur a chymmorth i mi, *Ofn dyn fydd yn dwyn magl; ond y neb a ymddiriedo yn yr Arglwydd a ddyrchefir.* Ymysg ystyr-iaethau eraill a gefais y dydd heddyw, 1. Ystyr-iais mai'r peth rheittaf yn amser peryglus yw cael sicrwydd o ffafur a iachawdwriaeth Duw, a gwneuthur brys i edifarhau a dychwelyd at Dduw, 2. Ystyried ein milwriaeth ysprydol, ac ymddwyn ein hunain fel Crist'nogion trwy ymdrechau am fuddugoliaeth ar ein gelynion ysprydol. Cefais gyfur oddiwrth yr addewid werthfawr honno yn *Jer.* xxxiii. 7, 8.

Ni chefais heddyw fawr fudd i'm henaidd, yn unig oddiwrth *Hos.* iv. 8, 10, 12. Sulwais, 1. Fod gosod y galon ar ddrygioni. 2. Peidio a disgwyl wrth yr Arglwydd. 3. Gadael y galon fyned ar ol oferedd, ac esgeuluso gwneuthur daioni. 4. Myned oddiwrth Dduw. 5. Cael ein gadael i bechod, a bod mewn anwybodaeth o feddwl yr Arglwydd, yn bethau echryslon iawn. Hefyd oddiwrth 2 *Tim.* iv. (1.) Gwilio ymhob peth, (2.) Dioddef adfyd, (3.) Gwneuthur ein dyledswydd (4.) Edrych at ein gofal, ac ymorphwys ar Dduw i'n gwaredu rhag drwg, oeddent yn werf rhagorol i mi heddyw.

Cefais beth tynerwch a phurdeb calon heddyw, a theimlais dri pheth mawr ac enwedigol yn fy nghalon i ofyn gan Dduw, 1. Edifeirwch trwyadl a iachâd oddiwrth fy mhechodau gynt, 2. Cael fy hollol gadw rhag drwg dros yr amser i ddyfod, 3. Cael fy nghymhwyso erbyn fy ymddatodiad neu ddiodefaint. Derbyniais lawer o garedigrwydd heddyw oddiwrth yr Arglwydd. Y geiriau hynny

ny yn *Hof.* v. 15. *Hyd oni chydabyddont eu bai,* (neu fod yn euog) a ystyriais ac a dybiais fy mod yn fyrr ynddynt, etto y geiriau hynny yn *Diar.* xxviii. 13. *Y neb a addeffo ei bechodau ac a'u gadawo, a gaiff drugaredd, a'm calonnogodd.*

Heddyw mwynheais ryw fesur o'r Yspryd yn tyneru ac yn tueddu fy nghalon i weddio, ac mewn rhyw fesur i gredu, ac i dosturio wrth eraill. A'r geiriau hynny yn *Preg.* iii. 18. ynghylch fod Duw yn amlygu i ddynion mai anifeiliaid ydynt, a ddymunais eu cymhwyso attaf fy hun; a chymmyrd gofal i beidio bod yn euog o un o'r pechodau hynny a sonier yn *Hof.* iv. 1. O ofod fy nghalon ar un anwiredd, adnod 8. 2. Peidio a disgwyl wrth yr Arglwydd. 3. Gadael y galon i fyned ar ol oferedd, ac esgeuluso gwneuthur daioni. 4. Myned oddiwrth Dduw. Hefyd oddiwrth *Tit.* i. 14. I beidio dal ar orchymynion dynion.

Heddyw oedd ddiwrnod ymha un y bu trugareddau'r Arglwydd yn helaeth iawn tu ag attaf, etto cefais fy argyhoeddi nad oeddwn yn ddigon euog neu deimladwy o'm beiau, megis y mae Duw yn gofyn, *Hof.* v. 15. Ac oddiwrth *Tit.* 2. dysgais y dylai gwir Gristion, yn enwedig gweinidog yr Efengyl fod 1. Yn iachus mewn athrawiaeth. 2. Yn iach yn y ffydd, ac ymadrodd. Ac ystyriais dri pheth mewn perthynas i gredu, 1. Ystyried mwy ar fail ffydd a'r rhesympmau sy'n annog i hynny. 2. Peidio rhoi ffordd i un peth yn erbyn credu. 3. Mwynhau ffydd trwy sancteiddrwydd.

Heddyw rhyngodd bodd i Dduw ehangu fy nghalon mewn daioni, a gwanhau llygredigaethau, a'm gwneuthur yn deimladwy o berygl presennol pechod a dioddefiadau. Dysgais oddiwrth *Tit.* iii. 8, 9. Fod adenedigaeth, cyfiawnhad a mabwyfiad o gariad, trugaredd a gras Duw yn unig: hefyd bod yn barod i, yn ddiwyd yn, a

llesâu

llesâu
lon
gwad
ngofid
genny

Hec
fodiad
y byd
hawn
tu ag
o gyfl
hoeddi

Er
cefaiss
oddi w
hefyd

y wir
ag am
rhwng
hwn i
bod fy
fawr o
mewn

Duw
am ei
oedd y
garwch
hynny.
oddiwr
mawr g
fy yspr

Rhy
a'm cal
allawer
20. fy
pechod
wl mw
cyfadde

llefâu trwy bob gweithred dda, a bod yn anfodd-
lon i mi fy hun o herwydd fy mhechodau, a
gwadu fy hun mewn pethau cyfreithlon: O fy
ngosid! fy mod yn bwriadu rhai pethau nad oes
gennyf allu i'w cyflawni.

Heddyw yn y boreu dysgais dri pheth, 1. Dy-
fodiad Crist i'r byd. 2. Ei rodiad a'i siampl yn
y byd. 3. Ei ymadawiad o'r byd. Yn y pryd-
hawn hefyd dangosodd yr Arglwydd drugaredd
tu ag attaf mewn rhyw fefur, a chefais ystyriaeth
o gyflwr eraill ar fy nghalon, etto cefais fy argy-
hoeddi fod arnaf fwy o eisiau tynerwch calon.

Er fod y dydd heddyw yn boenus i'r corph,
cefais beth cyfur i'm henaid, canys 1. Sylwais
oddi wrth *Heb.* xii. 6. Annogaeth i ddiodeff,
hefyd chwiliais i waith credinwyr yn adeiladu ar
y wir sylfaen, oddiwrth *Mat.* vii. 24. ynghyd
ag amryw gysuron oddiwrth ymddygiad Crist
rhwng ei adgyfodiad a'i esgyniad. O'r dydd
hwn i'r 29. nid ystyriais nemawr o bethau, ond
bod fy nghalon mewn tymmer gyffredin, heb gael
fawr ddyrchafiad mewn daioni, na gostyngiad
mewn drygioni.

Duw a gynhyrfodd fy nghalon i'w glodfori
am ei drugaredd y nos o'r blaen, ac yn wir yr
oedd yn deilwng o glod, a theimlais fawr ddiolch-
garwch yn fy yspryd i'r Arglwydd o herwydd
hynny. Heddyw derbyniais amryw lythyrau
oddiwrth fy ffryns yn y wlad, y rhai oeddent er
mawr gyfur i mi. A'r Arglwydd a ddiddanodd
fy yspryd trwy amryw ymadroddion yn *Salm* xci.

Rhyngodd bodd i'r Arglwydd heddyw gyffwrdd
â'm calon, a'i ehangu 'n ddirfawr mewn gweddi,
allawer o ddagrau; ac oddiwrth 1 *Bren.* a *Jer.* l.
20. fy nghysuro 'n fawr ynghylch maddeuant
pechod: hefyd i ystyried pedwar peth, 1. Medd-
wl mwy am y pechodau a wnaethum. 2. Eu
cyfaddef yn fwy teimladwy. 3. Troi oddiwrth-

ynt yn fwy effeithiol. 4. Edrych arno megis gwaith Crist (yr un modd a'r offeiriaid tan y gyfraith) i lanhâu tŷ'r Arglwydd, naill ai Eglwys Duw neu galonnau ei bobl, 2 *Cron.* xxix. 16.

Heddyw darfu i'r Arglwydd fy nghystuddio 'n dirion â dolur pen, etto a'i symmudodd yn rhyfeddol tra fum ar weddi, mi a'i teimlais ynghanol gweddi yn ymadael oddiwrthyf, clywais hefyd oddiwrth grist'nogion yn y wlad yr hyn am cyfurodd yn ddirfawr. Sylwais ar ddau air cyfurus oddiwrth *Jer.* 1. 33, 34, 51, 53. i eglwys Dduw, ac fel y tybiais oddiwrth yr ysgrythur honno *Salm* cii. 14. *O blegid y mae dy weision yn hoffi ei meini* (sef Sion) *ac yn tosturio wrth ei llwch hi.* Ac oddiwrth *Hof.* viii. Sylwais ar bedwar peth, 1. Cymmeryd gofal i lynu wrth yr Arglwydd yn enwedig mewn amser peryglus. 2. Am edifeirwch byrr. 3. Ynghylch bod yn llestr anhawddgar yng olwg yr Arglwydd. 4. Ynghylch cael o un ei roddi i fynu i'w bechodau.

Heddyw, sef dydd yr Arglwydd, yr wyf yn meddwl y gallaf ddywedyd ei fod yn ddiwrnod melus i'm henaidd mewn amryw ystyriaethau.

Bu heddyw'n dda i'r dyn oddi allan, eithr teimlais ogleisiad cnawdol o hunan-dyb mewn rhyw beth a wnaethum ac oeddwn yn ei wneuthur; a chefais fy argyhoeddi fod fy amser yn myned heibio yn ddiarwybod. Ystyriais oddiwrth *Hof.* x. mai arwydd drwg-broffes yw 1. Dwyn ffrwyth iddynt eu hunain. 2. Bod a chalon rannedig. 3. Bod yn waeth wrth gael eu cospi. 4. Bod terfysg ym mysg y bobl, Adn. 14.

Dymunwn gofio y dydd heddyw tra byddwyf byw o herwydd fy mawr ynfyrwydd yn fy nghyndynrwydd mawr tu ag at fy ngwraig ac un arall, fy nghydwbybod am cyhuddodd o'i herwydd, a chefais fy argyhoeddi oddiwrth *Diar.* xiy. 17, 29. o'r fath ddrwg a wnaethum.

Trwy

Tr
odd.
chang
y dyd
dyled
ac 3.
amfer

Y
duedd
rhwy
a thr
blaen
dyn fr
ni ŵy
(2.)
adn.

Y
fawr
Preg.
cynh
blin y
Hefy
yn ch
cymr
He

ac yf
1. Y
yndd
trwy
Duw
blant
daro

He
newy
mew
liadw
them
ofalu

Trwy fod y dydd hwn yn ddiwrnod gweddi cefodd fy nghalon trwy ddaioni Duw ei dirfawr ehangu, gan dristau llawer o herwydd fy meiau y dydd o'r blaen, dysgais oddiwrth *Ezec. x.* dair dyledswydd, 1. Gwybod yr amser. 2. Ei brynu, ac 3. ystyried pa mor gynted y ddichon na byddo amser mwyach.

Y diwrnod yr aeth fy ngwraig i *W.* teimlais dueddiad ynof i ynfydrwydd, ond Duw a'i rhwystrodd, a'r prydnhawn teimlais ystyriaeth a thristwch parhaus o herwydd fy nrygioni o'r blaen. Dysgais oddiwrth *Preg. xi. (1.)* Y dylai dyn frysio i wneuthur yr holl ddaioni a all, *canyis ni ŵyr pa ddrwg a ddigwydd ar y ddaear*, adn. 2. (2.) *Troi ymaith ddrwg oddiwrth fy nghnawd*, adn. 10.

Y dydd heddyw a'r nos ganlynol cefais fy nifawr aflonyddu gan demtasiynau. Oddiwrth *Preg. xii.* ystyriais amryw bethau a ddylai ein cynhyrfu i feddwl am farwoldeb, a bod dyddiau blin yn dyfod, yn y rhai ni bydd dim diddanwch. Hefyd yn adn. 9, 10. dywedir fod y Pregethwr yn chwilio ac yn dysgu gwybodaeth a geiriau cymmeradwy.

Heddyw cefais allu i wrthsefyll temtasiynau, ac ystyriais nad yw y gwr dedwydd a chyfiawn, 1. Yn pechu yn rhyfygus. 2. Nac yn aros ynddo yn ddiofal, nac 3. yn rhoddi lle i bechod trwy gyd-ddwyn ag ef. Ystyriais hefyd nad yw Duw wrth gyftuddio yn gwneuthur chwaneg i'w blant nag a wnaeth yr angel i Pedr, *Act. xii. 7.* Ei daro i'w ddihuno o'i gwsg.

Heddyw ar ddydd yr Arglwydd cefais fy adnewyddu â phrefonneldeb ac Yspryd yr Arglwydd mewn gweddi, a thrwy ystyried cyfrwysdra, gwyliadwriaeth ac anniffygiolrwydd Satan i dwyllo a themtio, dylwn ddysgu bod yn wiliadwrus ac yn ofalus i ymgadw rhagddo.

Yr wythnos ganlynol gan fod fy llyfr oddiwrth-
yf ni 'sgrifennaiis fy sylwiadau, yn unig cof gennyf
ar y trydydd dydd i mi gael cyfuron oddiwrth allu
a gefais yn erbyn temtasiynau, ac oddiwrth lythyr
a gefais yr hwn a ddaeth oddiwrth amryw gyfeill-
ion yng Nghymru.

Hefyd y dydd diweddaf o'r wythnos cefais fy
nghalon yn ddymunol iawn i bregethu, ac a astud-
iais fy mhregeth gyd â dagrau, ac a weddiais am
fendith arni, eithr ni chefais ryddid i'w phregethu.

Hefyd yr wythnos ganlynol tra bum mewn
dalfa, nid oedd fy llyfr gyd â mi, eithr yr wyf
yn cofio, 1. Fy mod yn foddlon ddigon i'm
cyflwr. 2. Yn dra firiol a chysurus. 3. A
chennyf fawr amcan i wneuthur daioni. 4. Yn
rhydd oddiwrth demtasiynau. 5. Yn hollol am-
canu gadael i'r Arglwydd fy nwyn allan yn ei
bryd a'i amser ei hun. 6. Pan daethum allan
fe'm cynhyrfwyd i foli'r Arglwydd, eithr ar ol
hynny cefais fy mlino gan demtasiynau.

Rhai gwerfi wyf yn obeithio im' eu dysgu,
neu ennill mwy a brofiad ynddynt er amser fy
ngharchariad :

1. Bod yn fwy sobr a difrifol yn fy ymddygiad,
a chymmeryd mwy o ofal i ochelyd a ffeiddio
cellwair, gwatwor, chwerthyniad ynsyd, ofer
siarad ac ymddygiad anweddus.

2. I brisio dirgelwch, neu fod yn y dirgel er
mwyn mysfyrdod dirgelaid, hunan ymholiad, a
gweddi yn fwy nag o'r blaen.

3. Yr wyf wedi cael mwy o allu yn erbyn
digofaint ac anwydau drwg (heblaw rhai llygredi-
gaethau eraill) a mwy o gymmedroldeb wrth ym-
ddiddan â gwyr o wahanol oppiniynau.

4. Dymuniad mawr iawn a difrifol ar fod un-
deb cyffredinol rhwng seintiau Duw a'u gilydd,
o'r hyn lleiaf dioddefgarwch tu ag at y naill y
llall

Hall
cyle

5.
dros
lona
6.

ym
chyf
y ma
niad
Tad

7.
byni
niod
fiada

8.
wyd
ys t
9.
oedd
wed
yn o

10
ac y
11
calor

H
cefa
haw
â'm
aeth
ryng
ei go

H
allan
Peid
dynn
hefy

Hall yn y pethau hynny na ellir cyttuno yn eu cylch.

5. Ac yn enwedigol calon wirioneddol i weddio dros, ac i faddeu i'm herlidwyr mwyaf a chreulonaf.

6. I gyfiawnhau Duw yn ewyllysgar a hollol ym mhob peth ag y mae wedi ei wneuthur, a chyfaddef mai nid heb achos, na chymmaint ag y mae fy anwireddau yn haeddu, y mae ymdriadau Duw â mi tan y cyfammod gras ac megis Tad.

7. I edrych mwy ar y daioni a'r elw a dderbyniais oddiwrth yr Arglwydd yn a thrwy fynoddefiadau, nag ar amfer neu natur fy nioddefiadau.

8. I wybod, cofio, cyfaddef, a galaru o herwydd amryw bechodau wyf yn euog o honynt erys talm.

9. I chwilio a chael allan amryw wendidau oeddwn yn euog o honynt wrth bregethu, yn enwedigol ysgafnder, hunanoldeb, a doniau naturiol yn ormodd.

10. I ddyall amryw 'sgrythurau yn eglurach, ac yn well, gobeithio, nag o'r blaen.

11. Cymmeryd fy llygaid, fy nghlustiau a'm calon oddiwrth wrthddrychau temtiedig.

Heddyw ar ddydd yr Arglwydd yn y boreu cefais fy adnewyddu yn y dirgel, ac yn y prydnewhawn rhyngodd bodd i'r Arglwydd i ymweled â'm cyflwr yn annisgwylidwymewn dwy ystyriaeth; ystyriais hefyd ofal enwedigol yr Eglwys i ryngo bodd Crist, a'i hofn i'w anfoddloni, yn cael ei goffau dair gwaith yn *Can.* ii. 7. a iii. 5. a viii. 4.

Heddyw oddiwrth *Esa.* i. ddarfu i Dduw nodi allan i mi ddau beth. 1. Ymadael â phechod; *Peidiwch a gwneuthur drwg*, adn. 16. 2. *Mi a dynnaf ymaith dy holl alcam*, adn. 25. Dyellais hefyd fod y brophwydoliaeth yn Pen ii. heb ei chyflawni

chyflawni etto, cydmarwch, adn. 4, 19, 21. yng-
hyd, a'r geiriau hynny yn adn. 9. *na faddeu*
iddynt, &c.

Heddyw cefais argyhoeddiad cryf am y pechod
o wrthwynebu neu ddiystyru cynhyrfiadau'r Ys-
pryd, ac ar amser profedigaeth rhoddi lle ei feddyl-
iau pechadurus, cefais allu i ochro gyd â cho-
sleidio cyhyrifiadau'r Yspryd yn hytrach nâ'r llall.
Cefais llythyr oddiwrth *G. R. P.* yr hwn a'm
cysurodd.

Sylwais fod yr Arglwydd pan y mae yn bwriadu
ymddiffyn a chadw un, ei fod yn ei lanhau ac yn
ei sancteiddio, *Esa.* iv. 4, 5. Neu pan y mae yn
amcanu gwneuthur defnydd o un, 2 *Tim.* ii. 20,
21. Dwy ysgrythur arall, gobeithio, a ofodwyd
at fy nghalon, 2 *Bren.* x. 9. ni ofalodd *Jehu* i
rodio ynghyfreithiau Duw *Israel* â'i holl galon,
ac yn enwedigol cymmeryd gofal mewn amser
cyfyng rhag *chwanegu troseddu yn erbyn yr Arglwydd*,
2 *Cron.* xxviii. 22. Cefais fy argyhoeddi hefyd
o herwydd dau bechod, camddefnyddio 'r am-
fer, a pheidio a gwneuthur dim hynod dros Dduw,
a bod a chalon gyfyng a sych tu ag at Dduw,
ei achos, ei bobl a'i ffyrdd.

Cafodd rhan o'r dydd heddyw ei dreulio mewn
gweddi, profais fy nghalon mewn mesur yn
deimladwy (eithr yn fynych yn fwy teimladwy)
a'm henaid oedd yn dymunol iawn am gael gallu
i reoli fy ferchiadau a'm tafod, sylwais oddiwrth
Esa. v. 5. Pan y mae Duw yn cymmeryd
ymaith drugaredd, ar yr un pryd yn danfon barn,
ond yn y 17. adnod y mae addewid ragorol, sef,
pan ddyrchefir yr Arglwydd, yr ŵyn a borant yn ol
eu harfer. Yn ysgrythur honno, *Phil.* i. 29.
Canys i chwi y rhoddwyd, bod i chwi, er Crist,
oedd felus i mi, sef, trwy ras oddiwrth Dduw i
gredu a dioddef er mwyn Crist, neu o'i ran ef,
hynny yw, dioddef am fod o blaid Crist.

Gofodwyd

Gosodwyd arnaf yn y boreu â temtasiynau etto ar ol rhyw faint o derfysg, a gefais ryddid oddiwrthynt, etto sylwais ar eiriau cyfurus oddiwrth *Esa.* vi. 6, 7. *Mai cyn gynted ag y cymmerodd yr Angel farworyn oddi ar yr allor, a'i roddi i gyffwrdd â genau'r prophwyd, iddo gyhoeddi, fod ei anwiredd wedi ymadael, a'i bechod wedi ei lanhau, felly gall Duw yn hawdd a buan symmud ymaith bechod oddiwrth unrhyw faint arall.*

Y boreu heddyw wrth gael peth cyffroad, cefais fy hun yn y fan yn barod i ymgynhyrfu gan anwydau drwg yn erbyn yr hwn oedd yn fy nghuddo o ormodd o bartiaeth i mi fy hun, a gormodd o dueddiad i hunan gyfiawnhad; perthynasol hefyd oedd yr ysgrythur honno, *Esa.* vii. 12. *Ahaz trwy gymmeryd arno, yn ymddangosiadol o'r lleiaf, i beiddio a themtio yr Arglwydd trwy ofyn arwydd, a redodd i bechod arall, sef, anuffudd-dod a gwrthryfelgarwch yn erbyn yr Arglwydd.*

Heddyw cefais rai cyflawn gysuron oddi wrth yr Arglwydd, a chyflawnach teimlad o bethau ar fy nghalon nâ chyffredin.

Heddyw oedd yn ddiwrnod o gyftudd ysgafn i'm corph, sef dolur yn fy nghefn, yr hyn a dybiais a allasai gynhyddu, a myned yn anhwylddeb trymmach, ond yr Arglwydd er ei glod a'i symmudodd ymaith trwy foddion gwael, se'm cynhyrwyd yn fy yspryd i foliannu Duw o herwydd hynny, ac hefyd i ystyried fel y darfu i'r prophwyd sylwi fel yr oedd llaw'r Arglwydd yn estynedig, *Esa.* ix. 12, 17. a x. 4. Oddi wrth yr hyn dylwn sylwi ar law'r Arglwydd mewn blinderau; hefyd mi a nodais ar ddau ddrwg mawr mewn rhai dynion tan gyftuddiau, 1. Peidio dychwelyd at yr Arglwydd. 2. Peidio a'i geisio tan farnedi-gaethau, etto y mae dwy addewid ragorol yn Pen.

x. 20, 21. *Y byddai iddynt bwyso at yr Arglwydd, a dychwelyd at y Duw cadarn.*

Sylwais ar amryw bethau megis oddi wrth *Esa.* xi. 3. *y byddai i Grift gael Yspryd dyall bywiog (arogliad ar ymyl y ddalen) yn ofn yr Arglwydd, y cyfryw yspryd a ddymunwn innau gael; cefais hefyd fy mherfswadio yn gryf fod y bennod honno etto heb ei hollol gyflawni, hefyd melus oedd y gair hynny i mi, Pen. xii. 1. *Molaf di, O Arglwydd, er i ti sorri wrthyf, dychwelir dy lid, a thi a'm cyfuri.**

Y boreu heddyw cefais fy aflonyddu gan feddyliau pechadurus, ac mewn gwirionedd dyna'r pechodau sydd yn fy mlino fwyaf, ond cefais galon i weddio yn eu herbyn yn ddifrifol.

Ond Duw a ddygodd air melus iawn attaf mewn modd gwerthfawr, fef, *Jer.* iii. 19. *Ti a elwi arnaf fi, fy Nhad, ac ni throi ymaith oddi ar fy ol i, a gair arall hefyd yn Pen. v. 10. Dringwch ar ei muriau hi, a distrywiwch, ond na orphennwch yn llwyr; hefyd oddi wrth *Esa.* xiv. 3. *A bydd i'r Arglwydd roddi llonyddwch i ti oddiwrth dy ofid, ac oddiwrth dy ofn, ac oddiwrth dy gaethiwed caled; a'n adn. 30. Y rhai anghenus a orweddant mewn digelwch.**

Rhai Profiadau a adroddodd mewn clefyd a gafodd y trydydd Dydd o'r trydydd Mis, 1658.

Esa. xxxviii 9. *Ysgrifen Hezecia brenhin Juda, pan glafychasai, a byw o hono o'i glefyd.*

I. **P**AN ryngodd bodd i'r Arglwydd ymweled â mi yn ddisymmwrth â chlesyd mor greu-
lon, fel y tybiais yr ai â mi ymaith, a bod angau yn cymmeryd meddiant o honof, dangosodd Duw
i mi

i mi na allai 'r holl fyd a'r creaduriaid ynddo wneuthur i mi yr help lleiaf.

2. Wrth edrych i fynu at Dduw â ffydd wan, mewn ychydig eiriau rhyngodd bodd i'r Arglwydd roddi i mi beth esmwythder a diddanwch trwy leihau fy mhoen.

3. Yn ol hynny pan ddaethum tu ag at fy lle appwyntiedig, ordeiniodd Duw rai proffeswyr i'm cyfarfod, y rhai a ddangosasant drugaredd i mi trwy fy nwyn i dŷ, a hyspysu am danaf i'r brodyr.

4. Pan ddaethum i'r tŷ mewn dirfawr boen, yr Arglwydd a roddodd i mi gwsg disymmwrth a melus dros dair awr neu 'chwaneg.

5. Pan oeddwn ar y ffordd yn analluog i sefyll i fynu, ac yn y tŷ yn sychedig, nerthodd yr Arglwydd fi i ymwadu â mi fy hun, i beidio eistedd ar y ddaear, ac i beidio yfed, dau beth a fuasai yn niweidiol iawn i mi.

6. Yr Arglwydd a gynhyrfodd galonnau y brodyr i ddyfod attaf yn ewyllysgar, a datgan caredigrwydd mawr i mi.

7. Duw a annogodd fy nghalon ac a'm nerthodd i ddyfod adref y noson honno, yr hyn a fu yn llesâd i mi.

8. Pan oedd fy nghlefyd yn gryfaf a thostaf, rhyngodd bodd i'r Arglwydd yn y cyflwr hynny, gadw golwg fy meddwl yn gymmwys arno ef ei hun.

9. Pan gefais fy mawr flino ynghylch fy ewyllys, ac yn ofni y buasai i'r Arglwydd fy nghymeryd ymaith cyn ei dibennu, Duw a glybu fy llef wan ddistadl a wnaethum atto ef, ac a roddodd i mi fawr foddlonrwydd yn ol ei gorphen.

Ni ollyngodd yr Arglwydd neb o'm gelynyion ysprydol, pechod, neu satan i ruthro arnaf.

Yr Arglwydd a'm cynhaliodd â'r un tadol ymddygiadau

ddygiadau a chynt, a'r un cynnorthwyadau, cyfuron a phrofiadau ag arferol yn y cyfryw gyftuddiau.

Yr Arglwydd a gadwodd fy yspryd yn annhueddol a chanolig tu ag at einioes neu angau, heb ddymuno un yn fwy nâ'r llall, ond yn ewyllysgar i Dduw ddewis drosof.

Yr Arglwydd a ddangosodd i mi bethau yn agosach nag o'r blaen, a phethau bychain (megis pechod mewn dyledswyddau, &c.) a ymddangosafant yn fwy nâ chynt.

Cefais fy nghynnorthwyo gan yr Arglwydd i ddioddef fy nghystudd gyd â'r fath amynedd, fel ag yr oeddwn mor bell oddiwrth ei dybied yn rhy drwm yn rhyfeddu ei fod mor ysgafn.

Cefais ddyalltwriaeth mwy bywiog a gwell blas i brofi geiriau nag o'r blaen, ac i wybod pwy oedd yn llafaru, a pha beth oedd yn cael ei lafaru yn ddyalladwy, yn flasus ac yn effeithiol.

Cefais fwy o gyd-ymdeimlad â seintiau cleifion a chystuddiol eraill, nag o'r blaen, yn enwedigol y tlodion, ac yn hytrach trwy ystyried eu bod mewn eisiau o gael eu diwallu megis myfi.

Gan na chefais amlygiadau hynod o'r Arglwydd, cefais amryw egluriadau bychain a chyfringol o'i dynerwch a'i gariad.

Cefais adnabyddiaeth eglurach, ac argyhoedd-iadau mwy o rai pechodau, yn enwedigol:

1. Hunan, a deimlais yn glynw wrthyf hyd y diwedd.

2. Cyndynrwydd, yr hyn sydd ffiaidd gan yr Arglwydd, ac fe'm blinodd yn ddirfawr ei fod yn fy nheulu.

3. Bydolrwydd, yn enwedig bod i mi a wnelwyf â dynion bydol.

4. Diogi mewn dyledswyddau dirgel

5. Eisiau mwy o ofal i ddiwygio fy nheulu.

6. Gwneq-

6. mew

7. wrth

yn fy

iau, a

pan m

redd

glwyd

dyled

wrth

1.

xiv. 8

3. L

loan x

2.

addeu

3.

4.

odd y

salus

nag o

Rhai

gw

rai

ffya

M

dylwy

Knock

dros r

oedd

ardder

ei dad

o'r ty

mai e

6. Gwneuthur gormodd o eiriau â'm gwraig mewn perthynas i bethau daearol.

7. Defnyddio gormodd o ddoethineb cnawdol wrth bregethu, a gormodd o amser, ac o eiriau yn fy mhregethau, ac annerch gormodd ar seintiau, aberthu neu wneuthur gwafaniaeth i Dduw, pan mynnai Duw i mi ddisgwyl derbyn trugaredd oddi wrtho ef, hyn a ddangosodd yr Arglwydd i mi pan oeddwn yn wan, ac yn cyflawni dyledswyddau yn feunyddiol, a chefais gyfur oddi wrth yr Arglwydd.

1. Oddi wrth amryw 'Sgrythurau megis *Rhuf.* xiv. 8. *Phil.* i. 21. *Job* xxxiii. 26. *Sal.* lxxi.

3. *Esa.* i. 25. *Ezec.* xxi. 44. *Diar.* xii. 28. *Iaen* xvi. 14, 17. *Diar.* vii. 10, 21.

2. Attebion grafol i weddïau, ac ymborthi ar addewidion.

3. Oddiwrth ymweliadau a gweddïau seintïau.

4. Pan oeddwn yn dosparthu yr ystad a roddodd yr Arglwydd i mi profais fy mod yn fwy gofalus i wneuthur hynny er gogoniant i Dduw, nag oeddwn wrth ei chael.

Rhai pethau hynod ym mywyd a Gweinidogaeth y gwas teilwng hun i Grist, a gasglwyd ynghyd gan rai Cristnogion ffyddlon ac ystyriol, a Chyfeillion ffyddlon iddo.

MR. *Fafasor Powel* a anwyd o genedl onest anrhydeddus, ei dad *Mr. Risiart Powel* o dylwyth enwog yng *Nghymru*, yn byw ymhlwyf *Knocklas* yn sir *Faefysfed*, lle bu ei deidiau yn byw dros rai cannoedd o flynyddoedd o'i flaen, ei fam oedd o dylwyth y *Fafasoriaid*, cenedl o hynafiaeth ardderchog, a ddaeth o *Yorkshire* i *Gymru*, ac o ran ei dad a'i fam yr oedd yn perthyn i'r rhan fwyaf o'r tylwyth gorau yng ngogledd-dir *Cymru*; er mai ei ach oreu ac uchaf oedd ei fod wedi ei im-
pio

pio â chenedl anrhydeddus *Abraham*: Canys y dynion mwyaf anheilwng a gwaethaf a allant yn fynych ymfrostio eu gwaedoliaeth ardderchog yn ol y cnawd, eithr yr ail-enedigaeth yw'r enedigaeth oreu:

Cafodd ei ddwyn i fynu yn ysgolhaig, a'i gymmeryd gan ei ewythr Mr. *Erasmus Powel* i fod yn Gurat yn eglwys *Clun*, lle 'roedd efe hefyd yn cadw ysgol, ym mha amser rhyngodd bodd i'r Arglwydd ynghanol ei wagedd a'i elyniaeth yn erbyn Crist a'i bobl, i'w alw a'i ddychwelyd (yn enwedig trwy weinidogaeth y' gwas enwog hwnnw i Grist, Mr. *Walter Cradoc*) yr hwn gafodd ei ganlyn a gostyngeddwydd dwfn o herwydd yr olwg a'r teimlad o bechod, a chyflwr colledig wrth natur, a'i arwain gan ysbryd caethiwed, trwy ddychrynfeydd y gyfraith i ddatguddiad eglur o gariad Grist ym' mywyd a ryddid yr efengyl, trwy ymdrechu ag amryw brofedigaethau oddi fewn ac oddi allan, nid yn unig trwy ruthriadau fatan i'w feddwl, ond trwy ymddangosiadau gweledig weithiau ar un llun, weithiau ar lun arall, i'w ofni a'i ddychrynu, yn enwedig mewn gweddi ac wrth agoshau at Dduw, ond trwy ffydd efe a ennillodd y fuddugoliaeth arno bob amser.

Mewn ychydig amser efe a gynnoddodd uchlaw llawer, a thrwy fawr zel a chariad at Grist a ymroddodd yn ddyfal i bregethu'r efengyl, gan lasurio yn helaethach nâ nemawr, ac ymroddi yn hollol i'r gwaith yn gyhoeddus ac yn ddirgel, a Duw yn cydfyned ag ef â'i fendith a'i bresennoldeb yn llwyddiannus iawn, cyffredinolrwydd y wlad oeddent y pryd hynny megis yn wynion i'r cynhauaf, yn dyfod ynghyd yn ddifrifol i'w weinidogaeth, a llawer trwy ei bregethiad a drowyd at yr Arglwydd, fel ag y daeth fir *Faesfied* oedd o'r blaen yn wlad dywyll, yn feddiannol o oleuni mawr, ac mewn amser byrr yr oedd yn llawer o broffeswyr

bropheswyr enwog, wrth yr hyn dechreuodd satan ag ymgynddeiriogi yn echryslon, a chyfodi i synu amryw offerynnau i erlid y gwirionedd, gan gynllwyn am ei fywyd a'i ryddid, rhai trwy ei garcharu, eraill trwy greulondeb, nes ei yrru allan o'r wlad, o ba le efe a aeth i *Lundain*, lle bu efe dros amser y rhyfel, fe a'i galwyd i *Dartford* yng *Nghent*, lle bu efe 'n llwyddiannus iawn yn y weinidogaeth, nes casglu cynulleidfa, yna pan ddaeth amser mwy heddychol, fe'i galwyd drachefn i *Gymru*, lle adnewyddodd ei waith gynt, trwy bregethu'r gair mewn amser ac allan o amser, fel y darfu i Grift trwyddo ef wneuthur yn amlwg y ffafr o'i wybodaeth a'i ras ymhob lle trwy'r wlad, fel nad oedd ond ychydig (os oedd un) eglwys, capel na thref, lle na phregethodd efe Grift, ie pregethodd yn fynych ar synyddoedd, ac mewn ffeiriau a marchnadoedd; peth rhyfeddol oedd ystyried mor llafurus yr oedd efe 'n pregethu mewn dau neu dri lle bob dydd ac ansynych y byddai ddau ddydd mewn wythnos heb bregethu trwy'r holl flwyddyn, ie, efe a farchogai gant milldir weithiau mewn wythnos, a phregethai ymhob lle ac y cenhadid iddo ddydd a nos, pan fyddai yn myned heibio i ffair neu farchnad, neu unrhyw gynnulleidfa (cymmaint oedd ei gariad at eneidiau) efe a gymmerai odfa ar ei daith i bregethu Crift iddynt, yr oedd ei holl fywyd yn bregeth parhaus, trwy roddi cynghorion addas i bawb a'i cyfarfyddai, gan fod yn firwythlon ac yn rhoddi siampl mewn geiriau, athrawiaeth, ymarweddiad ac yspryd, ei arfer pa le bynnag y delai oedd gadael rhai athrawiaethau ysprydol a pher-arogl graslon o'i ol.

Yr oedd wedi ei gynnysgaeddu â'r fath gryfder meddwl a'r fath allu corphorol, fel yr oedd yn myned trwy ei waith gyd â phlefer mawr, llawer yn rhyfeddu pa fodd yr oedd yn dal i maes, yr oedd yn Weinidog nerthol o'r Testament Newydd, ac

yn barod ar bob amser ac ar bob achlysur i gyflawni ei weinidogaeth, ac fel penteulu da yn dwyn allan o'i drysorau bethau newydd a hen, yn ddi-
flino yn ei waith, yn llafaru ac yn gweddio dros
3, 4, ie 6, a 7 o oriau ynghyd; yr oedd yn ffydd-
lon iawn i draddodi gair y gwirionedd, a'i egluro
i'r gwannaf ei ddeall, yn gwneuthur ei orau bob
amser i addasu ei ymadrodd at achos a chyflwr ei
wrandawyr, nid oedd yn prifio nac yn ofni cilwg
neb, na ffafr gwyr mawr, ond a'u rhybuddiai ac
a'u ceryddai yn ffyddlon ac yn ddewr yn eu hwy-
nebau, yr oedd yn serchog iawn i ddenu a gwahodd
pechaduriaid at Grist, ac a lym geryddai yr halog-
edig a'r gwrthryfelgar ragrithwyr a gwrthgilwyr,
ac a gydymdeimlai'n dofturus a'r rhai gweinion,
cystuddiol a themtiedig; yr oedd yn rhagorol iawn
yn egluro ei athrawiaeth â chyffelybiaethau, dam-
hegion a chymhariaethau cynnefin, y rhai oedd-
ynt yn ddefnyddiol iawn i'r gwrandawyr, yn tu-
eddu'n fawr i argraffu y gwirioneddau yn eu me-
ddyliau, ac mor debyg i'n Iachawdwr fel y dyw-
edyd am dano nad oedd yn llafaru heb ddamheg-
ion, yr oedd ganddo ddeall cyflym, yn hyddysg
mewn hanesion ac argraff y ddaear, philosophydd
naturiol dda, ac yn gyfarwydd mewn meddygin-
iaeth yr hyn oedd yn gynnorthwyol iawn iddo,
ond uchlaw pob peth yn dra galluog mewn gwe-
ddi, wedi ei ddonio â'r Ysryd ac yn Wr doeth
a galluog yn yr Ysgrhythrau, y rhai oeddynt we-
di eu hargraffu mor rhyfeddol ar ei feddyliau fel
yr oedd megis Mynegai'r (*Concordance*) pa le byn-
nag yr elai, fel mai prin y gellid enwi un Ysgr-
thur wrtho, na allai ddywedyd ymha lyfr, pennod
ac adnod y byddai i'w chael: Yr oedd ganddo y
fath gof rhyfeddol pan glywai ddwy neu dair preg-
eth ynghyd, gallai eu hadrodd air yng air, ond tu
a'i henaint o herwydd hir garchariad, a chael ei
gâdw

gadw oddiwrth arfer ei ddoniau, yr oedd ei gof wedi gwaethygu.

Yr oedd yn fanwl iawn i gadw ei amser appwyntiedig wrth bregethu, yr oedd yn perthyn i amryw gyfarfodydd yn wythnosol, yn bythefnosol, yn fisol, yn ddaufisol a chwarterol, heblaw ei le sefydledig, a chyfarfodydd hynoderaill yn *Lloegr* a *Chymru*, oddiwrth ba rai nid allai un tywydd drwg, rhew nac eira, nac un math o anhawlderau cyffredin ei rwystro.

Un amser fel yr oedd yn myned i bregethu, ei geffyl a gloffodd, ac nid allai yn hawdd gyrraedd y lle appwyntiedig ar draed, pan oedd yn gyfyng iawn arno, efe a gofiodd fel y gwnaeth un *Dafydd* ap *Hugh* yn y cyfryw achos, ac a wnaeth fel y canlyn: Efe a ddisgynnodd oddiar ei geffyl, ac a aeth i weddio, ac a fegianodd nerth oddiwrth Dduw iddo ei hun a'i geffyl i gwblhau ei daith, a'i weddi a lwyddodd, canys pan aeth ar ei geffyl, efe a gafodd fod ei gloffni wedi ymadael, ac a deithiodd y rhan arall o'r ffordd yn llwyddiannus.

Un amser yr oedd efe i bregethu yn *Lempster* yn sir *Henffordd*, ar y diwrnod cyntaf o'r wythnos, wedi pregethu y dydd o'r blaen ar y ffordd, fel yr oedd yn ymdaith yn hwyr yn y nos, efe a gafodd gwdwm blin iawn oddi ar ei geffyl, yr hwn a'i sibwrthodd yn greulon, fel na allasai fyned ymhellach y nos honno, ac efe a ofnodd na byddai'n abl i fyned ymlaen y dydd nesaf, etto gweddiwyd ar Dduw, efe a nerthwyd i fyned i'r lle yn forau, ac a bregethodd dair gwaith y diwrnod hwnnw.

Ar amser arall yr oedd efe i bregethu mewn lle a elwid *Cery*, i gyrraedd pa le yr oedd yn rhaid iddo ymdaith ddydd a nos, o'r diwedd ei geffyl a flinodd, a gorfu arno ei adael ar y ffordd, a myned ar ei draed y rhan arall o'r ffordd.

Ei arfer gyffredinol wrth farchogaeth i leoedd i bregethu, os cyfarfyddai â neb dynion oedrannus

ar draed yn myned tu a'r cyfarfod, oedd defsgyn, a'u gosod ar ei geffyl, a cherdded ei hun, yr hyn a wnelai dros filldiroedd ynghyd.

Efe a aeth trwy lawer o beryglon a chaledi wrth fyned oddiamgylch i bregethu, weithiau yn gorfod lletteua mewn lleoedd mynyddig a thlawd, lle nad oedd ond ychydig gynnysgaeth i ddyn nac anifail, etto efe a holai ac a ddysgai y bobl dlodion mor foddlongar a firiol a phe buasai yn cael danteithion brenhinol, canys ei fwyd a'i ddiod oedd gwneuthur ewyllys ei Feistr, trwy ynnill a hyfforddi eneidiau, a'i arfer oedd gwobrwyo'r bobl dlodion, am eu bara garw a chaws sych, a lletty anghynnes, cystal a phe buasai yn y lletty mwyaf dewisedig.

Mynych y cyfarfyddodd â thriniaeth ddwrwg oddiwrth rai meddwon drygionus a gloddestwyr yn cynllwyn am ei einioes, ac o herwydd amryw gernodiau a gwialennodiau a gafodd ganddynt, yr oedd wedi ei niweidio'n fawr gan ddyrnodiau ar ei ben, etto yr oedd efe'n rhydd-faddau i'w elynion a'ierlidwyr mwyaf creulon a maleifus, heb ganlyn neb o honynt â chyfraith, er y gallasai yn gyfiawn ac yn synych, ac yr oedd ganddo amryw gyfeillion a fuasai yn ei gynnorthwyo i'w cospi, ond efe a ddioddefodd nodau yr Arglwydd Iesu yn ei gorph yn amyneddgar, ac yn dra christ'nogol efe a aeth tan yr holl anghyfiawn waradwyddiadau a gyfarfyddodd ag ef oddiwrth ddynion drwg, gan rodidi bendith am felldith, a chariad am gas; efe a arferai ddywedyd na chymmerai lawer yn y flwyddyn am y dirmyg oedd yn ei dderbyn er mwyn Crist.

Yr oedd efe yn wr elusengar iawn, nid oedd y gwleddoedd oedd yn eu gwneuthur er mwyn y cyfoethogion, ond rhai tlodion a hen, y rhai a wahoddai efe yn synych ac a ddiwallai â dillad, esgydau, hofanau, a phob angenrheidiau eraill.

Yr oedd efe yn haelionus iawn i lletteua dieithriaid,

iaid,
chy
ru,
on a
dddeg
oedd
ag e
yn c
a ph
wae
elufe
Y
holl
ddyn
Y
rawi
angh
E
aeth
ef, r
gan
byn
y dig
Ngh
ogol
ac y
nu a
parla
yn t
drug
a wr
chaf
iad y
yn fa
atteb
hun.
A
pawb

iaid, a phob faint, ei dŷ oedd yn rhydd iddynt, a chynnulliad mawr oedd atto o'r rhan fwyaf o *Cymru*, a llawer o *Loegr*, yr oedd efe mor rhydd galon ag yr arferai ddywedyd, fod ganddo le i ddeuddeg yn eu welyau, cant yn ei 'sgyboriau, a mil-oedd yn ei galon, ac mor hael ag y gwnelai gam ag ef ei hun i wneuthur daioni i eraill, yr oedd yn drugarog iawn wrth bob math o bobl dlodion, a phan fyddai yn y brys mwyaf ni chai'r tlawd waeddi'n ofer, ac yr oedd efe yn gyffredin gyd â'i elusen yn cyfrannu rhyw addysg ysprydol iddynt.

Yr oedd efe yn gariadus a mwynaid iawn i'w holl gym'dogion, ac yr oedd efe yn dra hoff ganddynt hwythau.

Yr oedd efe yn fawr ei zel yn erbyn gau athrawiaeth a chyfeiliornadau llygredig a thwyllwyr anghristaidd.

Efe a dreuliodd ac a ymdreuliodd yng wasanaeth ei feistr, gan ymroddi ei hun, a'i eiddo iddo ef, nid â llygad wasanaeth eithr â meddwl parod, gan gael ei gyflog yn ei waith, ac felly wedi derbyn yn rhad yn rhoddi'n rhad, nid oedd ond ychydig elw allanol iddo oddiwrth ei weinidogaeth yng *Nghymru*, yn unig cymmwynasgarwch cymmydogol a brawdol, yntef oedd barod i dalu'r pwyth, ac yn fwy parod i roddi na derbyn, ac yn cyfrannu at angenrheidiau eraill mor rhwydd a neb: y parlament a ordeiniodd iddo gant punt yn y flwyddyn tu ag at ei gynhaliaeth, ac efe a dderbyniodd drugain punt dros chwech neu faith mlynedd; efe a wrthododd amryw roddion gwerthfawr, ac ni chafodd efe ddim elw oddiwrth yr act am ymdaeniad yr efengyl yng *Nghymru*, fel y gosodwyd allan yn faleifus, a'i amddiffyniad mewn argraff heb ei ateb hyd heddyw, sy'n abl cau safn cenfigen ei hun.

Ac efe a'i gwnaeth yn amlwg i gydwybodau pawb oedd yn ei adnabod mai nid elw a manteif-

ion bydol oedd y geiniog a'i hannogodd ef i fyned i weithio i'r winllan, ond ynnill eneidiau, ei feddiannau tymhorol, fel y gwyddus yn dda, oeddent fwy cyn y rhyfel, nag yn amser ei garchariad a'i farwolaeth, yr oedd yn dirmygu'r byd, ac nid oedd yn fwy o demtasiwn iddo nag i *Luther*; yr oedd o yspryd rhagorol a rhydd, ac fel y gellir dywedyd yn foneddigaidd yn ei holl ymddygiad.

Yr oedd yn oftyngedig ac isel iawn yn ei ymarweddiad, gan gyfrif eraill yn well nag ef ei hun, er eu bod ymhell yn fyrr o'i ddoniau a'i rasusau ef, ac yn weinidog parod i wneuthur daioni i bawb yn ysprydol a chorporol.

Yr oedd yn dra chyfiawn yn ei holl ymddygiadau, ac a ddewisai dderbyn cam, o flaen gwneuthur niwaid i-neb, ac a fyddai yn wastad yn eiddigus o hono ei hun rhag iddo ymddwyn yn anaddas i'r efengyl.

Yr oedd yn dofturiol iawn wrth bawb mewn trallod, pa un bynnag ai saint neu bechaduriaid, yn enwedigol yn achos pechod, yr hwn a ofodai yn ddwfn at ei galon, ac a wylai'n chwerw wrth yr ystyriaeth o bwys pechod ar eu heneidiau, ac a ddirfawr alarai o herwydd pechodau gwaradwyddus mewn proffeswyr, yr hyn oedd yn tueddu cymaint i ddianrhydeddu Duw, tristhau'r saint, caledu pechaduriaid, a pheryglu eu heneidiau eu hunain.

Yr oedd yn fywiog iawn i wneuthur daioni, nid oedd yn treulio fawr amser yn segur, ar ol hir a maith ymdaith o le i le a phregethu'n ddiwyd, yr oedd mor barod i wneuthur un math o wasanaeth i Dduw, a phe na buasai y fath beth; ei arfer wastadol oedd chwedleua am ddaioni â phawb ymddiddanai â hwynt, ac a droi ymddiddanion bydol yn bethau nefol; a phan gaffai neb yn ymddiddan am bethau Duw mewn ysgafnder meddwl, fe wnai ei orau i'w gwneuthur yn fwy prysur ac ysprydol.

Pa le bynnag y byddai, gartref neu oddi cartref, fe fyddai'n wastadol yn annog ymlaen ddaioni, ac a ddefnyddiai bob odfa; â phwy bynnag y byddai yn ymddiddan, ar ei daith, neu ar y ffordd, i wneuthur rhyw ddaioni a budd i'w heneidiau, yn yr hyn fel canlynwr cywir i'w Feistr, yr oedd yn siampl bywiog i'r faint, ac yr oedd Duw yn ei fendithio yn hynny yn dra rhagorol.

Yr oedd yn barod i dderbyn cyngor, rhybudd a cherydd, (canys er gwerthfawrocced a godidocced ydoedd, yr oedd yn ddarostyngedig i anwydau a gwendidau) yr hyn a dderbynai gyd â phob ymofstyngiad a diolchgarwch cydnabyddus; ac yr oedd ei gydwybod mor dyner fel ag yr oedd o hono ei hun yn ddirgel a chyhoeddus yn datgan ei ofn a'i eiddigedd am dano ei hun, ac a ddymunai ar eraill i ddywedyd wrtho am feiau nad oedd efe yn eu canfod ynddo ei hun.

Yr oedd yn ffyddlon ac yn diwyd i ddal fulw ar weithrediadau Duw ar ei enaid, o'r hyn y cadwai gyfrif a chofrestr beunyddiol, gan sulwi ar weithrediadau gras, adfywiad llygredigaethau, a'r rhuthriadau oedd pechod, satan neu'r byd yn wneuthur arno.

Ei arfer beunyddiol oedd tynnu rhyw addysgiadau, a manteision oddiwrth bob gwrthddrych, a phob peth a ddigwyddai, megis oddiwrth yr Yf-grythur, ordinhadau, ymddygiadau Duw tu ag ato ymhob ystyriaeth, oddiwrth ymddiddan â seintiau neu bechaduriaid, oddi wrth unrhyw ragluniaeth neu ddigwyddiad pa un bynnag ai llwyddianus neu aflwyddiannus oddiwrth ddynion, o'r nef-oedd neu'r ddaear, neu dymhorau, oddiwrth rasusau a rhinweddau yn gyftal a chwympiadau a gwendidau seintiau a phroffeswyr.

Yr oedd yn ddaliwr fulw mawr ar freuddwydion, a'r hyn oedd Duw'n weled bod yn dda i lafaru

faru wrtho ef neu eraill trwyddynt, er rhybudd, addysg neu gerydd.

Yr oedd yn un o ymarweddiad nefol, a'i galon wedi ei gosod yn y cyfryw fodd dyfal a sefydlog ar bethau Duw, fel pan fyddai wrtho ei hun, heb neb i ymddiddan ag ef, byddai arferol o ganu hymnau yn ei dŷ neu ryw le arall, a mynych yn ei wely pan ddeffroai y borau, yr oedd yn un rhagorol i wneuthur hymnau yn ddifyfyr (*extempore*) yr hyn oedd yn ddifyrrwch i laweroedd, y rhai a ddatganent iddynt fwynhau cymmaint o bresenoldeb Duw gyd ag ef yn hynny, ag mewn un ordinhad arall.

Yr oedd ei enaid mor sefydledig ar Dduw, fel y clywyd yn fynych yn gweddio yn groyw a phrysur yn ei gwsg, etto pan ddihunai ni wyddai oddi wrth hynny.

Yr oedd yn eon a chalonnog dros Dduw, nid allai ofn dioddefiadau beri iddo droi ei gefn yng waith yr Arglwydd, yr oedd ganddo y cyfryw zel wrefog dros Grist a'r gwirionedd, a'r fath elyniaeth at, a chafineb yn erbyn pechod, fel nad ofnai geryddu neb gwyr mawrion, pa berygl bynnag a allai fod iddo o hynny; arferai ddywedyd, ei fod yn ôfni llygredigaethau ei galon yn fwy nag unrhyw ddioddefiadau a allai ddioddef oddi wrth ddynion.

Arferai gydymdeimlo â'r rhai gweinion, temtiedig gyd â llawer o dosturi a hoffder teimladwy, gan wneud eu cyflwr yn eiddo iddo ei hun, ond a fawrygai ei swydd gyd â mawr zel, trwy wneuthur defnydd o'r awdurdod a roddodd Crist iddo i ddarostwng y trahaus, y gwrthnyfig a'r gwrthryfelgar.

Yr oedd yn un o yspryd tueddol i wneuthur daioni i bawb, yn ewyllysgar i ddwyn pob peth ymlaen ac a dueddai i wneuthur daioni i'w gymmydogion a'i genedl, yn enwedig i'r saint, a theulu Sion, trwy ddyrchafu enw, mantais, teyrnas a llywod-

llywodraeth Iesu Grift, ac yn gosod allan ei holl ddoniau wrth lasaru yn erbyn *Babilon*, gelyn cyffredin a chyhoeddus hwnnw o eiddo dynol-ryw.

Yr oedd yn dyner iawn wrth gydwybodau eraill, a fyddent o wahanol farn oddi wrtho ef, a lle canfyddai efe burdeb a gras gwirioneddol, fe amlygai gymmaint o anhwylddeb a serch tu ag attynt ag at frodyr, ac yr oedd yn garwr ac annogwr anwyl i saint megis y cyfryw, heb ystyried unrhyw farn neu oppiniwn neilltuol.

Yr oedd yn llwyddiannus iawn yngwaith y weinidogaeth, yr hyn a feliwyd iddo ef trwy droedigaeth, cadarnhâd, cyfur ac adeiladaeth llawer o eneidiau yng Nghymru a Lloegr.

Fe fu'n offerynol i gasglu a sefydlu amryw gynulleidfaoedd, i iachau a gwneuthur i fynu amryw rwygiadau a chwympiadau allan, yr hyn a wnai trwy ddanfôn cenhadau, llythyrau, ymddiddan, ac ymdeithio ei hun ymhell ac agos.

Ei arfer gyffredinol mewn trefn i gynnal i fynu fywyd a chariad ym mysg yr eglwys oedd efe agolaf attynt, oedd eu gosod i ymresymmu yng-hylch, ac atteb amryw gwestiynau o bryd i bryd ac a fyddai efe yn ofyn iddynt, yr hyn oedd yn tueddu 'n fawr i chwanegu eu gwybodaeth, ac i atteb y dibenion oedd yn amcanu.

Yr oedd yn myned oddiamgylch i ymweled â rhai o dŷ i dŷ, gan gymmeryd fulw neilltuol o'r dyn tufewnol ac allanol, gan ymofyn ar ol rhodiad, dyledswyddau ac ymddygiad y teuluoedd, ac mewn modd enwedigol efe a ymwelai â'r cleifion yn ddyfal, gan weinyddu iddynt bob peth angenrheidiol i'r corph a'r enaid, trwy eu cynghori a'u cyfuro, a gweddio gyd â hwy a throstynt.

Yr oedd yn dwyn mawr zel i gadw'r cymmun yn bur a dihalog, trwy gadw gwiliadwriaeth fanol, rhoddi allan rhybudd a cherydd cynnar yn erbyn yr ymddangosiad cyntaf o genfigen, a gwaradwydd,

adwydd, ac yn ffyddlon wrthod pechaduriaid ce-
lyd ac anedifeiriol, ymha achos yr oedd yn mynych
adrodd yr athrawiaeth o ysgymmundod gan ofod
allan y dychrynfeydd o honi, nes oedd amryw ga-
lonnau yn crynu ac yn arfwydo yn ddirfawr, etto
a ymddiddanai gyd â thynnerwch mawr a chalon
ystyriol â'r trofeddwyr eu hunain.

Fel ag yr oedd yn benteulu, yr oedd yn ofalus
iawn i wneuthur yr hyn oedd gywir ac uniawn, ac
yn ofalus i annog ymlaen dduwioldeb ymysg ei
wafanaeth ddynion, arferai ddywedyd wrthynt y
dylent yn awr ac eilwaith adael eu gwaith i weddio
neu ddarllain, a phan gaffai efe hwynt un amser
yn y caeau yn darllain neu ymddiddan ynghylch
pethau Duw, archai iddynt fyned ym mlaen a
pharhau, ac O! mor lleied fydd yn perchi ac yn
annog daioni eneidiau o flaen eu gorchwylion a'u
helw bydol, eithr yn hytrach ydynt yn gormesu
eu gwasanaeth ddynion yn y cyfryw fodd fel mai
prin y cânt odfa ddydd na nos, nac ar y Sabbath
chwaith i wneuthur y gwasanaeth ag sy ddyledus
arnynt i Dduw.

Weithiau fe arferai adrodd pregeth yn ei deu-
lu, ac a ymholai pa beth fyddai'r tylwyth yn
gofio, bryd arall gofynnai iddynt pa beth a ddar-
llenasant y dydd hwnnw yn yr ysgrythur, ac ar
ba beth y daliasant y fulw mwyaf enwedigol, pa
ragluniaethau y fulwasant arnynt, a pha addysg-
iadau oddi wrthynt, weithiau yn gofyn cwestiyn-
au buddiol iddynt i'w hatteb, weithiau yn dar-
llain ac yn esponio pennod, ac yn gofyn iddynt
pa fodd yr oeddynt yn dyall, a pha beth oeddynt
yn gofio weithiau, canu hymn, ac yn gweddio yn
wastadol, pa ryw ddyledswyddau efe a gyflawnai
ddwy waith neu ragor yn feunyddiol, pan fyddai
gartref, ac a synych newidiai ei drefn a'i amser,
er mwyn eu dwyn i fynu i fywyd a sylwedd duw-
ioldeb ac nid arfer yn unig.

Y gwasanaeth-

Y
ddiofa
dyled
ed, e
yddai
dŷ, o
Par
brege
rodda
swyd
Fel
peth
dda,
cael e
Ga
hyn a
i mew
tebyg
Yr
oddife
foddio
mune
bumn
oedd
rhaglu
bynna
rodda
ddywe
yn un
gar a'
thur d
chu t
thur t
o'r hy
daionu
Er
iol fa

Y gwasanaeth-ddynion hynny a welai efe yn ddiotal am eu heneidiau, neu yn cysgu ar amser dyledswyddau, heb gofio yr hyn oeddent yn glywed, efe a'u cyhuddai, a'u rhybuddiai ac a'u cerbyddai yn llym, ac a fygythiai eu bwrw allan o'i ddy, oddi eithr iddynt ddiwygio.

Pan fyddai achos iddo fyned oddi amgylch i bregethu, yr hyn oedd yn fynych iawn, efe a roddai iddynt orchymyn manol i gyflawni dyledswyddau teuluaidd yn eu mysg eu hunain.

Fel yr oedd yn llywodraethwr tŷ, yr oedd pob peth yn cael eu darparu yn weddus ac mewn trefn dda, yr oedd ei hwsmonaeth a'i holl fatterion yn cael eu trin a'u llywodraethu gyd â challineb mawr.

Gan fod yr hanes ganlynol yn cyttuno cyftal â'r hyn a draddodwyd yn barod, ac wedi cael ei roddi i mewn gan ei anwyl wraig *Mrs Catharine Powel*, tebygwyd yn addas ei gosod i lawr yma.

Yr oedd yn garedig iawn wrth bawb, i'r dyn oddifewn ac oddiallan, yn haelionus ei galon a'i feddion i bawb a welai mewn eisiau, neu a ddymunent ddaioni ganddo, yr oedd yn cyfrannu y bummed ran o'i feddiannau (yn gyftal o'r hyn oedd ganddo ei hun neu'n cael ei roddi iddo'n rhagluniaethol) at wasanaeth yr Arglwydd, i bwy bynnag fyddai mewn eisiau, llawer o'r hyn a roddai i rai tlodion mewn pethau allanol, gan ddywedyd na ddylem fod yn elusengar i'w gilydd yn unig, canys y mae Duw yn dda i'r anniolchgar a'r halogedig, ac y dylai Crist'nogion wneuthur daioni er anrhydedd i'r efengyl, gan ymdrechgu trwy hyn yn gyftal a phethau eraill i wneuthur trigolion tlodion y byd mewn cariad â (neu o'r hyn lleiaf i beidio dywedyd yn erbyn) ffyrdd daionus Duw ac nid proffeswyr.

Er iddo ddioddef llawer o ammarch o amrywiol fath, etto nid oedd fyth yn cadw digofaint na chafineb

chafineb at yr offerynnau, ond a wylai drostynt yn y dirgel, ar fod eu pechodau gael eu ddileu.

Ni welais o hono erioed trwy y profedigaethau mwyaf hynod, yn anaddas i weddi, nac unrhyw ddyledswydd arall.

Yr oedd yn ddiragrith a gwaftad iawn, gwnai naill ai dywedyd ei feddwl neu fod yn ddistaw, heb esgeuluso dywedyd yr hyn oedd yn dybied oedd yn ddyledswydd arno, anfoddloned y neb a fynnai, etto yr oedd yn un o ymddygiad cariadus a gofnyngedig tu ag at bawb, ac yn mawr sulwi pa fodd yr oedd ei enaid yn llwyddo; i ba ddiben efe a 'sgrifennai bob nos pa beth a ynnillodd neu gollodd y dydd hwnnw naill ai yn yr ysgrhythurau, gweddi, ymddiddan crîst'nogol, neu ddyledswyddau eraill ag oedd efe yn ymarfer ynddynt.

Gwr o ffydd gref ymhob peth ag y mae Duw wedi addaw i'w bobl, naill ai'n dymhorol neu yn ysbrydol: ac mewn perthynas i'w achosion ei hun, pan byddai yn fyr o'r naill beth neu'r llall, byddai'n myned gyd â llawer o hyfdra gofnyngedig, trwy ffydd yn haeddiant Crîst, i ddywedyd ei gŵyn wrth Dduw, yr hwn oedd yn rhoddi iddo yn dra helaeth.

Yr oedd yn un o oftyngeiddrwydd mawr, gan gyfrif y Crîstion gwaelaf yn well nag ef ei hun, ac yn foddlon i eraill i wneuthur felly.

Yr oedd yn wr'nethol mewn gweddi, ac yn gosod o'r neilltu un rhan o'r dydd i geisio Duw dros Sion, heb gymmysgu deisfyfiadau eraill ar yr un pryd, ac yn cadw gweddi deuluaidd foreu a hwyr, ac yn myned i weddi ddirgel cyn myned i orphwys, er hynny byddai arferol cyn dechreu huno i ofod i fynu ychydig eiriau i orchymyn ei hun i gadwraeth Duw, ac felly y boreu pan ddi-hunai gyntaf yn adnewyddu cymmundeb â Duw, weithiau yn gyntaf â gweddi, bryd arall (pan byddai ei galon yn llawn o orfoledd duwiol) a chaniadau

chaniadau a hymnau o ddiolchgarwech, a hynny
mewn tymmer ddrylliedig a thoddedig.

Yr oedd yn wr cydwybodol a hynod ymhob
rhyw ddyledswyddau, ac yn gywir iawn at ei air,
os addawai un peth byddai mor sicr i'w roddi neu
ei wneuthur a phe buafai wedi ymrwymo trwy'r
ammodau cadarnaf; yr oedd yn naturiol o yspyd
byrbwyll, ac os torrai allan un amser, mewn ych-
ydig amser efe a welai ei gamsyniad, ac a ddeuai i
dymmer mor gariadus a chyfeillgar ac a ellid ddy-
muno, ac a gyfaddefai ei anwydau yn fwynaid
ac a alarai o'u herwydd.

Efe a gadwai'r sabboth yn fanwl a chydwybod-
ol iawn, sef, y dydd cyntaf o'r wythnos, y sabboth
crifnogol, heb wneuthur na dywedyd ar y dydd
hwnnw, yr hyn oedd yn weled yn gyfreithlon i
wneud ar ddyddiau eraill, yn canlyn dyledswydd-
au sanctaidd o'r boreu i'r hwyr, ac mewn perthyn-
as i gyfnewidiad y dydd a'r dyledswyddau sydd
angenrheidiol i'w sancteiddio, darfu iddo yn dra
doeth eu gosod i lawr o'r Ysgrythur yn rhy hel-
aeth i'w roddi i lawr yma.

Fel chwanegiad at y tyftiolaethau uchod, yn
tueddu i gadw coffadwriaeth werthfawr o'r gwas
enwog hwn i Grifft, ac er amddiffyniad iddo (oddi-
wrth y gwaradwyddiadau a gafodd am ei zel yng-
wasanaeth ei Feistr, a hynny nid yn unig oddi-
wrth ddynion drwg ond trwy genhigen, rhagfarn
neu gamsyniadau dynion da,) tybir yn addas i
chwanegu y dyftiolaeth ganlynol gan rai o'i gyd-
nabyddiaeth gynt oeddynt wyr o barch, teilyng-
dod ac onestrwydd.

O ran ei enedigaeth, gellir fulwi fod bonedd-
igion o'r radd uchaf yn firoedd y *Mwythig*, *Maef-
ysfed*, *Trefaldwyn*, &c. yn ei gyfrif yn gâr idd-
ynt, ac o ran ei ddygiad i fynu (cafodd ei ddwyn
i fynu yn Ysgolhaig o'i febyd) nid i son am bob
lle y trammwyodd, ond o ran doniau ei feddyliau

fel dyn, Cristion, a phregethwr, ei alluoedd cyflym yn naturiol a chyrhaeddadwy, ei ddysgeidiaeth ysgrythurol a doniol i lasaru oedd yn addurno ei amrywiol gymhwysderau. Os gwir yr ymadrodd, *Bonus Textuarius, est bonus Theologus*, Ysgrythuwr da, fydd ddifeinydd da, gellir tyftiolaethu nad oedd efe yn un o'r rhai gwaelf, yr ydym ni yn cyfrif ei ddygiad i fynu a'i gynnydd yn bennaf yn nysgeidiaeth Crist: Ond yn ddiweddas, yr ydym ni yn cyfrif ei waith yn blodeuo yn rhagorach nâdim yn ei ardd, o ran prydferthwch, perarogl a rhinweddau meddyginiaethol, yr oedd yn weithiwr ffyddlon yn y cynhauaf, yn pregethu fynychaf bob dydd mewn rhyw blwyf neu gilydd, ac yn fynych ddwywaith neu dair yn y dydd.

Fe 'sgrifennodd amryw Lyfrau wrth astudio parai ni esgeulusodd bregethu un waith.

1. *Godidawgrwydd Crist a Moses, neu ogoniant Seion a Sinai, yn traethu am y ddau Gysammod.*

2. *Ymddiddan rhwng Crist a'r Publican, a Christ a Christion amheus.*

3. *Crist wedi ei dderchafu gan y Tad, Duw'r Tad yn cael ei ogoneddu, a phrynedigaeth dyn yn cael ei berffeithio.*

4. *Yr Aderyn yn y Cawell.*

5. *Nad yw gweddi gyffredin yn wasanaeth dwyfol.*

6. *Catecism Dioddefwyr.*

7. *Catecism Ysgrythurol.*

8. *Tyngu pechadurus a dibechod.*

9. *Mynegair (Concordance) Ysgrythurol.*

Ei dderbyniad oedd anghyffredin uchlaw llawer o'i gydweithwyr yn yr Efyngyl, fel yr oedd yn ymddangos wrth y cynnulleidfaoedd lliosog oedd yn ymgafglu i wrando arno'n feunyddiol, y rhai oeddent mor anniffygiol i wrando ag oedd ef i lasaru, yr oedd ei lwyddiant hefyd yn gyfattedbol, pwy ni's gwelodd ei weinidogaeth yn ffynnu?

pwyl

pwyl a all rwyfiro yr hyn a fo'r Arglwydd yn fennithio, neu gynnyg dibrifio yr hyn a fo'r Brenhin yn cymmeryd plefer i'w anrhydeddu? nid oedd yn ymdeithydd diffwrth, ond yn weithiwr defef yn iawn gyfrannu gair y gwirionedd, i ddychwelyd, cyfuro ac adeiladu amryw eneidiau, i argyhoeddi, ceryddu a hyfforddi pawb.

Yn roesawus pa le bynnag y delai, pa un bynnag ai gan y rhai moesol a mwynaid, neu rai gwir grefyddol; yr oedd cyflymder ei amcanion, cryfder ei gof, llawndid ei ddychymmygion, amrywiol ymddiddanion, a pharodrwydd ymadrodd, yn gofyn cymmeriad anghyffredin gyd â rhai moesol, a siamplau ei dduwioldeb, tynerwch ei ferchiadau, parodrwydd ei zel, purdeb ei athrawiaeth, a rhagoriaeth ei holl rasusau, yn ei wneuthur yn anwyl gan Grift'nogion; nid oedd ond y rhai coelgrefyddol yn ei gasau, am nad oedd yn dywedyd yn dda am danynt, ond yn eu rhybuddio.

Yr ydym yn cyfaddef fod gennym ni ein hunain unwaith gymmaint o ragfarn yn ei erbyn ag oedd bosibl, ond a ddysgasom bethau gwell amdano trwy brofiad.

Yn ansawdd ei gorph yr oedd ardderchog elfennau tân ac awyr yn cael yr arglwyddiaeth benaf, megis gwynt nerthol yn rhuthro a thafod gwahanedig megis o dân yn nhymmer ei yspryd, yr hyn oedd yn ei ddwyn uchlaw manteision daearol tu a'i nesol artref; yr oedd ganddo *Gorph* harnaidd wedi ei barottoi er mwyn ei yspryd diorphwys a dislino, yr hwn trwy ei gynhyrriad gwas-tadol a diorphwys a fuasai 'n treulio amryw gyrph cyffredin; ei *Lafur* oedd ei ddifyrrwch, ac nid oedd un amser mor helbulus arno a phan y byddai segur; yr oedd ganddo *Galon* nad oedd arni ofn neb ond yr hwn sydd i'w ofni er mwyn ei drugaredd, ac na charai neb ond Crist, a'r rhai oeddent a'i nôd ef arnynt, etto ni chasai neb ond y rhai

oeddent yn casau y Cariad ei hun, eithr nid oedd yn casau eu personau ond eu pechodau; canys efe a alarai yn fynych yn y dirgel dros y pechaduriaid mwyaf creulon, ac erlidwyr ffyrniccaf Crist a'i bobl, yr oedd ei *Ben* nid yn unig yn ffynnon o ddyfroedd, o herwydd na chadwai pobl gyfraith Duw, ond hefyd yn llifeirio o addysgiadau dwyfol i ddyfsgu iddynt pa fodd i'w chadw: Yr oedd ei *Dafod* fel pin ysgrifennydd buan wedi cyffwrdd ag ef â marworyn oddiar yr allor, ac ni wnai wahaniaeth rhwng cyfoethog a thlawd, gwael nac anrhydeddus. Ei glustiau oeddynt agored i'r rhai tlodion ac anghenus o bob math, yn enwedig rhai yn proffesu Crist, trwy rododi iddynt elusannau, nid yn unig i ddiwallu angenrheidiau'r corph, eithr eu cynghori a'u haddysgu er mwyn eu gwneuthur yn gyfoethogion mewn gras. Nid oedd ei *Ddwy-law* yn estynedig allan yn erbyn neb ond rhai oedd yn ymddangos megis *Foram* neu *Abazia*, nac i gymmeryd neb ond rhai megis *Johanadab* duwiol i gerbyd *Aminadab*. Yr oedd megis *Latimer* o ran ei ymddygiad gwaftad, megis *Luther* o ran ei zel, ac ni allwn ei ddywedyd yn hŷf megis *Paul* o ran diwidrwydd. Mantell y prophwyd mawr oedd yn ei ddilladu, sef nerth ac yspryd yr hwn fydd fwy nag *Elias* a orphwysodd arno, trwy'r hyn yr oedd efe'n offerynnol i wneuthur gwrthiau, megis bywhau llawer o feibion i'r *Sunamites*, sef amryw o eneidiau meirwon, y mae amryw weision i Dduw yng *Nghymru*, a allant ddywedyd am dano, megis y dywedodd *Paul* am dano ei hun, Er fod ganddynt lawer o ddyfgawdwyr, nad oedd ganddynt lawer o dadau.

Efe a fu dros amryw flynyddoedd yn weithiwr beunyddiol ym mwynglawdd Crist, ac yr ydym yn sicr nad oedd un gweithiwr yn ei oes yn y deyrnas a allasai ddangos mwy o fŵyn o'i godiad ei hun nag efe, allan o fwyngloddiau *Cymru*, tyft ei gynulleidfa-

nulle
ed a
gobe
fwya
ediga
aethu
pe ty
rodde
a llec
wyr
llwyo
cenfi
galon
wasta
y gal
oni,
gan l
gu i c
y clo
a wn
rifwy
H. A
T. L

HA

An
iadau
idoga
gyma
gwiri
no ei
ym m
edd m
mew
carch

nulleidfaoedd lliosog yn fir *Drefaldwyn*, fir *Faefys-*
ed a fir *Aberteifi*, yn llawn o gywir ddychwelwyr
gobeithiol, i weinidogaeth pa un y mae y rhan
fwyaf o'r cynulleidfaoedd hynny yn cyfrif eu tro-
edigaeth rasol, y rhai a fyddent barod i dystiol-
aethu hynny i'r byd trwy ofod i lawr eu henwau
pe tybid yn angenrheidiol, heblaw y llwyddiant a
roddodd yr Arglwydd iddo gynt yn *Llundain, Cent*,
a lleoedd eraill, lle mae'n parhau amryw broffei-
wyr er coffadwriaeth o'i weinidogaeth nerthol a
llwyddiannus; gwir yw, yr oedd llawer yn llawn
cenfigen i'w erbyn, eithr ni chymmerodd ei ddi-
galonni tra cafodd ryddid, ond a ymroddodd yn
waftadol i ganlyn llwybrau ei Feistr mor nesed ag
y gallai, gan fyned oddiamgylch i wneuthur dai-
oni, a iachau pob afiechyd enaid ymhlith y bobl,
gan lasurio ac ymdrechu peri i'r hwn oedd yn cys-
gu i ddeffroi, y byddar i glywed, y dall i weled,
y cloff i rodio, llawer o'r cyfryw weithredoedd da
a wnaeth, am ba rai efe a labyddiwyd, ac a gyf-
rifwyd yn un nad oedd y byd yn deilwng o hono.
H. P. A. M. E. H. L. P. I. N. E. V.
T. L. E. A. I. G. I. Q. C. L.

H A N E S ffyddlon o'i Ddiodefiadau a'i Gar-
chariadau.

Amrywiol fu'r peryglon, cernodiau, gafael-
iadau a charchariadau a ddioddefodd wrth weini-
idogaethu a dadleu yn achos Crist a'r efengyl, yn
gymmaint ac y gellir dywedyd am dano mewn
gwirionedd, megis y llafarodd yr Apostol am da-
no ei hun, 2 *Cor.* vi. 4. &c. iddo ddangos ei hun
ym mhob peth fel gweinidog Duw, mewn amyn-
edd mawr, mewn cystuddiau, mewn anghenion,
mewn cyfyngderau, mewn gwialennodau, mewn
carcharau, mewn terfysgau, mewn poenau, mewn
N 3 gwyl-

gwyliadwriaethau, mewn ymprydiau : trwy barch ac amharch, trwy glod ac anghlod, megis twyllwr, ac er hynny yn eirwir," 2 Cor. xi. 26, 27, &c. Mewn teithiau yn fynych, ym mheryglon llif-ddyfroedd, ym mheryglon lladron, ym mheryglon ei genedl ei hun, ym mheryglon yn y ddi-nas, ym mheryglon ymhlith brodyr gau ; mewn llafur a lludded, mewn newyn a syched, mewn anwyd a noethni," &c.

Yn gyntaf am y peryglon a'r dyrnodiau a ddioddefodd.

Amrywiol fu'r rhuthriadau, y dyrnodiau, a chynllwynion am ei fywyd a ddigwyddodd iddo yn ei weinidogaeth, fel y mae'n amlwg wrth yr hyn a ganlyn.

Unwaith fe'i curwyd yn greulon gan ddau garwr iddo yn y *Cnoclas* yn sir *Faesfedyd*, am eu ceryddu o bechod : fel y darfu i'w ben a rhannau eraill o'i gorph chwyddo a duo'n greulon, cafodd ergyd gan un o honynt â llawffon o bren afallen fûr, gyd â nerth mawr, ac etto er rhyfeddod mawr ni theimlodd fwy o hono nâ phe buafai plentyn yn ei daro â brwynen.

Bryd arall cafodd ei guro'n doft yn sir *Feirionwydd*.

Amser arall darfu i gigydd gynllwyn am dano mewn ffordd gul yn y *Wainfawr*, i gymmeryd ymaith ei einioes, ac a ruthrodd arno ; ond Duw a'i hachubodd yn rhyfeddol.

Ar amser arall pedwar dyn a wnaethant lw y lladdent ef, ond Duw a'i cadwodd yn rhyfeddol, ac yn y cyfarfod lle'r oeddent yn amcanu gwneuthur y meleindra, un o honynt a argyhoeddwyd.

Rhyw bryd arall daeth un i'r lle'r oedd yn pregethu yn y Dref-newydd gyd â llawn fwriad i'w ladd, ond a argyhoeddwyd ac a ddychwelwyd trwy'r gair, ac a gyfaddefodd ei amcan, ac a ymbiliodd bardwn am ei ddrygioni.

Amser arall un o'r *Trallwm* a wnaeth lw i'w ladd.

ladd ef, ac a fwriadodd wneuthur ei amcan gwaed-
lyd yn *Guilsffild*, lle'r oedd efe'n pregethu, ac yn-
tes a gafodd ei droedigaeth trwy nerthol weith-
rediad y gair.

Bryd arall daeth menyw â chyllell i'w ladd fel
yr oedd efe'n pregethu yn y farchnad, ym Mach-
ynlleth, ond a ragflaenwyd.

Bryd arall fel yr oedd efe yn pregethu yn Dol-
gelle, yn sir Feirionydd, se ruthrwyd arno gan am-
ryw o segurwyr afreolus, y rhai a ofodasant arno
ef a llawer o'r gynnulleidfa â cherrig, cleddyfau,
ffyn a pastynau, ond efe ddiangodd ymaith yn
rhyfeddol oddi rhwng ei dwylaw.

Ym mhen ychydig amser yn yr un dref, cafodd
gymhwysio a'i ryddhau yn y *Sieswn* gyhoeddus am
gyfodi terfysg, a thra oedd yn sefyll o flaen y
frawdle cyflogwyd crwthwr drygionus i'w ladd, yr
hwn ac arf yn ddirgel a amcanodd ei fwriad gwaed-
lyd ddwy waith, eithr a ragflaenwyd.

Amser arall wrth fyned i bregethu i fonwent
Mallwyd, amryw ddynion afreolus a ruthrasant
arno ef a'i gyfeillion, lle cafodd ei guro'n dost, a
dryllio ei ben.

Darfu i filwr creulon fel yr oedd ef yn edrych
trwy ffenestr y carchar yn *Nbrefaldwyn*, ollwng
gwn atto ef, eithr Duw a'i hachubodd.

Pan gymmerwyd sir *Fon* yr oedd efe yng-
hanol y gelynyon, a rhuthrwyd arno yn neilltuol
gan un a'i hadwaenai, a chafodd ei glwyfo yn ei
ben, ei law ac ynghylch ei arffed, ond Duw a'i
gwareddodd fel o'r blaen.

Pedair gwaith y cafodd ei waredu o ddwyllaw
lladron, ac amrywiol o weithiau cafodd ei amddi-
ffyn yn rhyfeddol oddi wrth beryglon mewn llif-
ddyfroedd yn *Llaegr* a *Ghymfu*, a'i achub yn rhy-
feddol mewn saith codwm enbydus oddiar ei ge-
ffyl with ymdeithio yngwasanaeth yr Arglwydd.

Am

Am ei amrywiol Garchariadau.

1. Y cyntaf o'r fath hynny a gyfarfu ag ef oedd yn sir *Frecheiniog*, o amgylch y flwyddyn 1640. pan oedd yn pregethu mewn tŷ, o gwmpas 10 o'r gloch o'r nos, a gymmerwyd i fynu ynghyd â 50 neu 60 o wrandawyr, gan bymtheg neu un ar bymtheg o ddynion afreolus, gan gymmeryd arnynt fod ganddynt awdurdod (*warrant*) oddiwrth un uftus *Williams*, ac a'u cymmerasant ymaith yn ddiaros ar hyd nos tu a *Builth*, tŷ yr uftus rhagddywededig, ond ar y ffordd daethant at eglwys a thŷ tafarn (y rhai sy agos at eu gilydd yn gyffredin) hwy a fynnent eu llusgo i'r tafarn, eithr hwy a ommeddasant gan ddewis y fonwent yn hytrach, ac o gympas hanner nos efe a aeth i weddi, ac a ganodd Salm, ac addysgodd oddi wrth *Mat. x. 28. Nac ofnwyd rhag y rhai a laddant y corph, &c.* ac fe sulwyd i un o'r aflonyddwyr pennaf a ffyrniccaf wylo'n chwerw, y boreu nesaf dygwyd Mr. *Powel* i dŷ'r uftus, nid oedd efe gartref pan ddaethant yno gyntaf, efe gymmerodd ei Fibl yn llaw ac a bregethodd yno drachefn, a phan ddaeth yr uftus i mewn efe a ffrommodd yn aruthr i'w gael ar y fath waith yn ei dŷ ef, ond dwy o'i ferched y rhai oeddent yn ymddangosiadol yn blasu'r gair, a attolygasant arno i beidio gwneuthur dim iddo na'i gyfeillion, ond cymmaint oedd ei gynddeiriogrwydd ef fel y rhoddodd hwynt yn llaw swyddog yn ddiattreg, yr hwn a roddodd iddynt ryddid i fwynhau ymarferiadau crefyddol a chynnal addoliad, yr hyn a wnaethant yn nhref *Builth*, ac amryw gym'dogion gasglasant ynghyd y nos honno a boreu drannoeth; ddydd nesaf danfonodd yr uftus am danynt drachefn, i'w holi'n fanylach, wedi cael atto ei hun ddau neu dri o uftusiaid eraill a chwech neu saith o offeiriaid, ac yn ol eu maith holi a'u bygwth yn greulon fe'u rhyddhawyd y piyd hynny.

2. Bryd

2.
Faejy
 yn ab
 el Sir
 odd i
 brege
 rhodd
 geidw
 nol,
 wrtho
 gadw
 char,
 ar y f
 i lett
 gafod
 yn cy
 hoedd
 ai ei t
 mai ff
 meroc
 eithr
 fyned
 amfer
 i'r sw
 wydd
 feichi
 yfed,
 i'w er
 wyr,
 yn ol
 ac a d
 a ddy
 ei ho
 mawr
 Efeng
 rwyd
 reuod
 Par
 cymm

2. Bryd arall wrth bregethu yn *Launger* yn fir *Faesyfed*, yn y maes, gan nad oedd y lle cyfarfod yn abl cynnwys y lliaws, Mr. *Hugh Lloyd*, yr uchel Sirydd a ddaeth â byddin o wyr, ac a'i tynnodd i lawr oddiar yr orsedd yr oedd yn sefyll arni i bregethu, ac yn ol ei holi a'i cymmerodd ac a'i rhoddodd yng ofal pymtheg neu un ar bumtheg o geidwaid heddwch (*Constables*) oedd yno'n bresennol, i gyflawnu ei gwarant arno; eithr hwy oll a wrthodasant ond un, yr hwn a'i cymmerodd i'w gadwraeth, ac a ymrwymodd i fyned ag ef i garchar, ac fel yr oeddent yn myned yr oedd ei dŷ ef ar y ffordd, a chan ei bod yn hwyr cafodd gennad i letteua gartref y noson honno, a'r swyddwr a gafodd ei argyhoeddi gymmaint trwy ei waith ef yn cyflawni ei ddyledswyddau teuluaidd, fel y cyhoeddodd nad ai efe gam ymbellach ag ef, pe collai ei fywyd, gan ei fod wedi cael ei berfwadio mai ffyddlon was i Grist oedd efe, ac felly a gymmerodd ei gennad ac a'i gadawodd yn ei dŷ ei hun, eithr o herwydd creulondeb yr uftus ni feiddiodd fyned adref, eithr a ymadawodd â'r wlad dros ryw amser; ond Mr *Powel* er mwyn rhagflaenu niwaid i'r swyddwr, ac yn enwedigol i ragflaenu gwaradwydd i'r Efengyl, a ymrwymodd ei hun trwy feichiau i ymddangos yn y Sieswn nefaf ym *Maesyfed*, lle'r ymddangosodd ac y gosodwyd tri chwyn i'w erbyn, oddi wrth ba rai trwy degwch y barnwyr, a ffafr y rheithwyr (*Fury*) catodd ei ryddhau, yn ol hynny y barnwyr a'i gwahoddasant i giniaw ac a ddeisyfasant arno roddi diolch, un o honynt a ddywedodd mai dyna'r gras goreu a glywodd yn ei holl fywyd, ac a roddasant iddo annogaeth mawr yr hyn a dueddodd lawer i lwyddiant yr Efengyl yn y parthau hynny, er mawr anfoddlonrwydd i'r sirydd, yr hwn yn ol hynny pan ddechreuodd y rhyfel a'i herlidiodd allan o'r wlad.

Pan oedd efe yn *Llundain* ynghylch yr amser y cymmerodd y Cadpen *Cromwel* ei lywodraeth or-

uchel arno, yr oedd efe mor ddiduedd ac yn fathgarwr cyfiawnder, bydded beth a fynnai, er cym-maint cyfeillgarwch a charedigrwydd oedd rhyng-ddo a'r cadpen, etto efe a dyftiolaethodd ar ddydd y cyhoeddiad (sef Rhagfyr 19, 1653) yn erbyn y weithred honno wrth y dynion hynny oeddent wedi eu happwyntio i'w gyhoeddi.

Ac ar y dydd rhagddywededig, sef yr ail dydd o'r wythnos, efe ynghyd ag eraill a bregethodd yn *Black friars*, lle hefyd y tyftiolaethodd yn gyhoeddus yn ei erbyn. Ar y pedwarydd ddydd o'r un wythnos, efe ac un arall a gymmerwyd i gadwraeth gan amryw genhadon o'r cyngor, ac a gymmerwyd yn garcharorion i *Whitehal*, llawer o gyfeillion a'u canlynasant yno i weled y diwedd, a thra oeddent yn disgwyl ynghyntedd y neuadd, Mr. *Powel* a gymmerodd achlysur i bregethu i'r bobl oddiwrth ran o'r ysgrythur, ac ynghanol ei ymadrodd danfonwyd am dano i'r cyngor, a chymmerwyd yn garcharor am eiriau a lafarodd yn *Black-Friars*, fe arosodd ynghadwraeth y cenhabon hyd y dydd diweddaf o'r un wythnos, sef Rhagfyr 24, a chafodd ei ryddhau. Y dydd nesaf yn y prydnhawn efe a bregethodd mewn tŷ cyfarfod cyhoeddus ym Marchnad *Newgate*, a elwir *Crist Church*, oddiwrth y geiriau hynny yn *Act. v. 25*. Yna y daeth un ac a fynegodd iddynt, gan ddywedyd, *Wele, y mae y gwyr a ddodasoch chiwi yng ngharchar, yn sefyll yn y deml, ac yn dysgu'r bobl*.

Efe a ymgysylltodd (fel y clywsoch) ag amryw Grist'nogion yng Nghymru, yn y llythyr a'r dyftiolaeth gyhoeddus a ddanfonwyd at *Oliver Cromwel* yn erbyn ei drais-feddiant, yntef pan ddyallodd, a ddanfonodd fyddin o wyr meirch am dano, a'i gyrchu at y pencadpen yn *Worcester*, se'i cymmerwyd yn *Aberbecham*, yn sir *Drefaldwyn*, oddi wrth ddydd o ympryd a gweddi, ac se'i cadwyd dros ryw faint o amser yn garcharor o achos hynny.

Yn

Yn yr ail mis, sef Ebrill 28, 1660. yn foreu breuddwydiodd Mr. *Powel* fod llu o filwyr yn dyfod i'w gymmeryd ef yn garcharor, a chyn gynted ac a dihunodd a dywedyd ei freuddwyd wrth ei wraig, fe glywai ergyd o wn neu bistol yn cael ei ollwng o fewn ychydig bellder, ac efe a farnodd yn ebrwydd fod ei freuddwyd yn wir, ac i'w gyflawni'n ddiatreg: ar hynny, er iddo gael digon o gyfleusdra i ddihengyd, etto efe a ddewisodd aros, a pharottoi ei hun i fod yn garcharor; gan hynny cyn gynted ag y daeth y milwyr i'r tŷ, efe a ymddangosodd iddynt, gan ddywedyd ei fod yn dyall eu hamcan, a'i fod mor ewyllysgar i fyned gyd â hwynt, ac oeddent hwy i'w gymmeryd, felly efe a gymmerwyd yn garcharor ganddynt, yr hyn yn ol ei gwarant oedd erbyn y Sieswn nesaf, y *Mwythig* oedd 17 millder oddi yno, efe a gymmerwyd (ynghyd ag amryw eraill) i gadwraeth y penswyddog, oddi yno fe'i a harweiniwyd i'r *Mwythig*, lle bu'n garcharor dros oddi amgylch naw wythnos, ac yna trwy orchymyn y brenhin a'r cynghor, a ryddhawyd ynghyd â'r lleill o'i frodyr.

Mr. *Powel* wedi cael rhyddid fel hyn a dybiodd ei bod yn ddyledswydd arno i wneuthur y goreu o'r cyfryw drugaredd, trwy barhau i bregethu megis o'r blaen, ond yn Sir *M.P.* uchel sirydd dros sir *Drefaldwyn*, a ddanfonodd i'w rwystro, a thrwy waith Mr. *Powel* yn gwrthod esgeuluso y cyfleusdra i wasanaethu Duw ym mysg ei bobl, y sirydd a ddanfonodd lythyr at y 'Sgrifennydd *Morice*, yn yr hwn efe a gyhuddodd Mr. *Powel* o derfysg, gwrthryfel a bradwriaeth, a'r cyffelyb achwynion, yr hyn, er ei fod yn grybwylliad anwireddus, etto bryd hynny a goeliwyd yn hawdd, ac nid amheudd efe na ellid rhoddi awdurdod i garcharu un o'r cyfryw ddyn peryglus, ond cyn i un ateb ddyfod, mor ewyllysgar yw rhai dynion i ymyrraeth, Mr. sirydd a roddodd warant i'w gymmeryd

yd yn garcharor, yr hyn a wnaethpwyd, a bu'n garcharor amryw fisoedd, pob angenrheidiau arferol a ganiattee'r gan y gyfraith yn y cyfryw achos, a attaliwyd oddi wrtho.

Ceidwad y carchar, yn nwylaw pa un yr oedd Mr. *Powel* yn cael ei gadw, a adroddodd yr hanes ganlynol am dano ei hun; sef, ryw amser gynt ag efe yn ei wely, ymddangosodd iddo o amgylch un ar ddeg o'r gloch o nos oleuni disgla'r yn llewyrchu, ac yn y goleuni aderyn brith, yr hwn a archodd iddo ddarllain, *Mat. iii. 2.* drannoeth efe a gyfododd yn foreu, a chan nad oedd ganddo Fibl ei hun, efe a fenthyciodd un gan gymmydog, ac a gafodd y geiriau fel hyn, *Edifarhewch, canys nesaodd teyrnas nesoedd*; yna efe a ddeisyfodd ar Mr. *Powel* cyn ei fod yn garcharor, i bregethu, a chymmeryd y geiriau hynny'n destun, a'r bregeth a weithiodd gymmaint arno, fel y sylwodd rhai iddo wylo, a chyfaddef yn ol hynny, iddo gael ei ynnill o fewn ychydig i fod yn *Gristion*, ond yn fuan efe a anghofiodd hynny, canys pan ddaeth Mr. *Powel* i'r carchar, yr oedd efe wedi cyfnewid cymmaint oddiwrth wneuthur unrhyw ddaioni iddo, fel yr oedd nid yn unig ymddwyn yn anfoesol iawn tu ag at ei argyhoeddwr, ond yn cynllwyn i'w faglu a'i rwydo.

Yn ol rhai misoedd, y Seiswn a ddaeth, ac ar ol llawer o haerllugrwydd Mr. *Powel* a alwyd ymlaen, ac yn lle cael ei ryddhau, neu gael un achos cyfreithlon pa ham yr oedd yn rhaid iddo aros yn garcharor yn hwy, y llwon o *oruchafiaeth* ac *ufudd-dod* i'r brenhin a gynnygwyd iddo, ac er iddo ddadleu, ei fod yn angenrheidiol iddo yn gyntaf gael ei ryddhau o'r hyn oeddent yn ei gyhuddo o'r blaen, cyn dechreu ar beth arall, yn enwedig gan fod y llwon hynny wedi eu hamcanu yn erbyn *Papistiaid*, y rhai oeddent yn cael eu harbed, ac o'i ran ef, nid oeddent hwy eu hunain yn drwg-

dybio

dybio fod ganddo y tueddrwydd lleiaf i babydd-
iaeth; etto ni wrandawent arno yn hynny, ond ar
ei wrthodiad o'r llwon er creuloned, ac afreitted
yr oeddynt yn cael eu cynnyg, fe'i danfonwyd
drachefn i garchar, a'r barnwr a wrthododd gym-
meryd meichiau drosto hyd yr eisteddtod nefaf.

Ond cyn iddo fod yno'n hir, trwy waith rhai
yn dwyn gau dystiolaeth i'w erbyn, danfonwyd
un o genhadon y cynghor (Mr. *Wickam*) â gwa-
rant i'w gyrchu o flaen y brenhin a'r cynghor;
lle cafodd ei ddwyn mewn ychydig ddyddiau, a
thra oedd yn disgwyl wrth ddrws y cynghor, fe
ddarfu i Gadpen *Cavalier*, o'i wlad ei hun, rhedeg
Mr. *Powel* i lawr, a'i gynghori i fyned ymaith,
mai hyn a fyddai oreu iddo. I'r hwn yr ateb-
odd, o flaen yr holl werin, I Dduw ei nerthu ef
i sefyll, pan darfu i'r cadpen a'i gyfeillion ffoi
ymaith. I'r hyn ni roddwyd un ateb, gan y cad-
pen nac un o'r gynulleidfa; ond yn ol disgwyl
chwech neu faith awr, daeth un o ysgrifenyddion
y dadleudy â gwarant yn ei law, ac a'i rhoddodd
i swyddog i gymmeryd Mr. *Powel* yn garcharor
i'r *Fleet*, lle cadwyd ef ddwy flynedd namyn chwe'
wythnos, a thros ychwaneg na blwyddyn o'r am-
fer hynny cafodd ei gadw mor gaethiwus na ddi-
oddefid iddo fyned allan dros ddrws ei ystafell, yr
hyn ynghyd â sawr ddrewedig tommen oedd o
flaen y ffenestr, a waethygodd ei ieched fel na
wellhaodd yn wych byth gwedi'n.

Bu Mr. *Powel* fel hyn yn garcharor yn y
Fleet, nid oedd yn ddigon gan ei elynion wneu-
thur creulondeb i'w gorph, ond hefyd hwy
wnaethant eu goreu i gymmeryd ymaith ei enw
da a'i gymmeriad, trwy ddywedyd ei fod yn gar-
charor yno am drais-gymmeryd degymmau yng
Nghymru. Oddiwrth ba enllib, er i amryw wyr
cyfrifol ei ryddhau gynt mewn llyfr a argraffwyd
yn y flwyddyn 1653, a elwid *Examen & Purga-*

ment Vavasferis; etto heb wybod pa mor belled y gallasai'r fath enllib dueddu i waradwyddo'r efengyl, Mr. *Powel* a 'sgrifenodd hanes ferr ynghylch y modd y gwnaethpwyd â'r offeiriai'd gwrthodedig yng Nghymru, ac yn hynny, gan wybod ei onest-rwydd ei hun, efe a annogodd ei holl elynion os gallent brofi fod ganddo ef yr hawl lleiaf yn y cam-achwyniad hynny. I ba amddiffyniad ni wnaethpwyd, ac ni ellid gwneuthur un gwrth-atteb, gan y gallai pawb a adwaenent Mr. *Powel*, gadarnhau nad oedd ond ychydig yn yr oes lygredig honno yn ceisio eu helw eu hunain mor lleied ac efe, yn ymegnio i ynnill eneidiau yn hytrach nâ meddiannau dynion, y rhai pan gymhellid yn daer arno, efe a'u gwrthododd yn fynych, ac yr oedd efe mor belled oddiwrth geisio ymgyfoethogi yn anghyfiawn, fel ewyllysgar wrthododd y cyfryw gyfleusdra pan allasai ei gael yn ddiwrthwynebiad.

Wedi bod weithian yn âgos i ddwy flynedd yn y *Fleet*, daeth gorchymyn i'w ddanfôn ef a'r Colonel *Rich*, heb roddi iddynt gymmaint a dwy awr i barottoi eu hunain, yr hyn a wnaethpwyd y dydd diweddaf o Fedi 1662. ac ym Mad pleferus dug *York*, i'r hwn yr oedd cadpen *Lambert*, yn llywydd, hwy a gymmerwyd ill dau i Gastell y deheuol fôr ym *Mbortsmouth*, lle cadwyd Mr. *Powel* dros oddiamgylch pum mlynedd, heb gael ei ryddhau, nes i symmudiad y canghellwr *Hide*, agor drws iddo (ac amryw garcharwyr eraill) i geisio ysgrifen symmudiad (*Habeas Corpus*) ac felly o'r diwedd efe a feddiannodd ei ryddid.

Yn ol i Mr. *Powel* gael gollyngdod ni feddian-nodd ei ryddid uchlaw deng mis, fel yr oedd yn dyfod o *Fristaw* trwy ryw ran o sir *Fynwy*, cafodd amryw gyfleusderau mewn amrafael fannau i bregethu'r Efengyl, pobl o bob math halogedig yn gyftal a phroffeswyr yn dangos ewyllysgarwch

mawr

maw
fwyd
Argl
wy, i
ganu
gynn
Duw
oddiw
sydd
hapu
O
gwait
Jones
odau
twyll
yn an
14 m
cwart
iaid y
y rha
iolaet
dyng
eidfa
o few
wyr a
Ar
i'r dda
glwyd
esgob
yn y f
a'i filw
char i
carcha
a dies
cyfrait
chymy
Carbur
Cymru

mawr i wrando, ac yntef yn ei farnu yn ddyled-
fwydd arno trwy ei fod wedi cael ei alw gan yr
Arglwydd, a'i ddewis gan y bobl, a aeth o fir *Fyn-
wy*, i le a elwyd *Merthur*, ym mynydd-dir fir *For-
ganwg*, a chafodd ym monwent eglwys *Merthur*
gynnulleidfa fawr o bobl yn disgwyl clywed gair
Duw, ac yn ol gweddio, Mr. *Powel* a lasarodd
oddiwrth *Jer. xvii. 7, 8.* lle dangosodd 1. Pwy
fydd wr bendigedig. 2 Ym mha beth y mae ei
hapusrwydd yn gynhwysedig.

Ond tra'r oedd efe'n ymdrechu i wneuthur
gwaith yr Arglwydd, Person *Merthur*, un *George
Jones*, gwr hynod yn y wlad mewn amryw bech-
odau ofnadwy, megis *Putteindra*, meddwdod,
twyllo a rhoddi ymaith ei wraig, a aeth yn union
yn amser y bregeth i *Gaerdydd*, ynghylch 12 neu
14 milldir o ffordd, yr oedd ynghylch diwedd y
cwarter Sieswn, ni chafodd ond dau o'r rhaglaw-
iaid yn y dref yn gloddesta yn ol ei harfer, wrth
y rhai y gwnaeth efe ei achwyniad a'i gau dyfti-
olaeth, ac os gellir coelio un o'r rhaglawiaid fe
dyngodd anudon, fef fod Mr. *Powel* a'r gynnull-
eidfa oedd efe yn pregethu iddynt wedi ymgasglu
o fewn dwy filldir yno, ac amryw o honynt yn
wyr arfog, yr hyn oedd yn anwiredd hollol.

Ar y cyhuddiad a'r gau-dyftiolaeth yma, darfu
i'r ddau Swyddwr Mr. *E. T.* (yn amser *O. C.* ar-
glwydd *Tomas*) a Dr. *B.* swyddwr ynghwrt yr
esgob, roddi gorchymyn i *I. C.* pennarth y milwyr
yn y sir honno, gan ddymuno a deisyf arno fyned
a'i filwyr ac eraill, i ddal a dwyn *F. P.* i'r car-
char i *Gaerdydd*, a rhoddi gorchymyn i geidwad y
carchar i'w dderbyn a'i osod mewn cadwraeth sicr
a diesgeulus, hyd nes caffai ei brofiad trwy rym-
cyfraith; heb un sail neilltuol yn y cyfryw or-
chymyn ac anfoniad ond llythyrau oddi wrth Iarll
Carbury, arglwydd-rhaglaw gogledd a deheubarth
Cymru, yr hwn lythyr a 'sgrifenwyd gan Dr. *B.*

fel y cyfaddefodd yn ol hynny, yn y flwyddyn 1665, ac heb wneuthur coffa (fel y cyfaddefodd swyddwyr eraill) am enw *F. P.* a phe buafid yn coffa ei enw, yr oedd *F. P.* y pryd hynny ac amryw flynyddoedd o'r blaen yn garcharor, ac yn Tachwedd 1667 a ryddhawyd trwy orchymyn y brenhin a'i gynghorwyr, wrth ba lythyr yr oedd enw Iarll *Carbury*; bydded i un gwr diduedd a a diragfarn (ie, y gelyn pennaf) farnu anghyfreithlondeb ac afresymmoldeb y cynghawsedd hwn, ac ymddengys wrth yr hyn a ganlyn fod y ddau swyddwr a'i rhoddasant yngharchar yn drwgdybio yr awdurdod o hono, (yn enwedig y *Dr.*) gan hynny ordeiniwyd cadw cyfarfod mwy cyffredin yn y *Bont-Faen* yn *Hydref* 17, lle ordeinwyd i'r carcharor ddyfod trwy orchymyn y *Dr.* a swyddog arall, ac yr oedd yno'n bresennol chwech o raglawiaid, a'r penswyddog *C.* ynghyd â gwyr boneddigion eraill. Y carcharor a alwyd ymlaen, a *Dr. B.* a'i holodd, yr hwn mae'n debyg a apwyntiwyd i ymholi ac ymddiddan â'r carcharor, yr hyn a fu fel y canlyn, mor agos ag y gellir cosio air yngair, o'r hyn lleiaf fwm yr ymddiddan a ofodir i lawr yma yn ddiduedd.

Dr. B. *Mr. Powel* pa neges oedd gennych chiwi i'r rhan hon o'r wlad? *Mr. P.* Syr, buafai hynny yn addas i'w ofyn cyn fy nghymmeryd yn garcharwr, ond p'odd bynnag yr wyf yn ewyllysgar i fynegu i chiwi, yr oedd gennyf amryw achosion i fyned i'r *Bath* a *Bristaw*, ac yn enwedig oler mwyn hyfed dwfr ffynnon sy'n dda rhag anhwylddeb ag wyf yn cael fy mlino ganddo, daethum i fir *Fynwy*, ac felly trwy ryw ran o'r fir hon, gan amcanu tynnu tu ag adref, ac yr wyf yn'tybied, Syr, fod gennyf gyŷtal hawl i fyned ar hyd y wlad ag ymdeithydd arall, gan nad wyf na chrwydrad na gwr drwg-dybus arall.

B. Eithr

B.
port
P.
 tor y
 raith
 nid
 Syr,
 ef yr
 a er
 Mein
B.
 thu?
 ol.
 dyn.
 wrth
 pwy
B.
 weda
 oddiw
 Esgo
 gofyn
 pas,
 nau i
 dymu
 chwer
 rhwy
 ymlae
B.
 gethu
 oedd,
Newp
 wyn a
 a phre
 fir chw
 iolaeth
 wir, ca
 bump
 wnaeth

B. Eithr oni ddarfu i chwi bregethu yn *Newport*, a lleoedd eraill yn fir *Fynwy*?

P. Syr yr wyf yn deall eich bod chwi yn Ddoctor yn y gyfraith foefol, ac y mae pwynt yn y gyfraith yn dywedyd, *Nemo tepetur seipsum accusare*, nid oes neb yn rhwym i'w gyhuddo ei hun; ond Syr, nid oes arnaf na chywilydd nac ofn i gyfadd-ef yr hyn a wnaethum, canys nid oedd ond yr hyn a eirhir i mi ei wneuthur gan fy Arglwydd a'm Meistr Crist, sef, pregethu 'r Efengyl.

B. Pa awdurdod fydd gennych chwi i bregethu? P. Syr, y mae gennyf awdurdod ddigonol.

B. Oddiwrth bwy? P. Oddiwrth Dduw a dyn.

B. A ydych mewn urddau? P. Syr, os wrth urddau yr ydych yn meddwl urddo ac ap-
pwyntio i fod yn weinidog yr ydwyf.

B. Pwy a'ch ordeiniodd chwi? P. Mi a ddywedais wrthyh o'r blaen fod gennyf awdurdod oddiwrth Dduw a dyn, ac Syr, nid ydych chwi yn Esgob i'm cateciso a'm holi fel hyn, gan hynny gofynnwch i mi gwestiynau ag a fyddo at y pwrpas, fydd berthynol i chwi i'w gofyn, ac i minnau i'w hatteb, a Syr, gan nad ydych, yr wyf yn dymuno gwybod wrth ba gyfraith yr ydych yn chwennych fy mhrofi, trwy fy ngharcharu, a'm rhwystro heb un prawf yn fy erbyn, na'm holi ymlaen llaw.

B. Syr, chwi a dorrafoch y gyfraith wrth bregethu heb urddau, a chwi a ddaethoch â rhai canoedd, ie a miloedd o wyr meirch gyd â chwi i *Newport*, a Maer *Newport* a ddaeth yma i achwyn arnoch. P. Gwir yw i mi ddyfod i *Newport* a phregethu yno, ond Syr nid oedd hynny yn eich fir chwi, na than eich llywodraeth, etto mi dystiolaethaf i chwi fod yr hyn a glywsoch yn anghywir, canys ni ddaeth gyd â mi uchlaw pedwar neu bump o wyr meirch i'r dref, ac os pregethais, ni wnaethum hynny heb gennad y Maer, yr hyn a all

amryw Foneddigion ei wirio pe byddai achos.

B. Ond darfu i chwi gynnull cynulleidfa (*Conventicle*) ym *Merthur*, lle'r oedd lliaws mawr o ddynion, mil o leiaf fel y dywedir, a rhai o honynt yn wyr arfog.

P. Syr, bu gennym gyfarfod crist'nogol ym *Merthur*, eithr nid cyfarfod drygionus, canys (*Conventicle*) a enwir felly oddiwrth *Convenire in malum* ac y mae'ch cyfreithiau chwi'n dywedyd mai cyfarfod yw tân liw o addoliad a gwasanaeth crefyddol, i ddyfeisio drwg yn erbyn o brenhin a'r llywodraeth; eithr nid y cyfryw gyfarfod oedd ein cyfarfod ni, canys nid cymmeryd arnom i wasanaethu Duw yr oeddem ni, ond a'i gwnaethom yn wirioneddol, fef, gweddio, pregethu, a gwrando gair Duw, ac fe ymddengys oddiwrth hynny, nad oedd ein cyfarfod ni i'r cyfryw ddiben, canys yn ol darfod, ymadawsom yn heddychol bawb i'w dy ei hun, ac mewn perthynas i'r hyn a ddywedafoch fod rhai yn arfog, y mae hynny'n anghywir, canys nid oedd un ar a welais i, ac yr wyf yn credu nad oedd gan neb un math o arfau yn rhagor nâ ffon rodio neu wialen farchogaeth yn eu dwylaw.

B. Ond yr oedd hynny yn drosedd o'r gyfraith.

P. Yr wyf yn sicr nad oedd yn drosedd o'r gyfraith, neu orchymyn Crist, yr hwn sy'n gorchymyn pregethu'r efengyl i bob creadur: nac ychwaith Syr, ni wn i ei fod yn drosedd o gyfraith y tir, os ydyw, y mae, ac a gafodd dros amryw fis oedd ei ganiattau'n gyffredinol trwy'r deyrnas, a chafais fy hun feddiannu fy rhyddid yn *Llundain* a lleoedd eraill heb aflonyddwch, er fy mod mewn lleoedd lle'r oedd rhai mor wybodus ac mor llawn o zel dros y gyfraith ag yr ydych neu y gellwch chwithau fod, a thybiais y gallwn wneuthur yr un modd yn y wlad hon, yn enwedig wrth glywed am arafwch llywodraethwyr yn y parthau hyn.

B. Yr hyn yr ydym ni yn ei wneuthur, yn ol

y gyfraith yr ydym yn ei wneuthur; yr ydym tan lw ac yn rhwym i'w gadw.

P. Syr, os ydych yn gwneuthur pethau yn ol y gyfraith, dylech fod yn ddiuedd yn hynny, ac ystyried rheolau'r gyfraith, ynghyd â'u hiawn amcan, yr hyn fydd i gospi'r drwg nid y da, a da y gwnaech osod y gyfraith mewn ymarferiad yn erbyn meddwon, tyngwyr, torr wyr sabbothau, putteinwyr, pabyddion, a throfeddwyr a drwg-weithredwyr eraill.

B. Wrth glywed hyn, y *Dr.* gan ei fod yn euog, a drodd at y boneddigion eraill, gan ddywed- yd, A glywch chwi fel y mae ef yn ein cyhuddo, o esgeuluso gosod y gyfraith mewn ymarferiad, &c.

P. Nid wyf fi yn eich cyhuddo, ond dywedyd y gwnaech yn dda i osod y gyfraith mewn ymarferiad yn erbyn y cyfryw droseddwy ag a enwais i. *B.* Onid ydym ni yn gwneuthur hynny? ac yn awr y *Dr.* a ddechreuodd fod yn ddig.

P. Syr, eich cydwybod eich hun a'r wladwriaeth a'wyr pa beth ydych yn wneuthur, ond Syr, yr wyf yn dymuno drachefn cael gwybod o herwydd troseddiad pa gyfraith yr ydych yn fy nghyhuddo, ac yn fy ngharcharu? *B.* Yna'r *Dr.* a alwodd ar ei was i hercyd iddo ysgreppan neu gwd lle'r oedd rhyw 'sgrifennadau, ac efe a'u tynnodd allan, ac a ddangosodd yn gyntaf yr A&t a wnaethpwyd gan y parliament presennol yn erbyn cyfarfodydd anghyfreithlon, ac a'i rhoddodd i Mr. *Powel*, ac a ofynnodd iddo a ddarfu iddo ei gwel- ed. Ebe *Powel*, mi a'i gwelais ac a'i hyfryiais.

B. Wel, pa beth a ddywedwch am dani? *P.* Yr ydwyf yn ateb yn gyntaf megis y gwnaethum o'r blaen nad oedd ein cyfarfod ni yn anghyfreithlon, nac yn ddirgel, ond cyfarfod cyhoeddus. Yn ail, Mai barn amryw gyfreithwyr dysgedig yw fod yr A&t honno yn awr i maes o rym, fel yr ymddengys wrth y llyfiant diweddaf o honi, ac
mi

mi fum yn gyhuddedig o'r Aet honno o flaen cyfreithwr dyfgedig, ac uftus o'r heddwach, y rhai a'u deallasant yn yr ystyr hynny ac a'm rhyddasant. Ond yn drydydd, y mae'n amlwg nad ydych yn ymdrin â mi yn ol yr Aet honno, canys chwi a'm cymmerasoch yn fy lletty y dydd canlynol, ac nid ar y weithred. Ymhellach, nid oedd eich trefn yn fy nghymmeryd fel uftus o'r heddwach ond fel rhaglaw, ac felly eich swyddog Major *Carn*, pan ddymunais gael gweled ei awdurdod, a osododd ei law ar ei gleddyf, a ddywedodd mai dyna ei awdurdod. Hefyd Syr, rhynged bodd i chwi a'r boneddigion eraill ystyried nad oedd fy nghymmeriad wedi ei sylfaenu ar yr Aet honno, ond ar lythyrâu y rhaglaw, a sgrifenydd amryw flynyddoedd o'r blaen, pan oeddwn yn garcharor mewn lle arall, ac yn Tachwedd diweddas, trwy orchymyn oddi wrth y brenhin a'i gynghoriaid (wrth ba orchymyn yr oedd llaw y rhaglaw) cefais fy rhyddhau.

B. Ond nid oeddem ni yn gwybod hynny.

P. Gan hynny yr ydwyf fi yn rhoddi gwybod i chwi yn awr.

B. A gawsoch chwi eich rhyddhau yn Tachwedd diweddas?

P. Do Syr, felly y cefais.

B. Eithr a oedd gynnych chwi un llaw yn y cydfrad hynny yn y gogledd?

P. Nac oedd Syr, na phen ychwaith, ac ni chlywais am dano nes i mi glywed ryw amser yn ol iddo gael ei ddatguddio.

B. Yr wyf yn sicr i chwi gael eich cyhuddo o hono.

P. Felly y cefais fy nghamgyhuddo o amryw bethau eraill: Ond foneddigion yr wyf yn deisyf arnoch sylwi mor ddifail oedd hynny, wrth yr hyn a ganlyn: Cefais fy nghymmeryd yn garcharor yn y flwyddyn 1660, ac a barheais felly hyd Tach-

Tachw
pum
ym *M*
y brad
ngwel
er teby
olwr a
Yna'r
ennod
hyffor
preget
thrawi
matter
Powel
P.
Yna y
yr hw
wedod
yn i m
sefydle
edrych
un o'r
yn per
ethu y
ac yn
mae'r
all ar
glwyd
wr yr
B. Ie.
a derb
nai fra
rhyfed
ar hyn
a gudd
edwch
einfed
P. Sy
au, y

Tachwedd 1667, mewn amryw garcharau, a'r pum mlynedd ddiweddaf yngharchary deheuol fôr ym *Mborthsmouth*, ac yn y flwyddyn y digwyddodd y bradwriaeth yr oeddwn yn glaf ac yn cadw fy ngwely dros y rhan fwyaf o'r flwyddyn, yn llawer tebyccach i farw nag i fyw, megis y gall y rheolwr ac amryw foneddigion eraill dystiolaethu. Yna'r *Dr.* a roddodd i Mr. *Powel* lythyr a 'sgrifennodd y brenhin at yr archesgob, yn cynnwys hyfforddiadau pa fodd a pha athrawiaeth a ddylai pregethwyr bregethu, yn gwahardd ymyrru ag athrawiaeth gwrthodedigaeth, gwrthddadleuon, matterion llywodraeth, &c. ac a ofynnodd i Mr. *Powel* a ddarfu iddo ei weled.

P. Na ddo Syr, nid wyf yn cofio i mi ei weled. Yna y *Dr.* a'i rhoddodd i Mr. *Powel* i'w darllain, yr hwn yn ol ei darllain a'i dychwelodd ac a ddywedodd, Syr, nid yw y llythyr hwn yn perthyn i mi, ond i'r cyfryw weinidogion ag sydd yn sefydledig mewn plwyfi, y rhai y dylai'r esgobion edrych ar eu bod yn ei gyflawni, ond nid wyf fi'n un o'r cyfryw, etto y mae rhyw beth yn y llythyr yn perthyn i mi, o herwydd fy mod wrth bregethu yn pregethu'r efengyl ac yn erbyn pechod, ac yn peidio ymyrru â gwrthddadleuon, megis y mae'r llythyr yn erchi. *B.* Ond dyma lythyr arall ar yr un ystyriaeth a 'sgrifenydd gan fy arglwydd Canghellwr. *P.* Pa arglwydd Canghellwr yr ydych yn feddwl, ai'r Canghellor *Hide*? *B.* Ie. *P.* Syr, ni ddangosaf gymmaint o barch a derbyn, chwaethach darllain llythyr un a fynnai fradychu ei frenhin a'i wlad, ac yr ydwyf yn rhyfeddu eich bod yn cynnyg crybwyll am ei enw; ar hynny rhai o'r boneddigion eraill a wenasant ac a guddiasant eu hwynebau. *B.* Pa beth a ddywedwch chwi am ganonau'r eglwys, y mae'r ugeinfed canon yn gwahardd pregethu heb urddau. *P.* Syr, pa beth sydd i mi a wnelwyf â'ch canonau, y rhai nad ydynt wedi eu sefydlu trwy gyf-

raith, chwi a wyddoch Syr, fod amryw foneddig. ion dysgedig o eglwyswyr, cyftal ag eraill, o'r opiniwn fod nid yn unig y Canonau yn ddirym, ond nad oes gan y llys esgobaidd ddim awdurdod i gymhell llwon ar ddynion. *B.* Eithr y mae eraill o wahanol opiniynau. *P.* Gan hynny, Syr, gadewch i'r matter hynny orphwys, hyd nes caffo ei benderfynu gan gallach gwyr nâ nyni.

B. Ond pa beth a ddywedwch chwi am athrawiaeth eglwys Loegr, cynnwysedig yn y namyn un deugain erthyglau.

P. Ynghylch yr erthyglau sydd yn perthyn i athrawiaeth eglwys Loegr (fulwch, yr erthyglau perthynol i athrawiaeth yr eglwys meddaf, nid y ddisgyblaeth) yr wyf yn dal eu bod yn gyffredinol yn iachus, ac yn gyttunol â gair Duw : ac yr ydwyf yn fwy drostynt na'r rhan fwyaf o'ch gweinidogion preladaidd a phlwyfol chwi y rhai ydynt *Arminiaid* yn eu hegwyddorion a'u pregethau, yr hon athrawiaeth sydd wrthwyneb i'r athrawiaeth sydd gynnwysedig yn erthyglau eglwys Loegr.

B. Pa bryd y buoch chwi yn yr addoliad cyhoeddus?

P. Pa addoliad cyhoeddus yr ydych yn feddwl Syr, ai addoliad Duw'n gyhoeddus?

B. Addoliad cyhoeddus yr eglwys.

P. Pa beth Syr, a ydych yn gwneuthur gwahaniaeth rhwng addoliad cyhoeddus Duw ac addoliad cyhoeddus yr eglwys? Os wrth addoliad cyhoeddus yr ydych yn meddwl, gweddio, pregethu, darllain yr Ysgrythur, canu Salmau, &c. fy arfer i yw bod mor synych ac y gallwyf yn yr addoliad hynny. Yma drachefn ni wyddai'r *Dr.* pa beth i ddywedyd, ac ni roddodd un ateb. Bu rhyw ychydig ymddiddanion yn rhagor rhyngddynt, yr hyn a anghofiodd yr Adroddwr. Yna'r pennaf o'r cyfreithwyr *S. E. M.* yn fwynaid a llariaidd iawn a ddymunodd ar *Mr Powel* i ym-

neill
P
unaf
ynge
mod
ddyr
eich
hyn
fy ll
sail g
yn ca
un b
fod
gyfei
herby
y fir
byn y
fod p
ystyr
i'm c
gan f
iad o
nas,
eraill
yn y
brege
cael
i Dd
a wn
wyne
gan h
dymu
pha f
gis y
fydd i
B.
thur
ysgrif

neilltuo oddiwrthynt, ac yr ystyrient ei achos.

P. Mi wnaſ Syr, eb efe, ond yn gyntaf dym-unaf gennad i lefaru ychydig eiriau, ac a'u goſt-yngedig adawaf i'ch yſtyriaethau, yr wyf, er fy mod yn gyd-wladwr i chwi, etto yn ddieithr-ddyn, heb fod uwchlaw dwy waith o'r blaen yn eich ſir, a'r pryd hwn ond un dydd yn unig, a hynny yn fy ymdaith; cefais fy nghymmeryd yn fy lletty, a'm gwneuthur yn garcharor heb un ſail gyfiawn er a wrthddadleuwyd etto: Nid wyf yn cael fy nghyhuddo o derfysg, bradwriaeth nac un bai arall, yr wyf wedi gwneuthur yn amlwg fod y ſail a ddangoſwyd yn fy nghymmeriad yn gyfeiliornus. Yr hyn oll ac ſy'n cael ei ofod i'm herbyn yw i mi bregethu pregeth ym *Merthur* yn y ſir hon, i nifer o bobl dlodion ewyllysgar, yn erbyn yr hon bregeth nid oes dim amheuaeth, a chan fod pethau 'n bod felly, yr wyf yn dymuno arnoch yſtyried a difrifol bwyſo pa un a'i bod yn gyfiawn i'm carcharu ar y cyfryw achos, yn enwedig, gan fod y cyfryw ganiattâd cyffredin (cydoddefiad o leiaf) yn awr o'r cyfryw bethau trwy'r deyrnas, a mi fy hun a'i cefais mewn amryw fannau eraill, ac wrth glywed am arafwch boneddigion yn y parthau hyn, cefais fy nghefnogi yn fwy i bregethu gair yr Arglwydd yma, gan obeithio cael annogaeth, ac nid fy rhwyſtro; ond moliant i Dduw nid oes arnaf gywilydd o herwydd yr hyn a wnaethum, nac ofn dynion, gan i mi edrych yn wyneb cymmaint o ddynion ac angau mor fynych, gan hynny, ewyllys yr Arglwydd a wneler, er y dymunwn i chwi yſtyried geiriau Crift, *Canys â pha farn y barnoch y'ch bernir*; a byddwch ſicr megis y dywed yr Apoftol, mai *barn ddidrugaredd fydd i'r hwn ni wnaeth drugaredd*.

B. Os ydych yn tybied ein bod ni yn gwneuthur cam â chwi ſymmudwch eich hunan wrth yſgrifen *Habeas Corpus*.

P. Ddoctor,

P. Ddoctor, pan wneloch chwi eich gwaethaf (fel yr ydych yn gwneuthur) rhaid i mi wneuthur fy ngoreu; ond dymunaf ar yr Arglwydd fadd-eu i chwi am y cam ydych yn wneuthur â mi ac eraill. Foneddigion, os dywedais un peth ar fai neu'n gyffrous, wrth lasaru am bethau yn ddisym-mwth, gobeithio na fydd hynny'n achos o ragor ganlyniad arnaf, nag oeddech yn fwriadu, ond edrychwch i gywir achos fy nioddefaint, ac felly efe a aeth allan.

Bu ymresymmu twymn rhwng y cyfreithwyr yn ei gylch cyn ciniaw, a thybir fod y rhan fwyaf o honynt yn dueddol i ryddhau'r carcharor, ond y mae'n debyg i ryw gau dyftiolaeth gael ei danfon o fir *Fynwy* yn ei erbyn, mewn perthynas i ryw gau eiriau, a lasarodd y carcharor mewn pregeth yn y fir honno, yr hyn wrth chwilio iddo drach-efn, a gafwyd yn anwireddus, a'r Dr. B. ei hun a ddywedodd, pe buasai'r gwrthgiliwr a ddyfeisiodd hynny yn ei fir ef y buasai'n ei rwymo i'w ymddygiad da. Eithr hynny ynghyd ag annogiad taer ar y Dr. B. a dycciodd mor belled a darfod i'r rhan fwyaf o'r boneddigion ddywedyd yn erbyn y carcharor pan ddygwyd ef ymlaen oddiamgylch goftwng haul, tybiodd rhai mai o herwydd i'r Dr. gamddyall rhyw beth a ddywedodd y carcharor wrtho, sef, pan wneloch chwi eich gwaethaf, dywedasant i'r carcharor ddywedyd wrthynt am i bawb o honynt wneuthur eu gwaethaf, yr hyn ni ddywedodd, ac ni amcanodd. Eraill a dybiasant fod gwin wedi gorchfygu cymmaint ar rai o honynt (fel y mae'n gwneuthur yn rhy fynych) a'u gwneuthur yn awr i lasaru am y cyntaf, er fod rhai o honynt heb air i ddywedyd yn y boreu. Ac felly mewn annibendod mawr cafodd Mr. *Powel* ei ddanfon yn ol, a'i ail wneuthur yn garcharor, ynghyd â geiriau bygylus a gorchymyn caeth i geidwad y carchar o'i blegid. Ac wrth fyned

fynded allan efe a ddywedodd wrth y boneddigion, yr wyf yn ymostwng yn ewyllysgar i'r hyn ydyeh yn ei wneuthur, heb flin o mwy o'i herwydd nag am un o wallt fy mhen, ac a dynnodd flewyn o'i wallt. A'm gweddi a fydd drosoch er i chwi gael mwy o drugaredd ar law Duw, nag wyf fi'n gael ar eich dwylaw chwi, ond y Duw hwnnw ag wyf fi'n wafanaethu sydd yn abl i'm hachub.

Yn ol i'r eisteddfod hon ddibennu, rhoddasant y carcharor dan ddanfoniad newydd i garchar, a 'sgrifenwyd o'r blaen gan y *Dr.* neu ei 'sgrifenydd fel y gwelodd rhai yn yr ystafell nesaf mewn llyfr ystatut.

Ar hyn y cyfreithwyr mae'n debyg a 'sgrifenasant lythyr at yr arglwydd rhaglaw *Carbury*, i fynegi iddo yr hyn a wnaethant, a chawfant atteb oddiwrtho yn rhoddi iddynt ddiolch, ac yn erchi iddynt gadw y carcharor nes cael pellach mynegaeth. Gan hynny ar un diwrnod, sef Hydref 30. Y'sgrifenwyd dau gymmeriad (*Commitment*) newydd ar y carcharor, un o honynt â dwylaw dau raglaw wrtho yn gorchymyn i'r carcharor gael ei gadw mewn dalfa ddiogel nes cael pellach awdurdod oddiwrth raglawiaid y Sir y rhai a osodasant eu dwylaw wrth warant ei gymmeriad yn y Bontfaen. Y llall wedi ei gadarnhau gan bump, i'w gadw mewn cadwraeth ddiogel nes cael pellach awdurdod oddi wrth yr arglwyddi rhaglawiaidd, *Dr. B.* a osododd ei law wrth bob un o honynt, y ddau wedi cael eu hysgrifenu, fel y dywedwyd yn barod, Hydref 30, 1668.

Ar yr 8fed dydd o *Dachwedd* 1668, Syr John A. Marchog, a Dr. W. B. Escwier, a ddaethant i'r *Angel* yn C. ac a ddanfonaſant am Mr. *Fafasor Powel* i ddyfod attynt, ac efe a ddaeth,

DR. B. Ni a dderbyniaſom awdurdod oddi wrth y cyngor i gynnyg y llwon o ufuddod a goruchafiaeth i chwi.

Mr. P. Foneddigion, os dyna'ch neges, attolwg gadewch i mi ddychwelyd i'r carchar drachefn: canys yr wyf wedi fy nghymmeryd eisoes, ac yr wyf yn tybied nad yw'n rheolaidd nac yn arferol i'w cynnyg i garcharor, chwi a ddylasech ei wneuthur naill ai cyn fy nghymmeryd, yn enwedig cyn fy mhreſentio neu cyn goſod cwyn yn fy erbyn, neu wrth fy holi, neu fy mhrofi'n euog a'm gwyſio'n gyntaf, ac yna eu cynnyg i mi, ac felly y carcharor a aeth tu a'r drws, gan fwriadu dychwelyd i'r carchar.

B. Ar hynny Dr. B. a aeth rhyngddo ef a'r drws gan ddywedyd, nage aroſwch Syr, ni chewch fyned ymaith, ac felly efe a alwodd ar rai o'r fwyddwyr iſ.

P. Syr, er y gallafwn aros yn y carchar a pheidio dyfod yma, ac etto a allaf ddewis pa un a wnelwyf, ai aros ai peidio, er hynny megis yr oeddwn yn ewyllysgar i ddangos i chwi gymmaint o barch a dyfod, felly i amlygu fy mharodrwydd i ateb unrhyw beth a ellir ei wrthddadleu i'm herbyn, nid wyf yn meddwl ymadael heb gennad.

B. Deuwch Mr. *Powel*, a gymmerwch chwi y llwon, canys y mae gennym ni awdurdod oddi wrth rai o'r cyngor a'n harglwydd ceidwad i'w cynnyg hwynt i chwi.

P. Syr, yr wyf yn dymuno cael gweled eich awdurdod.

Syr

Syr I. A. Gadewch iddo ei weled.

B. Na chaiff ddiin ei weled.

P. Syr, chwi ellwch wneuthur eich dewis, ond od oes gennych chwi y cyfryw awdurdod, byddai yn fwyneidd-dra ynoch chwi i'w ddangos, ac yn foddlonrwydd i minnai i'w weled.

B. Ni a allafem gynnyg y llwon i chwi ar yr eisteddfod ddiweddaſ.

P. Buasai'n fwy cymmwys i chwi wneuthur hynny cyn i chwi fy nghymmeryd yn garcharor nâ phryd hynny (yr hyn oedd amryw ddyddiau ar ol fy ngharchariad cyntaf) nac yn awr; ond Dr. chwi a wnaethoch yn anghyfreithlon iawn ar y cyntaf, trwy fy nghymmeryd heb un achos na lliw o achos, ac felly rhedeg eich hunan yn euog o goſp, ac er y pryd hynny eich gwaith a fu ceisio goſod pethau mewn iawn drefn, ond trwy'r holl amſer yr ydych yn gwneuthur cam â mi a'r gwirionedd; yr Arglwydd a faddeuo i chwi.

B. Os darfu i mi wneuthur cam â chwi y mae gennyf yſtad i ateb, gofynnwch fi am hynny.

P. Er y gallwn wneuthur hynny, etto, clod i Dduw yr ydwyf yn Grifftion, ac y mae'm hegwyddor, yn gyſtal â 'm harferiad yn hytrach i faddeu camwedd, nag yn y gwrthwyneb: gan adael a rhoddi i fynu fy achos i Dduw yr hwn a'i dadleu, ond Ddoſtor yr ydych wedi cael eich cynhyrfu o ſel yn erbyn y dynion hynny a elwir crefyddwyr gorphwyllog (*Fanatics*) ſel yr ydych yn anghoſio cyfraith a rheswm.

B. Ym mha beth?

P. Yr ydych yn anghoſio cyfraith trwy gymmeryd un cyn gwneuthur unrhyw ymholiad yn ei gylch, nac yn ei erbyn, ac y mae yn erbyn rheswm i gymmeryd un yn garcharor trwy rinwedd llythyrâu oddi wrth yr arglwydd rhaglaw, wedi cael eu ſgrifenu bedair neu bum mlynedd o'r blaen, pan oeddwn yn garcharor mewn lle ar-

all, a'm rhyddhau yr un flwyddyn trwy orchym-
mya y Brenhin a'i gynghoriaid, wrth yr hwn
lythyr y mae llaw yr arglwydd rhaglaw ei hun.

B. Nid oedd y llythyrau wedi cael eu 'sgrifenu
er cyhyd o amser, canys yr oeddent wedi eu 'sgrif-
enu yn y flwyddyn 1665.

P. Deliwch fulw ar hynny foneddigion (ebe
Mr. Powel wrth y rhei'ny oeddent yn sefyll oddi
amgylch) efe ei hun a gyfaddefodd i'r llythyrau
hynny gael eu 'sgrifenu yn y flwyddyn 1665. yr
hyn fydd o leiaf er's dwy flynedd a aethant heibio,
a'm gorchymyn fydd yn dangos yn amlwg (yr
hwn a 'sgrifenydd yn *Rhagfyr* 1667) i mi gael fy
rhyddhau yn ol llawer o amser wedi 'sgrifenu'r
llythyrau hynny.

B. Wel, a gymmerwch chwi y llwon, a wn-
ewch neu ni's gwnewch, canys rhaid i ni ddych-
welyd eich ateb.

P. Attolygaf arnoch roddi gwybod i mi a yd-
yw fy rhydd-did yn ymddibynnu ar fy ngwaith
yn eu cymmeryd neu yn eu gwrthod hwynt.

Syr *John A.* ac ysgrifenydd y dref a fynnent
berfwadio Mr *P.* i gymmeryd y llwon, ac yna y
cai efe wybod.

P. Os na chaf wybod hynny cystal i mi bei-
dio dywedyd pa un a wnaif a'u cymmeryd neu bei-
dio, gan fy mod yn garcharor eisoef.

B. Ond y mae'n rhaid i chwi roddi ateb pen-
dant pa un a wnewch a'u cymmeryd neu beidio,
gan hynny gadewch i ni wybod pa beth yw eich
ateb?

P. Gan eich bod yn cymmell cymmaint arnaf
i roddi ateb, fy ateb gan hynny yw hyn, fy
mod wedi eu cymmeryd eisoef, ac yr ydwyf yn
tybied nad wyf yn rhwym wrth y gyfraith i'w
cymmeryd drachefn, dyna fy ateb.

Yna Syr *John A.* a amneidiodd ar y Doctur i
ddangos y llwon yn y llyfr ystattut i Mr. Powel;
ac

ac felly y Doctor a chwiliodd am danynt, eithr a fethodd eu cael yn hawdd, yna ysgrifenydd y dref a aeth i'w gynnorthwyo, ac un o honynt, a ddywedodd fod y llw o ufudd-dod yn yr act a wnaethpwyd yn yr unfed blwyddyn ar bymtheg o deyrnasiad Iago (*decimo sexto Jacobi*) y Doctor arall a ddywedodd mae mewn lle arall yr ydoedd, eithr ni wyddai un o honynt ym mha le.

P. Foneddigion, a ydych chi mor anhyddyf yn y gyfraith, y llw o ufudd-dod yr hon ydych yn ymosfin am dani sydd yn y drydydd o deyrnasiad Iago (*tertio Jacobi*) ac yno cewch yr achlysur o honi, sef brad y powdr gwn : ac ni fwriadwyd y llw hynny gymmaint yn erbyn Protestainiaid (er iddynt fod yn ymneillduwir) ag yn erbyn ymwrthodwyr pabaidd, er hynny, ar ba rai o honynt hwy y cymhellir, neu pa rai o honynt a garcherir acifiau ei chymmeryd.

B. Wel, a gymmerwch chi hwynt, dyma hwy, ac yr ydym ni yn eu cynnyg i chi.

P. Mi a'ch atebais eisoes ac nid oes achos i mi roddi i chi un ateb arall : er hynny mi ddywedaf ymhellach, sef os gellwch brofi fod gennych awdurdod i gymmell y llwon arnaf, a fy mod innau yn un o'r sefyllfaoedd hynny a sonier am danynt yn yr ystattut a wnaed yn y flwyddyn gyntaf neu'r bummed o deyrnasiad y frenhines *Elizabeth*, mi a'u cymmeraf, ond mi a wn na ellwch.

A. a B. Wel, a ofodwch chi yr ateb yna dan eich llaw, ac felly a gynnygasant bapur i Mr. *Powel*.

P. Yr ydwyf yn rhydd i'w ofod dan fy llaw, ond os gwelwch fod yn dda chi ellwch ddychwelyd fy ateb, os rhaid i chi ddychwelyd un ateb. Ond ni allai Syr *John A.* a'r Doctor gytuno pa fodd yr oedd i Mr. P. wneuthur.

B. Ond y mae gennym ni awdurdod i roddi y llw hwnnw i chi.

P. Od oes, meddaf drachefn, mi a'i cymmeraf, gan hynny ystyriwch yr ystattun; felly Syr *John A.* a edrychodd yn yr ystattun, ac a lasarodd ryw beth yn ddistaw wrth y *Doctôr*, yr hyn oedd fel yr ymddengys wrth atteb y *Doctôr* na allent; canys atteb y *Doctôr* oedd, Ond ni a allwn.

B. Ond pa ham nad ydych chwi yn rhwym, yn gyftal ag eraill?

P. O herwydd bod yr ystattun yn cyfarwyddo y llw i'w gymmeryd gan swyddogion eglwysig a dinasaidd, a'r cyfryw ac oeddent i dderbyn ynnill cyhoeddus, ac eraill a sonier am danynt yn yr ystattun honno a'r llall a wnaed yn y bummed flwyddyn o deyrnasiad *Elizabeth*, ac er y gellir edrych arnaf fi fel gwr eglwysig, etto y mae'n perthyn i'r Esgob i'w rhoddi i mi.

B. A ydych chwi'n weinidog urddedig?

P. Mi a ddywedais wrthy ch eisoes fy mod.

B. Ond gan bwy?

P. Oni ddywedais wrthy ch mai gan Dduw a dyn?

B. Ai'r Dyn Crist ydych yn feddwl?

P. Os felly, yr wyf yn iawn ystyried, eithr fy meddwl yw gan y cyfryw ddynion ag y mae efe wedi eu hordeinio.

B. Dewch, dewch, y mae'ch cydwybod yn dywedyd wrthy ch nad ydych yn prifio am esgob yn fwy na dyn arall.

P. Y mae hynny'n ddigon gwir, yr ydwyf fi yn prifio am dano ef a chwithau yn ogufuwch, eithr o'r ddau yr wyf yn eich parchu chwi'n rhagorach gan eich bod yn Ben-swyddwr moesol.

B. Eithr a gymmerwch chwi hwynt, attebwch Gwnaf, neu Na wnaf, a'r Dr. a gymmellodd Mr. *Powel* drachefn ag amryw resymmau eraill.

P. Os rhaid i chwi gael atteb mwy pendant etto, gan na wnewch na gadael i mi weled y gorchymyn sydd yn gofyn i mi eu cymmeryd, na

ddangos

dangos i mi fod y gyfraith, yr hon a ddylai fod yn reol i chwi, yn eu cymmell arnaf; er nad ydwyf yn eu gwrthod yn hollol ac yn bendant, etto ni chymmeraf hwynt yn awr.

B. Yna *Dr. B.* a rwyftrodd *Mr. P.* yn ei ymadrodd, ac a lefodd allan ar rai oedd yn bresennol i ddwyn tyftiolaeth iddo ddywedyd na chymmerai hwynt, ar hynny rhyw un yn yr ystafell a ddywedodd, *Myfi* a ddygaf dyftiolaeth o hynny.

P. Syr, (eb efe wrth y *Dr.*) yr ydych yn ymddwyn yn gyfrwys iawn trwy ddal ar y cyfryw fanteision, pan nad oes achos cwttog i a dosparthu fy ngeiriau: a chwithau Syr (eb efe wrth y llall) ydych anfoesol iawn i ddwyn tyftiolaeth cyn i mi lasaru fy meddwl allan; ac felly *Mr. Powel* a drodd at Syr *John A.* ac a ddywedodd, Yr wyf yn dymuno arnoch i wrando ac ystyried yr hyn wyf yn ddywedyd, ac oeddwn yn fwrriadu ddywedyd, oni buasai i mi gael fy rhwystro. Sef, gan fy mod wedi cynimeryd y llwon eisoes, a'm bod yn methu cael gwybod ar ba dilerau yr wyf i'w cymmeryd drachefn, ac nad ydyw'r gyfraith yn gofyn hynny gennyf, ni chymmeraf hwynt yn bresennol, ond a gymmeraf ragor o amser i ystyried ynghylch hynny.

B. Ar hynny y *Dr.* a aeth i wared i'r grisiau, ac felly *Mr. Powel* a ymadawodd, ac fel yr oedd efe'n myned gyd â cheidwad y carchar, y Doctor a orchymynodd i'r ceidwad i'w gadw yn ddiogel, &c.

Yna *Mr. Powel* a drodd at y Doctor, gan ddywedyd, Gwybyddwch nad yw fy egwyddor na'm hachos yn gosod un math o angenrheidrwydd arnaf i ffoi, ond yr wyf yn gobeithio y caf fi nerth i sefyll pan byddoch chwi'n syrthio, (gan feddwl yn nydd y farn ddiweddaf) y pryd a'r lle ni ddichon yr annuwiol sefyll, *Salm* i. 6. ac felly a aeth i'w garchar drachefn.

Mynegiad

Mynegiad byrr a chywir ynghylch trydydd dyfyniad Mr. *Fafasor Powel*, a'r achosion a fu rhwng rhai o Ustusiaid heddwch fir *Forganwg* ag ef, yn Neuadd y dref yng *Ngbaerdydd*, y 13 o Ionawr, 1668.

AR y 13 o Ionawr, 1668, yn y prydnhawn, gorchymynwyd i geidwad y carchar ddwyn y carcharor rhagddywededig at y bar, o flaen Syr *John A. Marchog*, *H. H.* a Dr. *W. B. Escwiers*; Syr *John A.* a lasarodd wrth y carcharor fel y canlyn, neu i'r un pwrpas.

Syr *John A. Mr. Powel*, Cafodd y llwon o ufudd-dod a goruchafiaeth trwy orchymyn y cyn-gor eu cynnyg i chwi eisoes, ac yn awr yr ydym yn eu cynnyg i chwi drachefn, a gymmerwch chwi hwynt?

Mr. *P. Syr*, yr ydwyf yn deisyf cennad gen-nych chwi a'r boneddigion eraill, megis y mae'n angenrheidiol cyn i mi roddi ateb, i mi gael fy moddloni yn gyntaf ynghylch dau holiad.

1. Hol. Ym mha sefyllfa y mae'r gyfraith a chwithau yn edrych arnaf, pa un ai megis gwr cyhoeddus neu unig? os megis gwr unig (fel yr wyf yn barnu) yna ni ellir wrth gyfraith gynnyg un o'r llwon hyn i mi.

2. Hol. Pa gynnyg ydych yn gyfrif hwn, pa un ai cyntaf ai ail? y mae gennyf achos cyfreithlon i ofod y cwestiwn hwn ger eich bron; canys un o honoch sydd yn eistedd ar y faingc, megis y dywedwyd wrthyf gan un gwirioneddol a welodd ei lythyr, a hyfspysodd i'r cyngor neu rai o hon-ynt, i'r llwon gael eu cynnyg ddwy waith cyn hyn i mi, ac i mi eu gwrthod; ynghyd ag amryw bethau eraill mor anwireddus, felly ni byddai fy ngwaith yn eu cymmeryd yn awr onid fel y dyw-
edodd

edodd y prydydd, *Clipeum post vulnera sumo*, cymmeryd tarian yn ol cael fy nghlwyfo. Ar hyn y Doctor gan wybod ei fod ef ei hun yn euog, mewn llid mawr a dorrodd allan mewn amryw ymadroddion trwsogl, yn tueddu i ddistewi y carcharor, ac yn gorchymyn dangos y llwon iddo, ac os na chymmerai ef hwynt, i'r ceidwad ei gymmeryd ef.

P. Syr, nid yw yn weddus i wr o'ch dysg a'ch sefyllfa chwi i fod mor ddigllon, ac ni ddichon llid gwr niweidio cyfiawnder Duw; a Syr, os byddwch chwi yn Ddr. *Saul* i erlid y gwirionedd a phobl Dduw fel yr ydych yn gwneuthur, 'rwyf finnau'n gobeithio y byddaf megis *Diacon Stephen* i sefyll i fynu drostynt: ac os gwelwch fod yn dda, Ddoctôr, gadewch i chwi a minnau ddadleu ynghylch y pwngc hwn, naill ai yn ol y gyfraith neu refwm, a bydded i'r llys farnu rhyngom.

Ar hyn y Dr. a aeth ymaith mewn llid mawr, (i ymofyn am gyfreithwr meddant, i'w ateb ef) fel y darfu i rai o'r bobl ei alw yn Ddr. *Gwallgofus*, yr hyn yn ol hynny a dadogwyd ar Mr P. er na ddywedodd ef felly.

Syr *John A.* a'r ddau Ustus eraill a gymmellasant Mr. *Powel* i gymmeryd y llwon drachefn.

P. Mi attolygaf arnoch, foneddigion, roddi cennad i mi lasaru ychydig eiriau yn gyntaf, ac yna mi a'ch atebaf yn gymmwys, pa un a allaf ac a wnaaf a'u cymmeryd neu beidio (bu ychydig ddistawrwydd efe a aeth rhagddo) ac a ddywedodd, Y ddau lw hyn a wnaethpwyd ac a gymmellwyd (fel y gwyddoch yn dda, 'rwy'n tybied) y cyntaf o honynt sef, y llw o oruchafiaeth, yn y flwyddyn gyntaf o deyrnasiad y frenhines *Elizabeth*, yn fuan ar ol yr erledigaeth dwym honnog gan y Papistiaid yn nyddiau'r frenhines *Mari*, ac yn ddjammau hi a amcanwyd yn bennaf yn erbyn Papistiaid, ac i fod yn brawf ac yn arwydd o bob rhai

rhai ag oedd i gael eu derbyn i, neu i aros mewn unfwydd gyhoeddus, naill ai amferol neu eglwysig. Y llw arall o ufudd-dod a ofodwyd ar y weithred hynod honno, brad y powdwr gwn, a sylwedd pob un o honynt, yw cyfaddef brenhin neu frenhines *Lloegr* yn ben-llywydd y teyrnafoedd hyn, ac nad oes gan un tywysog neu lywodraeth effronol ddim hawl i'r unrhyw, ac nad oes gan y *Pab* na neb arall awdurdod i ysgar neu ryddhau unrhyw ddeiliad oddi wrth ei ufudd-dod i'r brenhin neu'r frenhines, ac yr ydwyf yn rhydd ac yn ewyllysgar gyfaddef y llywodraeth hon, ac ydwyf yn ddatgan, a hynny yn bresennol, os yw hynny o foddlonrwydd i chwi.

Yr *Ustusiaid* a ddywedasant, Nag ydyw, y mae yn rhaid i chwi gymmeryd y llwon megis y maent yn cael eu cynnyg.

P. Pa ham na ddichon hyn eich boddloni chwi yr hyn a foddlonodd y brenhin a'i gyngor, canys wrth ofod fy achos ger eu bron hwynt y dydd cyn fy rhyddhau, darfu i mi amlygu nad oeddwn rydd yn fy nghydwbybod i gymmeryd y llwon yn y modd y maent yn cael eu cynnyg yn awr, etto rhyngodd bodd iddynt fy rhyddhau.

Syr *J. A.* Ond ni wyddent i chwi wrthod y llwon.

P. Gwyddent, Syr, fel y gellwch weled, os edrychwch ar y copi hwn o'm hachos a roddais o'u blaen hwynt, dymunaf arnoch ei ddarllain, a'u gorchymyn hwythau i'm rhyddhau, ac felly Mr. *Powel* a gynnygodd y copi iddynt, a hwy a wrthodasant ei dderbyn.

Ustusiaid, Ond y mae gennym ni awdurdod oddiwrth y brenhin a'i gynghor, yn gofyn i chwi gymmeryd y llwon.

P. Yr awdurdod hynny a gafwyd trwy gau dyftiolaeth yn fy erbyn wrth y cyngor (yr hyn fydd haeddiannol o gosp wrth y gyfraith) ond at-
tolwg

tolwg gadewch i mi weled yr awdurdod, fel y gwypwyf pa beth y mae'n ofyn, ac y cyttunwyf a'u gorchymyn mor belled ac y gallwyf.

Syr *J. A.* Na wnawn, ni chewch ei weled.

P. Syr *John*, yr amser diweddaf y bum o'ch blaen, chwi fynnech i'r Dr. eu dangos i mi, a pha ham yr ydych yn erbyn hynny yn awr?

I. B. Cynnygwch hwynt iddo ef, y llw ufuddod yn gyntaf, neu eiriau i'r pwrpas hynny.

P. A ydych yn gosyn dim rhagor nâ chymmeryd hwn yma, ac a fydd y derbyniad o hono (fel y dywed yr apostol mewn perthynas i lw) yn ddiweddd yr ymryson?

Ustusiaid, cymmerwch ef yn gyntaf, a chewch wybod hynny wedi'n.

P. A ydyw fy rhydd-did yn sefyll ar fy ngwaith yn ei gymmeryd neu yn peidio a'i gymmeryd.

Ust. Bydded i chwi ei gymmeryd.

P. Foneddigion, yr ydych yn ymddwyn yn fawnl ac yn greulon iawn, canys megis y mae ein eglurhawyr achosion cydwybod, a'n difeinyddion dysgedig, megis Dr. *Saunderson*, Mr *Percins*, ac eraill yn dywedyd, y dylai dynion wrth gymmeryd llw ei wneuthur naill ai er gogoniant i Dduw, ein llesâd ein hunain, neu ddaioni eraill, ond fel yr ydych chwi yn cynnyg hwn, ni's gallaf fi ganfod pa fodd yr wyf yn gwneuthur un o'r rhei'ny os cymmeraf hwynt, canys yr ordinhad hon o eiddo Duw sy'n cael ei gwneuthur yn fagl i mi, canys yr ydwyf fi fel y dywedodd merthyr, yn cael fy ngharcharu yn ddiachos, ac yn awr y mae hyn yn cael ei wneuthur fel achos o'm carcharu ymhellach. Rhynged bodd i chwi foneddigion roddi cennad i mi yn ddi-dramgwydd ddwyn ar gof i chwi rai ymadroddion yn eich awdurdod eich hunain, ac ailadroddwyd yn fynych, eich bod i wneuthur cyfiawnder *secundem legem, & consuetudinem regni nostri Angliae*, yn ol cyfraith ac arfer

Lloegr.

Lloegr. Nid yw cyfraith Lloegr yn gofyn i ddynion gymmeryd y llwon mor fynych ag y cynnygo pob swyddog hwynt, canys fel y mae'r Arglwydd *Cook*, yr hwn oedd hyddysg yn y gyfraith yn dangos yn y 7fed llyfr o'i hanes yn achos *post-nati*, achos *Calfin*, nid yw dyn yn rhwym i gymmeryd y llw o ufudd-dod ond un waith yn ei holl fywyd. Ac o ran arfer Lloegr, nid yw arferol i garcharu un yn ddiachos (megis y cefais i) neu gymmell llwon ar rai, dan a thros yr amser y b'ont yn garcharorion, oni byddant yn dymuno eu rhydd-did ar gyfrif eu cymmeryd.

Dr. B. ar hyn Dr. B. a ddaeth i mewn yn ddigllon iawn, ac a ddywedodd (fel y dywed rhai pa ham yr ydych yn dioddef iddo gyfarth o flaen y faingc, eithr ni sulwodd Mr. Powel nac amryw eraill oedd yn bresenol iddo ddywedyd felly) pa ham yr ydych yn dioddef iddo lasaru, a dangos dyfstrwch i'w fawrhydi, efe a ddywedodd nad oes gan y brenhin na'i gynghoriaid awdurdod i gymmell y llwon arno ef.

P. Syr, yr wyf yn rhyfedu pa fodd y beiddiwrch ddywedyd felly, a gwneuthur cam â mi yn gyhoeddus o flaen y faingc a'r llys, yr wyf yn apelio attynt hwy, neu un o honynt, neu neb un yn bresennol, os dywedais y cyfryw beth, neu un rhyw air yn tueddu i hynny, i'r hyn pawb a fuant ddistaw, gan wybod mai cam-gyhuddiad ydoedd, megis y dywedodd un o swyddogion y llys (nad oedd gyfaill i Mr. P.) ar ol llaw, ond a ddymunodd pe dywedasai, fel y cawsent y cyfryw fantais i'w erbyn; eithr ar hyn y Dr. a aeth allan drachefn mewn digofaint mawr, ac ni ddychwelodd eilwaith.

Ustusaid, Y tri *Ustus* a attolygasant ar Mr. *Powel* i'w cymmeryd drachefn, ac ni ddioddefent iddo lasaru yn hwy, ond a orchymynasant i un o swyddogion y llys i ddangos y llwon iddo, a rhoddi

rhodd
ar y

P.

nid w
yn y

Ustus

chwi

P.

Ustus

P.

cyfrait

ddarfu

llaw a

wrth

Ustus

P. A

yn dda

llwon

yn ofy

iaf fi,

attek,

Ustus

a pha h

P.

hyn fyc

wm da,

Syr

ain ym

neu eiri

P.

fulw na

a myfi

yn rhwy

cael eu

Ustus

orchym

charor

P. F

rhoddi y Bibl iddo ef, gan erchi iddo ofod ei law ar y Bibl.

P. I ba beth yr ydych yn cynnyg y Bibl i mi? nid wyf i dyngu i'r Bibl, ond i Ddŵ ei hun, ac yn y modd ac y mae ei air yn cyfarwyddo.

Ustusiaid. Y mae'r gyfraith yn gorchymyn i chwi ei wneuthur yn y modd hyn.

P. Pa gyfraith?

Ustus H. Cyfraith y tir.

P. Pa gyfraith y tir? y mae cyfraith gyffredin, cyfraith sefydledig, a chyfraith foefol, eithr ni ddarfu i mi ddarllain yn un o rhei'ny fod gosod llaw ar lyfr yn angenrheidiol, neu'n anhepgorol wrth gymmeryd llw.

Ustus H. Ydyw, y mae'r gyfraith yn ei ofyn.

P. Attolwg, Syr, pa gyfraith? os gwelwch fod yn dda i sulwi ar yr Actau wrth ba rai y mae'r llwon yn gyffylltiedig, nid oes mo'r fath seremoni yn ofynnol, nag wrth unrhyw gyfraith arall, dybiaf fi, i hyn ni ddarfu iddo ef na neb arall roddi ateb, ond Mr. *H.* arall a ddywedodd,

Ustus H. arall. Felly y mae'r arfer gyffredin, a pha ham yr ydych chwi yn amrywio oddiwrthi?

P. Nid arfer gyffredin yw fy rheol i, ond yr hyn fydd wedi ei sylfaenu yngair Duw, neu reswm da, a ffydd fy rheol?

Syr J. A. Deuwch, peidiwn a blino ein hunain ymhellach, y mae'n gwrthod eu cymmeryd, neu eiriau i'r pwrpas hynny.

P. Yr wyf yn dymuno i'r holl lys gymmeryd fulw na ddarfu i mi wrthod cymmeryd y llwon, a myfi wedi eu cymmeryd hwy eisoes, nid ydwyf yn rhwym i'w cymmeryd etto, ac nad ydynt yn cael eu cynnyg i mi yn ol y gyfraith.

Ustusiaid. A chwedi'n fe ddarfu i'r Ustusiaid orchymyn i geidwad y carchar gymmeryd y carcharor ymaith.

P. Foneddigion, o herwydd nad ydwyf i gael
Q fy

fy ngwrando ymhellach ynghylch y llwon, yr wyf yn dymuno cael fy ngwrando mewn rhywbeth arall, (trwy lawer o boen hwy ganiattasant gymmaint a hynny o gennad.) A welwch chwi fod yn dda gymmeryd meichiau digonol hyd yr eisteddfod nesaf.

Yr Ustusiaid a fuant ddistaw, — Ceidwad y carchar a atebodd yn gyhoeddus, Na chymmerwn.

P. A ydych chwi yn un o Farnwyr y llys fel y dichon eich gwrthodiad chwi sefyll? ond ni roddodd yr Ustusiaid iddo y cerydd lleiaf am ei farrugrwydd. Yna Mr. P. ddywedodd ymhellach, Foneddigion, yr wyf wedi bod yn agos i 8 mlynedd yn garcharor, ac mewn 13 o garcharau, etto yn yr holl rai hyn ni chefais gymmaint o ddrwg-driniaeth a chan y dyn hwn Mr. Ceidwad y carchar, ac felly yr wyf yn deisyf cennad i gymmeryd ystafell ddirgel yn y dref, trwy roddi meichiau am fy ngwir garchariad, ond i hyn ni roddodd yr Ustusiaid un ateb, ond a orchymynasant i geidwad y carchar i'w gymmeryd ymaith, yr hyn a wnaethpwyd, ac efe a ddychwelodd i'r carchar drachefn.

Ynghylch tri mis yn ol hyn darfu i gyfaill yn *Llundain* gael ysgrifen symmudiad (*Habeas Corpus*) i'w symmud i lys y dadleuad y cyffredin, eithr y firydd a wrthododd ei ollwng, yna danfonwyd un arall dan y gofp o gant punt os na ddanfonid ef, ar hyn danfonwyd ef, eithr ni roddasant wybod iddo am ei daith ymlaen llaw, ond ynghylch wyth o'r gloch ryw noswaith daeth yr îs firydd atto i'w rybuddio i fod yn barod ymhen hanner awr, ac felly a'i cymmerasant ynghyd â gosgordd o filwyr wyth milldir y noson honno, sef yr 16 o'r 3ydd mis, 1669, ac a'i dygasant o flaen y frawdle i *Westminster*, ar y 22 o'r un mis. Ymha le wrth chwilio ei achos, cafwyd yn anghyfreithlon, eithr

S. M.

S. M.
i'w ch
yr hy
P. a a
hynny
wyd,
glwyd
atteebo
ef breg
y fraw
waith,
charor
ac er i
farnwy
Mr. Pa
arhosod
1669,
o'r 8fed

Yn

A R
bregeth
er yn
llawer
y geiria
Tad yn
ddel att
prydnh
af o'r 8
o honof
gethau
oedd yn
odd ych
a orph
codi dra
oedd yn

S. M. a ddadleuodd na chafodd ddigon o amser i'w chwilio, a ddeisyfodd oedi hyd y dydd nefaf, yr hyn a ganiattaodd y barnwyr. Ar hynny *Mr. P.* a annogodd y llys i gymmeryd meichiau pryd hynny, a rhyddhau'r milwyr, yr hyn a ganiattawyd, ond *S. M.* a ddywedodd, Na wnawn fy arglwydd, efe a aiff wedi'n i bregethu; i'r hyn yr atebodd y carcharor, ei fod mor gyfreithlon iddo ef bregethu, ac oedd iddo yntef lasaru yno o flaen y frawdle. Drannoeth fe'i dygwyd i'r llys eilwaith, a'i achos a ddadleuwyd drachefn, y carcharor a gafodd rydd-did i agoryd ei achos ei hun, ac er i'w ddychweliad gael ei farnu gan yr holl farnwyr yn ffugiol ac anghyfreithlon, etto cafodd *Mr. Powel* ei ddanfôn gan y llys i'r carchar, lle'r arhosodd yn garcharor o'r 24 o'r trydydd mis, 1669, hyd nes cafodd ei ryddhau gan angau y 27 o'r 8fed mis 1670.

Ynghylch ei Glefyd a'i Farwolaeth.

AR y pummed dydd ar hugain o'r feithfed mis, sef y dydd cyntaf o'r wythnos, efe a bregethodd y boreu a'r prydnhawn, yr oedd llawer yn cael cennad i'w wrando, a hynny gyd â llawer o fywiogrwydd a zel; yn gyntaf oddiwrth y geiriau hynny yn *Ioan vi. 37.* *Yr hyn oll y mae'r Tad yn ei roddi i mi, a ddaw attaf fi; a'r hwn a ddel attaf fi, ni's bwriaf ef allan ddim.* Ac yn y prydnhawn oddiwrth *Hof. xiv.* a'r rhan ddiweddaaf o'r 8fed adnod. *Myfi sydd fel ffynnidwydden i'r; o honof fi y ceir dy ffrwyth di.* Y rhai'n fu ei bregethau diweddaaf a bregethodd. Yn yr hwyr yr oedd yn lluddiedig megis arferol, efe a gymmerodd ychydig luniaeth yn ol ei lasur a'i ludded, ac a orphwyfodd yn dda y nos honno. Ond wedi codi drannoeth efe a brofodd ynddo ei hun nad oedd yn iach, yr oedd ei gylla yn dueddol i wrth-

neu ac arloesi, ac yn ol ei arfer, efe a gymmerodd ychydig o bosed cyffredin yr hyn a barodd iddo loesi, ac felly a aeth i'w Studi megis o'r blaen. Daeth cyfaill atto yn y prydnhawn yn dymuno arno ddyfod i'w gyfarfod ef yn *Llundain*, ymhen pum niwrnod, ynghylch rhyw achos pwysfawr, yr hyn a addawodd wneuthur. Y dydd nesaf a'r dydd canlynol ei glefyd a aeth waeth waeth, a rhai cyfeillion a'i barnasant yn anghyfleus iddo fyned i *Lundain* yn ol ei addewid, ac a wnaethant eu goreu i'w berfwadio i beidio a myned, ond gan fod ei neges yn tueddu i wneuthur daioni i rai o bobl Dduw, efe a ddywedodd y byddai iddo ymddiried ei gadwraeth i Dduw; ac ar y pummed dydd efe a aeth yn ol ei addewid ar hyd y dwfr wedi ymddilladu'n gynnes, ond wedi myned i dir efe a farnodd nad oedd yn abl myned, yr hyn a'i cymmellodd i gymmeryd Cerbyd (*Coach*) yr hwn a'i ysgydwodd yn greulon, ond a ddaeth i dŷ ei gyfaill ac a orphennodd ei neges. Y noson honno efe a gymmerodd un o belennau physygwriaeth *Mathew*, ac a gyfgodd yn dda, ond wedi codi drannoeth a bwytta ei foreufwyd, efe a ddechreuodd fod yn glaf iawn, a chael *Fomit*, eithr ar ol hynny efe a fu ychydig yn well; yna efe a 'sgrifenodd lythyr at gyfaill iddo yng *Nghymru*, gan hyspyfu iddo nad oedd yn iach, ac o bosibl mai dyna'r llythyr diweddaff a ddanfonai atto ef byth, ac felly y bu. Y prydnhawn hwnnw efe a ddychwelodd i'r carchar, ac wrth fyned i'w wely efe a deimlodd fod ei glefyd yn gwaethygu, ac a barhaodd i fod felly drannoeth fel y gorfu arno gadw ei wely, boreu drannoeth, sef dydd yr Arglwydd, amryw gyfeillion a ddaethant i ymweled ag ef, ac a fynnent ddanfon am Physygywr, er nad oedd ef yn foddlon iawn i hynny; pan ddaeth y Physygywr, efe a appwyntiodd iddo gymmeryd amryw bethau, ac a ddarllenodd ei 'Sgrifen (*Bill*) iddo,

ac

ac of
wrth
yginu
amfer
lif yr
o fed
dim
main
betha
o'r un
gymh
er ei
Physy
ychy
gonia
boen,
edig
heibid
garwo
weith
oddef
ei bo
ddyw
Dduw
pecho
rwyft
yr oed
ru, a
bydda
gymm
mwy
am dd
lleifio
nes i l
wrtho
fel na
to trw
goreu

ac efe a ymfoddlonodd iddo, ond a ddywedodd wrth y Physygwr, Nad oedd ganddo ef un meddyginiaeth rhag marwoldeb, gan ddywedyd, fod ei amser ef wedi dyfod; yr oedd ei wewyr a'i waedlif yn cynnyddu yn ddirfawr arno, er cymmaint o feddyginiaethau oeddid yn roddi iddo, nid oedd dim yn tyccio i'w attal dros ddeng niwrnod, er maint o bethau oeddid yn ddefnyddio, a'r cyfryw bethau ac oeddynt trwy fendith yn gwella eraill o'r un gyflwr. Yn ol hynny ei glefyd a fu mor gymherol, fel yr oedd gobaith cryf o'i wellhâd, er ei fod ef ei hun yn dywedyd i'r gwrthwyneb, y Physygwr a orchymynodd iddo beidio llafaru ond ychydig, ond yr oedd efe mor llawn o zêl dros ogoniant Duw, a chariad Crist, fel nad oedd ei boen, ei wendid corphorol, na chynghorion caredig ei gyfeillion, ddim yn abl ei rwystro; eithr heibio i'r cwbl efe a dorrai allan mewn diolchgarwch goruchel a nesol, weithiau mewn gweddi, weithiau trwy ganu: Ei amynedd dan ei holl ddi-oddefiadau oedd yn rhyfeddol, pan y byddai dan ei boenau mwyaf, efe a ogoneddai Dduw, ac a ddywedai na feddyliai un waith yn ddrwg am Dduw, am yr holl fyd. Yr olwg o faddeuantit pechod, a chymmôd â Duw oedd mor eglur a di-rwystr iddo, hyd yn oed i'r amser diweddaf, fel yr oedd megis tân yn ei fonwes yn peti iddo lasaru, a phrin y gallai ymattal un amser, a phan y byddai wedi treulio ei nerth wrth lasaru, efe a gymmerai ei anadl dros ychydig, er mwyn caffael mwy o nerth i fyned rhagddo i lasaru ymhellach am ddaioni Duw tu ag atto, a rhoddi cynghorion lleisiol i bawb o'i amgylch, ac a barhaodd felly nes i Dduw gymmeryd ei nerth a'i leserydd oddiwrtho. O'r diwedd ei enau a aeth mor ddolurus fel na ellid dyall pa beth oedd yn ddywedyd; etto trwy awgrym, efe a ddangosai fod pob peth o'r goreu gyd ag ef oddisewn. Efe a feddiannodd ei

fynhwyrau i'r funud ddiweddas, yr hyn beth a fynych erfyniodd ar Dduw. Ei goffadwriaeth am bobl Dduw a'i weddïau drostynt oedd aml iawn, yn enwedigol ei Frodyr crist'nogol yng Nghymru, daer ddymuno i'r Saint fod o'r un meddwl. Rhai ag oedd yn ymweled ag ef yn fynych yn ei glefyd, a ddywedant na welsant ac na chlywsant am y cyfryw ernes o ogoniant erioed o'r blaen. Efe a gadwodd ei wely dros fis o amser onid un dydd, ac felly a orphennodd ei yrfa, ei weinidogaeth, a'i ddioddefiadau, am bedwar o'r gloch yn y pryd-nhawn, ar y feithfed dydd ar hugain o'r wythfed mis, a elwir *Hydref*, 1670, yn nhŷ *Caroone*, y charchar-dŷ yr amser hynny yn *Lambeth*.

Ychydig o'i Ymadroddion ar ei Wely-angau, a gasglwyd gan rai Cyfeillion ag oeddent o'i amgylch.

PE dywedai'r Diafol wrthyf fy mod yn falch neu'n anffrwythlon, neu'n anniolchgar; y mae gennyf achos i'w gredu, canys gallaf gyhuddo fy hun o lawer iawn; ond pe dywedai nad oes gennyf ras, ac nad wyf yn eiddo Crist, ni chredwn mo hono.

Efe a fendithiodd Dduw o herwydd iddo beidio a chymmeryd llewyrch ei wynebpryd oddi wrtho, ac am beidio ei adael i gael ei gernodio gan satan, neu i roddi ei ferch ar unrhyw wrthddrych yn y byd, i beri iddo ddymuno byw ynddo yn hwy.

Wrth ymddiddan am ferthyrdod y Saint, efe a ddywedodd, Byddai well gennyf farw dros Grist, nag am bechod.

Efe a ddywedodd, Tri pheth a amcenais yng ngyrfa fy mywyd, sef, bod yn ddifrycheulyd yng nghyfiawnder Crist, mewn perthynas i gyfiawnhâd, mewn trefn i ddyrchafu gras Duw i bechad-
uriaid

uriaid

Yn

hyn o

byddw

a gwi

Yn

gras L

ac a c

lawni

mi sy

Fy

rwydd

weithi

marn,

ionedd

Yn

pan w

cofio

nac ed

yn ffy

a diod

achos

y fath

truenu

ef: a

treulio

crist'n

ymatta

fod yn

arall e

Dar

nghlaf

Iesu,

truain,

fod yn

nad oe

tu ag a

defnyd

uriaid truain, a'i fawrygu i'm henaid fy hun.

Yn ail, Bod yn wirioneddol yngolwg Duw, yr hyn oeddwn yn ymddangos i fod i ddynion, fel y byddwn gyfiawn yn yr hyn oeddwn yn wneuthur, a gwirioneddol yn yr hyn oeddwn yn broffesu.

Yn drydydd, Ar i mi rodio yn addas i gariad a gras Duw, yr hyn y mae efe wedi ei roddi i mi; ac a chwanegodd, Mi wnaethum fy ngoreu i gyflawni y ddau beth gyntaf; eithr yn y diweddaf, mi syrthiais yn fyr iawn ynddo.

Fy egwyddor oedd i annog ymlaen sancteiddrwydd, cariad, ac undeb ymhlith y Saint, ac weithiau mi a ymwadais â mi fy hunan o ran fy marn, mewn trefn i gael cyfleusdra i annog gwirioneddau eraill ymysg brodyr o wahanol farn.

Yn yspaid y deng mlynedd ar hugain hyn, er pan weithiodd Duw fy nhroedigaeth, nid wyf yn cofio i mi feddwl unwaith yn galed am Dduw, nac edifarhau i mi wneuthur proffes na chynnydd yn ffyrdd Duw, er cymmaint o waradwyddiadau a dioddefiadau a gefais. Eithr a gefais lawer o achos i ryfeddu cariad Iesu Grist, iddo alw ar ol y fath bechadur andwyol, a chyfrif y fath un truenus a gwael yn deilwng i ddioddef dros ei enw ef: a hyn a lasarodd dan y fath wendid, wedi treulio ei nerth gymmaint nes oedd ei gyfeillion crist'nogol oeddent o'i amgylch yn deisyf arno ymattal rhag llafaru, i weled a welai'r Arglwydd fod yn dda i roddi iddo ychydig esmwythder: bryd arall efe a lasarodd i'r pwrpas hyn:

Darfu i mi fynych ystyried er pan wyf ar fy nghlaf-wely, y modd yr ymddygodd yr Arglwydd Iesu, tra bu ar y ddaear, tu ag at bechaduriaid truain, ac yr wyf wedi cael fy hollol foddioni ei fod yn fai mawr ymysg eglwysydd a christ'nogion nad oes ganddynt fwy o ymysgaroedd o dofturi tu ag at bechaduriaid truenus, ac nad ydynt yn defnyddio rhagor o foddion i'w hynnill at Iesu Grist;

Grist; gan chwanegu ymhellach, fod gan Iesu Grist y cyfryw dofturi at bechaduriaid pan fu ar y ddaear, fel y cafodd ei alw yn gyfaill Publicanod a Phechaduriaid.

Yn ol ychydig amser o ddistawrwydd, efe a dorrai allan yn y geiriau hyn: Oh! yn awr yr wyf yn cael mwy yn y geiriau hynny nag erioed o'r blaen, *Hwy a orchfygasant trwy waed yr Oen.* Er bod yr Arglwydd wedi fy nghynnysgaeddu â gwraig dirion, ddaionus a charedig iawn, etto nid wyf yn grwgnach ymadael â hi i fyned at Iesu Grist.

Pan oedd Cyfaill crist'nogol yn ymddiddan ag ef gan ddywedyd, Fod ganddo yn awr lawer i ymgysuro ynddo, sef iddo ddioddde cymmaint dros Grist, a bod yn offerynnol i ddychwelyd cynnifer o eneidiau at Grist; efe a atebodd, fod ei grefydd ef yn awr yn gynnwysedig yng nghyfiawnder Crist, purdeb, ac uniondeb.

Efe a fendithiodd Dduw nad oedd yr un modd arno yn awr, ag oedd yng Nghastell y deheuol-Fôr (*South-sea Castle*) o herwydd yno nid oedd ganddo neb cyfeillion i wneuthur un math o wasanaeth iddo, fel yr oedd ganddo yn awr.

Pan oedd peth gobaith o wellhad, ei wraig a ofonnodd iddo, pa un a fyddai foddlon i fyw yn hwy os caniattai yr Arglwydd iddo ei gynnefnol iechyd, efe a atebodd, Ewylllys yr Arglwydd a wnelir, ond gwell gennyf beidio a dyfod yn ol i'r 'Storom drachefn.

Pan oedd ei gyfeillion yn gwneuthur eu goreu i'w rwystro i lasaru, efe a ddywedai, yr ydych yn fy attal, ac ni adewch i mi lasaru am Iesu Grist, yna efe a wylai ac a alarai am na chaniatheid iddo lasaru cymmaint ag a fynnai.

Pan oedd yn llafaru am ddiodefiadau i ddyfod, efe a roddodd ddau air o gynghor, i'r Saint a'r rhai oedd o'i amgylch, megis,

I. Cadw

1.
a'r en
bydd
cuogn
ffugio
yn or
ond i
phob
fwydd
anwy
rhwn

2.
angau
hwnn
Bry
diolch
wrtho
tis.

Am
efe a d
Harri
rw.
mewn
hardd-
ed, on
oedd n
ffynnio
Preswy
ei freu
iant oe
ofer oe
fodd by
ent yn
ond y
gweina

Bry
oedd e
awr yn

1. Cadw pob peth yn ddifrycheulyd rhwng Crist a'r enaid, a rhwng Crist a'r gydwylbod, fel na byddai dim pechod i anfoddloni Crist, nac yn yr euogrwydd na'r halogrwydd o hono, na dim gras ffugiol neu lygredig i'w gyffroi, peidio caru dim yn ormodol i ddenu y serchiadau oddiwrth Crist, ond i'r enaid fod yn bur mewn ffydd a chariad, a phob grasusau, a bod yn rhydd oddiwrth ddyledswyddau, ordinhadau, a pherthynasau agosaf ac anwylaf, fel na byddo dim achos o anghydfod rhwng Crist a'r enaid.

2. Y dylai Crist'nogion fod yn ffyddlon hyd angau, canys yr hwn a barhao hyd y diwedd, hwnnw a fydd cadwedig.

Bryd arall wrth ymddiddan â'i Physygwr, a diolch iddo am ei ofal yn ei gylch, a ddywedodd wrtho, *Contra vim mortis, non est medicamen in hortis.*

Amser arall, yn ol gorphwys a chyfegu ychydig, efe a ddihunodd, gan ddywedyd ei fod gyd â *Phaul, Harrison, Craddock*, ac eraill o'r Saint a fuant feirw. Ar amser arall, efe a freuddwydiodd ei fod mewn Gardd odidog, lle gwelodd Dŷ preswylfa hardd-deg ar y nailldu, lle'r oedd ef i gael myned, ond yr oedd ef bryd hynny yr ochr arall lle'r oedd math o Goffin wedi ei wneuthur o ystyllodd ffynnidwydd, o'r lle y dygwyd ef drachefn i'r Preswyl-dŷ; efe a gafodd achos i goelio oddiwrth ei freuddwyd, mai ei fynediad trwy'r bedd i ogoniant oedd hynny, ac a ddywedodd drachefn, mai ofer oedd rhoddi neu wneuthur dim iddo ef; pa fodd bynnag efe a sicrhaodd i'r cyfryw rai ag oeddent yn gweini iddo, na byddai eu llafur yn ofer, ond y cofiai'r Arglwydd am danynt megis pe gweinafent iddo ef ei hun.

Bryd arall efe a ymadroddai fel hyn; amseroedd enbaid a ddaw, a llawer o'r rhai fydd yn awr yn sefyll a syrthiant, rhai a garcharir, rhai a dlodir,

dlodir, eraill a alltudir, ac eraill a ofodir i farw-
olaeth, a'r Saint a wasgarir, fel y byddo i'w ang-
hydfod gael ei ddileu, a phan byddont yn eu cy-
fyngder mwyaf, yr Arglwydd a ymddengys o'u
plaid, ac a'u hachub â llaw alluog.

Yn amser ei glefyd, efe a ymbiliodd ar Dduw
deilyngu o hono adael ei synhwyrdd iddo, a'r Ar-
glwydd yn raslawn a ganiattaodd iddo ei ddymun-
iad, hyd y diwedd, er rhyfeddod i'r Physygyr.

Yn fynych iawn efe a ddifrifol gynghorai y
Saint i fod o'r un meddwl, a gosod pob anghyd-
fod o'r nailldu.

Ynghylch gweddio dros ben-swyddwyr, efe a
ddywedodd, cefais fy ngheryddu a'm barnu gan
rai cyfeillion crist'nogol fy'n amrywio oddiwrth-
yf, am y rhydd-did a gymmerais, megis pe buaf-
wn yn gwrth-gilio oddiwrth fy egwyddorion cyn-
taf, eithr yr Arglwydd a wŷr na wnaethum hyn-
ny o ran ofn, ond yn ol fy egwyddorion a'm cyd-
wybod, etto yr wyf yn gweled yn awr fy mod yn
iawn yn hynny mewn rhai pethau, ac yn feis
mewn pethau eraill, gweddio drostynt megis pe-
chaduriaid, ar i Dduw ddangos trugaredd iddynt,
yn hynny yr oeddwn yn iawn, ond oddiar y cyf-
ryw amser, (gan enwi'r amser) Duw a ddangos-
odd i mi, na ddylwn weddio drostynt megis
swyddwyr, (ac a enwodd ddwy 'Sgrythur.)

Rhai

Rha

A g

A

1. C
Ei c
'Rhy
2. Y d
I do
Fy
A'm
3. Bre
Ynd
Gan
Fel
4. Nid
Ond
Preg
'Myf
5. Gwe
Myfy
O do
Dd'la

Rhai H Y M N A U a gafwyd ymyfg ei Bapurau.

A gyfeithbwyd i'r Cymraeg gan W. RICHARD.

H Y M N I.

Ar Ddydd yr A R G L W Y D D.

1. **C** R I S T fy ngorphwysfa benna' yw,
Yn 'r hwn mae'm byth orfoledd byw ;
Ei ddydd yn fabbath i mi fy',
'Rhwn dd'wisfodd ef ac nid myfi.
2. Y dydd hwn c'odi a gorphwys wnaeth,
I ddangos iddo orphennu 'i waith ;
Fy rheol fyth ei siampl fydd,
A'm haul ei ganwyll nos a dydd.
3. Brenhinol ddydd im' yw, am mai
Ynddo y ganwyd Crist heb lai ;
Ganwyd oddiwrth y meirw o'r bedd,
Fel b'ai i mi gael byw mewn hedd.
4. Nid byw im' f' hun mewn trachwant wael,
Ond byw i foddio f' Arglwydd hael ;
Pregethu 'i air, eistedd wrth fwrdd,
'Myfgy faint mewn undeb cu fy'n cwrdd.
5. Gweddio, pregethu, canu mawl,
Myfyrio, ymddiddan yn ddi-dawl,
O dorriad dydd hyd d'wyll-nos du,
Dd'lai fod ein gwaith a'n rhodiad ni.

II. Arall

II. Arall ar yr un Testun.

1. **Y** Sabbath ddydd gorphwysfa yw,
Ar g'oedd oddiwrth ein gwaith;
Pan gwpl'odd Duw'r greadigaeth deg,
Y sabbath dechrau wnaeth.
2. Neillduodd Duw y feithfed dydd,
Ac a fancteiddiodd hwn;
Adda ddiniwaid oedd yn rhwym,
I'w gadw'n fanctaid gwn.
3. Yna i Israel archodd Duw,
Gadw'r un dydd heb wall;
A chaled gospi dynion drwg,
A ro'ent i hynny ball.
4. Ond pan i'r hên ddefodau daeth,
Amser diflanniad draw;
Crist yn ei le sefydlu wnaeth,
Ddydd arall heb ei law.
5. Hyn rag-ddangoswyd yn y ddeddf,
Mynych rag-ddywedwyd, Do;
Crist a'i ddisgyblion cadw wnaent,
Yn fanwl iawn y fo.
6. Dwg hwn i'n cof orphennu'r gwaith,
'R ymrwymodd Crist y gwnai,
A'i adgyfodiad y dydd hwn,
Wna in' ei gadw heb lai.
7. Heb fail, barn rhai bob dydd un-radd,
Hwynt hwy ddibrifant hwn;
Ond gyd â'r faint mi gadwa'n fiwr,
I addoli Duw 'n ddidwn.

III. Ar fy ngwaith yn myn'd allan i bregethu.

1. **M**WYAF lawenydd gennyf fod,
Yn waelaf was i'm bugail cu,
I geisio a chadw 'i braidd wyw nod,
Swydd arall fyth ni cheisias fi.

2. Troi

2. Troi dyn 'ddiwrth uffern erwyn le,
Nac angau, nâ f' einioes, prisia' i'n fwy,
Pregethwyr droant rai i dre',
(Gwna finnau'n un) disgleiriant hwy.
3. Arglwydd rho im' fedr droi i dre',
Dy goll wasg'redig ddefaid di,
I'th ysgol a'th gorlan lwys-lân le,
Gael porthiant, nawdd, ac addysg gu.
4. F' wyn a'm rhai bychain tebyg y'nt,
Fyn'd ar gyfrgoll, Arglwydd mâd
Cais, cadw hwynt mewn diogel hynt,
Drud it' yw rhai'n nid y'nt yn rhâd.
5. Dy werthfawr waed tywalltwyd hwn,
Do, dros y rhai'n, fel fyth y caent
Fwynhâd o honot ti'n ddidwn,
Hyn a dim mwy ei geisio maent.

IV. Ar yr Achlysur o bregethu ar Fynydd.

1. **M** O R weddaidd ar fynyddoedd yw,
Traed y rhai dros Dduw gyhoeddant;
Y fwyn efengyl deccaf wys,
Hwy lwyfaidd felus leifant.
2. Rhyw beraidd sain i'th udgorn fydd,
Sy'n galw beunydd ddynion;
Bawb wrando ar, ymroddi i,
Eu Cadpen Iesu tirion.
3. Ei ddeddf rhos Duw y cyntaf bryd,
Ar Siha fyglyd fyny';
Mynych yw eiddo, 'mddangos'r oedd
'Fath ffordd a lleoedd hynny.
4. Allorau adeiliai'r Saint cawn fôn,
I 'ddoli'r Iôn gogonedd;
A'r deml, ar fynydd 'deiliwyd hon,
Lle gwnai Duw tirion annedd.
5. Ar fynydd arferai Iesu eu,
Bregethu a gweddio;
Ac ar fynydd ei air a dd'wed,
Y gwedd newidiad efo.

R

6. Ar

6. Ar fynydd fe a'i temptiwyd 'fo,
Ca'dd yno fuddugoliaeth ;
'N ol defgyn oddiar fynydd câ'dd
Glod, i ryw râdd tra helaeth.
7. Mawr wyrthiau 'n siŵr wnaeth ef cair ſon,
Ar fryn anffrwythlon agwedd ;
'Ddiar fryn efgynnodd ef yn wir,
Gyflawni 'r 'Sgrythur ſanct'edd.
8. Hefyd ar fynydd rhoes e'n wir,
Orchymyn i'r 'poſtolion
Gyhoeddi 'r eſengyl fwyn ymhlith,
Pob amryw amrith ddynion.
9. 'Ddiar fynydd uchel gwelodd Iō'n,
Gaerſalem dirion newydd,
(Y briodas-ferch wych heb wâd)
Mewn cain ddangosiad hylwydd
10. Coffau ffyddlondeb Duw'n ddilai,
I'w 'ddewid mae'r mynyddau ;
Rhagluniaeth, gallu, a'i ddoethder 'fo,
'Mddangofant yno'n ddiau.
11. Mewn mynyddau 'r erlidiedig Saint,
Ymguddio wnaent mewn adfyd ;
Ac yno yr addolwyr gau,
Gyflawnai 'u chwântau ynfyd.
12. Teyrnas ac eglwys Ieſu 'n ddiau,
Sef mynydd ei ſancteiddrwydd ;
Sathr a goſtwng fynyddau balch-wedd,
Anwiredd ac ynfydrwydd.
13. Mynyddau Duw dwyn heddwch wnant,
A'r bryniau llammant hwythau ;
Ar fryn olewydd Crift ryw bryd,
Sa' i farnu 'r byd a'i lwythau.
14. 'R anialdir fydd ddiffwrth a ſych,
Ddaw yn dir gwych a ſfrwythlon ;
Mewn tir ſychedig graſaf le,
Bydd dyfr yn llynau gloywon.

15. Y cwmwyl tyfion haelion hyn,
Gyttunant i'n haddysgu,
Ar fryn neu fynydd fod dan go',
'N rhydd weddio a phregethu.
16. 'Nifeiliaid pori yma maen',
Maent ymborth glân i ddynion,
Pa'm peidir moli Duw gan hyn
Ar fryn am ymborth rhadlon ?
17. Y Duw yr hwn breswylia fry,
Ac etto fy ymhob lle,
Mewn Ysryd, trwy ofn, mewn modd gwir,
'Nawr fe'i gwas'naethir ynte'.
18. Fy mhulpid a fy nghadair fydd,
Rhyw dwmpath pridd llysiuog ;
Yr un wedd a'r addurnol fan,
O fewn rhyw lan ardderchog.
19. 'R un fath genn'i yw pob lle oll,
I 'ddoli'r Holl bresennol,
Can's 'ngolwg i 'n llwyr ymhob lle,
Sy' am Grift a'i ddoniau nesol.

V. Ynghylch pregethu mewn Marchnadfa.

1. **I**'W gwerthu gan fasnachwr daeth,
Nwyfau, a pherlau, drud a phell ;
Lle llawer ddaeth na phrynent ddim
O'r moddion gwych nad oedd mo'u gwell.
2. Er hynny rhai foddlonai'n rhwydd
I'r moddion, pris, a'r gwerthwr gwiw ;
Rhaf i'r gwas ofynnent, Beth yw'r pris ?
Ebe fe, Dewch, prynwch, isel yw.
3. Mae yma aur a gwisgoedd gwiw,
Olew, a llaeth, a gwin wna'n llon ;
'R anghenog dderbyn Crist ar fry,
A chai berch'nogi rhaf'n o'r bron.
4. Pwy ydyw Crist dy Feistr cry' ?
Mewn gallu a mawredd yma mae,
Personol ymharadwys fry,
A ewch chwi yno atto heb lai ?

R 2.

5: O! Awa

5. O ! awn i'r nefoedd yn ddi-na,
Pa fodd cyrhaeddwn gyrrau hon ?
Ei air gwrandewch, hyfforddwr da,
Eich dysgu wna ei Ysryd llon.
6. 'Be'r Ysryd, Dysgaf gweithiaf fi,
Beth bynna' ei wneud a'i wybod raid :
'Be hwy'n 'wyllysgar nêr gwna ni,
A rhedwn attat ti'n ddibaid.

VI. Cyd-ymddiddan rhwng *Amser* ac *Ieueng-* *ctid.*

AMSER.

PEnllwyd, 'n awr ydwyf ar ymado,
Disgwyliais ddigon it' ddiwygio ;
Ond gennyf, coelia, nid oes calon,
I degaidd fwrw mewn myfyrion ;
Im' droi fy ngwydr mor fynyched,
Mae'r tywod isfa, 'n awr a manna, 'mron a myned ;
Os un waith (cofia) y tro I fy'm cefn,
Tydi a'm ceisi pan fyth ni chefi, fi drachefn.

IEUENGCTID.

Fy hên aflonydd dad na flina,
Dros dro bydd dawel, mi wrandawa',
A 'mroaf i'r hyn 'fo feilwych sulwedd,
Iawn a diwall yn y diwedd :
Mae i droi'n rhy foreu oddiwrth ddifyrwch,
Aed hên os mýnnan', i geisio-gwiwlan, ftyrdd diogel-
Ond mi arhofaf etto ennyd, [wch :
I ddilyn tegaidd, rwydd, a hyntaidd, lwybrau ie'ngc-
tid.

AMSER.

'N iach bellach i ti yn ddi-atteg,
Mae'r gwydr hydwyll wedi rhedeg,
Ac angau hynod 'n awr ar hynny,
Yn crchi i finnau roi 'm lle i fynu.

IEUENGCTID.

O ! Amser anwyl aros ennyd,
Na âd fi yma, yn ingaidd drigfa, angau a drygfyd :
Nes caffoi ras iawn addas noddod,
Rhag holl ofidiau, a chyfyngderau, angau diried.

Byrr

1.

Byrr yw'n Hamser hir yw'n Taith,
Heb wneud mae'n Gwaith mewn Rhan;
Ein Hedau ni, 'mron dirwyn fy,
Bydd wedi yn y man.

2.

Y T'wod heb lai, o'n gwydr brau,
Bron rhedeg mae yn llwyr;
Er hyn nyni 'n ddiystyr fy,
O hynny Duw a wŷr.

VII. Ar yr Adnabyddiaeth o Gariad Crist
attaf fi, a'r Teimlad o'm Cariad innau at-
to ef.

A Rglwydd, pwy'n fwy na'th gân o hyd,
Nâ Hunan, Pechod, ac na'r Byd?
Pwy na'th hoffai yn ddifawr hu,
Wrth wel'd dy Gariad neu tydi?
Pwy all Feddwl am dy Enw clyd,
A pheidio llammu yr un pryd?
Fy Enw yw F. P.
'Rhwn Arglwydd a'th gân di.

VIII. Ar yr Achlysur o Ddannoedd.

1.

CYffelyb boen i eiddo'm Hiachawdwr mwyn nid oes,
Na dioddefiadau tebyg i'w eiddo ef ar y groes,
'R hyn ddug nid drosto'i hunan, nage, ond drosof fi;
O! pa ryfeddol gariad yn hyn i'w weled fy!

2.

Plethedig goron bigog o ddrain fe wisgodd hon,
Dioddefodd ei gernodio, a phoeri i'w wyneb llon;
Heb law gwael warth a dirmyg 'r hyn oedd flinedig
waith;
Ond llawer mwy dros bechod nâ hyn dioddef wnaeth.

3.

Ei fwyd ef ydoedd bwytil, a'i ddiod finegr gwael,
Afon yn llwyr a yfodd, mae sôn am hyn i'w gael;

R 3

Fy

Fy *Ngwaed* nid *Ingc* a ddylai 'sgrifennu ei gleisiau 'se,
Dy waed O Arglwydd weithiodd fy heddwch yn ddible.

4.
Digofaint fel llif, ffrydio o fewn ei enaid oedd,
Satan, a'r ddeddf a'u curodd, a phechod yr un modd;
Nes darfu i angau 'i soddi, a'r bedd ei lyngcu i lawr,
Fel hyn bu farw'm Harglwydd, a'm mwyn Waredydd
Mawr.

5.
A wnaiff yddannoedd, ynte, neu gyfryw boenau imi
Ymdeimlo mwy â f' hunan, nag a fy Mhrynwr cu?
Meddyliau am loeson Iesu dqed hynny'n awr heb na,
Aed ffwrdd feddyliau am f' hunan can's Crist a'th lwy'r
iacha.

6.
Y Saph bres a'r triagl hwnnw yn fy iachau i sydd,
Yw yr hyn iach'odd y byd o'i ddirfawr glefyd prudd,
Meddyginiaeth ni's gall fod mor hynod ag yw hon,
'R hon heblaw'r ddannoedd a iacha y cwbl oll o'r bron.

IX. Rhan y Saint yn ol Angau.

1. **A** Lltudion y'm tra yn y byd,
Mewn gwisg o briddlyd gnawd yn byw,
Yn ymdaith tu a'n hir artref clyd,
Sef y gwydych drag'wyddol-syd gwiw.
2. "D oes amser hir i ni îs nen,
Cyn d'od i ben ein dyrus waith;
Mae 'r hwyr yn y drws a'r boreu draw,
A ni gerllaw'n gorphwysfa faith.
3. Pwy glywa i 'n ddewr yn curo'r ddôr?
" Myfi yw angau agor i'm;
" A'm neges os mynegaf fi,
" Yw dwyn dy ana'l di er dim."
4. Groeso, myfi'th ddisgwyliais di,
Dangos i mi'th awdurdod llawn,
Oddi wrth dy Feistr di a'm Nâf,
A mi a af yn foddlon iawn.

5. "Wela

5. " Wele ef, cymmer, darllain, gwel,
 " Mai 'fe biau'r fel, mai 'fe biau'r llaw;
 " Mi a'i hadwaenaf yn ddiau,
 " 'R wyf barod i ufuddhau heb fraw.
6. " Dos di mewn brys 'n awr ger fy mron,
 " 'R wyf hiraethlon am wel'd dy wedd;
 " A'm Tad 'n 'wyllyfio'th ddyfod fy',
 " Ar frys dos di i'm tragywyddol wledd."
7. 'R wy'n d'od, 'r wy'n d'od, o agor di
 Y drws i mi, a goleu dod;
 Mae'r porth yn gul, fy Ior rho'th law,
 Im' gyrchu draw hyd at y nod.
8. Mawr yw 'r agendor rhyngom fy',
 Ni's gallaf fi anturio'r fath,
 Nes rhoddech lawr dy 'sgrogell gre',
 Yna'n ddi-ble mi ddof heb ath.
9. " Wyliwr dod yr ysgrogell lawr,
 " Gollwng mewn 'n awr fy nghyfaill cu,
 " O groeso gyfaill anwyl iawn,
 " Bum hiraethlawn am danat ti.
10. " 'N awr anwyl fab cai fod heb feth,
 " Fyth yn ol dy hiraeth yn fy ngwydd,
 " Ymysg angylaidd lwyfaidd lu,
 " A Seintiau fy mewn sanctaidd swydd.
11. " Ni chai ochain na griddfan 'chwaith,
 " Na gwel'd dy ddiffaith bechod mwy,
 " Dy feiau a'th wendid mewn un wedd,
 " Ni byddant gledd i rod-di it' glwy'.
12. " Cai orphwys 'ddiwrth dy waith ar g'oedd,
 " A'th ganlyn wna'th weithredoedd mād;
 " Cai wel'd 'r angylion a'r saint fyth,
 " A'u cyfeillach hwy mewn byth barhād.
13. " Cai goron o gyfiawnder pur,
 " Harddwych yn wir a disglair iawn;
 " Ie, cai ddiagleirio byth heb baid,
 " Fel haul mewn llewyrch cannaid llawn.
14. " Ar 'ngorfedd bernu heb ddim braw,
 " Angylion draw a dynion drwg;
 " A'th w'radwyddiadau eu golchi bant,
 " Yn llwyr a gant er llawer gwg.
15. " Cai

15. " Cai eistedd yn oruchel fry,
 " Nes rhoddwy'm teyrnas fynu i'r Tad,
 " 'R hwn a fydd oll yn oll i ni,
 " Disgleiriwn fry mewn llawn fwynhad.
16. Boed Aleluia i ti byth,
 Fy Ner dilyth a'm Harglwydd cu ;
 A'r Tad a'r Ysryd yn gyttun,
 Y tri yn un addolaf fi.

X. Ar yr Erledigaeth.

1. **M** AE 'n amser drwg pan mac'r fath wg,
 At y c'lommenod diddrwg gwar ;
 Rhai gais wrth raid, eu bwyd heb baid'
 'Ddiwrth 'r hwn yn gu eu henaid gar.
2. Disymmwth dro, go chwith yw 'fo,
 A'r faint dan go', yn awr a ddaeth ;
 Och! anwyl rai, Duw gwrando mae,
 Eu cwyn a'u hachwyniadau maith.
3. Mewn drwg ddifais, 'ranwir trwy drais,
 Gwahanu gais, y wraig a'r gwr ;
 A'r Bugail hu 'ddiwrth ei braidd cu,
 Rhai chwenych fy' waf'naethu'n fiwr.
4. Oll o unfryd, eu Ner o hyd,
 Yn ol ei air heb och'lyd gradd ;
 Ond bleiddiau a chwn, rai gerwyn fwn,
 Y'nt mewn gwaftadol gais am ladd.
5. Rhai gwirion prudd, bob nos a dydd,
 Yn treulio fydd, eu nerth heb wad,
 I geisio'r ffordd mae, trwy Grist heb lai,
 Iddynt fwynhau'r fawr wobr fad.
6. Bar'tow'd gan Dduw, i'w eiddo clyw,
 Cyn bod dyn byw o fewn y byd ;
 Hwyt hwy o'r bron ennilliant hon,
 Er gwaetha'u *Calon* oll eu gyd.

XI. Arall.

1. **O** Arglwydd cu, trwy'r wialen ni
 Ddigwydd, mewn rhan i weled ;
 Na all un dyn, ond di dy hun,
 O'n caethfyd blin, ein gward.

2. Na gwrando 'chwaith, ar gwynion maith,
Dy faint mewn caeth orthrymder;
Na'u cyfiawnhau, ddiniwaid rai,
Yn eu didrai gyfyngder.
3. Dy ddeddfau diffael a'th achos hael,
Y'nt debyg gael dioddai;
Y gwaith wne'ft di'n ein canol ni,
Hwy fynnant dorri 'n ddarnau.

XII. Yn ol Salm 25.

1. **D**UW yw ein gobaith yn ddifffael,
A'n Noddfa mewn cyfyngder gwael;
Ein Bugail yw 'fo geidw'n llon,
A phortha ei ddefaid oll o'r bron.
2. Eu porthi hwy â'i air a wna,
Hefyd â'i wialen yn ddi-na;
Ac hefyd 'fe amlyga 'i hun,
Yn gadarn Dduw, i'r rhai 'n bob un.
3. Y sawl a'u dryga 'ddynt bydd gwae,
Gan hwn, hwy leddir yn ddilai;
Pwy bynna' yn eu rhwystro fydd,
Gyrr ffwrdd y rhai'n, gwna'r ffordd yn rhydd.
4. Pwy bynnag fydd yn cwrdd â'r rhai'n,
A chanwyll ei lygad cwrdd y maen',
Mae 'fo'n ystyriol o'i holl dra',
Eu dial yn ol neu dalu wna.
5. Gwae rhai dramgwyddant yn ddiau,
Rhaid bychain hyn gwell iddynt f'ai,
Ynghrog wrth ryw faen-melin, gael
Eu bwrw i'r dyfn-fôr yn ddifffael.
6. Can's llawer 'sgafnach hynny yw,
Nâ d'od dan dynn felldithion Duw;
'R hyn yw 'r trueni mwya' heb ble,
All dynion fyth fod ynddo 'fe.
7. Ond dedwydd yw rhai nos a dydd,
Yn canlyn eu glwys Arglwydd fydd;
Gan ddisgwyl mewn amynedd llon,
Wrtho, a gwrando 'i air o'r bron.

8. A chreda

8. A chredu ynddo, edifarhau,
Am eu pechodau oll bob rhai;
Y rhai 'n byth ni ch'wilyddir hwy,
Gw'radwydd ni chant o'u pechod mwy.

XIII. Ar Ddioddefaint y Saint.

1. **H**WN ydyw 'r tân lle puro wnai,
Sothach ac Alcam d'anwyl rai;
Hwn ydyw'r dw'r lle golchi heb ball,
Fudreddi pechod a phob gwall.
2. Hwn ydyw gwynt chwyth 'r ysgafn ŷis,
Ymaith o'r bron o'i flaen mewn brys;
Hwn ydyw'r ysgol lle'r y'm ni,
Yn dysgu'r profiadau goreu fy'.
3. Hwn ydyw'r ffordd lle dilyn wnawn,
Dy Fab a'th Seintiau foreu a 'nawn;
Hwn ydyw'r ffordd i rydd-did hael,
Gyd â thydi trwy'n rhwystrau gwael.
4. 'R ymborth a'r physygywriaeth yw,
A roddi i'th blant anwylaidd ryw;
A'r moddion i'w dwyn hwy yn ol,
Wedi gwneud pechod ffaidd ffol.
5. Hwn fy'n tueddu i ysgar bant,
Dy bobl 'ddiwrth y byd a'i chwant;
Hwn ydyw'r 'stor'm yn ehwythu gawn,
Dy eiddo i ryw undeb llawn.
6. Cae yw a Mur, yn cadw mae
Dy bobl rhag crwydro yn ddiau;
Ie, cadwyn yw, i'w cadw heb feth,
Fyth oddiwrth bob diosfryd beth.
7. Sebon golchyddion yw heb lai,
Eu cannu 'nghyd a'u profi mae;
Hwn ydyw'r tân lle rho'nt heb goll,
I'w Ner ogoniant mwyaf oll.
8. Am hyn parhaus ddioddef wnawn,
Yn ymarhaus a boddlon iawn;
Heb rwgnach 'n erbyn dynion blin,
Na 'chwaith yn d'erbyn di dy hun.

Griddfannau'r Credadyn,

AM

Berffeithrwydd ac Anllygrechigaeth ;

Ar Fesur newydd.

MATT. V. 48.

“ Byddwch chwi gan hynny yn berffaith, fel y mac
“ eich Tad yr hwn sydd yn y nefoedd yn berffaith.”

H Y M N I. Golwg ar Berffeithrwydd.

1. **O** Gwyn eu byd y dyrfa,
Sy'n canu Haleluia,
Yr un a'u daliodd hwy fy fry,
A'n nertha ni fy yma:
Ni a ddisgwyliwn wrtho,
A doed hi fel y delo,
Nes trengu llygredd ar y llawr,
A'r ddedwydd awr fyn'd atto.
2. Fy llygredd yw fy ngelyn,
Mae beunydd yn fy nilyn,
P'bryd y caf fy sanctaidd wys,
I'm dwyn i lys y Brenhin;
A threulio tragywyddoldeb,
Fry yn ei bresennoldeb,
Heb gwmwl rhyngwyf byth mewn hedd,
A firiol wedd ei wyneb.
3. Ffarwel fy hen gariadau,
Mi ges y cyfaill gorau,
Fe'm tywys fe'm diddana ei hun,
Ynghanol blin ystuddiau;

Fy

Fy Mrawd ymhob caledi,
Yw'r Ceidwad serchog Iesu,
O tyred dragywyddoldeb hir!
Lle caf yn bur ei foli.

4. Mae f' enaid prudd yn griddfan,
Am dawel fryniau Canaan,
Fy Mhriod Iesu dere'n glau,
I'm llwyr ryddhau yn fuan;
'R wy' yma yn cael fy maeddu,
Ac wedi blino pechu,
Gwynfyd a welai'r dydd fy'n d'od,
Rhown berffaith glod i'm Iesu.
5. Mae disglairst ddydd yn dyfod,
Gwnaf ddiwedd ar fy mhechod,
A'r holl gyftuddiau fy ar y llawr,
Mi gaf ryw awr eu gorfod;
Fy Arglwydd tynn o'r gwreiddiau,
Fy ffaidd atgas feiau,
A dysg fi fyw it' ar y llawr,
Nes delo'r awr dd'od adrau.
6. Mae'n gwisgoedd a'n telynau,
'Nghadw ar cin siwrnau,
Palmwydden wyrdd a choron aur,
Gan Grist Mab Mair innau;
Fe rwygodd teyrnas Satan,
Ar bren y groes ei hunan,
Mae'r ffordd yn rhydd, awn lesg a gwan,
I'r lan, i'r lan yn fuan.

HYMN II. Yn y Byd Gorthrymder.

1. **M**A E'r Byd'rwyf yn preswyllo,
A'i ddull yn myned heibio,
Yn llawn bwystfilod creulon iawn,
Foreu a nawn i'm clwyfo;
Mae'r galon ddrwg fy genny',
Yn waeth ei gyd nâ rhei'ny,
Corph y farwolaeth yn yr hwyr,
Sydd bron fy llwyr ddifethu.
2. Mi bechais yn y borau,
Mi bechais ganol dyddiau,

Trwm yw fy meichiau yn yr hwyr,
O! maddeu'n llwyr fy meiau;
Tyn fi o lygredigaeth,
A'th nerthol iachawdwriaeth,
Datguddia waed dy galon gu,
I mi yn feddyginiaeth.

3. Rwy'n profi hon effeithiau,
Cwmp a phechodau 'nhadau,
Mae llu o feiau wrthwy 'nglun,
Archollion blin a chlwyfau;
Fy Mhriod mwyn caredig,
A Cheidwad y colledig,
Iacha f' archollion dyfnion blin,
Bydd im' dy hun yn Feddyg.
4. Molianned pob creadur,
Fy Arglwydd mawr yn bryfur,
Fe'm daliodd eiddil hyd yn awr,
Trwy'r anial mawr mewn brwydyr;
Er cyd y bum yn *loitran*,
Ac eraill yn y winllan,
Anfeidrol ei amynedd drud,
Yn para hyd y rŵan.

H Y M N III. Pren y Bywyd.

1. **D** E W C H holl hiliogaeth Adda,
I wledd y Brenhin Alpha,
O doed y tlawd a'r n'wynog gwael,
Byth yma i gael gorphwysfa;
Mae ffrwythau Pren y Bywyd,
Yn beraidd ac yn hyfryd,
Ni dd'wed tafodau dynol-ryw,
Byth mor dda yw f' Anwylyd.
2. Mae dail y Pren yn fywiol,
Yn gwella clwyfau marwol,
Mae'n berffaith iechydwrriaeth dyn,
Yr unig Un rhyfeddol;
Er bod fy erchyll feiau,
A'm clwyfau yn anaelau,
Gall lwyr iachau fy ngwahanglwy,
A'm dala trwy fy siwrnai,

S

3 Tywyf-

3. Tywyfog Mawr y bywyd,
O clyw bechadur nychlyd,
Sy' wedi blino ar gibau'r môch,
A'u ffaidd roch anhyfryd ;
Maddeuaist i Manafeh,
Magdalen aflan hithau :
Zacheus, a Saul, erlidiwr blin,
'R wyt etto'r un i minnau.

4. Ti 'm cefaisf gynt yn farw,
Ymhlith y pryfed chwerw,
I safn y gerwyn erchyll fawr,
Ti ddest i lawr i'm cadw ;
Mae arnaf rwy mau'th foli,
Tai'r byd ei gyd yn tewi,
Rho galon i mi ar y llawr,
Bob munud awr i'th garu.

H Y M N. IV. Newyddion da.

1. **E** Heded iechydwriaeth,
Dros gyrrau 'r holl gre'digaeth,
A doed ynysoedd pell y byd
Eu gyd, gael meddyginiaeth :
Mae'r Brenhin ar ei orsedd,
Yn firiol yn ymhwedd
Ar bechaduriaid tlodion gwael,
Dd'od atto 'i gael ymgeledd.

2. Mae'r dyled wedi ei dalu,
Ac uffern wedi 'i maeddu,
Gobeithiol garcharorion fy'
Yn d'od yn llu i fynu ;
Mae'r pyrth yn lled agored,
Doed Israel o'r caethiwed,
Pob llesg a gwan byth ger ei fron,
Cant wel'd yn llon ei wyneb.

3. Wel doed yr hen Iuddewon,
'Nghyd â'r Indiaid duon ;
YrHottentots a'r gwledydd pell,
I glywed gwell newyddion :

Mae

Mae Brenhin nef yn maddeu,
Llu o aneirif feiau,
Yn golchi'r aflan yn ei waed,
Yn gwella 'n rhad eu clwyfau.

4. Mae 'n achub hyd yr eitha',
Y pechaduriaid mwya',
Fe drefnwyd ffordd i gadw dyn,
Gan Dri yn un Jehofa :
Anturiwn ninnau arno,
Mae Iesu yn achub etto,
A gresio i bechaduriaid mawr,
Bob munud awr dd'od atto.

5. Pa ham y byddaf farw,
Ac ef ei hun yn galw,
Yr Oen a laddwyd ar y Groes,
Cyn dechreu f' oes i'm cadw;
Fe dalodd ef y dyled,
Pob perchen enaid moled
'R un fy'n gwrando cwyn y gwan
Yn fuan, mewn caethiwed.

6. Yn nydd y frwydr boethlyd,
Yn griddfan am fy mywyd,
Yr Oen yw'r Cyfaill wrthyf lun,
Fe'm dilyn yn fy ngofid;
Ei fywyd a'i farwolaeth,
Yw'm ple a'm iechydwriaeth,
A'i eiriolaeth werthfawr ddrud,
Eu gyd yw fy nghadwriaeth.

7. Hofanna Haleluia,
I'r Oen fu ar Galfaria,
Gorphennodd iachawdwriaeth dyn,
Efe ei hun yw'r Noddfa:
Tragywyddol ddiolch iddo,
Am faddeu a thosturio,
Anfeidrol fraint i lwch y llawr,
Fod groesaw 'n awr dd'od atto.

V. Goruchafiaeth C R I S T.

1. **G**Wnawd concwest ar galfaria fryn,
Am deni canodd myrdd cyn hyn,
Fe faeddwyd uffern faith ei gyd,
Fe brynwyd gwael golledig ddyn,
Fe wnawd y ddwy-blaidd ddig yn un,
A gwaed Iachawdwr mawr y byd,
2. Ei haeddiant mawr anfeidrol ef,
A lwyr foddlonodd nef y nef,
A geidw 'm henaid yn ddigryn,
Yngwres y dydd a'r 'stormydd mawr,
Efe a'm daliodd hyd yn awr,
Gogoniant byth i Geidwad dyn.
3. Er cyfraith gyfiawn yn ei grym,
Euogrwydd du ac angau llym,
Ac uffern am fy llyngcu yn fyw,
Yr Oen a laddwyd ar y bryn,
Yw f'amddiffynfa hyd yn hyn,
Fy Nghyfaill digyfnawid yw.
4. Yr ason fawr o waed y groes,
Yw iechyd f' enaid ddydd a nos,
Dyma pa'm 'r wyf yn fyw,
Y ffynnon fywiol yn ddirai,
Yn para byth i ddyfrhau,
Anfeidrol haeddiant gwnaed fy Nuw.
5. O clyw ngriddfannau Arglwydd Dduw!
'R wy' bron a syrthio weithiau 'n friw,
Dal fi â'th Hollalluog law,
Ymhob 'itorom trwy fy oes,
Rho yspryd im' gosseidio 'r groes,
Nes gorphwys ar dy ddeheulaw.

H Y M N VI.

1. **B**ETH fydd i mi yn y byd,
Gorthrymderau mawr o hyd,
Gelyn ar ol gelyn fydd,
Yn fy nghlwyfo nos a dydd ;

Meddyg

Meddyg archolledig rai,
Dere'n fuan i'm iachau.

2. Clyw fy nghri, ffeiddiaf ddyŋ!
Pechod wrthyf sydd ynglun,
Pechu yn erbyn gwaed y groes,
Ddarfu chwerwi dyddiau f'oes;
Cuddia fi yn dy-ddwyfol glwy',
Fel na allwy' bechu mwy.
3. Mi feddyliais bod cyn hyn,
Fry yn canu ar y bryn,
Heddyw ynglyn wylofain drift
Clyw ngriddfannau Iesu Grist;
Cariad digyfnwid rhad,
Golch fi etto yn y gwaed.
4. O na allwn tra fawn byw!
Rodio bellach gyd â Duw,
Treulio f' oriau iddo'n llwyr,
O foreu-ddydd, hyd yr hwyr;
Canu am ei werthfawr waed,
Nes meddiannu'r nefol wlad.

H Y M N VII. Gwlad yr Addewid.

NA flined eich traed, meddiannwn y wlad,
Rowd i ni mewn arfaeth drag'wyddol yn rhad :

I Abram a'i had, addawyd y wlad,
Meddiannwn ein breintiau a brynwyd â gwaed :

Efe sydd yn Ben, fe rwygodd y llen,
Rhedwn yr yrfa o'r ddaear i'r nen :

Cyfodwn bob un, a'i gledd ar ei glun,
Gorchfygwn y cewri yngallu Duw dyn :

Fel Caleb yn hu, wynebwn y llu,
Hwy faeddwyd gan Iesu ar Galfari fry :

Daw Israel i'r lan, yn gryf ac yn wan,
I wlad yr addewid yn iach yn y man :

Bydd Pharao a'i stôr, yn nyfnder y môr,
Ac Israel yn llawen yn moli Duw Ior :

S 3 Y genedl

Y genedl ddi-Dduw, a syrthiant yn fyw,
 Ac Israel yn ddiogel tan aden eu Duw :
 Yr achos gwir yw, fod Israel yn fyw,
 O waith na chyfnwid eu Priod a'u Duw :
 Er cymmaint eu bai, mae e'n trugarhau,
 A'i gariad ef attynt byth fydd yn parhau :
 Fe'u dilyn o hyd, tra f'ont yn y byd,
 A chwerwon geryddon gwnaiff pechod yn ddrud :
 Fe'u dysg ymhob lle, i wel'd mai efe
 Yw'r unig happusrwydd sy' gael is y ne' :
 F' Arglwydd a'm Duw, mi'th folaf tro'i byw,
 Ti geraist y gwaelaf o holl ddynol-ryw :
 Diddyfna fy mryd, o wagedd y byd,
 Meddianna fy nghalon a chymmer fi gyd.

H Y M N VIII.

FE dderfydd cystuddiau a thristwch a gwae,
 Y bobl y maddeuodd yr Arglwydd eu bai,
 Er gwyntoedd gwrthwynebus tra f'ont yn y byd,
 Hwyl ddygir i'r hafan ddymunol eu gyd.

Mae'r haulwen yn dirwyn ein hamser i ben,
 Rho'wn ffarwel i'r ddaeren ehedwn i'r nen,
 Dibrisiwn holl fawredd a gwagedd y byd,
 Mae'r Oen a fu farw yn well nâ hwyl gyd.

Ffarwel i anrhydedd a mawredd y llawr,
 Yn noeth ni fordwywn oddi yma ryw awr,
 Cydwybod heddychol fydd well yn ddible,
 Nâ'r cwbl a welir eu gyd is y ne'.

Mae'n Alpha, 'n Omega, yn Gyfaill bob dydd,
 Dechreuwr, ac Awdwr, perffeithydd ein ffydd,
 Mae'n berffaith Iachawdwr i bob gwahanglwy',
 Mae bywyd trag'wyddol y Saint yn ei glwy'.

Brawd erbyn caledi a aned i'r gwan,
 Ei Gyfaill yn Angau, ei Fywyd a'i Ran,
 Ei beffaith Arweinydd trwy ddyfroedd a than,
 Nes dyfod i'r bywyd trag'wyddol yn lân.

Pr Tad Mab a'r Yspryd, y Tri yn un Duw,
 Gogoniant a gallu rho'wn holl ddynol-ryw,
 Am achub trueiniaid a'i dygid i'r lan,
 I'r unrhyw orseddfa ac ef yn y man.

D I W E DD.

LLYFRAU a argraphwyd ac ar werth gan I. Ross, yng *Nghaerfyrddin*; W. JONES, yn y *Bala*; Mr. BEEDLES, *Pont-y-Pwl*; Mr. E. EFANS, Argraffydd, yn *Aberhonddu*; Mr. MORGAN, a Mr. BETHUEL GRIFFITH, yng *Nghastell-Nedd*; a chan Mr DANIEL EVANS, yn *Abertawe*.

- I. **Y** BIBL Sanctaidd, ynghyd â Nodau a Sylwiadau ar bob Pennod, gan y Parch. Mr. P. WILIAMS. Pris un Swllt ar hugain, wedi ei rwymo.
- II. A NEW ENGLISH-WELCH DICTIONARY: containing all Words necessary for Reading an *English* Author; wherein not only the Corresponding *British* is given to the *English*, but also every *English* Word is properly accented to prevent a bad Pronunciation, the Part of Speech added to which each Word respectively belongs, and proper Authorities subjoined where necessary. The Whole carefully Compiled from the most approved Authors in both Languages. By WILLIAM EVANS.
- III. Agoriad i Athrawiaeth y ddau Gyfammod, dan yr Enwau Deddf a Gras. Pris Swllt.
- IV. Tyred a Groesaw at Iesu Grist. Pris 10 c.
- V. Taith y Pererin. Pris 9 c.
- VI. Yr Aberth Cymmeradwy: neu, Ragoriaeth calon ddrylliog. Yn dangos Nattur, Arwyddion, ac Effeithiau priodol Yspryd drylliedig. Pris 6 c.
- VII. Y Ffigys-bren anffrwythlon; neu, Esponiad ar Ddammeg y Ffigys-bren diffwrwyth. Pris 4 c.
- VIII. Myfyrdodau ar y pedwar Peth diweddas, sef, Angau, Barn, Nef ac Uffern. Pris 3 c.
Y Chwe uchod gan Mr. IOAN BUNYAN.
- IX. A3

- IX. CATECISM 'Sgrythurol yn Nhrefn Gwyr y Gymmanfa, gan y Parchedig *Mathew Henry*, Pris 1s.
- X. Attebion i rai Achosion Cydwybod ar amryw Ystyriaethau pwysfawr. Pris 1s.
- XI. Caniadau Dwyfol wedi eu hamcanu mewn Iaith hawdd ac esmwyth, er Budd a Gwasanaeth i Blant, gan *I. Watts*, o Gyfieithiad *D. Jones*, o Lanwrda. Pris 3c.
- XII. Cynghorion Tad i'w Fab. Pris 3c.
- XII. Traethawd am Hunan-adnabyddiaeth, ynghyd ag amryw Ystyriaethau ar y Nattur ddynol. Pris 1s.
- XIII. Gweledigaeth y Bardd Cwsg. Pris 6c.
- XIV. Oes Lyfr, yn cynnwys Hanes Brenhin-oedd a Thywysogion y Brutaniaid, er eu Sefydliad gyntaf i'r Amser presennol. Pris 6c.
- XV. Pob Dyn ei Physygyr ei hun, yn cynnwys amryw brif Gyfarwyddiadau i wellhau y Rhan fwyaf o Glefydau, ynghyd â'u Harwyddion ar Ddyn ac Anifail, wedi eu casglu allan o'r Awdwyr goreu yn yr Oes. Pris 6c.
- XVI. Act o Barliament am y Ffordd fawr, angenrheidiol i'w gwybod gan bawb, Pris 2g.
- XVII. Act o Barliament am dorri Coed. Pris 2g.
- Y mae'r Llyfrau canlynol yn yr Argraffwasg, ac i'w cyhoeddi ar frys.—I. Canwyll y Cymry; fef, Gwaith Ficer Llanymddyfri, gyd â chwanegiad na bu'n argraffedig o'r blaen.—Y Catecism Byrraf, a gyflwynwyd gan Gymmanfa o Ddifnyddion.

N. B. Yr ydys yn bwriadu argraffu yn Gymraeg o waith Mr. F. POWEL, Llyfr a elwir, Godidawgrwydd Crist ar Moses, neu ogoniant Seion ar Sina. Mewn ffordd o Gatecism.

Pwy bynnag a welo fod yn dda i annog y gwaith yn y blaen, danfonent eu henwau at I. Rofs argraffydd, yng Nghaerfyrddin.

yr y
enry,

ryw

ewn
fan-
D.

ng-
lyn-

hin-
Se-
c.

cyn-
hau
Har-
fglu
6 c.

ng-
r.

2 g.
ac
ry ;
wa-
Ca-
fa o

raeg
odi-
eion

aith
ar-